T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMED HASÎB EFENDİ'NİN MECMÛA-İ TEVÂRÎH'İ

HAZIRLAYAN
GÖKER İNAN

DANIŞMAN
Doç. Dr. MÜBERRA GÜRGENDERELİ

EDİRNE 2013

AHMED HASÎB EFENDİ'NİN MECMÛA-İ TEVÂRÎH'İ

Hazırlayan: Göker İNAN

Danışman: Doç. Dr. Müberra GÜRGENDERELİ

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Edebiyatı Bilim Dalı için öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.

Edirne

Trakya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz, 2013

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKER İNAN tarafından hazırlanan **AHMED HASÎB EFENDİ'NİN MECMÛA-İ TEVÂRÎH'İ** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. maddeleri uyarınca **01.07.2013 Pazartesi** günü saat **14.00**'da yapılmış olup, tezin KABÛL EDİLMESİNE **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
~~(Danışman)~~ Doç. Dr. Müberra GÜRGENDÖRELİ	Kabulüne	
Yrd. Doç. Dr. Cumhur ÜN.	KABULÜNE	
Prof. Doç. Dr. Bilal Aladağ	KABULÜNE	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10005455
Yazar Adı / Soyadı	GÖKER İNAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 24221564028
Telefon	5414115959
E-Posta	gokerinan@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Ahmed Hasîb Efendi'nin Mecmûa-i Tevârîh'i
Tezin Tercümesi	Mecmûa-i Tevârîh of Ahmed Hasîb Efendi
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Türk Edebiyatı Bölümü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	375
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. MÜBERRA GÜRGENDERELİ 12143094846
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda başlığı yazılı olan tezimin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

02.07.2013

İmza:.....

ÖNSÖZ

On sekizinci yüzyılda doğuda ve batıda gerçekleştirdiği askerî başarılarla tanınan ve üç kez sadrazamlık makamına getirilen Hekimoğlu Ali Paşa, 1742 (h.1155) senesinde ikinci kez sadrazam olduğunda, devrin pek çok şairi bu tayini tebrik ve tebşir niyetiyle kasideler ve tarih manzumeleri kaleme almışlardır. Ali Paşa kendisine takdim edilen bu manzumelerin bir araya getirilmesi işini, devrin o zaman için tanınmış, fakat bugün unutulmuş simalarından biri olan Ahmed Hasîb Efendi'ye vermiştir. Bu iş için yaklaşık bir sene uğraşan Ahmed Hasîb, üzerinde çalışmış olduğumuz Mecmûa-i Tevârih'i hazırlamıştır.

Mecmûa-i Tevârîh, Hekimoğlu Ali Paşa için yazılan tarih manzumelerini barındıran hem bir şiir hem de bir tarih mecmuasıdır. Onun bu özelliği, Osmanlı sahasında nadir sayıda bulunan tarih mecmualarına bir yenisi daha eklemektedir. Aynı zamanda Mecmûa'da *ıydiyye*, *ramazaniyye*, *bahariyye* ve *esbiyye* gibi nazım türlerinden de örnekler yer almaktadır. Bu hâliyle Mecmûa-i Tevârîh'te yekûnen 112 civarında manzume sayılabilmektedir. Öte taraftan şair sayısı 60'a ulaşmaktadır.

Konumuz olan bu eser üç ana başlık altında ele alınmıştır. Birinci bölümde eserin te'lif ve hazırlanışına sebep olan Hekimoğlu Ali Paşa ile Ahmed Hasîb Efendi'nin hayatlarına değinilmiş ve aynı bölümde Hasîb'in eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, Mecmûa-i Tevârîh şekil ve içerik bakımından tanıtılmış ve eserde geçen şairler listelenmiştir. Bu listede yer alan şairlerin kim oldukları da tezkire kayıtlarındaki bilgilere göre müstakil bir başlık altında incelenmiştir. Öte yandan Mecmûa-i Tevârîh'te çok sayıda tarih manzumesi bulunduğundan yine ayrı bir alt başlıkta ebced hesabı ve tarih düşürme çeşitleri ele alınmıştır.Yapılan tasnif içerisinde Mecmûa-i Tevârîh'te hangi tür tarihlerin bulunduğu gösterilmiş, ikinci bölüme ait "Sonuç" kısmında ise eser için yapılan tahlil özetlenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise Mecmûa-i Tevârîh'in transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Çalışmamızın bitiminde eseri hazırlarken istifade ettiğimiz kaynakların

listesi verilmiş ve aynı zamanda numune teşkil etmesi bakımından Mecmûa-i Tevârîh'ten birkaç varak örneği alınmıştır.

Eseri bilimsel olarak hazırlarken yorucu; fakat bir o kadar da keyifli ve istifadeli zamanlara şahit olduk. Bu noktada medyun-ı şükran olduğum kişileri saymak zorundayım. İlk olarak danışman hocam Doç. Dr. Müberra Gürgendereli'ye teşekkürü bir borç biliyorum. Zira kendilerinin gerek metnin tesisinde ve gerekse de eserin tahlil kısmında gösterdikleri titizlik ve ihtimam bu eseri vücuda getiren en etkili âmildir. Ardından teşvik ve tavsiyelerini hiçbir zaman göz ardı edemediğim kıymetli mesai arkadaşlarım M. Sinan Ertürk, Burhan Çağlar, Ayşe Celep ve Ömer Faruk Can'a en kalbi teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak maddi ve manevi desteklerini her zaman üzerimde hissettiğim sevgili anne-babama ve sağladıkları nezih çalışma ortamı ile İSAM kütüphanesi çalışanlarına müteşekkirim.

Mecmûa-i Tevârîh üzerinde yaptığımız bu çalışma, edebiyat tarihimize ufak da olsa bir katkı sağlar ise bunu kendimiz için bir bahtiyarlık addedeceğiz.

Göker İNAN

İ s t a n b u l, 2013

Tezin Adı : Ahmed Hasîb Efendi'nin Mecmûa-i Tevârîh'i

Yazar : Göker İNAN

ÖZET

On sekizinci asrın tanınmış devlet adamlarından Hekimoğlu Ali Paşa 1742 (h.1155) tarihinde ikinci kez sadrazam tayin edillince, dönem şairlerinin bir çoğu bu sadâreti tebrik niyetiyle tarih manzumeleri ve kasideler kaleme almışlardır. Ali Paşa, kendisi için yazılan bu manzumeleri bir araya getirilmesi vazifesini Ahmed Hasîb Efendi'ye vermiş ve en nihayetinde "Mecmûa-i Tevârîh" isimli bu eser ortaya çıkmıştır.

Mecmûa-i Tevârîh'te ebced ile düşürülen tarihlerin yanında ıydiyye, ramazaniyye, bahariyye ve esbiyye gibi dîvân edebiyatının farklı nazım türlerinden örnekler de yer almaktadır. Toplamda 60 şairin, 112 manzume ile katkıda bulunduğu Mecmûa-i Tevârîh, hem bir paşanın kendisi için yazılan şiirleri toplatması, hem de bir tarih mecmuası olması itibariyle Osmanlı edebiyat tarihinde ayırt edici bir özelliğe sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Hasib, Hekimoğlu Ali Paşa, Mecmûa-i Tevârîh, mecmua, tarih düşürmek

Name of Thesis : Mecmûa-i Tevârîh of Ahmed Hasîb Efendi

Author : Göker İNAN

ABSTRACT

When Hekimoğlu Ali Pasha, one of the reputable statesmans of Ottoman Empire in 18th century, was appointed grand vizier for the second time in 1742 (hijri 1155), most of the contempary poets wrote “historical poems” (tarih) and “odes” (kaside) for him for congratulation. Ali Pasha assigned Ahmed Hasîb Efendi to collect the poems and written for him and eventually the work named “Mecmûa-i Tevârîh” which we study on appeared.

In Mecmûa-i Tevârîh, there are many samples in various types of poetry of Divan Literature like *ıydiyye, ramazaniyye, bahariyye* and *esbiyye* which was specified by the “abjad” (ebced) method. Contributed by 60 poets with 112 poems, Mecmûa-i Tevârîh had a very distinguishing place among Ottoman works because pasha ordered that the poets written for him be collected and this work also served as historical “journal” (mecmua).

Keywords: Ahmed Hasib, Hekimoğlu Ali Pasha, Mecmûa-i Tevârîh, journal, mecmua

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
KISALTMALAR ..... **VII**
GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM
HEKİMOĞLU ALİ PAŞA'NIN ve AHMED HASÎB EFENDİ'NİN HAYATI

1. 1. Hekimoğlu Ali Paşa'nın Hayatı 1
1. 2. Ahmed Hasîb Efendi'nin Hayatı 13
1.2.1. Eserleri 17

II. BÖLÜM
MECMÛA-İ TEVÂRÎH'İN TANITIMI, ŞAİRLERİN TASNİFİ ve TARİHLERİN TAHLİLİ

2. 1. Mecmûa-i Tevârîh'in Tanıtımı **21**
2.1.1. Eserin İsmi 21
2.1.2. Mecmûa-i Tevârîh Nüshası 22
2.1.3. Eserin Yazılış Sebebi 23
2.1.4. Eserin Yazılış Tarihi 24
2.2. Manzumelerin Tür, Şekil ve Vezin Özellikleri **25**
2.2.1. Mecmûa-i Tevârîh'teki Manzumelerin Tasnifi 25
2.2.2. Kullanılan Vezinler 27
2.2.3. Dil, Üslup ve Edebî Sanatlar 28
2.2.4. Kaynak Değeri Olarak Mecmûa-i Tevârîh 36
2. 3. Mecmûa-i Tevârîh'teki Şairler **41**
2. 4. Osmanlı Sahasında Tarih Düşürme Geleneği ve Mecmûa-i Tevârîh'teki Tarihler **57**

SONUÇ **91**

III. BÖLÜM

METİN

1. Mecmûa-i Tevârîh'in Transkripsiyonlu Metni..... 94

KAYNAKÇA..... 360

EKLER 364

Kısaltmalar

A.g.e.	: Adı geçen eser
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Gös. yer.	: Gösterilen Yer
h.	: Hicrî
İA	: İslam Ansiklopedisi
Ktp.	: Kütüphane
m.	: Mîlâdî
no.	: Numara
s.	: Sayfa
TY	: Türkçe Yazmalar
Üni.	: Üniversite
vr.	: Varak

GİRİŞ

I. BÖLÜM

1.1.Hekimoğlu Ali Paşa'nın Hayatı

On sekizinci asır Osmanlı sadrazamların olan Hekimoğlu Ali Paşa, Sultan I. Mahmud ve III. Osman dönemlerinde üç kez sadâret makamına getirilmiştir. Bunlardan ikisi Sultan I. Mahmud ve sonuncusu Sultan III. Osman dönemlerindedir. Deruhte ettiğimiz eser, Paşa'nın h.1155 (1742) senesindeki ikinci sadâreti ile alakalıdır.

Doğumu 4 Haziran 1689 (h. 15 Şaban 1110) tarihine rastlar. Doğum yeri İstanbul'dur. Babası hakkında Münir Aktepe[1] Giritli olduğunu belirtirken, Reşad Ekrem Koçu[2] Venedikli olduğunu söyler. İki görüşten doğrusu, Giritli oluşudur. Nitekim Hekimbaşı Nuh Efendi'nin tıp ilmine dair **Akrabazin Tercümesi** isimli eserin varak 1b'sine eklenmiş olan notta şu ifade kayıtlıdır: *"...İşbu kitâb-ı hikmet-nisâbın dîbâcesinde mestûru't-terceme olan Nuh Efendi, Girid'de mevlid-i nâmıkul-hurûf olan Resmo sancağı muzâfâtından Emârî nâhiyesi dimekle meşhur olan mahalden olup..*[3]." Babasının ismi Nuh'tur. Bu hususu Hasîb Efendi'nin, Mecmûa-i Tevârîh'in mukaddime kısmında "*...Aʿnā Ġāzī ʿAlī Pāşā neclü'l-mevlā el-merḥūmü'l-maġfūr* ***Nūḥ Efendi*** *ḥażretleri...*[4]" ifadesi de teyit eder.

Ayrıca Mecmûa-i Tevârîh'in 79 numaralı manzumesinde şair Cezbî

Pederi reʾs-i eṭıbbā-yı selāṭīn idi līk

Kendidir reʾs-i ṭabībān-ı mülūk-i dil-hā[5]

---

[1] Münir Aktepe, (1998): "Hekimoğlu Ali Paşa", *DİA* Cilt: 17, İstanbul, s.166.
[2] Reşad Ekrem Koçu, (1940): "Ali Paşa, Hekimoğlu", *İA*, Cilt: 1, İstanbul, s.333.
[3] Nuh bin Abdülmennan, *Akrabazin Tercümesi*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, no. 2012, vr.1b.
[4] Metin, 1b.
[5] Metin, 79/28.

beyti ile Hekimoğlu Ali Paşa'yı överken, ilk mısrada babasının pâyesini de zikreder. Nuh Efendi, Osmanlı Devleti'nde vazifeli bir "reisü'l-ettibba" yahut diğer adıyla "hekimbaşı" olduğundan Ali Paşa da babasının bu ünvanı sebebiyle **Hekimoğlu** ismiyle tanındı. Hekimbaşılar Osmanlı sultanları nezdinde çok itibarlı kimselerdi. Pakalın'ın belirttiği üzere padişahlar her nereye giderlerse hekimbaşılar da mutlak surette beraber giderler ve savaşa gittikleri vakit yüksek derecede menzil tayinatı alırlardı.[6] Babasının bu itibarlı mevkiinden dolayı Ali Paşa da her bakımdan iyi ve ferah bir gençlik dönemi geçirmiştir diyebiliriz.

Biraz da babasının bu nüfûzu sayesinde Hekimoğlu Ali Paşa'nın eğitimini Osmanlı saray akademisi olan Enderun'da tamamladığı tahmin edilebilir. Zira ilerleyen yıllarda bürokraside vazife alacak olan devlet ricali burada tahsil ve terbiye görürdü. Ali Paşa, Sultan III. Ahmed saltanatı (1703-1730) zamanında hâssa silahşörlüğü ile saraya alınıp, bir müddet sonra dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığına yükseltildi.[7] Sahip olduğu kâbiliyet ve zekâsı ile dikkatleri üzerine çekti. Şehid Ali Paşa'nın sadrazamlığı döneminde 1713'te Zile kazası voyvodalığına gönderildi. Devrin parlayan ve ön plana çıkan ismi Damad İbrahim Paşa'nın sadâreti zamanında himâye gören Ali Paşa, beylerbeyi pâyesi ile 1719'da Türkmen ağalığını deruhte etti. 1722'de Rumeli pâyesi ile Adana vâliliğine getirildi. Bu bölgedeki Türkmen aşiretlerinin öteden beri gösterdiği isyan hareketlerine müdahale eden Hekimoğlu Ali Paşa bölgede âsâyişin teminini sağladı. Onun burada gösterdiği ilk müşahhas muvaffakiyet kendisinin haklı bir şöhrete kavuşmasına sebep olmuştur. Zira Reşad Ekrem Koçu'nun ifadesine göre bu bölgedeki Okça-özenli, Amiki, Musabeyli, Cirigânlı, Kulaksız, Gücekli, Avşar ve Kılıçlı gibi aşiretlerinin büyükleri Ali Paşa'ya gelerek emân dilemişler ve yaptıkları yersiz davranışlardan dolayı özür beyan

---

[6] Mehmet Zeki Pakalın, (1983): "Hekim başı" *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, Cilt:1, İstanbul, s.795.

[7] Bundan sonra Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1758'deki vefatına kadar aldığı vazifeler hakkındaki mâlûmat, DİA ve İA'da biribirlerini teyit ve tekrar eden bilgilerden iktibasla verilecektir. Bu noktada Reşad Ekrem Koçu'nun İA'daki maddeyi hazırlarken Şemseddin Sâmi'nin *Kâmûsü'l-A'lâm*'ında mevcut bulunan "Ali Paşa" alt başlığından gerek söyleyiş ve gerek mâlûmat açısından istifade ettiği anlaşılıyorsa da metin içinde ve bibliyografya kısmında Şemseddin Sâmi'ye atıfta bulunmaması dikkat çekicidir.

etmişlerdir.[8] Damad İbrahim Paşa'dan himaye gören Ali Paşa'nın bu başarısı muhtemel suretle padişahın memnuniyetini de sağlamış olacak ki kendisine ertesi sene Halep valiliği tevcih edilmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1724 senesinin Ekim-Kasım aylarına tekabül eden h.1137 yılı Safer ayında serasker sıfatıyla Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın İran seferine gittiğini görüyoruz. Bu esnada merkezden Hekimoğlu Ali Paşa'ya da hüküm gitmiş ve Abdullah Paşa'nın maiyyetinde ona ilhak edilmesi emr edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin klasik bir savaş stratejisi olarak merkezden gönderilen hükümlerle yol üzerinde bulunan sancak beylerinin ve eyalet askerlerinin o bölgedeki eyalet valililerinin bayrağı altında orduya ilhak edilmeleri öteden beri devam eden âdetti. Böylelikle yol üzerindeki iltihaklarla savaş mahalline varılana kadar büyük bir ordu teşekkül ederdi. Bu itibarla Halep'te eyâlet valisi olan Ali Paşa için de böyle bir durum söz konusuydu.

Hekimoğlu, İran seferi esnasında Tebriz alınırken önemli işler başardı ve Ekim 1725'te (3 Safer 1138) Anadolu beylerbeyliğine tayin edildi. Ertesi sene Abdullah Paşa hastalanmış ve onun yerine İran seferine Hekimoğlu Ali Paşa'nın kumanda etmesi Sultan III. Ahmed tarafından irâde edilmişti. 1727'de Afgan şâhı Eşref Han'a karşı Rusya'dan gelecek yardım meselesiyle ilgili olarak Rus generali Dulgoroki ile görüşen Ali Paşa, Hemedan ismiyle akd olunan barışta büyük gayret sarf etti. Fakat başta kethüdası olmak üzere bazı devlet adamlarının halka zulmetmesi sebebiyle buradan uzaklaştırılarak önce Şehrizor ve hemen ardından da Sivas valiliğine tayin edildi.[9]

İran hükümdarı Nâdir Şah zamanında yeniden İran savaşlarının başlaması üzerine Ali Paşa Diyarbekir valisi oldu. Nisan 1730'da Bağdat valisi olan Ahmed Paşa'nın maiyyetinde Hemedan muhafızlığı ile görevlendirildi. Bu sene içinde Osmanlı'nın başına büyük gâileler açan Patrona İsyanı patlak vermiş ve merkezde yaşanan bu hengâmeden fırsat bulan İranlılar, Tebriz'i tekrar ele geçirmişlerdir. Sultan I. Mahmud, III. Ahmed'in yerine tahta oturdu ve sükûneti temin ettikden sonra hemen Şark meselesine teveccüh ederek bölgeye yakın olan Ali Paşa'yı

[8] Koçu, 1940: 333.
[9] Aktepe, 1998: 166.

Erzurum valiliğine getirdi. Akabinde Paşa'yı ordu kumandanı sıfatıyla serasker tayin etti. Önce Rûmiyye'yi (Urumiye) ve ardından Tebriz'i alan Ali Paşa, bu kez Sultan I. Mahmud'un iltifatlarına mazhar oldu. Tebriz'in fethi ve Paşa'nın İran'daki faaliyetlerini devrin mühim şair ve münşilerinden Nevres Efendi "**Tebriziyye-i Hekimoğlu Ali Paşa**[10]" isimli manzum eserinde anlatmıştır.

Şâhın talebi üzerine "Ahmed Paşa Müsâlahası" imzalandı.[11] Bu başarısı sebebiyle kendisine sadrazamlık verildi. İşte Hekimoğlu Ali Paşa'nın gerçekleşen üç sadrazamlığından birincisi budur ve 1732 senesinin Mart ayına tekabül etmektedir (15 Ramazan 1144).

Hekimoğlu'nun bu sadâreti üç yıldan fazla sürdü. Ali Paşa'nın bu ilk sadrazamlığı, Avrupa'da Lehistan verâseti buhranıyla, doğuda Ahmed Paşa Antlaşması'nı kabul etmeyen Nâdir Şah'ın İran tahtında bulunan Tahmasb'ı indirip yerine III. Abbas'ı getirmesi ve Bağdat'a hücum etmesi zamanlarına rastlar. Bağdat'ı Nâdir Şah kuvvetlerinden kurtarmaya muvaffak olan Topal Osman Paşa'nın 1733'de Kerkük civarında baskına uğrayarak şehid edilmesi ve askerin zâiyata uğraması üzerine sarayda toplanan harp meclisinde Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa azlolunarak Midilli'ye sürülmesi uygun görüldü. (23 Safer 1148 / 15 Temmuz 1735).

Ali Paşa ertesi sene Kandiye muhâfızlığı ve hemen akabinde Bosna valiliğine getirildi. Söz konusu keyfiyete konumuz olan Mecmûa-i Tevârîh'de de atıflar vardır. Burada Çelebizâde Âsım Efendi yazdığı tarih manzumesinde Ali Paşa'nın sebepsiz yere azl edildiğini ve mamafih bunda İlahî hikmetler saklı olduğunu söyler. Nitekim biraz sonra Paşa'nın Bosna valiliğine ve burada göstermiş olduğu başarılara değineceğiz. İşte bu bir senelik azli ve paşanın hemen akabinde Bosna'ya çıkan tayini Âsım Efendi dilinde "*Hikmet-i Hudâ*" şeklinde tabir bulmuş ve bunda Bosna'nın korunması için ilahî bir müdahalenin olduğu söylenmiştir.

O dilīr-i cihān-güşā ki anıñ

---

[10] Abdürrezzak Nevres Efendi, *Tebrîziyye-i Hekimoğlu Ali Paşa*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, no.2252. Eser hakkında Hüseyin Akkaya bir çalışma yapmıştır. Bkz.: Hüseyin Akkaya, (2004): *Târîhçe-i Nevres*, İstanbul.

[11] Koçu, 1940: 333.

Her ne dinse sitāyişinde sezā

Sābıḳā mesned-i ṣadāretden

Yoġ-iken ʿazline sebeb ḳaṭʿā

Bir sene ṣoñra oldı maʿlūmı

Cümleniñ ḥikmet-i Cenāb-ı Ḫudā

Bosna mülkin meger ki kāfirden

Ḥıfẓ imiş ḳaṣd-ı Ḥażret-i Mevlā

O vezīr-i mücāhidiñ el-ḥaḳḳ

Bosna'da itdigi cihād u ġazā

Yalıñız ol diyār ehli degil

Rūmili ḫalḳın itdi hep iḥyā[12]

Ali Paşa üç yıl kadar süren bu valiliği esnasında Ruslarla ittifak yapan Avusturyalıların şiddetli hücumlarına kahramanca mukavemet gösterdi. Koçu'nun ifade ettiği üzere "Travnik nefîr-i âmmı" adı verilen bir davetle, eli silah tutan bütün

[12] Metin, 3/7-12.

Bosnalıları asker olarak topladı.[13] Ayrıca Belgrad'ın işgalden kurtarılmasında yararlılık gösterdi. Çelebizâde Âsım, Mecmûa-i Tevârîh'teki manzumesinde Ali Paşa'nın Belgrad'taki başarısına da temas edecektir:

Ya Beliġrad-ı saḫt-ı bünyādıñ

Fetḥi anıñ degül midir ʿacebā

Ḥaḳ bu kim her ġazā-yı ġarrāsı

Müstaḳil bir kitāb olursa revā[14]

Ali Paşa Belgrad'ın Osmanlılara iradesiyle sonuçlanan ve 1739'da gerçekleşen Belgrad Antlaşması'nın müzakerelerine bizzat katıldı. Paşa'nın Bosna'daki başarıları devrinde birçok edebî muhitte mevzu bahis edilmiş ve bunun üzerine eserler kaleme alınmıştır. Bunlar arasında en meşhuru Bosna'nın Novi kasabasında yaşayan ve kadılık yapan Ömer Efendi'nin yazdığı "**Ahvâl-i Gazâvât der Diyâr-ı Bosna"** isimli eseridir. Bu eser "**Târih-i Bosna der Zamân-ı Hekimzâde Ali Paşa**" ismiyle bilinmekte olup İstanbul'da basılmıştır.[15]

Mecmûa-i Tevârîh'te Hekimoğlu Ali Paşa'nın Bosna'da elde ettiği başarıların zikredildiği manzumeler dikkati çekiyor. Bunlardan biri Mislî'ye âittir:

Ḳahramāne ġamġamın çekdi oḳutdı cevherin

Rüstem-āsā girdi ol aʿdā-yı dīn ālāyine

Ṭuʿme-i tīġ itdi küffārı ḥudūd-ı Bosna'da

---

[13] Koçu, 1940: 334.
[14] Metin, 3/13-14
[15] Bosnalı Ömer, (1293): *Ahvâl-i Gazavât der diyâr-ı Bosna*, İstanbul. Kâmil Su, eseri günümüz Türkçesine aktarmıştır.

Nemçe'niñ çāsār-ı bed-kirdārı düşdi pāyine[16]

Bir diğeri Bâkî Efendi'ye ait olup, 130 beyitten müteşekkil orjinal bir ramazaniyyesinde geçer:

Ḫāne-i dīne ʿimād eyledi Mevlā ẕātıñ

Bosna'da sedd-i sedīd eyledi niçe ezmān

Reʾy ü tedbīriñ ile buldı niẓām-ı ʿālem

Ḳahr-ı şemşīriñ ile oldı eʿādī tersān[17]

Bunların dışında halk ve saz şairlerinin de bu muvaffakiyete alkış tuttuklarını görüyoruz. Örneğin Âşık Ahmed isimli bir şair, klasik şiirinin kalıpları dışında hece vezniyle Ali Paşa'nın Bosna macerasını destanlaştırmıştır. Bu şiirden yola çıkarak aslında Âşık Ahmed'in de Hekimoğlu Ali Paşa'nın ordusunda vazife aldığını anlıyoruz. Nitekim şiirde geçen "*On bir saat tamâm eyledik cengi*" mısraı ve savaş hakkında ayrıntılı bilgi verip, özel isimlerden bahsetmesi bunu ispat eder niteliktedir. 16 kıtadan oluşan şiirin ilk üç kıtası ve şairin isminin geçtiği son kıta şu şekildedir. Şiirin son tarafından manzumenin Bosna mukavemetinden sonra ve Belgrad'ın zabtından önce yazıldığı anlaşılmaktadır.

Nemse kıralının kasdı bizedir

Duydu Bosna askerinin geldiğin

Şüphesiz olmasın fırsat gözetir

İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

---

[16] Metin, 82/18-19.
[17] Metin, 107/112-113.

Ordu taburları geldi kaleye

Kasd eyledi hasmın ol havâliye

İslâm askeri geldi kelle kelleye

İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

Ali Paşa der ki çıkalım düze

Hak teâlâ imdâd eyleye bize

Düşmanla gelelim biz de yüz yüze

İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir

....

Ahmed bu nusretin şükrün idelim

Duâya meşgul ol, sözü nidelim

İnşaallah Beligrad'a gidelim

İmdâd-ı Hak ile nusret bizimdir[18]

Hekimoğlu Ali Paşa, 1739'daki Belgrad sulhünden bir sene sonra Mısır'da isyan çıkartan Kölemenlerin te'dibi ile görevlendirildi ve buraya vali tayin edildi. 1741'de kısa sürelerle Adana ve Anadolu valiliklerine getirildi. 15 Safer 1155 (21 Nisan 1742) senesinde ise ikinci defa sadrazam oldu. İşte deruhte ettiğimiz Mecmûa-i Tevârîh isimli eser de Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1742 (h.1155) senesinde ikinci sadâretini müteakiben söylenmiş tarih manzumelerini ve kasideleri ihtivâ eder. Fakat şunu da ifade etmek gerekir ki Hekimoğlu'nun bu sadâreti birçok âlim ve şairin

[18] Manzumenin tamamı için bkz: "Aşık Ahmed" (1998): *Büyük Türk Klasikleri*, Cilt:7, İstanbul. s.326-327.

umduğunun aksine uzun sürmedi. Onun ikinci sadâreti takriben bir buçuk sene devam etti. Bu dönem daha çok Kerkük, Musul, Rakka, Diyarbekir, Kars ve Azerbaycan taraflarında İran ile savaş hazırlıkları içinde geçti. Ali Paşa'nın bu seferki azline sebep, sadrazamın tam yetkiyle sefere çıkma isteği, sefer hazırlıklarını gereksiz yere uzatması, Diyarbekir seraskerine zamanında gerekli yardımı yapmaması ve bunlardan dolayı Sultan I. Mahmud'un gadabını celp etmesi şeklinde yorumlanır.[19] Bunlara ek olarak Reşat Ekrem Koçu, Bağdat valisi Ahmed Paşa'nın, Nâdir Şah'a korku vermek için, sadrazamın ordusu ile gelme lüzumundan bahseden bir mektubu Ali Paşa'nın padişaha göstermediğini söyler.[20] Eylül 1743 (4 Şaban 1156) tarihinde sadrazamlıktan alınan Ali Paşa ikinci kez Midilli adasına nefy olundu. İki aydan sonra Girit ve akabinde tekrar Bosna valisi tayin edildi. 1745'te Halep valisi ve devam eden İran savaşları sırasında serasker ünvanını taşıdı.

Mütekerrir olan bütün bu azil ve tayinlerden anlaşılıyor ki Hekimoğlu Ali Paşa her ne pahasına olursa olsun padişah tarafından himaye görmüş ve siyasî sebeplerden dolayı azl edilse de bir şekilde devlet ve padişah için aranan adam olduğunu kabul ettirmiştir.

Hatta çağdaşlarından ve bir dönem sadrazamlık yapan Tiryaki Mehmed Paşa'nın çekememezliğine rağmen Ali Paşa her daim Sultan Mahmud'u hâmisi olarak karşısında bulmuştur. Hatta Tiryaki'nin bu hased derecesindeki tavrı en nihayetinde kendi azlini hazırladı. Bu konuda Reşad Ekrem Koçu, padişahın şu şekilde bir söz söylediğini belirtir: "*Kırk seneden beri bu kadar hizmet-i cemîle ve gazavât-ı celîlede bezl-i vücûd eden dilâver ve nâm-âver bir vezirim vardır. Bu mel'un* (Tiryaki Mehmed Paşa) *onun ile* (Hekimoğlu ile) *iddiâ-yı akrâniyete düşüp, telefine sa'y eder.*"[21]

1746'da İran ile sulh temin ettikten sonra Hekimoğlu Ali Paşa'nın iniş ve çıkışlarla süren siyasi kariyeri devam etti. 1748'de Tırhala sancakbeyliği, Bender muhafızlığı ve Özi valiliği yaptı. Silistre ve dolaylarında eşkıya te'dibiyle meşgul

[19] Aktepe, 1998: 166.
[20] Koçu, 1940: 334.
[21] Koçu, 1940: Gös. yer.

oldu. 1750'de Vidin muhafızlığına nakledildi. Niğbolu ve İlbasan sancakları kendisine dirlik olarak verildi. Ertesi yıl Trabzon ve yöresinde âyân ve derebeylerinin ıslahı ile uğraştı. Sultan III. Osman'ın cülusundan sonra h. 1168 / m.1755'te üçüncü defa sadârete getirildi. I. Mahmud Han saltanatı zamanında mutemed ve padişahın iltifatlarına mazhar olmuş olan Ali Paşa, siyasî hâdiselerde gayet rahat hareket edebiliyordu. Fakat III. Osman zamanında aynı rahatlığı bulamamış ve bir de buna padişahın celalli mizacı eklenince ikisi arasında sağlıklı bir diyalog kurulamamıştır. Bunda padişahın etrafında bulunan ve Hekimoğlu Ali Paşa'ya muârız bir güruhun da etkisi olduğu inkâr edilemez bir hakikat gibi gözükmektedir. Nihayet Ali Paşa bu üçüncü sadâretinde yalnızca elli üç gün kalabildi. Bu azilde Silahdar Bıyıklı Ali Ağa'nın rolü olduğu söylenir. Ayrıca Ayvansaray'da çıkan bir yangından padişahtan önce olay mahallini terk etmesi ve şehzadeleri öldürtmek isteyen III. Osman'a karşı bir tavır tutunmasının etkisi olduğu diğer azli hazırlayan sebepler arasında sayılmaktadır.[22]

Katledilmek üzere Kız Kulesi'ne hapsedilen Ali Paşa, valide sultanın araya girmesi ile ölümden kurtuldu[23], fakat Kıbrıs'a sürüldü. Ada halkı tarafından çok iyi karşılandı. Adada bulunan yabancı elçiler ziyaretlerine gelerek hediyelerini takdim ettiler ve "*İstanbul'da olan balyozlarımızdan size hürmet ve hizmete emir aldık*" dediler. Bu esnada yetiştirdiği ve himaye ettiği devlet adamlarından o kadar hediye ve para yardımı geldi ki Hekimoğlu Ali Paşa'nın Kıbrıs fakirlerine 100.000 kuruştan fazla sadaka verdiği belirtilir.[24] Ali Paşa'nın Kıbrıs'taki sürgünü çok uzun sürmedi. Oğlunun Sultan III. Osman'a yazdığı bir arîza ile affedildi. 1755'te Mısır'a vali yapıldı. 1757'de ise beşinci defa Anadolu beylerbeyi oldu. İzmir'e yerleşti. Bu sıralarda Ali Paşa'nın yetiştirmesi olan ve Koca lakabıyla tanınan Râgıb Paşa sadârette idi. Bunun Ali Paşa'ya minnet, hürmet ve itimadı çok yüksekti. Birçok işinde velinimeti Ali Paşa'ya danışırdı. Denebilir ki Hekimoğlu Ali Paşa İzmir'de iken hükûmet işlerinde Râgıb Paşa kadar ve belki daha fazla tesirli olmuştur. Ali Paşa daha sonra Kütahya'ya geçti. Burada iken 14 Ağustos 1758 (9 Zilhicce 1171)

---

[22] Aktepe, 1998: 167.
[23] Şemseddin Sâmî, (1311): "Ali Paşa", *Kâmûsü'l-A'lâm*, Cilt. 4, İstanbul, s.3188.
[24] Aktepe, 1998:167.; Koçu, 1940: 334.

tarihinde vefat etti. Hakkında zehirletildiği iddiası varsa da oğlu İsmail Ziyaeddin babasının mesane hastalığından öldüğünü belirtir.[25] Naaşı önce geçici olarak Kütahya'ya defnedildi. Daha sonra vasiyeti üzerine ilk sadrazamlığı sırasında Fatih'te inşa ettirmiş olduğu câmi bahçesine nakledildi.

Hekimoğlu Ali Paşa hakkında bilgi veren kaynaklar onun cömert, sanatı ve şairin hâmisi bir şahsiyet olduğunda ittifak ederler. Zira Mecmû'â-i Tevârîh'e de göz attığımızda sadrazamın sadâreti için yazılan onlarca tebriknâme ve tarihler bunu ispatlar niteliktedir. Hiç şüphesiz bu takdim edilen manzumeler mukabelesinde hemen bütün şairlerin birer caizeye kavuştukları tahmin edilebilir. Yahut bunların daha önceden Paşa tarafından görülen bir ihsanın şükrânesi olarak da yazılmış oldukları düşünülebilir. Her ne şekilde olursa olsun, bir devlet adamının sadârete getirilmesini müteakip yüzden fazla kaside, tarih ve tebriknâme ile medh edilmesi Osmanlı sadrazamları arasında pek rastlanan bir keyfiyet değildir. Paşa'nın bunları toplatarak bir edebî eser vücuda getirme isteği de, bizler için, kendisinin şaire ve sanata verdiği değeri göstermesi bakımından önemli bir delil teşkil eder. Bununla beraber Ali Paşa bizzat kendisi de şiirle yakından ilgilenmiş ve "Âlî" mahlasıyla bazı gazeller kaleme almıştır. Zeynî Ali Efendi de Mecmûa-i Tevârîh'teki bir manzumesinde

Nām-ı ẕī-şānıñ ᶜAlī maḫlaṣ-ı pākiñ ᶜĀlī

Ḥaḳḳıña dindi velī niçe zamān ḫoş geldiñ[26]

beytiyle Ali Paşa'nın Âlî mahlasıyla şiirler yazdığını ve devrinde tanındığını açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu manzumelerin sayısı bilinmemekle birlikte Fatin Tekizresi'nde "*Bir mikdâr eş'ârı vardır*" ifadesi kullanılır.[27] Adı geçen tezkirede yer alan gazeli ise şu şekildedir:

---

[25] İsmail Ziyeddin, *Metâliu'l-Âliye fi Gurreti'l- Gâliye*, İÜ Ktp. TY no.2486.; Eserin tanıtımı ve bilgi için bkz.: İbnülemin Mahmud Kemal, (1926): *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, Cilt: 16/93, İstanbul, s.205.
[26] Metin, 45/18.
[27] Fatin, (1271): *Tezkire*, İstanbul, s.275.

Bize luṭf itdi Ḫudā şöyle ki gelmez ḳāle

Şükri mümkin mi ola bu keremin her ḥāle

Ol ḳadar virdi ġınā baña Cenāb-ı Mevlā

İʿtibār eylemezem cevhere cemʿ-i māle

Sūdı yok ḥırs u tamaʿ eylemeniñ dünyāda

Virmeyince saña Bārī ne idersin nāle

Bize rabṭ ile süveydā-yı derūnuñ zinhār

Murġ-i dil zabṭ ola tā konmaya dāldan dāle

Uyma vesvāse hele ḫāṭırayı defʿ eyle

Saña reng eylemesün uġrama ʿĀlī āle[28]

Hekimoğlu Ali Paşa hayırsever bir şahsiyetti. Bunu, geride bıraktığı eserlerden anlamak mümkündür. İstanbul'da Davutpaşa mahallesinde türbesinin de bulunduğu ve camii, sebil, çeşme ve kütüphane müştemilatından oluşan bir külliyesi vardır. Kütüphanesinde nadide yazma eserler mevcuttur. Şeyh Mehmed Rıza

[28] Fatin, 1271: Gös. yer.

Efendi'nin 1740'da buraya yaptığı bağışlar ile yazma adedi 928'e ulaşmıştır.[29] Koleksiyon 18 Aralık 1962'de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.[30]

Ayrıca İstanbul Kabataş'ında set üstünde 1732 (h.1145) tarihli meşhur çeşmesi olup, bugün dahi ayaktadır. Yakın zamanda tamamlanan restorasyon çalışması ile eski canlılığına tekrar kavuşmuştur. Çemberlitaş'ta Atik Ali Paşa Camii'nin avlu duvarında bir başka çeşmesi daha bilinmektedir. Son olarak Üsküdar'da Badırmalı-zade Tekkesi'ni de Hekimoğlu Ali Paşa inşa ettirmiş ve cami vakfından buraya gelir tahsis etmiştir.

Vâli iken kullandığı mühründe şu ibare yazılı idi:

Be-Habîb-i Hudâ-yı lem-lezelî

Ola âlî ilâhî kadr-i Ali[31]

1.2.Ahmed Hasîb Efendi'nin Hayatı

On sekizinci asrın âlim ve şairleri arasında zikredilen Ahmed Hasîb Efendi, diğer taraftan *Mü'minzâde* ismiyle de tanınır. Hasîb Efendi hakkında en derli toplu bilgi, Günay Kut'un DIA maddesi[32] ve Mesut Aydıner'in yayına hazırladığı *Ravzatü'l-Küberâ*[33] isimli eser ile Menderes Coşkun'un Ahmed Hasîb Efendi'nin *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osman* isimli manzum Osmanlı tarihinden çıkardığı şair biyografilerinin bulunduğu kitapta[34] yer alır. Biz de bu kaynakların yanında diğer bazı tezkire kayıtlarını da ekleyerek bir biyografi denemesi yapacağız.

---

[29] İsmail E. Erünsal, (1998): "Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi", *DİA*, Cilt: 17, s.173.
[30] Erünsal Gös. yer.
[31] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1940): "Osmanlılarda Kullanılmış Mühürler Hakkında", *Belleten*, Cilt:4, Sayı: 16, Ankara, s.513.
[32] Günay Kut, (1998): "Ahmed Hasîb", *DİA* (Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), Cilt: 2, İstanbul: s.87-88.
[33] Mesut Aydıner, (2003): *Ravzatü'l-Kübera, Tahlil ve Metin*, Ankara.
[34] Menderes Coşkun, (2002): *Manzum Bir Şairler Tezkiresi, Hasîb'in Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân'ındaki Şair Biyografileri*, Ankara.

Ahmed Hasîb'in doğum tarihi kesin olarak belli olmamakla birlikte, Bursa'da dünyaya geldiğini Ravzatü'l-Küberâ isimli eserinde *"...mahmiyye-i Burusa'da mehd-ârâ-yı vücûd ve nâm-yâfte-i âlem-i şuhûd olup..."* [35] ifadesiyle belirtir. Hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar kendisinin Seyyid olup, Hazret-i Peygamberin neslinden olduğunu söylerler. Babası *Mü'minzâde Mehmed Efendi*[36] ismiyle tanınmıştır.

İlim tahsiline memleketi olan Bursa'da başlayan Ahmed Hasîb, küçük yaşta babasını kaybetti. O sıralarda Bursa'da bulunan Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin ikinci oğlu[37] Mustafa Efendi, Ahmed Hasîb'i himayesine aldı. Böylelikle Mustafa Efendi bu şehirde ikamet ettiği müdetçe Mü'minzâde Ahmed Hasîb'in maişetinde ve tahsilinde kendisine yardımcı oldu. Ravzatü'l Küberâ'da Mustafa Efendi'den velinimeti olarak bahseden Ahmed Hasîb Efendi, ondan gördüğü iyilikleri çok defa dile getirir.[38] Öyle anlaşılıyor ki ikisi arasındaki irtibât Mustafa Efendi'nin vefatına kadar devam etmiştir. [39] Söz konusu keyfiyetin de kırk yıldan fazla sürdüğü Mustafa Efendi hakkında yazdığı bir manzumede şu şekilde dile gelir:

Bendesi olalı ḳırḳ sāli tecāvüz itdi

O dururken kimi esrārıma hemrāz ideyim[40]

Bu yakınlık sebebiyle maddi anlamda pek sıkıntı yaşamayan Ahmed Hasîb devrin tanınmış ulemasının derslerine katılabilmiş ve böylelikle tahsil hayatını devam ettirmiştir.[41] Aynı süre zarfında bir taraftan da Seyyid Mustafa Efendi'nin hususi kâtipliğini yaptı. İlerleyen zamanlarda Ahmed Hasîb Efendi'yi İstanbul'da görüyoruz. *Sâlim Tezkiresi* müellifi, Ahmed Hasîb'in hicrî 1120 (m.1708) senesinde

---

[35] Aydıner, 2003: Metin kısmı, vr.2b-3a.
[36] Aydıner, 2003*:* Metin kısmı, vr.162b. "*...pederim merhûm Mü'minzâde Mehmed Efendi…*"
[37] Aydıner, 2003: Metin kısmı, vr. 162a. "*Siyyemâ sadrü'ş-şehîd hazretlerinin sânî-i evlâd-ı emcâdı…es-Seyyid Mustafa Efendi…*"
[38] Aydıner, 2003: Metin kısmı, vr.163a. "*...veliyyü'n-ni'am-ı sâhib-keremim...*"
[39] Aydıner, 2003: Metin kısmı, vr.162b. "*...hâk-i pâ-yı sa'âdet-ihtivâlarına çehre-sâ olduğum günden, mesned-i iftâda âzim-i gülşen-sarây-ı bekâ oldıkları rûz-ı gam-efrûza gelince… bu abd-i müstehâmı hayr-hâh-ı hânedân-ı sa'âdet-iktirânları kılmışdur…"*
[40] Aydıner, 2003: Gös. yer.
[41] Abdülkadir Özcan, (1989): Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü'ş-Şakâik, Şakâik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri,* İstanbul, Cilt: 5, s.225. "*…asrının ulemâ-yı benâmından tahsîl-i ulûm iderek…*"

Çatalcalı Ali Efendi'nin kâtipliğini yaptığını belirtiyor.[42] Ahmed Hasîb Efendi hakkında yapılan çalışmalarda da tekrarlanan bu bilgiye ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Zira bu tarihte Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi hayatta değildir.[43] Fatin Tezkiresi'ndeki kayda göre 1129 hicrî senesinde (m.1716-17) "*sınıf-ı müderrisîne duhûl ederek*" müderris olmaya hak kazandı.[44] Müderris çıkmadan önce devrin tanınmış ulemasından Süleyman Efendi, Veliyyüddin Efendizâde Ahmed Paşa medresesinde bulunuyordu. Ahmed Hasîb onun yanında bir müddet mu'îdlik[45] yaptı. Zamanla yükseldi. Mülâzemet[46] devresinden sonra müderris olmak için Şeyhülislam Ebu İshâk İsmail Efendi'nin huzurunda imtihana tâbi tutuldu.[47] Buradaki başarısından sonra Bursa'daki Esediyye medresesine tayin edildi.[48] *Tekmiletü'ş-Şakâik*'taki kayda göre Bursa'daki şer'iyye mahkemesinin kitâbetinde de vazife aldı.[49] 1147'nin Şevval ayında (m.1735) Bosna'ya kadı tayin edildi. Ahmed Hasîb Efendi'nin Bosna'ya tayin edilmesinde Hekimoğlu Ali Paşa'nın rolü büyüktür. Nitekim Hasîb Efendi, Bosna kadısı olmadan önce İstanbul'daki dergâhlardan bahsettiği *Dergeh-nâme* isminde bir manzume hazırlamış ve eseri o vakitlerde sadrazam olan Ali Paşa'ya takdim etmiştir. Bu arzın akabinde kendisine Bosna kadılığı tevcih edildi. Bir müddet sonra Hekimoğlu Ali Paşa bu birinci sadâretinden azledilecek ve önce Midilli'ye sürgün ve akabinde üç sene kadar sürecek olan Bosna valiliğine gönderilecektir.[50] İşte burada iken Ahmed Hasîb Efendi ile Hekimoğlu Ali Paşa arasındaki münâsebetin ilerlediği tahmin edilebilir. Dahası, Mecmûa-i Tevârîh'in 1742 senesi içerisinde Paşa'nın emriyle hazırlatıldığı dikkate alınacak olursa her ikisinin arasındaki irtibatın sonraki yıllarda da devam ettiği anlaşılır.

---

[42] Sâlim, (1315): *Tezkire*, s. 222. "*...sene bin yüz yigirmi târîhinde şeyhülislâm, müftiyyü'l-enâm, ulemâ-yı kirâmın bülendi merhûm ve mağfûr Çatalcalı Ali Efendi hazretlerinin kitâbcılığı hizmetiyle şeref-yâb olup...*".

[43] Çatalcalı Ali Efendi'nin vefat tarihi h.1103 / m.1692'dir.

[44] Fatin, (1271): *Tezkire*, İstanbul, s.60.

[45] "*... Medreselerde müzâkerecilik edenler ve müderris muâvini mertebesinde kullanılır bir tâbirdir.*" M. Zeki Pakalın, (1983): "Muid" *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, İstanbul, Cilt: 2, s.573.

[46] "*... Medrese tahsilini bitirip, icâzet alanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir... Yedi seneden ibaret olan mülâzimlik müddetini dolduranlar "rüûs" imtihanına girerler, muvaffak olanlar "ibtidâ-i hâric rüusu" ile müderris tayin edilirlerdi.*" Pakalın, 1983: "Mülâzim" Cilt:2, s.612.

[47] Sâlim, 1315: 222. *"...ba'dehû bin yüz yigirmi dokuz Recebü'l-ferdinde Şeyhü'l-islâm ve müftiyyü'l-en'âm Ebû İshâk İsmâ'il Efendi merhûmdan bâ-imtihân...*"

[48] Özcan, 1989: 225.

[49] Özcan, 1989: Gös. yer.

[50] Bkz.: "Hekimoğlu Ali Paşa'nın Hayatı" Başlığı.

İlerleyen zamanlarda Kayseri, Tokat, Bağdat ve Manisa kadılıklarında bulunan Ahmed Hasîb Efendi, Manisa'da iken *müddetini itmâm etmiş*[51] ve ardından İstanbul'a dönmüştür. Fındıklılı İsmet Efendi'nin verdiği bilgiye göre Ahmed Hasîb İstanbul'a döndükten sonra Atpazarı civârında bir evde oturmuş ve vefatına kadar burada kalmıştır.[52] İstanbul'a avdetinden bir süre sonra vefat eden Hasîb Efendi'nin ölüm tarihi h.1166 (m.1752)'dır.[53] Kabrinin Emir Buharî tekkesi karşısındaki Kazasker Abdurrahman Efendi'nin yaptırdığı mektebin hazîresinde olduğu belirtilmektedir. Fakat bugün kabir mahallini tespit mümkün olamamaktadır.

Mü'minzâde Ahmed Hasîb Efendi'nin edebî kişiliği hakkında tezkireler övücü ifadeler kullanır. Bunlardan Râmiz, Hasîb için "*pür-gû*" ve "*letâyif ü mazmûna mâil*[54]" der. Sâlim Tezkiresi'nde ise şair için "*nâzük ta'bîr ve şuarâ-yı asrumuzdan bir şâ'ir-i ferhunde-zamîrdir*[55]" ifadesi geçer. Tekmiletü'ş-Şakâik müellifi Fındıklılı İsmet Efendi, Ahmed Hasîb'i "*kemâllü, belâgatlü, fasîhü'l-beyân ve talîkü'l-lisân bir zât idi*[56]" ifadesiyle tavsif etmektedir. Şairliği ile beraber asrın uleması arasında zikredilen Hasîb'in bilhassa Arapçası Râmiz Efendi tarafından övülmüştür. Ahmed Hasîb bu lisanda İbnü'l-Hanbelî'nin *Sevâbigu'n-Nevâbiğ, ez-Zebedu ve't-Tarab fî Târîhi Haleb, ed-Dürretü's-Satıa ve'l-Edviyetü'l-Kâtı'a* isimli eserlerini istinsah etmiştir. Yine bu dilde Abdürrahim Kebeşî'nin Molla Câmî'nin

---

[51] Sadık Erdem, (1994): *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı*, Ankara, s.75. Râmiz, şairin İstanbul'a dönüşü için bu kaydı düşerken Fatin Tezkiresi'nde "*ma'zûlen İstanbul'a geldiği*" belirtilmektedir. Fındıklılı İsmet Efendi ise Ahmed Hasîb'in "*bir mansıb tahmîl itmek*" için İstanbul'a döndüğünü söylemektedir.

[52] Özcan, 1989: 225.

[53] Ahmed Hasîb Efendi'nin vefat tarihi hakkında tam bir ittifak yoktur. Günay Kut, DİA'daki "Ahmed Hasîb Efendi" maddesinde şairin ölümünü h.1165 olarak vermektedir. Kendisi bu bilgi hakkında kaynak göstermese de söz konusu kaydın Mehmed Tâhir'in **Osmanlı Müellifleri**'ne dayandığı anlaşılmaktadır. Mehmed Tâhir eserinin II. cildinin 140. sayfasında "Hâsib Ahmed Efendi" başlığı altında birinden bahsediyor. Bu zâtın "Bursa sularına dair bir manzumesi" olduğunu söylüyor. Aslında bu manzumenin sahibi III. cildin 144. sayfasında bahsedilen "Mü'minzâde Ahmed Hasîb Efendi"dir. Kendisi muhtemelen "Hâsib" mahlasından dolayı bu kişiyi farklı biri zanetmiştir. Fakat Ahmed Hasîb'in bazı zaman Hâsib mahlasını kullandığı bilinmektedir. (Bkz: Mecmûa-i Tevârîh'te 4 numaralı manzume.) **Fatin Tezkiresi**'nde, **Tekmiletü'ş-Şakâik**'te, Mehmed Tevfik'in **Mecmûatü't-Terâcim**'inde ve **Tuhfe-i Nâilî**'de Ahmed Hasîb'in vefat tarihi ittifakla 1166 verildiği için biz de bu tarihi kabul ediyoruz.

[54] Erdem, 1994: 75.

[55] Sâlim, 1315: 222.

[56] Özcan, 1989: 225.

muammalarını şerh ettiği eserin ve es-Sealibî'nin *Kinâyâtü'l-Üdebâ*'sının da müstensihi olduğu katalog kayıtlarından anlaşılmaktadır.[57]

1.2.1.Eserleri:

Ahmed Hasîb Efendi hem edebiyat hem de tarih alanında mühim eserler kaleme aldı. Fındıklılı İsmet Efendi ile Mehmed Tevfîk eserlerinde Hasîb'in bir divanı olduğunu söylüyorlarsa da Türkiye'deki yazma kütüphanelerde henüz böyle bir kayda rastlanamamıştır. Bunun yanında Kâhire'deki Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar kısmı 149 numarada müellifi "Mü'minzâde Ahmed Hasîb Bursavî" olarak gösterilen "*Mecmû'atü Kasâid ve Gazeliyât*" isimli bir eser mevcutsa da içerisinde Hasîb'in manzumelerinin mi bulunduğu, yoksa bunun bir şiir mecmuasından mı ibaret olduğu, şimdilik mâlumumuz değildir.

Hasîb'in diğer eserleri şunlardır:

a) Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân

Bu eser manzum bir Osman tarihidir. Süleyman Şah'tan Fatih Sultan Mehmed devrine kadar olan vekayi ile bu zaman diliminde tanınmış âlimler, vezirler, şairler ve tabipler zümresinden manzum olarak bahseder. Osmanlı tarih yazımında genel olarak nesir tercih edildiği halde söz konusu eser Ahmedî, Sarıca Kemal, Enverî ve Hadîdî'nin manzum tarihleriyle birlikte üslup ve şekil bakımından farklılık arz etmektedir. İçerisindeki beyit sayısı 18.000'i aşar. Bu haliyle Silkü'l-Le'âl, Osmanlı sahasında yazılan en hacimli manzum tarihtir. Aruzun "*mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün*" kalıbıyla kaleme alınmış ve yalnızca vezin kullanılmıştır. Eser içerisindeki şair biyografilerini çıkaran Menderes Coşkun[58]

[57] Ahmed Hasîb'in Arapça istinsah ettiği bu yazmalar Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde 311 numarada kayıtlıdır.
[58] Coşkun, 2002: 10.

ve diğer bazı kaynaklar[59] da Süleymaniye Ktp, Hâlet Efendi 596 numarada kayıtlı bulunan Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân isimli yazmanın müellif hattı olma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtirler. Bununla beraber söz konusu yazma, Ravzatü'l-Küberâ'nın müellif hattı ile konumuz olan ve tek yazma halinde bulunan Mecmûa-i Tevârîh'in yazısı ile son derece benzerlik göstermektedir. Hatta Silkü'l-Le'âl'in mevzu başlıkları Mecmua-i Tevârih ile görüntü bakımından tam bir yakınlık içindedir. Bu karineler 596 numaradaki yazmanın müellif hattı olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Buradaki eser toplamda 477 varaktan oluşur. Meşin, yaldızlı basma şemseli, köşebentli ve mikrepli ve zamanla hasar görmüş bir cilt hâlindedir. Her sayfada 21 satır göze çarpıyor. Bazı sayfa yanlarında derkenârlar mevcuttur. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nin TY 104 ve 4132 numaralarındaeserin diğer iki nüshası vardır.

Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân'ın başlıca kaynakları arasında Taşköprüzâde'nin Şakâik-i Mumâniyye'si, Gelibolulu Âlî'nin Künhü'l-Ahbâr'ı, İdris-i Bitlisî'nin Heşt-Behişt'i, Rûhî Târihi ve tezkirelerden yine Künhü'l-Ahbâr'ın şairler hakkında bilgi veren kısımları ile Âşık Çelebi'nin Meşâirü'ş-Şuarâsı, Latîfî'nin Teşkiretü'ş-Şuarâ'sı ile Kınalızâde Hasan Çelebi'nin tezkiresi zikredilebilir.[60]

b) Ravzatü'l-Küberâ

Ravzatü'l-Küberâ 1703 senesinde vuku bulan ve tarihte Edirne Vak'ası[61] olarak bilinen hâdiseyi konu alan mensur ve manzum karışık bir eserdir. Başlangıçta Osmanzâde Tâib'in *Hadîkatü'l-Vüzerâ*'sına zeyl olması düşünülmüş, fakat daha sonraları ilk hedefinden ayrılarak 1703 vak'asını ele alan müstakil bir eser haline dönmüştür.[62] Müellif hattı ile temize çekilmiş nüsha Murad Molla Ktp. no.1437'de kayıtlıdır. Diğer bir nüshası İstanbul Üniversitesi Ktp. TY no.87'dedir. Eser, Mecmûa-i Tevârih'in tamamlandığı tarih olan h.1155 (m.1742)'den on yıl sonra

[59] Bkz: *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu, Türkçe Tarih Yazmaları*, (1943): Maarif Vekaleti, İstanbul, s.152.
[60] Coşkun, 2002: 15-28; Aydıner, 2003*:* XXII-XXIII;
[61] Edirne Vak'ası için bkz.: Abdülkadir Özcan, (1994): "Edirne Vak'âsı", *DİA*, İstanbul, Cilt: 10, s.445-446.
[62] Eser üzerine Mesut Aydıner bir çalışma yapmıştır. Bkz.: Mesut Aydıner, (2003): *Mü'minzâde Seyyid Ahmed Hasîb Efendi Ravzatü'l-Küberâ Tahlil Metin*, Ankara.

h.1165 (m.1752)'de kaleme alınmıştır. Ravzatü'l-Küberâ üzücü ve kanlı bir şekilde biten Edirne Vak'ası'na farklı bir bakış getirdiği gibi Mü'minzâde Ahmed Hasîb'in Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin ailesi ile olan ilişkisini öğrenmemiz açısında da önemli bir kaynaktır.

c) Dergeh-nâme

Ahmed Hasîb Efendi'nin bir diğer eseri Dergeh-nâme adını taşır. İçerisinde İstanbul'daki 97 dergâh hakkında bilgi vardır. Bu bakımdan 18.asır sosyal ve dinî hayatını yansıtması bakımından oldukça mühim bir kaynaktır. Zira o zamanda mevcut olup da günümüze ulaşmayan bazı dergâhları buradan öğreniyoruz. Manzum olarak kaleme alınmış olup, 129 beyitten oluşur. Aruzun çeşitli kalıpları kullanılmıştır. Kaleme alındıktan yaklaşık bir asır sonra Muzıka-i Hümâyûn hocalarından Emin Efendi, Kethüdâzâde Ârif Efendi'nin menâkıbını topladığı eserin sonunda Dergeh-nâme'yi eklemiştir. Bu hâliyle eser h.1305 / m.1887 senesinde İstanbul'da basılmıştır.[63] Bilinen üç yazma nüshası olup, bir tanesi Süleymaniye Ktp. Esad Efendi 3465 numaradaki kayıtlı mecmua içerisindedir. Diğer iki nüsha ise Atatürk Kitaplığı'ndadır.[64]

Günay Kut ile Turgut Kut eser üzerine bir makale yayınlamışlar ve manzumeyi günümüz harflerine aktarmışlardır[65]. Dergeh-nâme'de Ahmed Hasîb, "**Hâsib**" mahlasınını kullandığı için makale müelliflerinin yazar hakkında şüpheye düştükleri görülmektedir. Söz konusu mevzu üzerinde Mesut Aydıner, Ravzatü'l-Kübera isimli eserin giriş kısmında bu meseleyi yeterli ölçüde değerlendirdiğinden Dergeh-nâme'nin müellifi meselesini tekrar tahlil etme gereği duymuyoruz.[66] Sadece şunu söylemekle yetinelim ki birçok tezkire kaydında bu eser Mü'minzâde Ahmed Hasîb'e atfedilmesinin yanında Mecmûa-i Tevârîh'te de şair bir şiirinde -vezin gereği- Hasîb yerine Hâsib mahlasını kullanmıştır.[67] Bu da sanılanın aksine Hasîb ile

---

[63] Emin Efendi, (1305): *Menâkıb-ı Kethüdazâde el-Hacc Hoca Neşet Efendi Hazretleri*, İstanbul.
[64] Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmalar, no.561; Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, no.0.43.
[65] Günay Kut, Turgut Kut, (1987): "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", *Türkische Miszellen: Robert Anghegger Armağanı*, İstanbul, s.213-236.
[66] Aydıner, 2003: XXIV-XXV.
[67] Bkz.: Metin 4/41.

Hâsib'in farklı kişilere değil, yalnızca Mü'minzâde Ahmed Hasîb Efendi'ye işaret edildiğini gösterir.[68] Dergeh-nâme'yi hazırladıktan sonra devrin sadrazamı Hekimoğlu Ali Paşa'ya takdim eden Ahmed Hasîb'e bu manzume mukabilinde Bosna kadılığı tevcih edilmiştir.[69]

d) Miyâhiyye

Bursa'da 18. asırda câri suların fayda ve zararları hakkında yazılmış bir manzumedir.[70] Bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan birincisi arşiv uzmanı Kâmil Kepecioğlu'nun hazırladığı Bursa Kütüğü'nün 4. cildinin 175-177 varakları arasında yer alır.[71] Miyâhiyye'nin ikinci kaydı ise Bursalı şairlerin eserlerinden örnekler sunan *Güldeste-i Şuarâ*[72] isimli eserin 17-19. sayfaları arasındadır. 44 beyitten oluşan Miyâhiyye'nin 38 beyti Hasîb tarafından kaleme alınmış, diğer 6 beytini Babaefendizâde Şeyh Said yazmıştır.[73] Aruz formunun "*fe'ilâtün* / *fe'ilâtün* / *fe'ilâtün* / *fe'ilün* kalıbıyla yazılan Miyâhiyye, *Osmanlı Müellifleri* ve *Tekmiletü'ş-Şakâik* kaydına göre Kırım hânı Kaplan Giray Bursa'da iken takdim edilmiştir.[74]

e) Mecmûa-i Tevârîh

Bu eser çalışmamızın konusunu teşkil ettiğinden müstakil bir başlık altında incelenecektir.

---

[68] Aynı ikileme Mehmed Tâhir de düşerek Osmanlı Müellifleri'nin II. cildinin 140. sayfasında "Hâsib Ahmed Efendi" isminde ikinci bir kişiden bahsediyor ve bu zâtın ayrıca Miyâhiyye isimli bir manzume kaleme aldığını söylüyor. Fakat söz konusu eserin yazarı Mü'minzâde Hasîb'dir. Nitekim Miyâhiyye'de de şair, Hâsib mahlasını kullanmıştır.

[69] Bu malumat için bkz.: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kısmı, 3465 numarada kayıtlı Mecmua. Eserin 65b numaralı sayfasında Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi'nin şu notu dikkat çekmektedir: "*Merhûm vezîr-i a'zam ve ekrem Hekîm-zâde Ali Paşa hazretlerinin sadâret-i ûlâsında Bursavî Mü'minzâde merhûm Hasîb Efendi'nin verdiği Dergeh-nâme kasîdesidür ki mukâbelesinde Bosna mevleviyyetin tevcîh idüp, yüz altun ve bir at ve bir Mushaf-ı şerîf ihsân buyurmuşlardur. Hakk te'âlâ ikisin dahi mağfûr eyleye. Âmin*"

[70] Manzume üzerinde Süleyman Eroğlu bir makale hazırlamış ve şiiri günümüz harflerine aktarmıştır. Bkz.: Süleyman Eroğlu, (2008): "Türk Edebiyatı'nda Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsib Efendi'nin Miyâhiyyesi", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:9, Sayı: 15, Bursa, s.429-439.

[71] Eroğlu, 2008: 434.

[72] *Güldeste-i Şuara*, (1287): Hüdavendigar Matbaası, Bursa.

[73] Eroğlu, 2008: Gös. yer

[74] Bursalı Mehmd Tâhir, (1344): *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, Cilt: 2, s. 237; Özcan, 1989: 227.

II. BÖLÜM

2.1. Mecmûa-i Tevârîh'in Tanıtımı

Bu bölümde alt başlıklar halinde Mecmûa-i Tevârîh tanıtılacaktır.

2.1.1 Eserin İsmi

Eser, "**Mecmûa-i Tevârîh**" adını taşımaktadır. Ahmed Hasîb, Mecmûa-i Tevârîh'in giriş kısmında eserin hazırlanış macerasından bahsederken herhangi bir isimlendirme yapmaz. Fakat yazmanın kapağı çevrildiği vakit görülen ilk varağın 1a yüzünde "Mecmûa-i Tevârîh" yazısı okunmaktadır. Dikkatle bakıldığında bu başlıktaki hat ile metin içinde kullanılan hattın yazılış şekli itibariyle benzerlik taşıdığı ve kullanılan mürekkebin de aynı olduğu dikkati çekmektedir. Bu itibarla eser isminin mecmuanın müdevvini Ahmed Hasîb Efendi tarafından verildiği isabetli bir görüş olarak ileri sürülebilir.

Öte taraftan Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri** isimli eserinde Ahmed Hasîb'den bahsederken "*Bosna niyâbetinde iken Hekîmoğlu Ali Paşa'nın gazavâtını hâvî diğer bir manzûmesi vardır*"[75] diyerek bu mecmuayı kastetmekte fakat muhtemelen esere ulaşamadığından veyahut tedkik etme fırsatı bulamadığından Mecmûa-i Tevârîh'i Ali Paşa için yazılmış bir gazavatnâme sanmaktadır. Mehmed Tahir'in verdiği söz konusu bilgiyi aynı şekilde eserine alan Franz Babinger de bu mâlumâtı tekrar ederek Hasîb'in Ali Paşa için bir tarih yazdığını söylemiştir.[76]

Süleymaniye Kütüphanesi kataloğunda Mecmûa-i Tevârîh, bizim tercih ettiğimizden farklı olarak "**Mecmûatü't-Tevârîh**" biçiminde kayıtlıdır. Fakat böyle bir Arapça terkibe sebep olabilecek herhangi bir işaret bulunmadığı gibi az önce de belirtildiği üzere eserin iç kapağında okunan başlığı "**Mecmûa-i Tevârîh**" olduğu açıktır.

---

[75] Bursalı Mehmd Tâhir, (1344): *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, Cilt: 3, s.144.
[76] Franz Babinger, (1982): *Osmanlı Tarih Yazarları*, (hzl: Coşkun Üçok), Ankara, s.313.

2.1.2. Mecmûa-i Tevârîh Nüshası

Yaptığımız araştırma neticesinde Mecmûa-i Tevârîh'in ikinci bir nüshasına rastlanmamıştır. Bilinen tek nüsha Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi kısmı 3388 numarada kayıtlıdır. Bu yazmanın aynı zamanda müellif hattı olduğu anlaşılmaktadır. Buna delalet eden karinelerden biri, eserin giriş kısmında Ahmed Hasîb'in mecmuayı tedvine başladığı tarihi açık bir şekilde vermesidir:

> "*...Sene-i mezbūre Rebīʿu'l-evveli'niñ yigirmi dördünci güni ṣebt ü taḥrīrine şurūʿ olundı.*"[77]

"Sene-i mezbûre" ibaresinden maksat, Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci kez sadârete getirildiği 1155 (m. 1742) yılıdır. Ahmed Hasîb bir önceki sayfada bu tarihi Arapça vermektedir:

> "*...saʿādet ü iḳbāl ile işbu sene ḫamsün ve ḫamsīne ve miʾe ve elf ṣaferu'l-ḫayri'nde...*"[78]

Eserin şekil olarak tavsifi ise şöyledir: Meşin, köşebentli, şirazeli, basma şemseli ve miklepli bir cilt içerisindedir. Zaman içerisinde eserin yıprandığı görülmektedir. Yazmada tezhip yer almamaktadır. Söz başları kırmızı mürekkeple yazılmış ve sayfalarda aynı mürekkeple cetvellendirme yapılmıştır. Toplamda 60 varaktan oluşan Mecmûa-i Tevârîh'in Avrupaî kağıda yazıldığı anlaşılmaktadır. Ta'lik hatla kaleme alınan eserin boyutları 300x170 (200x93)'tür. Her sayfada 23 satır vardır. Beyitler klasik usûl üzere yanyana yazılmışlardır.

Yazmanın ilk ve son beyitleri şu şekildedir:

Bi-ḥamdi'llāh ki nev-hengām-ı feyż-ā-feyż-i Mevlā'dır

Dem-i rāḥat zamān-ı maʿdelet eyyām-ı zībādır[79]

---

[77] Metin, vr.2a.
[78] Metin, vr.1b.

***

Hüve's-seyfü'lleẕī tedmā bi-hi'l-aʿdāʾi tenkīlen

Seteʾtī baʿde-hā min ḥayṣü lā terḳub ẓuhūrātin[80]

2.1.3. Eserin Yazılış Sebebi

Ahmed Hasîb Efendi eserin mukaddimesinde Mecmûa-i Tevârîh'i hangi sebeple hazırladığını açıklamaktadır. Arapça olarak başlayan bu mukaddimede ilk olarak âlimlerin ve şairlerin yüksekliklerinden bahsedilmekte, ardından mensur olarak Hekimoğlu Ali Paşa'nın medhine geçilmektedir. H. 1155 senesinde Paşa'nın ikinci kez sadârete getirildiği belirtildikten sonra mukaddime kısmı Türkçe devam etmekte ve burada eserin hazırlanış sebebi şu şekilde dile getirilmektedir:

> *"...tārīḫ-ı bedīʿa-i tebrīk-nümāları ki maʿrūż-ı pīşgāh-ı vālāları ḳılunup manẓūr-ı nigāh-ı müşīrāne vü şāygāne taḥsīn-i āṣafāne ve maẓhar-i ʿaṭāyā-yı cezīle-i kerīmāneleri buyurulmaġın ol neşīd-i gevher-nažīdiñ ve fī-mā baʿd nev-be-nev ser-zede-i ẓuhūr u maʿrūż-ı ʿizz-i ḥużūr ḳılınan ḳaṣāyid-i bahāriyye vü ʿ īdiyye vü şitāʾiyye ve sāʾir-i ebyāt-ı manẓūmeniñ cemʿ u tedvīni bu faḳīr-i ḳaṣīru'l-bāʿa ve ḥaḳīr-i ḳalīlü'l-biżāʿa dāʿī-i ʿadīmü'l-istiṭāʿa Müʾmin-zāde Es-Seyyid Ḥasīb Aḥmed ḳullarınıñ dūş-i ihtimām-ı ʿācizānesine bā-fermān-ı ʿālī iḥāle vü tenbīh ile..."*[81]

Burada da görüldüğü üzere bu tayini tebrik niyetiyle şiirler yazılıp Ali Paşa'ya takdim edilmiş ve söz konusu manzumelerin "*cem u tedvîn*" işi de Ahmed Hasîb Efendi'ye verilmiştir. Yukarıda yapılan iktibas içerisinde, Ali Paşa için yazılan

---

[79] Metin, 1/1.
[80] Metin, 112/2.
[81] Metin, vr.2a.

tarih manzumelerinin yanında bahâriyye, ıydiyye ve şitâiyye de kaleme alındığı ve bunların da mecmuaya dâhil edildiği belirtilmektedir. Bu bilgiyi şu şekilde tashih etmek gerekir: Mecmûa-i Tevârîh'te bahâriyye ve ıydiyye mevcut olup, şitâiyye manzumesi bulunmamaktadır. Bu tarz manzumelere ek olarak da Mecmûa'da ramazaniyye ve esbiyye nazım türlerinden örnekler vardır.

2.1.4. Eserin Yazılış Tarihi

Ahmed Hasîb Efendi'nin belirttiğine göre Mecmûa-i Tevârîh 24 Rebiülevvel 1155 (29 Mayıs 1742) senesinde kaleme alınmaya başlanmıştır:

"*...Sene-i mezbūre Rebīʿu'l-evveli'niñ yigirmi dördünci güni ṣebt ü taḥrīrine şurūʿ olundı.*"[82]

Bu bilgiler ışığında şöyle bir kanaate varmak mümkün olmaktadır: Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci kez sadrazam olduğu tarih 21 Nisan 1742 (15 Safer 1155)'dir. Öte taraftan eserin hazırlanış tarihi ise 29 Mayıs 1742'dir. Buradan anlaşılıyor ki Hekimoğlu Ali Paşa sadârete oturduğu tarihten hemen hemen bir ay sonra kendisine takdim edilen manzumelerin toplanması işini Ahmed Hasîb Efendi'ye tevdi etmiş ve o da sadrazamlık tayininden 1 ay 8 gün sonra kendi ifadesiyle mecmuanın "*sebt ü tahrîrine şürû"* etmiştir.

Mecmûa'daki manzumeler üzerinden çıkardığımız bir diğer bilgi ise eserdeki şiirlerin toplanması ve yazılması işinin yaklaşık bir sene sürdüğüdür. Zira 104 numaralı manzume "*Tārīḫ-i Sāl-i Cedīd Berāy-ı Ḥażret-i Ṣadr-ı ʿĀlī*" başlığını taşımaktadır. Bu manzume yeni yılın gelişi için düşürülen bir tarihtir. Manzumenin son beyti şu şekildedir:

Ġam gitdi ṣafā geldi didim ben de **Ḥasībā**

---

[82] Metin, vr.2a.

Tārīḫ bu sāl-i neve "***gül-ġonçe açıldı***"[83]

Söz konusu tarih, "***gül-ġonçe açıldı"*** ifadesidir. Bu ifadeyi ebced ile hesapladığımızda bir sonraki sene olan 1156 (m.1743) yılı çıkmaktadır. Yani 1 Muharrem 1156 / 25 Şubat 1743. Ahmed Hasîb Efendi eseri hazırlarken 1156 senesini görmüştür ve bu sene için söylediği tarihi de Mecmûa'ya dâhil etmiştir.

2.2. Manzumelerin Tür, Şekil ve Vezin Özellikleri

2.2.1. Mecmûa-i Tevârîh'teki Manzumelerin Tasnifi

Mecmûa-i Tevârîh'te yer alan manzumelerin türleri şu şekilde tasnif edilebilir:

a) Tarih Manzumeleri: 76 adettir. Bu tarih manzumelerinden 71 tanesi Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadâretini tebrik niyetiyle söylenmiştir. Farklı olan diğer tarih manzumelerin numarası ve muhtevası şunlardır:

91 numaralı manzume: Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğlu Şemseddin Bey'in 1155 (m.1742) senesindeki sünnet düğünü için söylenen tarihtir.

104 numaralı manzume: 1156 (m.1743) senesinin gelişini müteakip söylenen tarihtir.

105 numaralı manzume: Yine Hekimoğlu Ali Paşa'nın üç oğlunun düğünü için söylenmiş Arapça tarih manzumesidir.

109 numaralı manzume: Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğlu İsmail Bey'in evlilik düğünü münasebetiyle düşürülmüş tarihtir.

111 numaralı manzume: Sultan Mahmud'un Fatih'te yaptırdığı kütüphanenin kuruluşunu müteakiben söylenen tarih manzumesidir.

---

[83] Metin, 104/5

Bu tarih manzumelerinden 5 tanesi Arapça'dır. Arapça olan tarihlerin manzume numaraları şunlardır: 16, 52, 54, 56, 105.

Mecmûa'daki bir adet Farsça tarih mevcuttur ve o da 26 numarada kayıtlı olup Hıfzî'ye aittir.

b) Kasideler: 29 adettir. Bunlar arasında tür olarak ayrılanları şunlardır.

87 numaralı manzume bahâriyyedir.

89, 92 ve 107 numaralı manzumeler birer ramazaniyyedir.

99 numaradaki manzume esbiyyedir.

90 numaralı manzume tarihsiz bir Arapça ıydiyyedir. Diğer iki ıydiyye kıta formunda yazılmış olup 93 ve 94 numaralardadır. İkisi de Ahmed Hasîb Efendi'ye aittir.

Üç Arapça kaside 55, 100 ve 108 numaralardadır. 108 numaradaki kaside akrostiş/muvaşşah şeklinde yazılmış olup, beyitlerin ilk mısralarının harfleri ile "**Mevlânâ Ali Paşa**" ifadesi okunmaktadır. 106 numaradaki manzume ise Farsça-Arapça yazılmış mülemmâ bir şiirdir.

Tür olarak ayırdığımız bu manzumelerin dışında kalan kasideler birer medhiye olup, Hekimoğlu Ali Paşa'ya yazılmışlardır.

c) Diğer Tür ve Şekiller:

42 ve 110 numaradaki iki manzume, Ahmed Hasîb Efendi'nin Hekimoğlu Ali Paşa'ya takdim ettiği arzuhâllerdir. Hasîb, 42 numaradaki arzuhâlinde herhangi bir mansıb, 110 numaralı arzuhâlde ise Bağdat kadılığını talep etmektedir.

83 numaralı manzume rubâi olup Mislî'ye aittir. 97 numaradaki manzume, Esad Efendi'nin iftar vakti söylediği bir kıtadır. 112 numaradaki son manzume ise Ahmed Hasîb Efendi'nin eserin bitişi münasebetiyle söylediği Arapça bir kıtadır.

Mecmûa-i Tevârîh'te en uzun manzume Bâkî Efendi'ye ait olup, 107 numaralı ramazaniyedir. Toplamda 130 beyittir. En kısa manzume ise Hıfzî'nin 26 numaradaki Farsça tarihidir:

Ve lehū Ḥıfẓī Efendi:

Be-īn sene tārīḫ

"Alī buved ġālib" (1155) (**Metin**, 26/1)

2.2.2. Kullanılan Vezinler

Mecmûa-i Tevârîh'teki aruz kalıplarının, kullanıldığı manzumelere göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

	VEZİNLER	MANZUMELER			
		Tarihler	Kasideler	Mukatta'ât (Rubâi, Kıt'a, Müfred)	Sonuç
1	*Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün*	7	4		11
2	*Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün*	4	1		5
3	*Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün*	35	2	3	40
4	*Mef'âilün/Fe'ilâtün/Mefâ'îlün/Fe'ilün*	3	8		11
5	*Mef'âilün/Fa'lün*	1			1
6	*Mef'ûlü/Mefâ'îlü/Mefâ'îlü/Fe'ûlün*	2	1	1	4
7	*Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'îlü/Fâ'ilün*	2	3		5
8	*Mef'ûlü/Mefâ'îlün/Mef'ûlü/Mefâ'îlün*	1			1
9	*Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün*	18	12	1	31
10	*Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün*	1			1
11	*Fe'ilâtün/Mefâ'îlün/Fe'ilün*	1			1
12	*Müfte'ilün/Fâ'ilün/Müfte'ilün/Fâ'ilün*	1			1
		TOPLAM			112

2.2.3. Dil, Üslûp ve Edebî Sanatlar

On sekizinci asırdan itibaren Osmanlı şiirinin ses hususiyetinde Eski Anadolu Türkçesi'nin izlerinin yavaş yavaş kaybolduğu görülmektedir. Bu noktada edebiyat tarihçileri kesin bir tarih veremeseler de onların birçoğu artık 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişimin taammüm ettiği kanaatindedirler. Bu cümleden olarak şunu söylememiz gerekir ki biz de ilk başlarda Mecmûa-i Tevârîh'in metnini günümüz harfleri ile tesis ederken nasıl bir yol izlememiz hususunda tereddüte düştük. Zira eserin hazırlanış tarihi 1742 (h.1155) senesine denk gelmekte ve geçiş dönemi olarak adlandırabileceğimiz zaman dilimine isabet etmekteydi. Fakat metni okudukça satır aralarında yakaladığımız bazı ipuçları bizlere nasıl bir yol takip etmemiz gerektiği konusunda yardımcı oldu. Eserde tespit ettiğimiz kadarıyla Eski Anadolu Türkçesi'nin en belirgin özelliklerinden biri olarak fiillerin sonundaki yuvarlaklaşmanın artık bu dönemde düz hâle geldiğini, daha doğrusu fiilin düzlük-yuvarlalık durumu ile uyuma girdiğini gösteren iki örnekten birincisi aşağıdadır:

Bezminde seḥer ḫādimidir mihr-i cihān-tāb

Meh ḫalvet-i endīşesine ḫᵛāce-serādır

Enfāsı nesīm-i çemenistān-ı hidāyet

Elfāẓı kilīd-i der-i gencīne-i **Ḳādir**

Yoḳ āyine-i sīne-i ṣāfında siva'llāh

Yanında anıñ ḫāk-ile iksīr sivādır (**Metin**, 6/19-20)

Yukarıdaki şiirin kâfiyesi "-dır/dir" ekidir. Hemen hemen bütün beyitlerin sonunda geniş zaman eki olarak kullanılmıştır. Fakat koyu ile işaretlediğimiz kelime Allah'ın sıfatlarından "Ḳādir"dir. Eğer kelime sonundaki ekleri Eski Anadolu Türkçesinin ayırt edici bir hususiyeti olarak "-dur/-dür" biçiminde alsaydık, söz konusu "Ḳādir" kelimesini "Ḳādur" şeklinde okumamız gerekecekti ki böyle bir şey hem dil hem de anlam bakımından mümkün değildir.

Bu görüşü kuvvetlendiren ikinci örnek ise Fethî'nin 12. numaradaki şiiridir. Yine aynı şekilde "-dır/-dir" biçiminde biten kâfiye ile karşılaşıyoruz. Fakat manzumenin 9. beytinde yine "Ḳādir" kelimesi fiil sonlarında nasıl bir yol izlememiz gerektiğine dair yol göstermektedir:

Ḫudā eksikligin göstermesün ol şāh-ı ẕī-şānıñ

Ki her bir kārı zaḫm-ı ehl-i ḥācātā müdāvādır

Serīr-i salṭanatda yümn-ile ẕāt-ı hümāyūnın

Hemīşe müstedām itsün Cenāb-ı Ḫāliḳ u **Ḳādir** (**Metin**, 12/8-9)

Bunun yanında Mecmûa-i Tevârîh'te geçen "idüp, yapup, alup" gibi zarf fiil ekleri metinde (ايدوب), (ياپوب), (الوب) şeklinde yazıldıkları için yuvarlak şekilleriyle alınmışlardır. Buna karşın herhangi bir harf ile gösterilmeyen ilgi hâli ekleri ve "nazal n" ile yazılan iyelik ekleri ise geçiş döneminin bir özelliği olarak "ḳudūmüñ", "gülşeniñ", "sitāyişiñ" örneklerinde olduğu gibi düzlük-yuvarlaklık âhengine uygun olarak okunmuştur. Anlayabildiğimiz kadarıyla gramatik açıdan ihtilaflar olduğu bir zaman aralığına denk gelen Mecmûa-i Tevârîh, dil açısından geçiş döneminin birçok özelliği ile uyum göstermektedir.

Mecmûa-i Tevârîh birçok şairin manzumelerinin toplu halde bulunduğu bir mecmua olması sebebiyle bir üslup ve söyleyiş bütünlüğüne sahip değildir. Toplamda 60 farklı şair olduğuna göre 60 farklı üslubun da varlığından söz etmek gerekir. Şiirler bir sadrazama takdim edildiği için kaside formunun ön planda olduğu görülmektedir. Kasidenin klasik kaideleri arasında sayabileceğimiz sanatlı üslup ve mübalağa, Hekimoğlu Ali Paşa'nın medhinde de karşımıza çıkıyor. Bunların yanında birçok tarihî şahsiyet ile benzerlikler kurulmaktadır. En çok yapılan teşbih ve telmih, Hazret-i Süleyman'ın kâtibi veya vezirlerinden olan **Âsaf bin Berayhâ**'dır. Âsaf ismi genel olarak Osmanlı padişahlarının sadrazamları için kulllanılan bir sıfattır. Hatta 18. asrın ikinci yarısından sonra devlet işlerinin Bâb-ı Hümâyûn'dan **Bâb-ı**

Âsâfî ismiyle anılan sadrazam konağına taşındığını biliyoruz.[84] Bunun için Mecmûa-i Tevârîh'te hemen hemen her manzumede karşımıza çıkan ilk benzetme Âsaf'tır. Bunun yanında meşhur Abbasî halifesi Harun Reşid'in yakın vezirlerinden Cafer bin Yahya, Hekimoğlu için kullanılan diğer teşbih unsurudur. Cömertliği, fazileti ve icraatları ile tanınan, aynı zamanda meşhur Bermekî[85] ailesine mensup olan Cafer bin Yahyâ'ya Mecmûa-i Tevârîh'te telmihler yapılmış ve daha çok **Bermekî** ismiyle medh edilmiştir. Fethî'nin ve Cûdî'nin şiirlerinde ise iki defa nâmlı vezir **Nizamülmülk**'e atıf yapıldığını görüyoruz.[86]

Bu üç vezirin yanında Firdevsî'nin kaleminde klasikleşmiş İran mitolojisindeki karakterlere de telmihler vardır. Bunlar arasında **Cem** (Cemşid), **Dârâ**, **Rüstem**, **Tehemten**, **Keyhüsrev**, **Kahraman** ve **Behram** gibi isimler sayılabilir. Zekâ açısından övülürken ise **Felatun** (Eflatun, Platon), **Ebû Ali Sînâ** (İbn-i Sînâ), **Aristo**'ya atıflar yapılmakta cömertlik hususunda **Hâtem-i Tâî** zikredilmektedir.

Hekimoğlu Ali Paşa, Hazret-i Ali ile aynı ismi taşıdığından birçok manzumede şairler tarafından **Hayder**, **Hayder-i Kerrâr**, **Esedullah**, **Şîr-i Yezdânî**, **Esed-i Gâlib, Bâb-ı İlm, Sıhr-ı Habîb, Şâh-ı Merdân** isimleriyle yâd edilmiştir. Hilmî'nin şu beytinde ise Hazret-i Ali ile birlikte onun meşhur kılıcı **Zülfikar** ve katırı **Düldül** beraberce zikredilmektedir:

Ẕülfeḳār u ḳaleminñ Ḥayder-i ṣāḥib-naẓarı

Fāris-i Düldül-i hīcā-yı celādet geldi (**Metin**, 70/17)

Aşağıya aldığımız beyitte ise dîvân şiirinde pek rastlayamadığımız bir teşbih unsuru olarak Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan ismi geçmektedir.

Niẓām-ı mülk-i ʿālem şīr ü **Alb Arslan**-ı ferruḫ-dem

Cem [ü] Rüstem-şiyem ʿālī-himem hem Ḥātem-i dünyā (**Metin**, 62/3)

---

[84] Ahmet Mumcu, (1994): "Dîvân-ı Hümâyûn", *DİA*, Cilt:9, İstanbul, s.431.
[85] Hakkı Dursun Yıldız, (1992): "Bermekîler", *DİA*, Cilt:5, İstanbul, s.517-519.
[86] Metin, 12/34; 72/13

Mecmûa-i Tevârîh'te kullanılan edebî sanatlar örnekleriyle beraber aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Cinas:

ʿAceb mi olsa bu ʿīd-i saʿīd ġalḳa saʿīd

Ḳudūm-i ʿīde vü ṣafā-yı ʿabīd ü ṣadr-ı saʿīd (**Metin**, 94/1)

Şekl ü imlāda müsāvī vü cinās-ı ġaṭṭla

Oḳunur lafẓ-ı evzān ile bu lafẓ-ı ozān (**Metin**, 107/123)

Hüsn-i Ta'lil:

Degül yer yer bedīd olmış gül-i ṣad-berg ü nergisler

Bu yüzden ṣad teşekkürle açıldı çeşm-i nā-bīnā (**Metin**, 61/4)

Sezā ʿīd eyleyüp ḳurbān idersem kebş-veş cānı

Dem-i ʿĪsā gelüp eyler yine dil-mürdeyi iḥyā (**Metin**, 65/2)

İktibas:

ʿAdū-yı Çār Yār'a tīġı hep ḍarb-ı meṣel söyler

Sitemi "*Lā feten illā ʿAlī*" remzin idüp īmā (**Metin**, 20/15)

Dindi vaṣfında anıñ "*ünzile fī-hi'l-Ḳurʾān*"

Beyyināt ile hüden oldı miṣāl-i Ramażān (**Metin**, 92/5)

İstiâre:

Muẓaffer hem mükerrem bāʿiṣ-i emniyyet-i ʿālem

Müfaḫḫam aʿdel ü ekrem hümā-yı evc-i istiġnā (**Metin**, 50/5)

Ḫazāna irmiş-idi mevsim-i pāyīz-i ġamla dil

Güşād oldı bahār-ı luṭfı ile çün gül-i raʿnā (**Metin**, 50/9)

İştikak:

Zihī şevḳ-i dil-ārā faṣl-ı feyż-ā-feyż-i ʿālem kim

Ẓuhūrın maẓharın ẓāhirde taʿbīr idemez ārā (**Metin**, 5/4)

Mālik-i mülk-i ʿaṭā menbaʿ-ı elṭāf-ı Ḫudā

Ṣāḥib-i cūd u seḫā merkez-i dīn ü dünyā (**Metin**, 84/25)

Kinâye:

Yine teşrīf-i ṣadrıñ inşirāḥ-ı ṣadra bāʿiṣdir

Ṣudūr-ı devlete aʿyān u eşrāf u mevālīye (**Metin**, 32/4)

Bi-ḥamdi'llāh vezāret ṣadrına geçdi yine dānā

Gül-i baḫtı açıldı gülsitān-ı ʿālemiñ gūyā (**Metin**, 61/1)

Leff ü Neşr:

Rūze-dārān-ı ehl-i muntaẓır-ı luṭfuñ idi

Yine mānend-i hilāl-i Ramażān ḫoş geldiñ (**Metin**, 45/11)

Hümā-yı devlet ü iḳbāliñiñ memdūd ide Bārī

Hemīşe sāyesin farḳ-ı ser-i aʿlā vü ednāya (**Metin**, 19/10)

Mübalağa:

Ne Süleymān'a naṣīb oldı ne İskender'e de

Reʾy ü tedbīriñ-ile ʿāleme ḳuvvet geldi (**Metin**, 18/20)

Vireydi luṭf-ı ṭabʿı āteşe ger terbiyet-i Rūm

Gülistān-ı Ḫalīlullāh iderdi nār-ı sūzānı (**Metin**, 53/6)

Nidâ:

E yā düstūr-ı ekrem nām-dāş-ı Ḥażret-i Kerrār

Bi-ḥamdi'llāh yine revnaḳda olduñ ṣadr-ı ʿālīye (**Metin**, 32/1)

Kerem-dārā velī-ḳadrā ḫidīvā āgehā ṣadrā

Elimde ḫāme ṭurmaz ʿarż-ı ḥāle ictisār eyler (**Metin**, 72/34)

Taklîb:

Rūzeden zūr çekilmezdi bu günlerde velī

Ten-i bī-mārı hilāl itdi hezāl-i Ramażān (**Metin**, 92/11)

Telmih:

Ḥayāt-ı cism-i ʿālemdir vücūd-ı pür-kerāmātı

Hüveydā ẕāt-ı pākinde dem-i ʿĪsā yed-i beyżā (**Metin**, 46/4)

Ṣıdḳıyla Ebū Bekr ü ʿadliyle ʿÖmer gūyā

ʿOs̱mān ve ʿAlī-sīret cūdıyla eḥibbāya (**Metin**, 38/10)

Tenasüp:

Rūze-dārān-ı ehl-i muntaẓır-ı luṭfuñ idi

Yine mānend-i hilāl-i Ramażān ḫoş geldiñ (**Metin**, 45/11)

Ne emre mihr-i tedbīri iderse ẕerre-perverlik

Gelür burc-ı niẓāma devr ider şems-i münīr-āsā (**Metin**, 46/5)

Teşhîs:

Kesildi dīde-i maẓlūm-nümādan eşk-i feryādı

İderse ḫandeden nergis ider şimdi bunı icrā (**Metin**, 61/10)

Çemende lāle micmer yaḳdı istiḳbāle şevḳından

Gülāb-ı lāle īṯār eyledi gül-ġonce-i zībā (**Metin**, 74/8)

Tevriye:

Ṣadr-ı ẕī-şān ᶜAlī Pāşā'ya varursa varaḳım

İbtidā āyet-i iḫlāṣımı itsün tefsīr (**Metin**, 96/11)

Felek çalup beni ṭaşdan ṭaşa bi-emri'llāh

Bilinmedik ne cefālar faḳīre oldı muṣīb (**Metin**, 37/18)

Tezat:

Heme yārī ḳılup tevfīḳ-i Bārī yāveri olsun

Duᶜāsı farż-ı ᶜayn-ı ḫāṣṣ u ᶜāmm ednā vü aᶜlādır (**Metin**, 1/9)

Ḳapandı daḫme-i ḫisset açıldı genc-i kerem

Esīr-i faḳr-i ebed oldı mālik-i dīnār (**Metin**, 27/40)

2.2.4. Kaynak Değeri Olarak Mecmûa-i Tevârîh

Mecmûa-i Tevârîh'te Hekimoğlu Ali Paşa'nın medhi yapılırken yer yer onun kazandığı askerî başarılara da değinilmiştir. Bu durumda Ali Paşa'nın hem doğuda İran'a karşı, hem de batıda Avusturya'ya karşı elde ettiği muvaffakiyetin herkes tarafından takdirle karşılandığı kabul edilebilir. Şiirlere de yansıyan bu keyfiyet, Mecmûa-i Tevârîh'e bir şiir mecmuası olmasının yanında tarihî bir değer de katmaktadır.

1730 senesinde Patrona İsyanı patlak verince Osmanlı Devleti bilhassa İstanbul'da zor günler yaşamıştır. Bu karmaşadan istifade eden İranlılar, Osmanlı hududundaki kalelere ve vilayetlere tecavüze başladılar. İstanbul'daki isyan bastırıldıktan sonra tahta geçen yeni padişah I. Mahmud Han, Hekimoğlu Ali Paşa'yı Erzurum valiliğine getirdi ve onu İran seferiyle görevlendirdi. Ahmet Paşa ile birlikte iki koldan taarruza geçen Osmanlı ordusu, İran askerini bozguna uğratarak Urumiye ve Tebriz'i geri aldı. Ali Paşa'nın bu seferde gösterdiği birinci derecede yararlılık, Sultan I. Mahmud'un memnuniyetini celp etmiş ve bu doğu muvaffakiyetinden dolayı Hekimoğlu Ali Paşa'ya sadrazamlık verilmiştir. Ali Paşa'nın İran'a karşı kazandığı zaferler Mecmûa-i Tevârîh'te aşağıdaki gibi nazma aktarılmıştır:

Zamān-ı devletiñde intiḳām alup Revāfiż'dan

Ḳoma mülk-i ʿAcem'de ḥüsn-i tedbīriñle bir bed-rā (**Metin**, 10/9)

***

Gidüp defʿ eylediñ şerr ü şurūrın cümle eṭrāfıñ

Ḳudūmuñla daḫi nā-būd olur bī-şübhe Şeh Nādir (**Metin**, 12/36)

***

ʿAlī-rezm ü Tehemten-menzilet Rüstem-ṣalābet kim

Revāfiż ehlini yümn-i ḳudūmi itdi nā-peydā (**Metin**, 13/10)

***

Ḳıyāmetler ḳopardı başına ḫayl-i Ḳızılbaş'ıñ

Görülmiş mi bu rütbe Çār-i Yāre intiṣār eyler (**Metin**, 72/20)

***

Āb u tāb-ı tīġıña leb-teşnedir ḫūn-ı ʿadū

Olsa vīrān n'ola ḫavfıñla seniñ Īrān ḫarāb (**Metin**, 99/7)

Hıfzî'nin şu beytinde Ali Paşa'nın İran seferi yanında Avusturya zaferi de zikredilmektedir:

Ḥudūd-ı **Nemçe**'de ser-ḥadd-i mülk-i **Īrān**'da

Ġazālar itdi mükerrer çü Ḥayder-i Kerrār (**Metin**, 27/26)

1737 senesine gelindiğinde ise batıda Avusturya ordusu Bosna, Eflak ve Sırbistan topraklarına girmişti. Hekimoğlu Ali Paşa, Bosna valiliğine getirildi ve merkezden Avusturya ile savaşmakla görevlendirildi. Bosna'daki Banya Luka'yı kuşatan Avusturya ordusuna çok büyük bir darbe vuran Ali Paşa, düşman cephesinin 60 bin kadar zâiyat vermesini sağladı. Onun bu mukâvemeti ve ardından gelen zaferi İstanbul'da büyük sevince yol açtı. 1739'da Avusturya ile Belgrad Anlaşması imzalandı. Ali Paşa'nın batıda kazandığı başarı, kendisi için yazılan manzumelerde şu şekilde dile gelmiştir:

Ṭuʿme-i tīġ itdi küffārı ḥudūd-ı Bosna'da

Nemçe'niñ çāsār-ı bed-kirdārı düşdi pāyine (**Metin**, 82/19)

***

Renc-i Efrenc'i idüp şerbet-i tīġıñ zāʾil

Buldılar ḫaste-dilān terbiyyetiñ ile şifā (Metin, 82/65)

***

Oldı ẕātıñ sebeb-i feṭḥ-i Beliġrad el-ḥaḳ (**Metin**, 84/63)

***

O vezīr-i mücāhidiñ el-ḥaḳ

Bosna'da itdigi cihād u ġazā

Yalıñız ol diyār ehli degül

Rūmili ḫalḳın itdi hep iḥyā (**Metin**/11-12)

Mecmûa'da bu askerî icraatların yanında Hekimoğlu Ali Paşa ile Ahmed Hasîb Efendi'nin yakınlığına ışık tutan beyitler bulunmaktadır. Bir şiirinde Hasîb, Ali Paşa'nın Bosna'da iken birçok ihsanına kavuştuğunu şu mısralar ile belirtir:

Sarāy-ı Bosna'da da bāʿiṯ-i ḥayātım idiñ

ʿİnāyetiñ baña virmişdi cevherīn-terkīb (**Metin**, 37/ 25)

Ali Paşa'ya sunduğu bir arzuhâlinde ise Ahmed Hasîb'in Paşa'dan Bağdat kadılığını talep ettiği anlaşılmaktadır:

Āṣafā eyle beni manṣıb-ı Baġdād'la şād

Böyle demlerde çerāġ olması ḳānūn ola (**Metin**, 110/4)

Ahmed Hasîb Efendi'nin hayatına baktığımızda kendisinin gerçekten de Bağdat'ta kadılık yaptığını görüyoruz. Şu hâlde Mecmûa-i Tevârîh'te yer alan

mısralardan yola çıkarak Ahmed Hasîb'in Bağdat'a tayin edilmesinde Hekimoğlu Ali Paşa'nın katkısı olduğunu anlıyoruz.

Ali Paşa'dan bu şekilde istekte bulunan bir diğer şair Mislî olup, şiirinden yüksek rütbeli bir kitâbet (kâtiplik) vazifesi talep ettiği anlaşılmaktadır:

Miṣlī'ye ola ġilʿat-i nev beyne'l-emāṣil

Faḫr ide kitābetle efendim ḳıl ʿināyet (**Metin**, 83/2)

Fethî ise emsâllerinden farklı olarak Hekimoğlu Ali Paşa'dan İstanbul'da yaptıracağı kütüphanenin hâfız-ı kütüplüğünü talep etmektedir:

Ḫāk-i dergāhıña ṣad şerm-[i]le küstāḫāne

Bir sözüm var daḫi ey mefḫar-ı ḫayl-i vüzerā

Çünki ḫayrātla pür eyleyüp İstanbul'ı

Eylediñ aḥsen-i vech üzre eṣerler peydā

Bir kütüb-ḫāne yapup bendeñi ḥāfıẓ itseñ

Kim anıñ olmaz idi ecrine ʿadd ü aḥṣā (**Metin**, 84/96-98)

Bu arzların dışında, Zeynî Ahmed Efendi'nin bir beytinden Hekimoğlu Ali Paşa'nın **Âlî** mahlasıyla şiirler yazdığını çıkarıyoruz. Fatin Tezkiresi'nde de Ali Paşa'nın aynı mahlasla şiirler yazdığı belirtilmektedir.[87] Bu noktada Âlî mahlasını kullanan Hekimoğlu Ali Paşa'nın yazdığı şiirlerin devrin şairleri tarafından bilindiği görülmektedir:

Nām-ı ẕī-şānıñ ʿAlī maḫlaṣ-ı pākiñ **ʿĀlī**

[87] Bkz.: "Hekimoğlu Ali Paşa'nın Hayatı" başlığı.

Ḥaḳḳıña dindi velī niçe zamān ḫoş geldiñ (**Metin**, 45/18)

Son olarak, Mecmûa-i Tevârîh'te yer alan sûriyelerin tarih manzumelerinden yola çıkarak, Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğulları için tertip ettiği düğünlerin 1155 (m.1742) senesinde gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

2.3. Mecmûa-i Tevârîh'teki Şairler

Mecmûa-i Tevârîh aynı zamanda bir şiir mecmuası olması itibariyle içerisinde çok sayıda şair ismini ve manzumesini barındırmaktadır. Onun bu antolojik özelliği, esere ayrı bir renk katmakta, farklı üslup ile farklı söyleyişlerin bir arada görülmesine imkân sağlamaktadır. Biz, eseri daha anlaşılır kılmak adına, mecmuada mahlasları zikredilen şairler zümresini -kısa ve öz olarak- tek tek tanıma teşebbüsüne giriştik. Böylelikle Mecmûa-i Tevârîh'teki şairler hakkında, o devre ışık tutan tezkireler yardımıyla genel bir persfektik çizmeye çalıştık. Bu meşakkatli yolda işimizi kolaylaştıran en mühim eserlerden biri hiç şüphesiz "*Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*[88]" oldu. İlk müracaat kaynağımız bu eserdi. Böylelikle aynı anda 27 tezkire ve biyografik kaynağı kolayca taramış olduk. Mecmûa-i Tevârîh'teki manzume başlıklarında yakaladığımız ipuçları sâyesinde de aynı mahlası kullanan birkaç şairi birbirinden tefrik edebilme imkânını yakaladık. Bunun yanında 18. asır şairlerinden bahseden ve devrin en önemli kaynakları arasında sayabileceğimiz Sâlim Efendi'nin *Tezkiretü'ş-Şuara'*sı, Râmiz'in *Âdâb-ı Zurafâ'*sı, *Fatin Tezkiresi,* Şefkat'in *Tezkire-i Şuarâ'*sı, Şefkat'in *Şefkat-i Bağdadî*'si ve Nail Turman'ın *Tuhfe-i Nâilî'*si bizlere yol gösteren diğer rehberler oldu. Bunlar yardımıyla Mecmûa'daki şairler hakkında "*efrâdını câmi, ağyârını mâni*" bilgiler toplamaya çalıştık.

Tespitimiz kadarıyla Mecmûa'da adı geçen şairlerin sayısı en az 60'dır. En az diyoruz, zira birkaç manzumenin başlıkları yazılırken âidiyet kısımları boş bırakılmış veya yalnızca "*Târîh-i zîbâ*" veya "*Kasîde-i Arabî*" gibi ifadeler kullanılmıştır. Muhtemeldir ki söz konusu şairlerin bu birkaç manzumede mahlas dahi kullanmaması, şiirleri toplayan Ahmed Hasîb Efendi'yi böyle bir başlıklandırmaya sevk etti. Fakat bu tarz manzumelerin ikiyi veya üçü geçmediğini de belirtmeliyiz. Bununla beraber yine söz konusu şiirlerin siyak ve sibakından yola çıkarak bazı tahminlerde bulunduk.

Mecmûa-i Tevârîh'te geçen şairlerin isimleri alfabetik olarak aşağıdaki gibi listelenmiştir:

---

[88] Haluk İpekten vd., (1988): *Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* Ankara.

Abdülbâkî	**Feyzî ibn-i Reşîd**	**Necîb**	**Sâlim**
Abdüllatîf	**Hamîd**	**Nermî**	**Sâlim-i Hâcegânî**
Ârif	**Hanîf**	**Neşâtî**	**Sezâyî**
Âtıf	**Hasîb**	**Nevres**	**Sıdkî**
Cezbî	**Haşmet**	**Ni'met**	**Subhî**
Cûdî	**Hatîf**	**Nizâmî**	**Şâkir**
Çelebizâde Âsım	**Hıfzî**	**Nushî**	**Şeref**
Dâniş	**Hilmî**	**Pîrîzâde Osman**	**Şerîf**
Elîfî-zâde Feyzî	**İlmî**	**Rahmî**	**Şeyh Mü'min**
Emîn	**İsmet**	**Rahmî-yi Kırımî**	**Tab'î**
Esad	**İzzî**	**Râsih**	**Tâhir Mustafâ**
Fâiz	**Kâzım**	**Râsim**	**Tâhir**
Fehîm	**Meylî**	**Resmî**	**Vahîd**
Fethî	**Mislî**	**Reşîd**	**Vâsık**
Feyzî	**Nâfîz**	**Saîd Efendi**	**Zeynî**

Şimdi ise şairler hakkında topladığımız bilgilere göz atalım.[89]

1) Esad Efendi: Şeyhülislamlık yapmış ve *Ebu İshakzâde* ismiyle tanınmıştır. 18. asrın tanınmış kadın şairelerinden Fıtnat Hanım, Esad Efendi'nin

[89] Liste hazırlanırken Ahmed Hasîb Efendi'nin Mecmûa'ı tedvin ederken kullandığı şair sıralaması esas alınmıştır.

kızıdır. *Lehcetü'l-Lugat* ve *Atrabü'l-Âsâr* isimli eserlerinin yanında dîvân sahibi, âlim bir şairdir. 1753 senesinde İstanbul'da vefat efen Esad Efendi'nin Mecmûa-i Tevârîh'te bir adet tarih manzumesi ile Hekimoğlu Ali Paşa'nın bir iftar daveti sırasında söylediği bir adet kıtası mevcuttur.[90]

2) Sâlim: Kendi ismiyle bilinen *Sâlim Tezkiresi*'nin müellifidir. Bu eser **Tezkiretü'ş-Şuarâ** ismiyle de tanınır. Dîvânı vardır.[91] Medrese tahsili görmüş ve Rumeli kazaskerliğine kadar yükselmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci sadâreti olan 1742 senesinden bir yıl sonra İstanbul'da vefat etmiştir. Mecmûa-i Tevârîh'te bir tarih manzumesi ve bir de kasidesi bulunmaktadır.[92]

3) Çelebizâde Âsım Efendi: Şeyhülislam, vakanüvis, hattat ve şairdir. Devrin tanınmış simalarındandır. Mecmûa-i Tevârîh'teki 3 numaralı tarih manzumesi kendisine aittir.

4) Zeynî Ahmed Efendi: Tezkirelerde ismi kayıtlı değildir. Bununla birlikte Mecmûa-i Tevârîh'teki manzume başlığına Hasîb Efendi tarafından şu ibare eklenmiştir: "*Zeynī Aḥmed Efendi ibn-i Şeyḫu'l-İslām İsḥāḳ Efendi*"[93]. Bu ibareden yola çıkarak kendisinin I. Mahmud devri şeyhülislamlarından İshak Efendi'nin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. DİA'daki "İshak Efendi" maddesine müracaat ettiğimizde bu zâtın Zeynüddin Ahmed isminde bir oğlu olduğu kayıtlıdır ki bu kişi, Zeynî Ahmed Efendi'dir.[94] Ahmed Efendi Selanik kadılığı yapmış ve 1776 senesinde vefat etmiştir. Mecmûa-i Tevârîh'te bir adet tarih manzumesi ve bir adet de kasidesi mevcuttur.[95]

5) Nevres: 19. asır şairlerinden Osman Nevres'ten ayrılması için *Nevres-i Kadîm* ismiyle şöhret buldu. Bosna, Tokat, Filibe ve Kütahya kadılığı yaptı. Hekimoğlu Ali Paşa'nın yanında uzun müddet kaldı. İlk vazifelerinden biri Ali Paşa'nın kâtipliği vazifesidir. Paşa ile birlikte pek çok yeri gezdi. Daha sonra Ali

---

[90] Tarih manzumesi için bkz.: Metin/1; Kıt'a için bkz.: Metin/97.
[91] Tezkiresini Adnan İnce yayına hazırlamıştır: Bkz.: Adnan İnce, (2005): *Tezkiretü'ş-Şuarâ Sâlim Efendi*, Ankara.
[92] Tarih manzumesi için bkz.: Metin/2; Kasidesi için bkz.: Metin/48.
[93] Metin, vr.4b.
[94] M. Nur Doğan, (2000): "İshak Efendi, Ebüishakzâde", *DİA*, Cilt: 22, İstanbul, s.531.
[95] Tarih manzumesi için bkz.: Metin/5; Kaside için bkz.: Metin/45.

Paşa'nın kurduğu kütüphanede hâfız-ı kütüp olarak vazife aldı. 1762 senesinde Bursa'da vefat etti. Mecmûa-i Tevârîh'teki 6 numaralı tarih manzumesi kendisine aittir.

6) Şâkir: 18. asırda bu mahlası kullanan birkaç şair varsa da Mecmûa-i Tevârîh'teki şu başlık bize yardımcı olmaktadır: "*Şākir Beğ Efendi el-Ḳādī bi-Medīne-i Ḥalebü'ş-şehbā*"[96] Buradan yola çıkarak şairin Gümrükçü Hüseyin Paşazâde ismiyle tanınan Hüseyin Efendi olduğu anlaşılmaktadır. Babasının ismi Mustafa, dedesininki Hüseyin'dir. Basra valiliği yapmış olan dedesi, Gümrükçü Hüseyin Paşa idi. Bunun için *Hüseyin Paşazâde* ismiyle meşhur oldu. Şâkir mahlasını kullanan Hüseyin Efendi âlim bir şahsiyet olup, çeşitli vilayetlerde kadılık yaptı. Sultan III. Ahmed ile İbrahim Paşa'ya yazdığı kasideleri mevcuttur.[97] Hekimoğlu Ali Paşa'nın da ikinci sadâretini tebrik için bir adet tarih manzumesi kaleme almıştır.[98]

7) Hanîf: Asıl ismi İbrahim'dir. Medrese tahsili gördü. 1734'te müderris, 1763'te kadı oldu. Bu sıfatla Galata ve Bursa'da hâkimliğini deruhte etti. Vefatı 1775 senesindedir. Mecmûa'daki 8 numaralı tarih manzumesinin sahibidir.

8) Şerîf: 18. asırda bu mahlası kullanan birden fazla şair vardır. Hasîb Efendi eserinde şairin manzume başlığını *" Tārīḫ-i Şerīf Efendi"* şeklinde isimlendirdiği için bu kişinin hangi Şerîf olduğu hakkında kesin bir kanaate varılamıyor. Fakat bu zâtın Şerîf mahlasıyla yazan Mehmed Esad Efendi'nin oğlu Mehmed Efendi olabileceğini tahmin ediyoruz. Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinde bulunmuş ve İstanbul kadılığı yapmıştır. 1789-90 senelerinde vefat etti. Mecmûa'daki 9 ve 65 numaradaki tarihlerin sahibidir.

9) Fehîm: *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde "Fehîm" başlığı altında beş adet şair zikrediliyorsa da bunların doğum ve ölüm tarihlerinden yola çıkarak hiçbirisinin Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadâreti zamanında yaşamadığı

---

[96] Metin, vr.6a.
[97] İnce, 2005: 418.
[98] Metin/7.

anlaşılmaktadır. Tezkire kayıtlarında da bu devirde yaşayan böyle birine rastlayamadık. Şu halde söz konusu ismin kayıtlara geçmemiş olma ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Mecmûa-i Tevârîh'te 10 numaralı tarih manzumesi Fehîm'e aittir.

10) Sâlim: Mecmûa-i Tevârîh'teki "*Tārīḫ-i Sālim Efendi ez-Ḫᵛāce-gān*" başlığından bu zâtın Osmanlı bürokrasisinde bir topluluk olan "Hâcegân" sınıfına dâhil olduğunu anlıyoruz. Tezkirelerde bu kayda uyumlu olarak bir Sâlim mevcuttur. Trabzonlu olup, ismi Mehmed'dir. Kapudan Mustafa Paşa'nın mektupçuluğu vazifesinde bulunmuş daha sonra Dîvân-ı Hümayun'a girerek zaman içinde yükselmiştir. Hindistan'a elçi olarak gönderilen Sâlim, Mecmûa'da 11 numaralı tarihin sahibidir.

11) Fethî: *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimli Sözlüğü*'nde Fethî başlığı altında beş adet Fethî bulunmaktadır. Fakat bunlardan hiçbirisi Hekimoğlu zamanıyla uyuşmamaktadır. Mecmûa'da Fethî'ye ait iki adet tarih manzumesi vardır.[99] 84 numaradaki kaside de aynı isme mukayyeddir. Ayrıca 14 numaralı manzume yalnızca "*Tārīḫ-i zībā*" ismiyle mestur olup, bir mahlas zikredilmemiştir. Bu manzumenin de Fethî'ye ait olabileceği tahmin edilebilir.

12) Elîfî-zâde Feyzî: Şairin Elîfî-zâde ismiyle de tanındığını Ahmed Hasîb, Mecmûa'da belirtmiştir.[100] Tezkireler arasında Râmiz'in Âdâb-ı Zurafâsı'nda şair hakkında malumat vardır.[101] İsmi Feyzullah olup, Edirne'de dünyaya geldi. Medrese tahsili görüp müderrislik ve kadılık yaptı. 1765 senesinde vefat etti. Râmiz, şairi düşürdüğü tarihlerle medh etmekte ve ona "Vehbî-i asr" demektedir. Hatta düşürdüğü tarihlerin, şiirlerine galip olduğunu söyler. Elîfî-zâde Feyzî'nin Mecmûa-i Tevârîh'te bir adet tarihi mevcuttur.[102]

---

[99] Tarih manzumelerin Metin'de 12. ve 13. numaradadır.
[100] "Tārīḫ-i Elīfī-zāde Feyżī Efendi el-Edirnevī", Metin, vr.9b.
[101] Sadık Erdem, (1994): *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı*, Ankara, s.245.
[102] Metin/15.

13) Tâhir Mustafâ Efendi: Mecmûa-i Tevârîh'te 16 numaralı Arapça tarihin sahibidir. Mecmûa'daki "*Tārīḫ-i ʿArabī li-Ṭāhir Muṣṭafā Efendi el-Müderris*"[103] kaydından yola çıkarak kendisinin devrin müderrislerinden olduğu anlaşılmaktadır.

14) Meylî: Mecmûa'daki "*Meylī el-Bosnevi's-Serāyī*" notundan Saray Bosnalı olduğu anlaşılıyor. Buradan yola çıkarak şairin 1713-1781 seneleri arasında yaşamış ve Mehmed Meylî Guranî ismiyle tanınan zât olduğu kuvvetle muhtemeldir. Şair ile Paşa'nın muarefelerinin Ali Paşa Bosna'da vali iken başlamış olabileceğini tahmin ediyoruz. Devrinde söylemiş olduğu tarih manzumeleriyle tanındı. Yaşadığı devirde Bosna'da inşa edilen bina, câmi ve çeşmelere bu tarihlerinden bir kısmı hâk edilmiştir. Şair 1781 senesinde Travnik'te vefat etti.[104] Mecmûa-i Tevârîh'te Hekimoğlu Ali Paşa için yazdığı 2 adet kaside ve sadâretine düşürmüş olduğu bir tarih mevcuttur.[105]

15) Vâsık: Mecmûa'daki "*Vāṣıḳ Efendi el-Ḳāḍī bi-Medīne-i Ḥalebü'ş-şehbā sābıḳan*"[106] ifadesi şairin aynı zamanda Halep kadılığında bulunmuş olduğuna işaret etmektedir. Şair hakkında tezkirelerde doyurucu bilgi bulunmasa da Halep kadılığı ipucundan yola çıkarak *Tekmiletü'ş-Şakâik* müellifinin bu zâttan bahsetmiş olduğunu fark ettik.[107] İsmi Mehmed Emin olup, medrese tahsili gördü. Yüksek dereceli müderrisliklerde vazife aldıktan sonra Bağdat, Şam ve Mekke kadılıklarında bulundu. Ali Paşa'nın ikinci sadâret yılı olan 1742'den yaklaşık 8-9 sene sonra vefat etti. Mecmûa'da tarih manzumesi bulunmayıp, bir tane kasidesi mevcuttur.[108]

16) Hamîd: Mecmûa-i Tevârîh'teki kayıttan şairin Mirzazâde Neylî Ahmed Efendi'nin oğlu olduğu anlaşılmaktadır. Babası gibi ilim ve şiir yolunda ilerledi. Müderrislik ve kadılık yaptı. Selanik, Edirne, Mekke ve İstanbul kadılıklarında

---

[103] Metin, vr.10a.
[104] Meylî ve bazı tarihleri için bkz.: Fehim Nametak, (2012): "Boşnak Mehmed Meylî ve Manzum Tarihleri", *Halk Bilimi Dergisi*, Sayı 2, İstanbul, s.37-43.
[105] Tarih manzumesi için bkz.: Metin/17; Kasideler için bkz.: Metin/81, 95.
[106] Metin, vr. 10b.
[107] Abdülkadir Özcan, (1989): Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü'ş-Şakâik*, İstanbul, s.202.
[108] Metin/18.

bulundu. İstanbul'da vefat etti ve Üsküdar'da defnedildi. 19 numaralı tarih kendisinindir.

17) Rahmî: İsmi Behaizâde Abdürrahim'dir. Rahmî mahlasını kullandı. Devrin uleması ve müderrisleri arasında zikredilmektedir. Tasavvuf üzerine *Risâle fi's-Sülûk*[109] isimli Arapça bir eseri vardır. Mecmûa'daki 20 numaralı tarih manzumesinin sahibidir.

18) Mislî: İstanbul doğumlu şairin asıl ismi Ali'dir. Medrese tahsili gördü. Sâlim Tezkiresi'ndeki kayda göre h.1131 (m.1718-19) tarihinde Yenişehirli Abdullah Efendi'den mülazemet aldı.[110] İlminin yanında hüsn-i hattı ile de tanındı. Mecmûa-i Tevârîh'te Mislî'ye ait 4 adet manzume vardır. Bunlardan üçü tarih, bir tanesi de rubaidir.[111]

19) Ni'met: İstanbul'da doğdu. Galata, Kahire ve Mekke kadılıklarında bulundu. Şumnu'da 1771-72 senesinde vefat etti. Hekimoğlu Ali Paşa için yazdığı bir tarih manzumesi vardır.[112]

20) Feyzî: Mecmûa-i Tevârîh'te yalnızca mahlası zikredilmiş ve hakkında başka bilgi verilmemiştir. Bu sebeple bu kişinin hangi Feyzî olduğu hususunda kesin bir şey söylemek mümkün olamamaktadır. Zira 12. sırada belirttiğimiz Elîfîzâde'den başka aynı döneme tekaddüm eden ve Feyzî mahlasını kullanan iki şair daha tespit ettik. Bunlardan bir tanesi Altıparmakzâde ismiyle meşhur olan Feyzî olup, Ali Paşa'nın ikinci sadâret tarihi 1742'de vefat etmiştir. Diğer Feyzî ise ismi Feyzullah olup, kadılık yapmıştır. 1178 (m.1764) senesinde vefat etti. Müşarünileyhin son zikrettiğimiz Feyzî olması ihtimal dâhilindedir. Mecmûa-i Tevârîh'teki 24 numaralı kaside Feyzî'nindir.

21) Hıfzî: Aynı dönemde bu mahlası kullanan iki kişi vardır. Birincisi Mehmed isminde, kitabet mesleğiyle meşgul olmuş, Mahmud Paşa mahkemesinde

---

[109] Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi no.2948.
[110] İnce, 2005: 612.
[111] Tarihler için bkz.: *Metin*/21, 22, 49, 82 numaralı manzumeler. Rubai için bkz.: *Metin*/83.
[112] Metin/23.

nâiplik yapmıştır. 1752-53 senesinde vefat edip, Topkapısı dışındaki Lalizâde dairesine defnedilmiştir. Hıfzî mahlasını kullanan ikinci kişi ise Mustafa veya Mehmed isminde olup, İstanbul doğumludur. 1759-60 senesinde İstanbul'da vefat etmiş ve Eyüp Sultan civarına defnedilmiştir. Mecmûa-i Tevârîh'teki Hıfzî mahlaslı manzumelerin bir kısmı ilk zikrettiğimiz Hıfzî'ye, kalanları da diğerine ait olabilir. Zira manzume numaraları arasında farklar vardır. Mecmûa'da bu mahlasa mukayyed dört tane tarih ve bir tane kaside mevcuttur[113] Ayrıca Mecmûa-i Tevârîh'in tek Farsça tarihi de Hıfzî'nindir.[114]

22) Âtıf: Aynı dönemde bu mahlası kullanan birkaç isim vardır. Bunlardan birincisi Mevlana Âtıf ismiyle zikredilen ve ismi Mehmed Emin olan ulemadan bir zâttır. Birçok büyük eyâlette kadılık yapmış ve 1184 (m. 1770) senesinde Anadolu kazaskeri olmuştur. Bir diğer Âtıf ise, İmamzâde ismiyle tanınan Mehmed isimli bir şairdir. Müderrislik ve kadılık yaptı. 1743-44 senesinde vefat etti. İsmi geçen üçüncü ve son Âtıf ise Defterdâr Mustafa Âtıf Efendi'dir. 1155 (Temmuz 1742) senesinde vefat etmiştir. Mecmûa'daki Âtıf ilk ikisi olabileceği gibi bu kişi olması da imkân dâhilindedir. Zira Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci kez sadârete geçtiği tarih 21 Nisan 1742'dir. Mecmûa-i Tevârîh'te Âtıf'a ait her mısraı tarih olan bir manzume ile bir ramazaniyye mevcuttur.[115]

23) Râsih: Mecmûa'daki "*Muḥammed ʿÜzeyr Rāsiḫ"* kaydından şairin isminin Mehmed Üzeyr olduğu anlaşılmaktadır. 18. asır şairlerinden bahseden tezkirelerde Râsih mahlasını kullanan Üzeyr isimli bir zâttan bahsedilmiyorsa da aynı mahlası kullanan ve Mehmed ismiyle zikredilen iki kişi mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Rumelihisarı'nda dizdar ağalığı hizmetinde bulunmuş ve 1181 (m.1767-68) tarihinde vefat etmiş olan Râsih'tir. Diğeri ise Sultan IV. Mehmed ulemasından meşhur Vânî Mehmed Efendi'nin torunudur. Bu zât ise müderrislik yapmış 1190 (m.1776) senesinde vefat etmiştir. Şiirleri vardır. Mecmûa'daki 29 numaralı tarih manzumesi Râsih'indir.

---

[113] Tarihler için bkz.: Metin/25,26,32,77; Kaside için bkz.: Metin/27.
[114] Metin/26.
[115] Tarih manzumesi için bkz.: Metin/28; Ramazaniyye için bkz.: Metin/89.

24) Haşmet: İstanbul'da doğdu. Babası Yenişehirli Abbas Efendi'dir. Müdderislik yaptı. 1768 senesinde Medine'de vefat etti. Tezkirelerde lugaz ve muamma söylemekte mahir olduğu belirtilir. Mecmûa-i Tevârîh'te 30 numaralı tarihin sahibidir.

25) Sezâyî: Manastır doğumludur. Râmiz tezkiresindeki bilgiye göre Sultan I. Mahmud devrinin tanıdık simalarından Teşrifatçı İzzi Efendi'nin eniştesidir. 31 numaralı tarih kendisine aittir.

26) Rahmî-yi Kırımî: 17 numarada zikrettiğimiz Abdürrahim Rahmî ile burada adı geçen Rahmî farklı şairlerdir. Bundan dolayı ikisinin ayırt edilebilmesi için "Kırımî" nisbesini kullandık. Bu zât Kırım'da doğdu ve gençlik yıllarında İstanbul'a gelerek Tersane-i Âmire'de kâtiplik yaptı. İran'a elçi olarak gönderildi. Sefaretnamesi vardır. Mecmûa-i Tevârîh'te düşürdüğü üç adet tarihi vardır.[116]

27) Fâiz: Dönem tezkirelerinde Fâiz mahlasıyla Hekimoğlu Ali Paşa ile çağdaş herhangi bir şaire tesadüf edemedik. Mecmûa'da 36 numaralı tarihin sahibidir.

28) Nermî: Sâlim, Fatin, Râmiz ve Tuhfe-i Nailî'de bu dönemde yaşayan bir Nermî'ye rastlayamadık. Devrin ulemasından olduğu tahmin edilebilir. Hasîb Efendi'nin kaydettiği başlığa göre seyyiddir. Mecmûa'da 38 numaralı tarih manzumesi kendisine aittir.

29) Sıdkî: İsmi Abdullah'tır. "Nahîfî Sıdkısı" ismiyle şöhret buldu. Halvetî tarikatı şeyhlerindendir. Üç sene kadar Kefe'de irşad faliyetlerinde bulundu. Daha sonra İstanbul'a geldi ve 1747 senesinde 73 yaşında vefat etti. Mecmua'da iki adet tarih manzumesi vardır.[117]

30) Tâhir: Bu dönemde yaşadığı tahmin edilen iki Tâhir vardır. Birincisi Mehmed isminde olup, 1774 senesinde vefat etmiştir. Halifezâde ismiyle meşhur oldu. Diğer ise yine Mehmed isminde müderrislik yapmıştır. Şiir ve inşasıyla

---

[116] Metin/33,34,35.
[117] Metin/39, 40.

tanınmıştır. Mecmûa-i Tevârîh'te bu mahlasa kayıtlı bir adet tarih manzumesi vardır.[118]

31) İsmet: Râmiz tezkiresinde 1166 (m.1752) tarihinde vefat eden müderris bir İsmet Efendi'den bahsedilmektedir. İsmi Mehmed olup, "*Hacı Efendi*" demekle şöhret bulmuştur. Derece derece müderrisliğin en üst rütbesine kadar yükselmiştir. 43 numaralı tarih İsmet Efendi'ye aittir.

32) Şeref: İsmi Mehmed olup Kazasker Abdülbaki Efendi'nin torunu, Seyyid Fâiz Efendi'nin oğludur. Medrese tahsili görüp müderris olmuştur. Râmiz, şairin güzel yazıda ve bilhassa ta'lik üslubunda usta olduğunu söyler. Mecmua'daki 44 numaralı tarih şaire aittir.

33) Nushî: Dönem tezkirelerinde böyle bir mahlas kaydına tesadüf etmedik. Ahmed Hasîb, Nushî için "efendi" sıfatını kullandığından adı geçen şairin diğer birçok şair gibi ulemadan olduğu tahmin edilebilir. 46 numaralı tarih manzumesi kendisine aittir.

34) Kâzım: Sâlim ve Fatin tezkirelerinde bu mahlası kullanan iki kişiden bahsediyorsa da ikisinin de doğum ve vefat tarihlerinden yola çıkarak Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadâreti devrini idrak etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu sebeple adı geçen şahıs hakkında bilgiye ulaşamıyoruz. Şairin bir adet tarihi ile 98 numarada bir kasidesi mevcuttur. Tarih manzumesi ise 47. sıradadır.

35) Râsim: Bu devre taalluk eden iki Râsim mahlaslı şair vardır. Bunlardan bir tanesi İstanbul'da doğmuştur ve ismi Mehmed veya Yusuf'tur. Şairliğinin yanında hüsn-i hattıyla tanındı. Yazısının güzelliğinden ötürü sarayın hüsn-i hat hocalığına tayin edildi. 1755 senesinde 70 yaşını geçmiş olduğu hâlde vefat etti. Adı geçen ikinci Râsim Efendi ise Mehmed isminde olup, Eğrikapılı Çelebi ismiyle meşhurdur. Bu da diğer Râsim gibi güzel yazısıyla iştihar buldu. 1775-76 senesinde vefat etti. Mecmûa-i Tevârîh'te, Râsim ismine kayıtlı bir tarih bulunmaktadır. Ayrıca

---

[118] Metin/41.

başlıksız ve mahlassız bu tarihi müteakiben verilen üç adet Arapça şiirin de kendisine ait olma ihtimali vardır.[119]

36) Hatîf: İsmi Hasan olup, Hasîb Efendi'nin de verdiği kayıttan yola çıkarak Eğerci-zâde ismiyle tanındı. Müderrislik ve kadılık yaptı. Kadılık yaptığı şehirler arasında Revan, Tokat, Kayseri ve Bağdat sayılabilir. 57 numaralı tarih manzumesi ile 63 numaradaki kaside kendisine aittir.

37) Ârif: Bu döneme rastgelen ve Ârif mahlasını kullanan birkaç şair vardır. Ahmed Hasîb Efendi manzume başlığı altında şaire delalet eden başka bir isim kullanmadığı için söz konusu zâtın hangi Ârif olduğu kesin olarak tespit edilememektedir. 58 numaralı tarih manzumesinin müellifidir.

38) Resmî: Bu devirde Hanyalı Resmî ile Rumeli'de kadılık vazifesinde bulunan bir başka Resmî daha vardır. Ayrıca Ahmed isminde bir Resmî daha kayıtlı ise de tezkirelerde doğum, tayin ve vefat tarihleri hakkında bilgi verilmediği için tam bir neticeye ulaşmak mümkün olmamaktadır. Resmî Efendi başlığı altında 59 numaralı bir tarih vardır.

39) Nizâmî: Devir şairlerinden bahseden tezkirelerde böyle bir mahlasa tesadüf edemedik. Zamanın ulemasından olması kuvvetle muhtemeldir. 60 numaralı tarih manzumesine bu isim altında kayıtlıdır.

40) Nâfiz: İsmi Feyzullah olup, Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin oğludur. 1181 (h.1767-68) senesinde vefat etti. 61 numaradaki manzume ile 62 numaradaki kaside kendisinindir.

41) Vahîd: Kayıtlarda dönem şairlerinden Vahîd isimli bir şair mevcut değildir. Kayıtlara geçmemiş olması imkan dâhilindedir. 64 numaralı tarih Vahîd Efendi'nindir.

---

[119] Metin/ 52, 54, 55, 56.

42) Dâniş: Bu kişinin devrin Enderun hocalarından Süleyman Efendi isimli bir zât olduğu anlaşılmaktadır. Bir rivayete göre 1766, bir başka rivayete göre 1775 senesinde vefat etti. Mecmûa-i Tevârîh'te üç adet tarihi vardır.[120]

43) Subhî: İsmi Mehmed'dir. Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadâreti zamanında devletin resmi tarihçisi sıfatıyla vakanüvislik yaptı. Daha başka vazifelerde de bulundu. Vefat tarihi 1769'dur. Mecmûa'da bir adet tarih manzumesi göze çarpmaktadır.[121]

44) Hilmî: Bu dönemde Hilmî mahlasıyla yazan iki şair dikkat çekiyor. Bir tanesi Mustafa isminde olup, İstanbulludur. Defterdarlık yapmış, vezirlik payesine yükselmiştir. 1759-60 senesinde vefat etti. Bir diğeri ise Abdülhalim isminde olup, Sultan I. Mahmud'un tahta geçmesini müteakip kendisine cülûsiyye sunmuştur. Vefat tarihi tam olarak bilinmemektedir. Mecmûa-i Tevârîh'te 70 numaralı tarih manzumesi Hilmî'ye aittir.

45) İzzî: İsmi Süleyman olup, Baltacılar kethüdası Halil Ağa'nın oğludur. Kâtiplik vazifesinde bulundu ve devletin resmi tarihçisi sıfatıyla vakanüvis tayin edildi. 1755 senesinde vefat etti. 71 numaralı tarih manzumesinin yazarıdır.

46) Cûdî: Dâyezâde ismiyle tanındı. Sultan I. Mahmud'un maiyyetinde çalıştı. 18. asrın tanınmış âlim ve şairlerinden olan Hoca Neşet'i yetiştirdi. Hekimoğlu Ali Paşa içinde yazdığı bir adet kasidesi mevcuttur.[122]

47) Şeyh Mü'min: 18. asır şairlerinden bahseden tezkirelerde bu mahlaslı bir şaire rastlayamadık. Bunun gibi Mü'min mahlaslı bir şair de devrin kayıtlarına geçmemiştir. Şeyh Mü'min 74 numaradaki tarih manzumesinin sahibidir. Burada Şeyh Mü'min mahlasını kullanmıştır. Üslubundan kendisinin Bektaşî tarikatına bağlı bir mutasavvıf olduğu anlaşılıyor.

---

[120] Metin/66,67,68.
[121] Metin/69.
[122] Metin/72.

48) Tab'î: Râmiz tezkiresinde bu devre tekaddüm eden iki adet Tab'î mahlaslı şair vardır. Birincisi, Mustafa isminde ve "*Pîrî Mollası*" ismiyle tanınan devrin müderrislerinden olan Tab'î'dir. 1764-65 senesinde vefat etti. İkincisi ise saray müezzinlerinden olan ve "*Müezzin Tab'î*" ismiyle şöhret bulan şairdir. Mecmûa-i Tevârîh'te bu mahlasa ait iki adet manzume kayıtlıdır.[123]

49) Saîd Efendi: Bu dönemde Saîd mahlasıyla yazan beşten fazla şair olduğu için söz konusu şahsın hangi Saîd olduğu hususunda net bir bilgiye ulaşmak mümkün olamamaktadır. Zira Ahmed Hasîb Efendi de manzume başlıklarında mezkûr şairin yalnızca ismini zikretmiş, herhangi bir malumat vermemiştir. Mecmûa'da bir tarihi ve bir de kasidesi mevcuttur.[124]

50) Cezbî: İsmi İbrahim olup, Turhal'da dünyaya geldi. Kızkapan-zâde ismiyle tanındı. Müderrislik ve kadılık yaptı. 1748'te vefat etti. 79 ve 80 numaralı tarihler Cezbî'nindir.

51) Feyzî ibn-i Reşîd: Mecmûa'da 85 numaralı tarih başlığında "*Feyżī Efendi İbn-i Reşīd*" ifadesi mevcuttur. Fakat tezkire kayıtlarında baba ya da dedesinin ismi Reşîd olan bir şahıs mevcut değildir. Söz konusu şahıs devrin ulemasından olabileceği gibi 20 numarada bahsettiğimiz iki Feyzî'den biri olması da ihtimal dâhilindedir.

52) Necîb: Suyolcuzâde Mehmed Necîb ismiyle tanındı. Asıl ismi Mehmed'dir. Medrese tahsili gördü, müderrislik ve kadılık yaptı. Bilhassa hüsn-i hatda maharet sahibiydi. 1758 senesinde vefat etti. Hekimoğlu Ali Paşa için 86 numaradaki tarihi kaleme almıştır.

53) Reşîd: Ahmed Hasîb Efendi kendisinden "Reşīd-i Çeşmī-zāde"[125] şeklinde bahsetmektedir. İsmi Mustafa olup, müderrislik ve devletin resmi tarihçiliğini yaptı. 1770 senesinde İstanbul'da iken vefat etti. Mecmûa-i Tevârîh'in

---

[123] Metin/75,76.
[124] Tarih için bkz.: Metin/78; Kaside için bkz.: Metin/103.
[125] Metin/87.

87 numaralı kasidesi kendisine ait olup, ayrıca bu manzume eserin tek bahariyyesidir. Bunula beraber 88 numaradaki kaside de kendisinindir.

54) İlmî: Ahmed Hasîb Efendi, İlmî'den "Osmân İlmî Efendi" olarak bahseder. Fakat dönem kaynaklarında bu isimle anılan İlmî mahlaslı bir şair mevcut değildir. Mahlasından devrin uleması arasında olabileceği tahmin edilebilir. Mecmûa-i Tevârîh'te 96 numaradaki kasidenin sahibidir.

55) Pîrîzâde Osman Efendi: Mecmûa-i Tevârîh'te kendisinden "*Esbiyye-i Maḫdūm-ı Mükerrem ʿOs̱mān Efendi El-ʿArīf Pīrī-zāde*" başlığı altında bahsedilmekte ve manzumesinde herhangi bir mahlasa tesadüf edilememektedir. Mecmûa'da Ali Paşa için yazılan tek esbiyyenin sahibidir. Ayrıca Arapça kasidesi mevcuttur.[126]

56) Emîn: Dönem içinde bu mahlasla yazan iki şair tespit edebildik. Bir tanesi 1750-51 senesinde vefat etmiş olup Mehmed Emîn ismiyle tanınmıştır. Müderrislik ve kadılık yaptı. Kâdirî tarikatı mensuplarındandır. Bir diğer isim ise Tokatlı Şeyh Mehmed Emin Efendi'dir. Nakşibendî yolunun bilinen büyük isimlerinden olup 1745 senesinde vefat etmiştir. 101 numaralı kaside bu mahlas ile kaleme alınmıştır.

57) Neşâtî: 102 numarada kayıtlı şair hakkında bilgi mevcut değildir. Bu zât Osmanlı sahasında tanınan Edirneli Neşâtî değildir. Zira Edirneli Neşâtî Ahmed Dede 1674 senesinde vefat etmiştir. Söz konusu şairin kim olduğu şu an için meçhuldür.

58) Abdülbâkî: Râmiz tezkiresinde bu dönemde yaşadığı anlaşılan Abdülbâkî isimli bir isimden bahsedilmektedir.[127] Müderrislik ve İzmir kadılığı yapmıştır. Tarikatta Nakşibendî yoluna bağlı olduğu belirtilir. Ayrıca Arapça ile Türkçe lisanlarında kaside ve tarih söylemekte mahir olduğuna işaret edilmektedir ki bu isme mukayyed Mecmûa-i Tevârîh'te bir adet Arapça kaside ve bir adet de

---

[126] Esbiyye için bkz.: Metin/99; Kaside için bkz.: Metin/100.
[127] Erdem, 1994: 33-34.

Türkçe ramazaniyye mevcuttur.[128] Bilhassa kaleme almış olunan bu ramazaniyye içerisinde işlediği unsurlar ve kullandığı kelimeler itibariyle edebî ve sosyolojik anlamda orijinal bir manzumedir. Toplamda 130 beyittir.

59) Abdüllatîf: Şair hakkında bir bilgiye rastlayamasak da Mecmûa-i Tevârîh'in 108 numaralı manzumesinin Arapça manzumesinde kendisinden "Seyyid" sıfatıyla bahsedilmektedir. Yazmış Arapça bu Arabî manzume akrostiş/muvaşşah biçiminde olup, her beytin ilk harflerine bakıldığında *"Mevlānā ʿAlī Pāşā"* ifadesi okunmaktadır.

60) Hasîb: Ahmed Hasîb Efendi olup, Mecmûa-i Tevârîh'in bir manzumesinde **Hâsib** mahlasını kullanmıştır.[129] Mecmûa'da kendisine ait 14 müstakil manzume bulunmaktadır. Bunlardan 6 tanesi tarih manzumesidir.[130] Dikkati çeken bir diğer nokta da bu tarih manzumelerinin yalnızca 4 numarada olanı Ali Paşa'nın 1742'deki sadâretiyle alâkalıdır. Diğerleri muhtelif hâdiseler için düşürülmüştür. Örneğin 91 numaralı tarih, Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğlu Şemseddin Beğ'in sünnet düğünü; 104 numaralı tarih, h.1156 senesinin başlangıcı; 105 numaralı tarih Arapça olup, Ali Paşa'nın oğullarının sünnet ve evlilik düğünleri; 109 numaralı tarih yine Ali Paşa'nın oğlu İsmail'in düğünü ve 111 numaralı tarih ise Sultan I. Mahmud'un Fâtih Câmii avlusunda yaptırdığı kütüphane münasebetiyle söylenen tarihler cümlesindendir.

Ahmed Hasîb Efendi'nin diğer manzumeleri ise şunlardır:

37 numarada Ali Paşa için yazılmış bir kaside mevcuttur.

42 ve 110 numaralar arz-ı hâl olup, 42 numarada Hasîb Efendi kendisine tayin edilmek üzere herhangi bir mansıb, 110 numarada ise Bağdat mansıbı yani kadılığını talep etmektedir. Akabinde kendisinin bu Bağdat istediğine nail olmuş olduğunu anlıyoruz. Zira Ahmed Hasîb Efendi'nin hayatını anlattığımız kısımda Bağdat'ta kadılık yaptığı belirtilmişti.

---

[128] Arapça kaside için bkz.: Metin/106; Ramazaniyye için bkz.: Metin/107.
[129] Bkz.: Metin/4.
[130] Bkz.: Metin/4, 91, 104,105, 109, 111 numaralı manzumeler.

90 numaradaki manzume, bir kaside olup Ramazan bayramının gelmesi münasebetiyle söylenmiştir. Arapçadır.

92 numaradaki manzume ramazaniyyedir.

93 ve 94 numaralardaki manzumeler ise birer kıta olup, bayram münasebetiyle söylenmişlerdir.

Son olarak 112 numaradaki şiir Mecmûa-i Tevârîh'in son manzumesi olup, eserin tamamlanışını müteakiben söylenen Arapça bir kıtadır.

2.4. Osmanlı Sahasında Tarih Düşürme Geleneği

ve

Mecmûa-i Tevârîh'teki Tarihler

Harflerin ebced hesabına göre bir hâdisenin vuku bulduğu tarihi vermesi sanatına "**tarih düşürme**" denilmektedir. Bu konu üzerinde söz söyleyen pek çok araştırmacı tarih düşürmeyi edebî ve bedî' bir sanat olarak kabul etmişlerdir.[131] Nitekim de öyledir. Tarih söyleyenler için de "**müverrih**" tâbiri kullanılmaktaydı. Hatta bu sahada en bilindik sîmâlardan biri olan Adanalı Sürûrî, "Müverrih Surûrî" şeklinde şöhret bulmuştur. Tarih düşürmenin ilk olarak kim tarafından ihdas edildiği belli değildir. Bilindiği kadarıyla 12. asırdan önce Fars edebiyatında ortaya çıkmış, İranlılardan Türklere, Türklerden de Araplara geçmiştir.[132] Osmanlı sahasında bu sanat için "*tarih düşürme*", "*tarih yazma*" ve "*tarih söyleme*" ifadeleri kullanılmıştır. Bizim edebiyatımızda ilk defa 14. asırdan itibaren görülmeye başlayan tarih düşürme, zamanla tekamül etmiş ve 18. yüzyılla beraber tam bir olgunluk devrini yaşamıştır. Osmanlı sahasında tarih düşürme geleneği hakkında söz söylemeden önce, harfler ve her harfin sayı değerini gösteren bir tablo verelim:

ا : 1	ب : 2	ج : 3	د : 4
ه : 5	و : 6	ز : 7	ح : 8
ط : 9	ى : 10	ک : 20	ل : 30
م : 40	ن : 50	س : 60	ع : 70
ف : 80	ص : 90	ق : 100	ر : 200
ش : 300	ت : 400	ث : 500	خ : 600
ذ : 700	ض : 800	ظ : 900	غ : 1000

---

[131] Bkz: Turgut Karabey, (2001): "Tarih Düşürme", *DİA*, Cilt: 40, İstanbul, s.80.; İsmail Yakıt, (1992): Türk-*İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul, s.61.; Turgut Karabey, (1998): "Tarih Düşürme", *TDEA* (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi), Cilt:8, İstanbul, s.263.; M. Zeki Pakalın, (1972): "Tarih", *OTDS*, III, s.401.; Rıdvan Canım, (2009): "Klasik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî", *Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Ensitütsi Dergisi*, Cilt: 8/2, Erzurum, s.106.; Mehmet Kırbıyık, (2000): "İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesinde Tarih Düşürme İle İlgili Bir Yazma Eser", *Selçuk Üni. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:8, Konya, s.217.; Serhan Alkan İspirli, (2000): "Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Geleneği", *Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsi Dergisi*, sy.14, Erzurum, s.79.

[132] Karabey, 2001: 80.

Bu geleneğin ilk zamanlarında, daha çok tek kelime yahut terkipten oluşan tarihler dikkati çekmektedir. Örneğin h. 857 / m. 1453 senesindeki İstanbul'un fethine

كفاره قيامت

"Küffāra ḳıyāmet"

ifadesi tarih olarak söylenmiştir.

Bu noktada aynı zamanda şair olan ve İstanbul'u feth eden Sultan II. Mehmed'e atfedilen bir tarih mısraı vardır ki bu beyitte geçen *āḫirūn* (اخرون) kelimesi fetih tarihi olan h.857'ye denk düşmektedir.

Feṯḥ-i İstanbul'a furṣat bulamadılar evvelūn

Feṯḥ idüp Sulṭān Muḥammed didi tārīḫ "*āḫirūn*"[133]

Osmanlı sahasında ilk defa tarih söyleyen kişinin yine Fatih devri ulemasından Hızır Bey olduğu belirtilir.[134] Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı bir cami için Arapça bir tarih söylemiştir:

جامع زيده عمر من عمره

"Cāmiʿun zīde ʿumrü men ʿammerahū[135]" (h.850 / m.1466)

Söz konusu devirden sonra şairler arasında tarih söyleme geleneği yaygınlanmış ve çok sayıda şair bu alanda örnekler vermeye başlamıştır. Osmanlı şiirinde tarih söyleyen şuarâ arasında şu isimler zikredilebilir: Ahmed Paşa, Hayâlî Bey, Tâcî, Molla Lütfî, Necâtî, Taşlıcalı Yahyâ, Bursalı Hâimî, Edirneli Nazmî, Lâmi'î, Zâtî, Âşık Çelebi, Hâletî, Âtâyî, Fehîm-i Kadîm, Cevrî, Nâbî, Nedim, Sürûrî,

---

[133] İskender Pala, (2003): *Fatih'in Şiirleri*, İstanbul, s.197.
[134] Ahmet Cevdet Paşa, (2000): *Belagat-i Osmâniyye*, haz.Turgut Karabey, Mehmet Atalay, Ankara, s.124; Yakıt, 1992: 130.
[135] Bir cami ki, yaptıranın ömrü ziyade olsun!

Seyyid Vehbî, Nahîfî, Şeyh Gâlib, İzzet Molla, Muallim Nâcî…[136] Hiç şüphesiz bunlar arasında Bursalı Hâşimî[137] ve Sürûrî'nin[138] ayrı bir yeri vardır. Bu iki şair adeta bütün mesailerini tarih mısraları söylemeye ayırmışlar ve bu geleneğin en güzel örneklerini vermişlerdir.

Fatih devrinden itibaren başlarda kelime ve terkiplerle düşürülen tarihler, ilerleyen dönemlerde tarih beyitleri ve hatta her mısraı baştan sona kadar tarih olan manzumeler hâlini almıştır. Bu nokta önemlidir ve bu sahanın tekâmülüne işaret etmektedir. Her mısraı müstakil birer tarih olan iki adet manzume, üzerinde çalıştığımız Mecmûa-i Tevârîh'te de göze çarpmaktadır.[139]

Tarih manzumeleri aynı zamanda bir edebî tür olması itibariyle divan edebiyatının hemen bütün nazım şekillerinde kendisini gösterebilmektedir. Genellikle kıt'a bazen kaside, mesnevî, murabba, beyit ve bazen de müfred nazım şekillerinde yer alabilirler. Örneğin Rahmî, Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci kez sadârete geçmesini müteakip tarih manzumeleri söylemiştir. Bunlardan biri yalnızca müfreddir:

Ḳudsiyān söyledi teşrīfine Raḥmī tārīḫ

"*Müjde vir mühre efendiñ ʿAli Pāşā geldi*"[140] (1155)

مژده ویر مهره افندک علی پاشا کلدی

Rumeli kazaskerliğinde bulunan ve yazmış olduğu tezkire ile tanınan Sâlim Efendi'nin söylemiş olduğu bir tarih manzumesi kaside formundadır.

---

[136] Karabey, 2001: 80.

[137] Ahmet Cevde Paşa, Belagat-i Osmâniyye isimli eserinde Hâşimî için şunları söyler: "*...Bursa ulemâsından sâlifü'z-zikr Hâşimî Efendi, pek güzel ve gâyet musanna' târîhler söyleyerek ve bu yolda sâirine takaddüm eyleyerek sınâ'at-ı târîhde imâm olmuşdur...*", Karabey, 2000: 126.

[138] Cevdet Paşa Surûrî için şu ifadeleri kullanır: "*...Minvâl-i meşhûr üzre bin târîhinden sonra manzûm târîh söylemek san'atı haylice terakkî buldu ve 1193 senesinde Dersa'âdet'e gelen Adanalı Sürûrî Efendi, bu san'atın hurdelerini bulup, doğrusu bu fende üstâd-ı küll oldu...*", Karabey, 2000: 128.

[139] Mecmûa-i Tevârîh'te her mısrası tarih olan manzume için bkz: 15 numaralı Elîfî-zâde Feyzî Efendi'nin manzûmesi; 28 numaralı Âtıf Efendi'nin manzumesi. Ve bu nev' Arapça bir tarih için bkz: Metin, 52.

[140] Metin, 35.

Ufḳ-ı ḫayr u saʿādetde hilāl oldı bedīd

Yine ʿīd itdi cihān eyleye Allāh saʿīd[141]

mısralarıyla başlayan manzumesi

Oldı tārīḫ anıñ-çün saña "*şeyḫü'l-vüzerā*"

Dāʾimā dāʾim ide z̲ātıñı Mevlā-yı Ḥamīd[142]

ile son bulmaktadır. Buradaki Arapça "*şeyḫü'l-vüzerā*" (شيخ الوزا) terkibi ebced hesabıyla Ali Paşa'nın sadârete geçtiği 1155 senesini vermektedir. Mecmuâ-i Tevârîh'te "şeyhü'l-vüzerâ" terkibini tarih olarak kullanan bir diğer isim ise devrin tanınmış şahsiyeti Nevres-i Kadîm'dir:

Kim ʿömr-i giren-māyesine fāl ola **Nevres**

Tārīḫ-i tekerrür aña "*şeyḫü'l-vüzerā"*dır[143]

Aynı terkibi kullanan bir diğer isim ise Fethî'dir:

Şeref-i z̲āt-ı girān-ḳadr ki şāhid-i besdir

K'ola tārīḫ-i ḳudūmüñ daḫi "*şeyḫü'l-vüzerā*"[144]

Burada da görüldüğü üzere Arapça olan söz konusu terkip, Mecmûa-i Tevârîh'te üç şair tarafından kullanılmıştır. Mecmua-i Tevârîh'teki Arapça tarih manzumelerinin sayısı beştir. 16, 52, 54, 56 ve 105 numaralarda yer alan bu manzumelerden 105 numaralı olanı Hekimoğlu Ali Paşa'nın İsmail, Mehmed, Şemseddin ve İsmail isimli oğullarının düğünleri için yazılmıştır. Ali Paşa'nın ikinci kez sadrazam olduğu 1742 senesinde üç oğlunun sünnet ile evlilik düğünü yapıldığı

[141] Metin, 2/1.
[142] Metin, 2/27.
[143] Metin, 6/50.
[144] Metin, 85/90

tarih manzumelerinden anlaşılmaktadır. Bu üç oğlundan İsmail'in evlendiği Mecmûa-i Tevârîh'te yer alan bir başka müstakil şiirin başlığında açıkça görülmektedir.[145]

52. numarada yer alan ve 11 beyitten oluşan Arapça manzumenin ise her beytinin ikinci mısra ayrı birer tarihtir.[146]

Mecmûa-i Tevârîh'te yalnızca bir adet Farsça tarih vardır ve Hıfzî'ye âittir. Kısa olan tarih tam olarak 1155'i vermektedir, şu şekildedir:

Be-īn sene tārīḫ

"Alī buved ġālib"[147] (1155)

(علی بود غالب)

Eserdeki Farsça diğer unsur ise Bâkî Efendi'nin yazmış olduğu mülemma manzumede kendisini gösterir. 106 numarada yer alan bu mülemmanın her beytinin ilk mısraı Farsça ve ikinci mısraı Arapça olarak devam etmektedir. Bunun da bir tarih manzumesi değil, yalnızca medhiye olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Mecmûa-i Tevârîh'teki Tarihler Üzerinden Tarih Düşürme Çeşitleri

Tarih düşürme geleneğinde tarih çeşitlerini sıralarken çeşitli tasnifler yapılabilmektedir. Bunlardan en derli toplu olanı "Söyleniş bakımından tarihler",

---

[145] "*Târîh-i Hasîb berây-ı izdivâc-ı mîr-i mekârim-semîr*" başlığını taşıyan bu manzumeyi Ahmed Hasîb Efendi kaleme almıştır. Bkz. 109 numaralı manzume.
[146] Metin, 52.
[147] Metin, 26/1.

"Hesaplanması bakımından tarihler" ve "Harflerin kullanışı bakımından tarihler" olmak üzere üç ana başlık altında incelenenidir.[148]

1- Söyleniş Bakımından Tarihler:

Bu tarihler de lafzen ve mânen olmak üzere iki alt başlık altında ele alınabilirler.

a) Lafzan Tarih: Buna "lafzî" ve "sûrî târih" de denilmektedir. Ebced hesabının kullanılmadığı, yalnızca yılın söz ile zikredildiği tarihlerdir. Bu tarz tarihlerde herhangi bir sayısal işlem yapılmadığından, söylenmesi çok zor değildir. Rakamı yalnızca aruza göre vermek yeterli olmaktadır. Bundan dolayı buna "düz tarih" de denilmektedir. Yeniçeri kalemi kâtiplerinden Feyzî Efendi'nin daha hayatta iken böyle söylediği bir tarih, vefatından sonra da mezar taşına yazılmıştır.

Ṣıḥḥatimde Feyżiyā lafẓan didim tārīḫimi

"Biñ yüz elli sālde ḳıldım ʿālem-i lāhūtı cā"[149] (h.1150 / m.1737)

Bu cümleden olarak Mecmûa-i Tevârîh'te yalnızca lafzî tarih ihtiva eden manzume yer almamaktadır.

b) Mânen Tarih: Manevî tarih de denir. Söylenmek istenen yılın ebced hesabına göre harflerin sayı değerlerinden çıkarılan tarihtir. Zor olmasına rağmen Osmanlı'da en rağbet gören tarih çeşididir. Yani açık bir şekilde tarih söylenmez, fakat harflerin ebced hesabıyla toplamı hâdisenin vukû'ına denk düşer. Tarih düşürme hakkında ilk verdiğimiz bilgilerde de görüldüğü üzere bu, bir kelime, terkip veya mısra olabilir. Örneğin Mevlana Celaleddin Rûmî'nin vefatı h. 672'dir. Onun

[148] Bu tasnif aynı zamanda Turgut Karabey'in DİA'daki "Tarih Düşürme" maddesini yazarken kullandığı tasniftir.
[149] Erdem, 1994: 247.

vefâtına "ʿibret" (عبرت) kelimesi tarih olarak söylenmiştir. Bu sebeple Mevlana için "ibret senesinde vefat etti" derler.[150]

Mânen târihler yalnızca terkip şeklinde de olabilirler. Örneğin Osmanlı Devleti'nin 18. asırda yetiştirdiği âlimlerden Müstakimzâde Sadeddin Efendi'nin, meşhur hattatlardan bahsettiği "Tuḥfe-i Ḫaṭṭāṭīn" (تحفه خطاطين) adlı eserinin ismi ebced ile hesaplandığında aynı zamanda kitabın telif tarihi olan 1173 (h.1760) senesini vermektedir. Bunun gibi tezkire yazarı Âşık Çelebi 926 (m.1520) senesinde dünyaya gelmiş ve doğumuna "feyż-i ilāh" (فيض اله) terkibi mânen tarih olarak söylenmiştir.

Mecmûa-i Tevârîh'te de mânen tarihin terkip olarak söylenen çeşidi yukarıda da değindimiz üzere "şeyḫü'l-vüzerā" (شيخ الوزا) kelimesinde yer almaktadır. Bunun yanında 91 numaralı manzumede Ahmed Hasîb Efendi, Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğlu Şemseddin'in sünnet düğünü münasebetiyle mânen tarih olarak üç ayrı terkiple tarih düşürmüştür ki bunların hepsi mânen tarihin terkip kısmına misal teşkil ederler:

Geldi bir mıṣraʿda üç tārīḫ-i āzāde **Ḥasīb**

"*Ḫıdmet-i ʿālī*" "*ḫıtān-ı ʿadl*"-i "*maḫdūm Şems-i dīn*"[151]

(خدمت عالى)[152] (ختان عدل)[153] (مخدوم شمس دين)[154]

Mânen tarihin kelime ve terkiplerin yanında bir de mısra olarak kullanıldığı çeşitleri vardır. Bu tarz tarihlerde mısraın bütün harfleri toplamı istenilen tarihi verir.

---

[150] Yakıt, 1992: 62.
[151] Metin, 91/12.
[152] 1155
[153] 1155
[154] 1155

Örneğin Mecmûa-i Tevârîh'teki birinci manzumenin tarihini ele alalım. Son beyitte Esad Efendi şöyle demektedir:

Şaḳın endîşe-i ekdār çekme müsterīḥ ol kim

"ʿAlī Pāşā-yı ʿālī yine zīb-i ṣadr-ı vālādır" (1155)

(علی پاشای عالی ینه زیب صدر والادر)

Buradaki harfleri ve harf değerlerini şöyle gösterebiliriz:

Alī	Pāşā-yı	ʿālī	yine	zīb-i	ṣadr-ı	vālādır
ع =70 ل =30 ی =10	پ =2 ا =1 ش =300 ا =1 ی =10	ع =70 ا =1 ل =30 ی =10	ی =10 ن =50 ه =5	ز =7 ی =10 ب =2	ص =90 د =4 ر =200	و =6 ا =1 لا =31 د =4 ر =200
110	314	111	65	19	294	242

Toplam: 1155

İşte buradaki örnekte de görüldüğü üzere sadece mısrada mevcut olan harflerin toplamıyla düşürülen ve bunda başka bir işleme gerek duyulmayan tarihler mânen tarihlerdir. Bir başka örneği daha inceleyelim:

Mecmûa-i Tevârîh'in 46. sırasında yer alan Nushî Efendi'nin manzumesinin son beyti şu şekildedir:

Temennā-yı beḳāsıyla didi **Nuṣḥī** de bir tārīḫ

"*Maḳām-ı ṣadr-ı aʿlāda ola bāḳī ʿAlī Pāşā*" (1155)

(مقام صدر اعلاده اوله باقی علی پاشا)

Maḳām	ṣadr-ı	aʿlāda	ola	bāḳī	ʿAlī	Pāşā
م =40 ق =100 ا =1 م =40	ص =90 د =4 ر =200	ا =1 ع =70 لا =31 د =4 ه =5	ا =1 و =6 ل =30 ه =5	ب =2 ا =1 ق =100 ى =10	ع =70 ل =30 ى =10	پ =2 ا =1 ش =300 ا =1
181	294	111	42	113	110	304

Toplam: 1155

Bazen de söyleniş bakımından tarihlerin mânen tarih kısmında bir mısra değil de bir beytin harfleri toplamı istenilen tarihi verir. Mecmûa-i Tevârîh'te böyle söylenen dört tane mânen tarih mevcuttur.

Bunlardan birincisi Çelebizâde Âsım Efendi'ye aittir:

Ḫāk-pā-yı şerīfine anuñ

Eyle tārīḫ-i beytiñi inhā

"Ḥamdüli'llāh ʿadli yümniyle

Aldı mühri yine ʿAlī Pāşā[155]"

(حمدلله عدلی یمنیله

الدی مهری ینه علی پاشا)

:şekildedir Beytin ilk mısrasının toplamı şu

[155] Metin, 3/14-15.

Ḥamdü	li’llāh	ʿadli	yümniyle
ح= 8	ل =30	ع =70	ى =10
م=40	ل =30	د =4	م =40
د=4	ھ =5	ل =30	ن =50
		ى =10	ى =10
			ل =30
			ھ =5
52	65	114	145

Toplam: 376

İkinci mısra:

Aldı	mühri	yine	ʿAlī Pāşā
ا =1	م=40	ى =10	ع =70
ل=30	ھ =5	ن =50	ل=30
د=4	ر=200	ھ =5	ى =10
ى =10	ى =10		پ=2
			ا =1
			ش=300
			ا =1
45	255	65	414

Toplam: 779

Birinci mısraın ebced değeri 376, ikinci mısraın ise 779'dur. İkisinin toplamı, Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci kez sadârete geçtiği 1155 (m.1742) senesini vermektedir.

Bu tarz mânen tarihe ikinci bir örnek ise 14. manzumenin son beytidir.

Beyt-i vāḥide oldı bir tārīḫ

Fāl-i ḫayr ile bu derūnī duʿā

"Yümn-ile dāʾim eyleye Allāh

Geldi ṣadra yine ʿAlī Pāşā"

(يمنيله داءم ايليه الله

كلدى صدره ينه على پاشا)

İlk mısraın ebced tablosu ve hesabı şu şekildedir:

Yümn-ile	dāʾim	eyleye	Allāh
ى =10 م =40 ن =50 ى =10 ل =30 ھ =5	د =4 ا =1 ء =1 م =40	ا =1 ى =10 ل =30 ى =10 ه =5	ا =1 ل =30 ل =30 ه 5
145	46	56	66

Toplam: 313

İkinci mısraın ebced tablosu:

Geldi	ṣadra	yine	Alī Pāşā
ک =20 ل =30 د =4 ی =10	ص =90 د =4 ر =200 ھ =5	ی =10 ن =50 ھ =5	ع =70 ل =30 ی =10 پ =2 ا =1 ش =300 ا =1
64	299	65	414

Toplam: 842

İlk mısraın toplamı 313 idi. İkinci mısra ise 842 etmektedir. İkisinin toplamı 1155 senesini vermektedir. Mecmûa-i Tevârîh'te bir beytin tarih olmasına diğer iki örnek 17. manzumenin 13. beyti ile 59. manzumenin son beytidir.[156]

Yukarıda da görüldüğü üzere bir mısra ya da beyitle tarih çıkarmak şairler için gerçekten fevkalâde gayret ve kâbiliyet gerektiren bir iştir. Söyleniş bakımından tarihlerin son grubu ise aşağıda görüleceği üzere hem lafzan, hem mânen olan tarihlerdir.

c) Lafzan ve Mânen Tarihler

Söyleniş bakımından tarihlere dâhil olan bu çeşit tarihlerde belirtilmek istenen yıl, hem lafız (söz) hem de mânâ olarak verilir. Örneğin 1030 (m.1621) senesinde İstanbul'da şiddetli bir kış yaşanmış ve İstanbul boğazı donmuştur. Bunu müteâkip devrin şairlerinden Neşâtî aşağıdaki tarihi lafzan ve mânen söylemiştir:

[156] Metin, 17/13; 59/14.

Müncemid oldı ṣoukdan nefesi insānuñ

Nice maḫlūḳı helāk eyledi berd ü sermā

Lafẓan u maᶜnen aña didi Neşātī tārīḫ

"Be-meded ṭondı ṣoukdan biñ otuzda deryā"[157]

(به مدد طوکدی صؤقدن بیک اوتوزده دریا)

Burada görüldüğü üzere mısra içerisinden "*biñ otuz*" tabiri hem söz ile söylenmekte ve hem de mısradaki harflerin ebced hesabıyla toplamı h.1030 senesini vermektedir. Mecmûa-i Tevârîh'te lafzan ve mânen beraber söylenen tarihlere misal teşkil eden üç manzume vardır. Bunlardan birincisi Mislî'ye ait olan 82. manzumenin son beytindedir. İkincisi, her mısraı müstakil bir tarih olan 28 numaradaki Âtıf Efendi manzumesidir. Üçüncüsü ise 19. manzumedeki Hamîd'e ait olandır. Bunlardan şair Hamîd'e ait olanı noktalı ve noktasız harflerle düşürülen tarihler kısmında ele alacağız. Zira burada yer alan lafzan ve mânen tarih hurûf-ı sâde (noktasız harfler) ile söylenmiştir. Bundan dolayı şimdilik Mislî'ye ve Âtıf'a ait olan lafzî ve mânevî tarihi inceleyelim:

Āṣafā ᶜālem-behā vü bī-bedel şeh-beyt ile

Lafẓen ü maᶜnen dü tārīḫ eyledim imlā yine

"*Aldı* ***biñ yüz elli beşde*** *mühri ol ṣadr-ı güzīn*" (1155)

"*Ṣadra geldi āṣaf-ı ᶜālem ᶜAlī Pāşā yine*" [158] (1155)

Burada geçen "Aldı biñ yüz elli beşde mühri ol ṣadr-ı güzīn" mısraında görüldüğü üzere 1155 senesi lafız (söz) ile söylenmiştir. Bununla beraber bütün mısradaki harflerin ebced toplamı da 1155'i verir:

---

[157] Sadettin Nüzhet, (1933): *Neşâtî, Hayatı ve Eserleri*, Ankara, s.127.
[158] Metin, 82/66-69.

Aldı	biñ	yüz	elli	beşde	mühri	ol	ṣadr-ı güzīn
ا =1 ل =30 د =4 ی =10	ب =2 ی =10 ک =20	ی =10 و =6 ز =7	ا =1 ل =30 ل =30 ی =10	ب =2 ش =300 د =4 ه =5	م =40 ه =5 ر =200 ی =10	ا =1 و =6 ل =30	ص =90 د =4 ر =200 ک =20 ز =7 ی =10 ن =50
45	32	23	71	311	255	37	381

Toplam: 1155

Âtıf'a ait olan lafzî ve manevî tarih ise şu mısradır:

İlāhī bize biñ yüz elli beşde luṭf-i ʿadl itdiñ[159] (1155)

(الهی بزه بیک یوز اللی بشده لطف عدل ایتدک)

Tarihler mevzuna başlarken sınıflandırmayı "söyleniş bakımından" "hesaplanması bakımından" ve "harflerin kullanışı" bakımından üç kategoride inceleyeceğimizi söylemiştik. Şimdi bunlardan "hesaplanması bakımından tarihler" kısmına geçelim:

2) Hesaplanması Bakımından Tarihler

Bu tarz tarihler de kendi aralarında "tam tarih" ve "ta'miyeli tarih" olmak üzere iki alt başlık altında incelenmektedir.

a) Tam Tarih: Bunlara "müstevfâ" ve "mutlak tarih" de denilmektedir.[160] Tam tarihler aslında "söyleniş bakımından tarih" başlığı altında gördüğümüz mânen

[159] Metin, 28/20.

tarihlerin hemen hemen aynısıdır. Burada sene olarak kastedilen kelime / terkip / mısra / beyit hesaplandığında ebced ile istenen tarih verilmektedir. Ta'miyeli tarihlerde görüleceği üzere ayrıca bir işlem yapmaya gerek kalmamaktadır. Tam tarih, söylenmesi bakımından en zor tarihlerden biri olsa da Osmanlı sahasında şairlerin en çok tercih ettiği çeşit olmuştur. Mesela Hoca Sadeddin Efendi, şehzadelik döneminde Sultan III. Mehmed'in lalası tâyin edildiğinde, genç şehzade tarafından şu tam tarih söylenmiştir:

"*Oldı mollâm ḫᵛāce Saᶜdüᵓddīn***"**

(اولدی ملام خواجه سعد الدين) (1006)

Yine Kanunî döneminin kudretli şairlerinden Hayâlî vefat ettiğinde Arşî tarafından şu tam tarih söylenmiştir:

Didüm ᶜArşī işidüp aña tārīḫ

"*Sözi dilde Ḫayālī gözde ḳaldı"*

(سوزی دلده خیالی کوزده قالدی**)** (h.964 / m.1556-57)

Tam tarihe Mecmûa-i Tevârîh'ten Şerîf'in şu mısraını örnek gösterebiliriz:

Mehābetle yine teşrīfine ṣadrī didim tārīḫ

"*Gelüp ḥaḳḳā dilīrāne vezīr oldı ᶜAlī Pāşā*"[161]

(کلوب حقا دلیرانه وزیر اولدی علی پاشا**)** 1155

Gelüp	ḥaḳḳā	dilīrāne	vezīr	oldı	ᶜAlī Pāşā
ک =20	ح =8	د =4	و =6	ا =1	ع =70
ل =30	ق =100	ل =30	ز =7	و =6	ل =30

[160] Karabey, 2001: 81
[161] Metin, 65/16

6= و 2= ب	1= ا	10= ی 200=ر 1= ا 50= ن 5= ھ	10= ی 200=ر	30= ل 4= د 10= ی	10= ی 2=پ 1=ا 300=ش 1=ا
58	109	300	223	51	414

Toplam: 1155

Tam tarihe bir diğer örnek Dâniş'e aittir:

Dergeh-i vālāya ʿarż it **Dānişā** tārīḫiñi

"*Rūḥ oldı ṣadr-ı aʿlāya ʿAlī Pāşā yine*"[162]

(روح اولدی صدراعلایه علی پاشا ینه)

Rūḥ	*oldı*	*ṣadr*	*aʿlāya*	ʿAlī Pāşā	*yine*
200=ر 6= و 8= ح	1= ا 6= و 30= ل 4= د 10= ی	90= ص 4= د 200=ر	1= ا 70= ع 31= لا 10= ی 5= ه	70= ع 30= ل 10= ی 2=پ 1=ا 300=ش 1=ا	10= ی 50= ن 5= ه
214	51	294	117	414	65

Toplam: 1155

[162] Metin, 66/17.

Kimi zaman da şair, söylediği tarihteki eksik veya fazla sayılar üzerinde kullandığı üslup ile değişiklik yapar. Böyle tarihler de "ta'miyeli tarihler" kısmında incelenecektir.

b) Ta'miyeli Tarih:

Ta'miye, edebiyatta bir tür olan "muammâ" ile aynı kökten gelmektedir. Bunun için bu nev' tarihler, içerisinde bir takım muammâ unsurları taşır. Ebced hesabıyla toplandığında istenen tarih tam olarak çıkmadığında, şair bir önceki mısrada –ekleme veya çıkarma olarak- ne yapılması gerektiğini bazen açık, bazen de kapalı bir biçimde söyler.

Bundan dolayı ta'miyeli tarihleri "çıkarmalı" ve "eklemeli" olarak iki başlık altında alabiliriz.

Çıkarmalı Ta'miyeli Tarihler:

1152 / m.1740 senesinde Avusturyalılardan Belgrad geri alınmış ve bu hâdisesiye Koca Râgıb Paşa şu ta'miyeli tarihi söylemiştir:

Çıkarup leşker-i küffārı didim tārīḫin

"*Belġrad ḳalʿasını aldı Meḥemmed Paşa*" (1152)

(بلغراد قلعسنی الدی محمد پاشا)

Bu beytin ilk mısraına dikkat edilirse "leşker-i küffār"ın hem def edilmesi hem de çıkarılması söylenmektedir. "Leşker-i küffār" terkibinin ebced hesabı toplamı 851'dir. Tarih olan ikinci mısraın ebced toplamı ise 2003 etmektedir. Tarihten "leşker-i küffâr" terkibinin çıkarılması istendiği için 2003'ten 851 çıkartıyoruz. Böylelikle kalenin geri alınma tarihi olan 1152 rakamını elde ediyoruz.

Ta'miyenin daha gizli ve düşünmeye sevk ettiren söyleyiş biçimleri de mevcuttur. Örneğin Hekimoğlu Ali Paşa'nın Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın

seraskerliğinde katıldığı İran Seferi 1137 (m.1724) senesinde vuku bulmuş ve İran'a esaslı bir darbe vurulmuştu. Seyyid Vehbî de bu hâdiseye şu tarihi söylemişti:

Şeh-i ʿālem alınca Behmen'üñ tācın didim tārīḫ

"*ʿAcem'den geldi miftāḥ-ı Revān Bāb-ı hümāyūna*"[163] (1137)

(عجمدن كلدى مفتاح روان باب همايونه)

Buradaki tarih mısraı hesaplandığında 1139 senesini vermektedir. Söz konusu ipucunu "Behmen'üñ tācında" aramak gerekmektedir. Kastedilen onun tācı olunca, Behmen (بهمن) kelimesinin ilk harfi olan (ب), hem kelimenin başındadır, hem de şekil itibariyle tâcı andırmaktadır. (ب) harfinin ebced değeri de 2'dir. 1139'dan 2'yi çıkarttığımızda istenilen tarihi elde etmiş oluruz.

Bu tarz ta'miyeli tarihler Mecmûa-i Tevârîh'te de mevcuttur. Bunlardan biri şair Şeref'e âit olup manzumenin son beyti şu şekildedir:

Anıñ teşrīfine tārīḫ biñde bir düşer böyle

"Alup mühri yine ḥaḳḳā vezīr oldı ʿAlī Pāşā"[164]

(الوب مهرى ينه حقا وزير اولدى على پاشا)

Bu beytin ikinci mısraının ebced toplamı 1156 çıkmaktadır. Fakat bizim aradığımız tarih 1155 olmalıdır. Bunun için hemen ilk mısraya bakıyoruz. Buradaki "biñde bir düşer" tabirinde bizim aradığımız muamma gizlidir. Bu tevriyeli söyleyişten hareketle "binden biri düşürdüğümüzde" 1155 rakamına ulaşabiliriz.

Çıkartma yapılarak bulunan ta'miyeli tarihlere bir diğer örnek ise Dâniş'in şu müstakil tarih beytidir.

---

[163] Muharrem Mercangil, (1960): *Ebced Hesabı*, Ankara, s.73.
[164] Metin, 44/13.

Gitdi ġam müjde-i teşrīfiñ olınca nā-çār

“Ṣadra şimdi ʿAlī Pāşā-yı muʿaẓẓam geldi”[165] (1155)

(صدره شمدی علی پاشای معظم کلدی)

İkinci mısradaki kelimelerin ebced hesabıyla toplamı 2191’dir. Bizim ulaşmak istediğimiz rakam ise 1155’tir. Bundan dolayı ilk mısraı daha dikkatli okumamız gerekiyor. Burada geçen “Gitdi ġam” ifadesi bizim ipucumuz olmalıdır. Gamın gitmesinden bahsedildiğine göre “ġam” (غم) kelimesinin ebced değerine bakıyoruz. (غ=1000) ve (م=40)’dır. İkisinin toplamı olan 1040’ı, 2191’den çıkarttığımızda 1151 kalmaktadır. Fakat 1155 olması için 4 rakamına ihtiyacımız vardır. Öyleyse bu kez birinci mısradaki “nā-çār” (نا چار) kelimesi bize yardım edecektir. Farsçada 4 rakamını karşılayan çehār (چهار) sözcüğü vezin gereği ve fonetik özelliğinden dolayı çâr (چار) şeklinde okunabilmektedir. Mesela dört büyük halife için söylenen “Çâr-i yâr-i güzîn” ifadesinde olduğu gibi... Farsça’da olumsuzluk eki oluşturulan “nâ” kelimesi “nâ-çâr” şeklinde olunca “çâresiz” anlamına gelmektedir. Bunun gibi kelimeyi söz konusu tarih beyti için daha çok -ses hususiyetlerinden dolayı- “dört rakamı olmayan” mânâsında anlamamız ve almamız gerekecektir. Böylelikle müverrih bize 4 rakamının eksik olduğunu ve onu da tamamlamamız gerektiğini söylemektedir. Böyle olunca 1151 ile 4 topladığımızda istediğimiz rakam olan 1155’e ulaşmış olacağız.

Mecmûa-i Tevârîh’te harf çıkartarak yapılan ta’miyeli tarihlerden biri de Sezâyî’ye âittir:

Dindi güzel şānına bir niçe tārīḫler

Maʿnide taʿbīrde her birisi mültezem

---

[165] Metin, 68/1.

Bende **Sezāyī** bu ṭarz üzre düşürdüm birin

"*Ṣadrına geçdi yine ṣadr-ı ʿAliyyü'l-kerem*"[166] (1155)

(صدرینه کچدی ینه صدر علی الکرم)

Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci kez sadârete geçmesinden sonra onun hakkında pek çok tarihler söylendiğini belirten Sezâyî, kendisinin de "bir tarih düşürdüğünü" söylüyor. Sezâyî'nin mısraında bir de ipucu saklıdır. Nitekim son mısraın ebced hesabının toplamı 1156'yı vermektedir. Bir üst mısradan hareketle "bir düşürürsek" 1155'i bulmuş oluruz.

Tab'î'nin şu ta'miyeli tarihini de tedkik edelim:

Ṭabʿiyā tārīḫ-i s̱ānīsin çıḳup ṣun pāyine

"*Geçdi ṣadra mühr-ile bu dem ʿAlī Pāşā yine*"[167] (1155)

(کچدی صدره مهریله بو دم علی پاشا ینه)

İkinci mısraın ebced toplamı 1157'dir. "Ṭabʿiyā tārīḫ-i s̱ānīsin çıḳup ṣun pāyine" şeklindeki ilk mısrada geçen "*tārīḫ-i s̱ānīsin çıḳup*" ifadesindeki "sānī" (ثانی) kelimesinden hareket edersek 1157'den 2 rakamını çıkarmak gerektiğini anlıyoruz.

Toplamda ebced hesabı 1156 çıkıp da 1 sayısı düşürmek suretiyle yazılan tarihlerden birisi de Sa'dî'ye aittir:

Çıḳdı bir mıṣraʿda tārīḫi zebān-ı ḫāmeden

"*Ṣadr-ı vālāyı yine ḳıldı ʿAlī Pāşā maḳām*"[168] (1155)

---

[166] Metin, 31/13.
[167] Metin, 76/1.
[168] Metin, 78/7.

(صدر والایی ینه قلدی علی پاشا مقام)

Buna benzer bir tarih de Hıfzî'nindir. Toplamda 1156 olan tarihten "Çıḳdı bir" ifadesi doğrultusunda 1'i çıkartıyoruz.

Çıḳdı bir müjdeci āfāḳa didi tārīḫin

"Luṭf-ı Rabb çekdi yine ṣadra ʿAlī Pāşā'yı"[169] *(1155)*

(لطف رب چکدی ینه صدره علی پاشایی)

Çıkarma şeklinde yapılan ta'miyeli tarihlerden Vâsıf'a ait olan da son derece ustalıkla söylenmiştir.

Düşürdüm cidd-ile tārīḫ-i teşrīfin didüm **Vāṣıf**

"Müdām ola İlāhā mühr-i ṣadr-ile ʿAlī Pāşā" [170] *(1155)*

(مدام اوله الها مهر صدریله علی پاشا)

Buradaki tarih mısraının ebced toplamı 1162 etmektedir. 1155'i bulmak için 7 rakamını çıkartmamız gerekmektedir. Beyitteki muammayı yine ilk mısrada arıyoruz. "*Düşürdüm cidd-ile*" ifadesi bize yol gösterecektir. "*Cidd-ile*" (جدیله) kelimesindeki "cidd" (جد) sözcüğünün ebced değeri 7'dir. Şair hem "cidd" yani uğraşarak bir şekilde tarih düşürdüğünü söylüyor, öte taraftan da kelimenin ebced değeri olan 7'yi çıkarmamızı işraret ediyor. Buna çok benzer bir tarih de Mislî'ye âittir. Fakat bu kez çıkartarak değil, eksik olan tarihe eklemek usulüyle yapılacak bir ta'miye söz konusudur. Bundan sonra Mecmûa-i Tevârîh'te sayı ekleyerek söylenen ta'miyeli tarihlere göz atalım:

Eklemeli Ta'miyeli Tarihler:

---

[169] Metin, 77/30.
[170] Metin, 73/7.

Di tārīḫ **Miṣli**yā cidd ile ol düstūr-ı ẕī-şāna

"*Vezīr oldı yine iḳbāl ile pür-cūd ʿAlī Pāşā*"[171] (1155)

(وزير اولدى ينه اقبال ايله پرجود بلع پاشا)

Söz konusu tarih mısraının ebced değeri 1148 çıkmaktadır. Eklenmesi gereken 7 sayısını yukarıda çıkarmalı tarihlerde gördüğümüz üzere cidd (جد) kelimesinden çıkartacağız. Zira "cidd ile" bir tarih söylenmesi isteniyor. 1148 ile 7'yi topladığımızda 1155 senesine ulaşıyoruz.

Eklemeli tarihlere bir diğer misal Şeyh Mü'min'indir ve beyit şöyledir:

Gönüller birlik-ile **Şeyḫ Mü'min** söyledi tārīḫ

"*Yine ṣad müjde iḳbāl ile ṣadr oldı ʿAlī Pāşā*"[172] (1155)

(ينه صد مژده اقبال ايله صدر اولدى على پاشا)

Buradaki tarih mısraının ebced hesabıyla toplamı 1154 etmektedir. Fakat üst mısrada hem "birlik-beraberlik" hem de "bir eklemek" anlamında olan "birlik ile" tâbiri istenilen rakama ulaşmakta bize yardımcı olmaktadır.

Mecmûa'da Hıfzî'ye ait olan şu ta'miyeli tarih de ilgi çekicidir.

Ṣadra teşrīfine yaz **Ḥıfẓī** ṣülüṣle tārīḫ

"*Yine ṣadra ʿAlī Pāşā-yı mükerrem geldi*"[173] (1155)

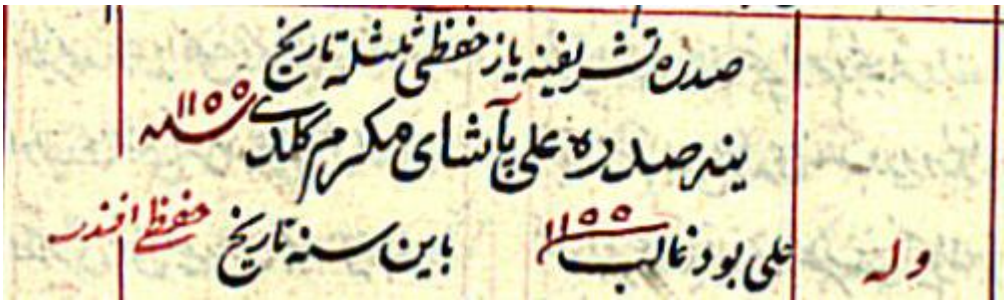
(ينه صدره على پاش ى مكرم كلدى)

Son mısradaki ebced toplamı 1152'yi vermektedir. Fakat ilk mısrada "ṣülüṣle" kelimesi bize gerçek rakamı bulmada yol gösterecektir. "Sülüs" hüsn-i

---

[171] Metin, 21/11.
[172] Metin, 74/15.
[173] Metin, 25/11.

hatt'da bir yazı çeşidi olduğu gibi köken itibariyle Arpaça "üç" rakamını karşılayan "selāse"den (ثلاثه) türetilmiştir. Şair söylediği tarihin sülüs hattıyla yazılmasını isterken, öte taraftan tevriye yoluyla tarih mısraına 3 rakamının katılmasını tevriye yoluya söylüyor. Ahmed Hasîb Efendi de bu güzel tarih mısraını yazarken sülüs hattını tercih etmiştir. Örnek olması bakımından aşağıya metindeki bu beyti koyuyoruz:[174]

Eklemeli ta'miyeli tarihe bir diğer örnek Haşmet'in şu beytindedir:

Tamām olur gelürse **Ḥaşmet**ā tārīḫ-i taʿdāda

"*Alup mühri vezīr oldı yine ʿādil ʿAlī Pāşā*"[175] (1155)

(الوب مهری وزیر اولدی ینه عادل علی پاشا)

Burada da gizli bir ta'miye söz konusudur. Şair, muammayı ilk mısraya ustaca yerleştirmiştir. Tarih mısraının ebced ile toplamı 1152 çıkmaktadır. Öyleyse 3 rakamına ihtiyacımız vardır. Bu da ilk mısradadır. "Tamām olur gelürse" ifadesi bize ipucunu vermektedir. Buradaki "gelürse" (گلورسه) ifadesi iki parçaya bölündüğünde "gelür se" şeklinde de okunabilmektedir. "Se" (سه) kelimesinin Farsça da üç sayısını karşıladığı hatırlanacak olursa 1152'ye 3'ü getireceğiz.

---

[174] Metin, vr.13b.
[175] Metin, 31/24.

Sıdkî'ye ait olan şu beyit de okuyucu düşünmeye sevk eden manzumeler cümlesindendir.

Ḳat-be-ḳat mühre revā tārīḫ-ile

"*Pes ʿAlī Pāşā müşārun bi'l-benān*"[176] (1155)

(قت بقت مهره روا تاريخيله)

(پس على پاشا مشار بالبنان)

Buradaki ikinci mısraın ebced tablosunu şöyle gösterelim:

Pes	ʿAlī Pāşā	müşārun	bi'l-benān
پ =2 س =60	ع =70 ل =30 ى =10 پ =2 ا =1 ش =300 ا =1	م =40 ش =300 ا =1 ر =200	ب =2 ا =1 ل =30 ب =2 ن =50 ا =1 ن =50
62	414	541	136

Toplam: 1153

Tabloda görüldüğü üzere tarih mısraının ebced toplamı 1153'tür. Her zaman olduğu gibi buradaki ta'miye ilk mısrada gizlidir. Birinci mısrada geçen "Ḳat-be-ḳat" (قت بقت) tevriyeli ifadeden 1153 çıkan tarih mısraına "be" (ب) harfinin ebced değeri olan 2'yi katmamız ihtar ediliyor. Böylelikle 1155'e ulaşıyoruz.

Nâfiz'in şu beytine de bakalım:

---

[176] Metin, 39/18.

Disün birden melāʾik bu duʿāya ṣıdḳ-ile āmīn

"*Saʿīd olsun yed-i iḳbāle mühr aldı ʿAlī Pāşā*" (1155)

(سعید اولسون ید اقباله مهر الدی علی پاشا)

Tarih mısraının ebced toplamı 1154'tür. İlk mısradaki "Disün birden" ifadesindeki söyleyiş, sayıyı bizler için tamamlamaktadır.

Eklemeli ta'miyeli tarihlere son misal olarak Râsih'in beytini alalım:

Gelince bir daḫi bu ṣadr-ı ʿālīye didim tārīḫ

"*Mübārek ola aldı yümn-[i]le mühri ʿAlī Pāşā*"[177] (1155)

(مبارک اوله الدی یمنله مهری علی پاشا)

İkinci mısraın ebced değeri 1154'tür. İlk mısradaki tevriyeli söyleyiş hakikaten ustaca kullanılmıştır. Buradaki "Gelince bir daḫi" ifadesi Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1742 senesinde ikinci kez sadārete gelişini belirtmesinin yanında, aşağıdaki mısraya da "bir" gelince tarih mısraının tam olacağına işaret edilmektedir.

Mecmûa-i Tevârih'ten verdiğimiz bu örneklerle beraber "Hesaplanması bakımından tarihler" kısmını da tamamlamış oluyoruz. Bundan sonra üçüncü başlığımız olan "Harflerin kullanışı bakımından tarihler" bölümüne geçebiliriz:

3) Harflerin Kullanışı Bakımından Tarihler

Harflerin kullanılışı bakımından tarihler de kendi içerisinde dört alt başlık altında incelenebilirler:

a) Mevcut bütün harflerle söylenenler: Bu tarz tarih düşürürken harflerin noktalı veya noktasız olup olmadığına bakılmaz. Kelime / terkip / mısra / beyitteki

[177] Metin, 29/18.

her harf kâmilen hesaba dahil edilir. Şu ana kadar yukarıda verdiğimiz bütün tarihler bu başlık altında ele alınabilirler.

b) Noktalı harflerle (Mu'cem) söylenenler: Bu çeşit tarihlerde yalnızca içerisinde nokta bulunduran harfler hesaba katılır. Söyleniş bakımından ustalık isteyen bir tarihtir. Bu tarz tarihler için "*mu'cem, münakkat, menkût, mücevher ve cevher tarih*" ifâdeleri de kullanılır. Tarih manzumesi içerisinde eğer şair mu'cem tarih söyleyecekse bunu çeşitli şekillerde dile getirir. Bunlar arasında şunlar yer alır: *Mu'cem, münakkat, menkût, menkûta, mücevher, cevher, cevherî, cevherdâr*. Bunların yanında açık istihâre yoluyla *ahter, yıldız, necm, kevkeb, süreyyâ, pervîn, dür, yakut, elmas, zer, katre, jâle, eşk* vb. noktayı işaret eden ifadelerden istifa ederler.[178] Bir örnek olması açısından Nedîm'in, İbrahim Paşa'nın yaptırdığı imâret için düşürdüğü şu mu'cem tarihe bakalım:

Nedîmâ ḥarf-i menḳūt ile tārīḫin ḥisāb itdim

"İmāret yapdı ṣāḥib-devlet İbrāhīm Pāşā pāk"[179](1140)

(عمارت یاپدی صاحب دولت ابراهیم پاشا پاک)

İlk mısrada Nedîm, tarihi "ḥarf-i menḳūt" ile düşüreceğini söylüyor. Bunun için ikinci mısradaki noktalı harfleri çıkartıyoruz. Şunlardır: (ت), (ی), (پ), (ی), (ب), (ت), (ب), (ی), (پ), (ش), (پ). Burada gösterilen noktalı harflerin ebced hesabıyla toplamı, imaretin yapıldığı tarih olan h.1140 senesini vermektedir.

Mecmûa-i Tevârîh'te Fâiz'in şu tarih beytinin ilk mısraı da mücevher tarihe güzel bir örnektir:

Mücevher mıṣraʿınıñ biri īṣār-ı ḳudūmiyçün

Ḥurūf-ı sādeden biri muʿarrā noḳṭa vü şekkden

---

[178] Karabey, 1998: 266.
[179] Gös. yer.

"Alī Pāşā'ya virdi çün şeh-i ʿālem seni tekrār" (1155)

"Beşāret ola ey mühr-i vezāret dīdeler rūşen"[180] (1155)

Buradaki biri noktalı, biri noktasız harflerle söylenen iki tarih vardır. Biz şu an noktalı harflerle düşürülen tarihleri incelediğimiz için Fâiz'in mu'cem tarihini ele alacağız. Şair, "*Mücevher mıṣraʿınuñ biri īṣār-ı ḳudūmiyçün*" derken ilk mısraın noktalı harflerle olduğunu belirtiyor. Buradaki "mücevher" kelimesi bunu göstermektedir. Şimdi o ilk mısradaki noktalı harfleri çıkartalım:

"Alī Pāşā'ya virdi çün şeh-i ʿālem seni tekrār" (1155)

(علی پاشایه ویردی چون شه عالم سنی تکرار)

Bu mısradaki noktalı harfler şunlardır: (ی), (پ), (ش), (ی), (ی), (ی), (چ), (ن), (ش), (ن), (ی), (ت).

Tekrar edilen harflerin ebced değerleri de şu şekildedir:

(پ) = 2 (1 adet)
(ش) = 300 (2 adet)
(ت) = 400 (1 adet)
(ن) = 50 (2 adet)
(چ) = 3 (1 adet)
(ی) = 10 (5 adet)

Bütün bu noktalı harflerin toplam değeri 1155 tarihini vermektedir.

c) Noktasız harflerle (mühmel) söylenen tarihler: Bu tarihlerde yalnızca noktasız harfler hesap edilir. Aynı zamanda "*mühmel"*, "*bî-nukât"*, "*bî-cevher"*, "*sâde tarih"* şeklinde de isimlendirilirler. Noktasız harflerin ebced değeri çok olmadığından bu tarz tarih düşürmek epey zordur.[181] Bir örnek olarak Osmanlı şeyhülislamlarından Salihzâde Esad Efendi'nin 1208 (m.1794) senesinde Rumeli kazaskeri olması üzerine Surûrî'nin düşürdüğü şu mühmel tarihi ele alabiliriz:

---

[180] Metin, 36/13-14.
[181] Karabey, 2001: 81.

Sürûrî sâdedir tārīḫim ammā kim şelīs oldı

"Tekerrür ḳıldı ṣadr-ı Rūm'ı Ṣāliḥ-zāde devletle" (1208)

(تكرر قيلدى صدر رومى صالح زاده دولتله)

Bu tarih mısraındaki noktasız harfleri şöyle gösterebiliriz: (ک), (ر), (ر), (ل), (د), (ص), (د), (ر), (ر), (و), (م), (ص), (ا), (ل), (ح), (ا), (د), (ه), (د), (و), (ل), (ل), (ه).

Mısrada geçen bu noktasız harflerin ebced değeri istenilen tarih olan 1208'i vermektedir. Mecmûa-i Tevârîh'te ise mühmel tarihe örnek olarak evvel emirde yukarıda ilk mısraı noktalı harflerle, ikinci mısraı ise noktasız harflerle söylenen Fâiz'in beytini tekrar ele alalım.

Mücevher mıṣraʿınıñ biri īṣār-ı ḳudūmiyçün

Ḥurūf-ı sādeden biri muʿarrā noḳṭa vü şekkden

"Alī Pāşā'ya virdi çün şeh-i ʿālem seni tekrār" (1155)

"Beşāret ola ey mühr-i vezāret dīdeler rūşen"[182] (1155)

İlk beytin ikinci mısraında tarihin "Ḥurūf-ı sāde" söylendiği belirtilmektedir. Bunun için tarih beytinin ikinci mısraını ele almak gerecektir:

"Beşāret ola ey mühr-i vezāret dīdeler rūşen"

(بشارت اوله اى مهر وزارت ديدهلر روشن)

Mısrada geçen noktasız harfler şunlardır: (ا), (ر), (ا), (و), (ل), (ه), (ا), (م), (ه), (ر), (و), (ا), (ر), (د), (د), (ه), (ل), (ر), (ر), (و).

[182] Metin, 36/13-14.

Ebced değerleri ve terkar edilme durumları ise şöyledir:

(ا) = 1 (4 adet)

(د) = 4 (2 adet)

(ر) = 200 (5 adet)

(ل) = 30 (2 adet)

(م) = 40 (1 adet)

(و) = 6 (3 adet)

(ھ) = 5 (3 adet)

Mısraın toplanın değeri 1145 çıkmaktadır. Fakat bizim aradığımız rakam 1155 olmalıdır. Bunun için tarihler hakkında mâlumat veren bir üst beyte müracaat etmeliyiz.

“Ḥurūf-ı sādeden biri muᶜarrā noḳṭa vü şekkden”

Burada ilginç bir kelime vardır. Şair Fâiz’in “*Ḥurūf-ı sādeden biri*” ifadesindeki “biri” (برى) kelimesi “bir ye” şeklinde de okunabilir. Normalde Arapça’daki “y” sesi noktalı harfler cümlesinden sayılırken, burada şair, yazılışı itibariyle (ى) harfinde nokta bulunmadığına işaret etmiş ve harfin “hurûf-ı sâdeden” (noktasız harflerden) sayılmasını istemiştir. (ى) harfinin ebced değeri 10 olduğu için 1145 ile 10’u topladığımızda Hekimoğlu Ali Paşa’nın sadâret tarihi karşımıza çıkar.

Mecmûa-i Tevârîh’te bir beytin her iki mısraın da noktasız harflerinin toplamının tarih olmasına misal teşkil eden bir başka orijinal mühmel tarih ise Vahîd’e aittir ve şöyledir:

Mıṣraᶜ-ı s̱āniyi çün kilk ile itmām itdim

Cümle-i aḥruf-ı sāde ile bir sāl-i münīr

Oldı bu vech-ile bir beytden iki tārīḫ

Eyledi ᶜarż-ı hüner pīş-gehiñde çün sīr

"*Böyle yazdı yine bu sālde tārīḫini kilk*

Ḥamdü li'llāh ʿAlī Pāşā-yı kerīm oldı vezīr"[183] (1155)

İlk mısraı ve noktasız harflerini şöyle gösterilebilir:

Böyle yazdı yine bu sālde tārīḫini kilk

(بویله یازدی ینه بو سالده تاریخنی کلک)

Noktasız harfler: (و), (ل), (ه), (ا), (د), (ه), (و), (س), (ا), (د), (ل) (ه), (ا), (ر), (ک), (ل), (ک).

Harflerin ebced değerleri ve tekrar sayıları:

(ا) = 1 (3 adet)
(د) = 4 (2 adet)
(ر) = 200 (1 adet)
(س) = 60 (1 adet)
(ک) = 20 (2 adet)
(ل) = 30 (3 adet)
(و) = 6 (2 adet)
(ه) = 5 (3 adet)

Toplam: 428

İkinci mısra ve değer tablosu şu şekildedir:

Ḥamdü li'llāh ʿAlī Pāşā-yı kerīm oldı vezīr

(حمدلله علی پاشای کریم اولدی وزیر)

Mısrada geçen noktasız harfler: (ح), (م), (د), (ل), (ل), (ه), (ع), (ل), (ا), (ا), (ک), (ر), (م), (ا), (و), (ل), (د), (و), (ر).

[183] Metin, 64/14-16.

Harflerin sayı değerleri ve tekrarları ise şöyledir:

(ا) = 1 (3 adet)
(ح) = 8 (1 adet)
(د) = 4 (2 adet)
(ر) = 200 (2 adet)
(ع) = 70 (1 adet)
(ک) = 20 (1 adet)
(ل) = 30 (4 adet)
(م) = 40 (2 adet)
(و) = 6 (2 adet)
(ه) = 5 (1 adet)

Toplam: 726

726 ile 428'nin toplamı 1154 çıkmaktadır. "*Mıṣraʿ-ı ṯāniyi çün kilk ile itmām itdim*" mısraında geçen "kilk" kelimesi Farsça'da "kalem, kamış" gibi anlamlara gelmektedir ve aynı zamanda şekli itibariyle "1" rakamını andırmaktadır. Şairin "*kilk ile itmām"* ifadesinden eksik olan 1 rakamını bu şekilde tamamlayacağımız anlaşılmaktadır. Tarih beytinde de görüldüğü üzere her iki mısraın noktasız harfleri toplamı 1155 senesini vermektedir. Hemen yeri gelmişken belirtelim ki bu beyitten bir tarih daha çıkacağını Vahîd Efendi öncesinde belirtiyor. Beyte daha dikkatli baktığımızda "*kilk ile itmām"* ifadesi bizlere bir ipucu daha veriyor. "Kilk" (كلك) ifadesinin ebced değeri 70'tir.

Ḥamdü li'llāh ʿAlī Pāşā-yı kerīm oldı vezīr

mısraının noktalı ve noktasız harfleri toplamı ise 1085'tir. "Kilk" kelimesinin ebced değeri olan 70 ile bu mısrayı tamamladığımızda 1155 karşımıza çıkmakta, böylelikle şairin,

Oldı bu vech-ile bir beytden iki tārīḫ

mısraı daha da bir anlam kazanmaktadır.

d) Hem noktalı hem noktasız harflerle söylenen tarih: Bu çeşit tarihlerde mısra veya beyitteki noktalı ve noktasız harflerin sayı değerleri toplamı, istenen tarihi verir. Bazen her ikisi müstakilen tarih olurken, bazen de iki tarihin toplamı

hedeflenen sayıya ulaştırmaktadır. Mecmûa-i Tevârîh'te bu şekilde söylenmiş bir tarih mevcuttur ve Hamîd Efendi'ye aittir:

Ḥurūf-ı sāde-i evvelle cevher-dār-ı s̱ānīden

Muvaffaḳ oldı tārīḫ iʿtibār-ı lafẓ u maʿnāya

Cihāna müjde olsun biñ yüz elli beşde bi'l-iclāl

ʿAlī Pāşā yine virdi şeref bu ṣadr-ı zībāya[184] *(1155)*

Bu söylenmesi son derece zor ve ustalık isteyen tarihtir. Şu şekilde çözümlemeye çalışalım. Şair tarihten önceki beytin ilk mısraında *"Ḥurūf-ı sāde-i evvelle*" diyerek ilk mısraın noktasız harflerden, "*cevher-dār-ı s̱ānīden*" ifadesiyle ise ikinci mısraın noktalı harflerden oluşacağına işaret ediyor. İlk mısra ve noktasız harfleri şu şekilde gösterelim:

Cihāna müjde olsun biñ yüz elli beşde bi'l-iclāl

(جهانه مژده اولسون بیک یوز اللی بشده بالاجلال)

Bu mısradaki noktasız harfler şunlardır: (ه), (ا), (ه), (م), (د), (ه), (ا), (و), (ل), (س), (و), (ک), (و), (ا), (ل), (ل), (د), (ه), (ا), (ل), (ا), (لا), (ل).

Harflerin sayı değerleri ve tekrarı ise:

ا = 1 (5 adet)
م = 40 (1 adet)
د = 4 (2 adet)
و = 6 (3 adet)
س = 60 (1 adet)
ه = 5 (4 adet)
ک = 20 (1 adet)
لا = 31 (1 adet)
ل = 30 (5 adet)

Toplam: 352

---

[184] Metin, 19/12-13.

Bu kez de ikinci mısradaki noktalı harflerin tablosunu gösterelim:

ʿAlī Pāşā yine virdi şeref bu ṣadr-ı zībāya

(علی پاشا ینه ویردی شرف بو صدر زیبایه)

Mısrada geçen noktalı harfler şunlardır: (ی), (پ), (ش), (ی), (ن), (ی), (ی), (ش), (ف), (ب), (ز), (ی), (ب), (ی).

Harflerin ebced değer ve tekrarları:

ب = 2 (2 adet)
پ = 2 (1 adet)
ز = 7 (1 adet)
ش = 300 (2 adet)
ف = 80 (1 adet)
ن = 50 (1 adet)
ی = 10 (6 adet)

Toplam: 803

İlk mısraın değeri olan 352 ile ikinci mısraın ebced değeri olan 803'ü topladığımızda 1155 rakamına ulaşmış oluruz.

Mecmûa-i Tevârîh'teki tarihleri bu şekilde tahlil ettikten sonra, tarih söyleme esnasında şairlerin müracaat ettikleri bir mevzuya da değinmek isabetli olacaktır. Bilindiği üzere tarih düşürme apayrı bir sanat olması dolayısıyla şairlerin nasıl bir mesai harcadıkları tahmin edilebilir. Fakat bazı zaman istedikleri tarihi tutturmakta sıkıntı yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu sebeple bazı yollara başvurduklarını görüyoruz. Bu keyfiyet daha çok harflerin yazımında anlam değişikliğine mahal bırakmayacak şekilde kendisini göstermektedir. Mecmûa-i Tevârîh'te bu tarz müracaatlar kabilinden Subhî'nin şu beytine bakalım:

Ṣubḥiyā müjde idüp ben de didüm tārīḫin

"*ʿAlī Pāşā'ya yine ṣadrını virdi Mevlā*"[185] (1155)

(علی پاشایه ینه صدرینی وردی مولا)

Buradan bakıldığında hiçbir değişiklik yok gibi gözüküyor. Ebced olarak da tam 1155 senesini tutmaktadır. Fakat dikkat edilecek olursa son mısrada geçen "virdi" (وردی) fiili aslında kural olarak (ویردی) şeklinde (ی) ile yazılmalıydı. Fakat öyle yazıldığı vakit ebced hesabına göre tarih, (ی) sesinin 10 değerinden dolayı 1165 olacaktı. Binanenaleyh bu şekliyle de okuma esnasında herhangi bir yanlışlık olmamaktadır. Bunun için şair, kelimeyi (ی) siz şekliyle yazarak hem mânâyı korumuş hem de 1155 senesini bulmuştur.

Buna benzer bir başka örnek de Mislî'in tarihinde karşımıza çıkmaktadır:

Duʿā-yı devletin teẕkīr idüp **Miṣlī** didi tārīḫ

"*Hezār iḳbāl-ile yine vezīr oldı ʿAlī Pāşā*"[186] (1155)

(هزار اقبالیله ییِنه وزیر اولدی علی پاشا)

Buradaki ebced hesabı ile tarih tam olarak 1155'i vermektedir. Fakat metinde "*yine"* (ییِنه) kelimesinin yazılışı 2 adet (ی) ile yapılmıştır. Halbuki kelimenin doğru yazılışı (ینه) şeklinde olmalıydı. Bununla beraber doğru şekliyle yazılsaydı, mısraın ebced değeri 1145 olacaktı. Bu hâliyle Mislî, kelimenin okunurken herhangi bir problem çıkmayan diğer şeklini tercih etmiştir. Mecmûa-i Tevârîh'te "yine" kelimesinin ebced değerinden dolayı iki (ی) ile yazılması durumu, Zeynî'nin (5/15) ve Hanîf'in(8/16) tarih mısralarında da kendisini gösterir.

---

[185] Metin, 69/15.
[186] Metin, 23/1.

SONUÇ

On sekizinci asrın kendi içerisinde bilinen, fakat bugün unutulmuş simalarından biri olan Mü'minzâde Ahmed Hasîb Efendi'nin *Mecmûa-i Tevârîh* isimli eseri çalışma konumuz oldu. 1742 (h.1155) senesinde Hekimoğlu Ali Paşa ikinci kez sadrazam tayin edilince, devrin şairleri bu sadârete geçişi tebrik niyetiyle methiyeler kaleme almışlar ve bunların bir çoğu edebiyat sahasında ayrı bir maharet ve mesai gerektiren tarih düşürme sanatıyla birleşerek, söz konusu eserin Osmanlı sahasında örneklerine çok nadir rastladığımız bir tarih mecmuasına dönüşmesini sağlamıştır.

Mecmûa-i Tevârîh, 60 farklı şairin toplamda 112'yi bulan manzumeleri ile ayrı bir üslup ve söyleyiş özelliği yakalamış, adı geçen manzumeleri de dönem kayıtlarında ilmi, şiiri ve belagati ile övülen Ahmed Hasîb Efendi bir araya getirmiştir. Arap ve Fars edebiyatlarında mevcut olan, fakat bizde en zirve ve âhenkli devrini yaşadığını delilleriyle gösterebileceğimiz tarih düşürme sanatı, bilhassa 18. asırda en parlak zamanını idrak etmiştir. Bu olgunluk çağı, Surûrî, Dürrî ve Seyyid Vehbî gibi müverrih şairlerin elinde bilinen en müşahhas örneklerini verirken, Mecmûa-i Tevârîh, söz konusu vâdide daha başka şairlerin de var olduğunu ve en az onlarla beraber at başı gidebileceklerini göstermiştir.

Eser bir tarih mecmuası olması itibariyle düşürülen tarihlerin müstakil bir başlık altında incelenmesi zaruret hâlini alıyordu. Bunun için Osmanlı sahasında tarih düşürme geleneğine değindikten sonra, bu sanatın çeşitlerini ve kollarını Mecmûa-i Tevârîh'teki manzumeler ışığında anlatma yolunu seçtik. Böylelikle okuyucuya tarih düşürme sanatı hakkında bilgi verirken, öte taraftan Mecmûa'daki tarihleri tasnif ve tahlil etmiş olduk.

Yukarıda da değindiğimiz üzere manzum tarihlerin yanında bir şiir mecmuası olma özelliği taşıyan eserin içerisinde adı geçen şairlerin kimler olduğu hususunda genel bir kanaat oluşabilmesi için hepsi için teker teker araştırma yaptık. Böylelikle Hekimoğlu Ali Paşa ile bir şekilde irtibat kurabilmiş şairlerle beraber devrin tezkire kayıtlarına geçmemiş bazı şairleri de tespit etme imkanı bulabildik.

Eserin içerisinde tarih mısralarının yanında dîvân şiirinin ramazaniyye, ıydiyye, esbiyye ve bahariyye gibi nazım türlerinden orijinal örneklerin yer alması ve bazı manzumelerin, üzerinde çalışılan şair divanlarında yer almaması Mecmûa-i Tevârîh'i orijinal kılan özellikler arasında zikredilmelidir. Bu hâliyle eser, şair-hâmî geleneğinin 18. yüzyılda bütün canlılığı ile devam ettiğini göstermesi bakımından da kaynak değeri taşımaktadır.

III. BÖLÜM

METİN

[1-b]

Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

El-ḥamdü li'llāhi'llezī ḫaleḳa'l-insāne fī aḥseni taḳvīm. Ve nezẓame leʾālīʾü mühāmmi'l-ʿulemāʾi'l-ʿālemīne bi-ebdeʿi tanẓīm. Ve vezzene meḳādīrü'ş-şuʿarāʾi'l-kāmilīne bi-zihni selīmi's-sālimīne ʿan ziḥāfi'l-ḥaşvi ve'z-zeyġı bi-ṭabʿi müstaḳīm. Ḥayşü ceʿalehüm rafīʿu'l-ḳadri ve ʿale'ṣ-ṣadri'l-kerīm. Bi-envāʿi't-tevḳīri ve't-taʿẓīm. Ve ḥüsnü'l-ḫıṭābi ve't-tekrīm. Ve's-sümḥu'l-cezīli'l-ʿaṭāʾi'l-cesīm. Ve'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü ʿalā nāẓımi derārīʾi aḥkāmi'd-dīni'l-ḳavīm. Ve ʿalā ālihī ve eṣḥābi-hi'llezīne hüm mürettebū devāvīni'ş-şerʿi'l-müstaḳīm. Ve hüdātü'ṣ-ṣırāṭı'l-müstaḳīm. Ammā baʿd. Āb-ı rū-yı vüzerā-yı mülūk-i ʿOşmānī ve dürretü't-tāc-i vükelā-yı cihān-bānī, vezīrü ḥātemi'l-kerem. Ve müşīrü Bermeki'ş-şiyem. ʿUmdetü'l-ġuzāti ve'l-mücāhidīn. Zübdetü'l-vülāti'l-muḳarrabīn. Ṣāḥibü'l-ʿizzi ve'l-fütūḥ. Aʿnā **Ġāzī ʿAlī Pāşā** neclü'l-mevlā el-merḥūmü'l-maġfūr Nūḥ Efendi ḥażretleri merraten baʿde uḫrā, mühr-i iclāl-i şehr-yārī ile ser-efrāz ve min külli'l-vücūh sīret-i medīḥa-i raḍıyye ve seciyye-i ʿaliyye-i merḍıyye ile mümtāz olup saʿādet ü iḳbāl ile işbu sene ḫamsün ve ḫamsīne ve miʾe ve elf Ṣaferu'l-ḫayri'nde sulṭānü'l-berr ve'l-baḥr ve ḫulāṣatü'l-eyyāmi'd-dehr, nāşiru'l-ʿadli ve'l-iḥsān ve ḳāmiʿu'l-küfri ve'l-ḫusrān, sulṭānü'l-ḫāfiḳīn ve ẓıllu'llāhi teʿālā fi'l-erḍayn "*edāme'llāhü eyyāme saṭvetihī ilā yevmi'd-dīn*" ḥażretleriniñ ṭaraf-ı bāhirü'ş-şereflerinden daʿvet-i merġūbe-i ṣadāret-i ʿulyā ve teşrīf-i seniyye-i vekālet-i kübrā ile medʿuvv-i āsitāne-i saʿādete ḳadem-nihād-ı vuṣūl ve müşerref-i zī-āṣafāne ile mevṣūl buyurulduḳda teşekküran lehū Ḥassān-i zamān ve Seḥbān-i evān, **[2-a]** kibār-ı ʿulemā-yı aʿlām ve ṣudūr-ı fużalā-yı kirām ḥażarātınıñ çekīde-i mīzāb-ı yarāġa-i bāhiru'l-berāʿaları olan tevārīḫ-ı bedīʿa-i tebrīk-nümāları ki maʿrūż-ı pīş-gāh-ı vālāları ḳılınup manẓūr-ı nigāh-ı müşīrāne vü şāygāne taḥsīn-i āṣafāne ve maẓhar-i ʿaṭāyā-yı cezīle-i kerīmāneleri buyurulmaġın ol neşīd-i gevher-naẓīdiñ ve fī-mā baʿd nev-be-nev ser-zede-i ẓuhūr u maʿrūż-ı ʿizz-i ḥużūr ḳılınan ḳaṣāyid-i bahāriyye vü ʿ īdiyye vü şitāʾiyye ve sāʾir-i ebyāt-ı manẓūmeniñ cemʿ u tedvīni bu faḳīr-i ḳaṣīru'l-bāʿa ve ḥaḳīr-i ḳalīlü'l-biżāʿa dāʿī-i ʿadīmü'l-istiṭāʿa **Müʾmin-zāde**

Es-Seyyid Ḥasīb Aḥmed ḳullarınıñ dūş-i ihtimām-ı ʿācizānesine bā-fermān-ı ʿālī iḥāle vü tenbīh ile ser-i ibtihācım mevāzin-i firaḳ-ı firaḳ-dān ve tefvīḳ-ı ʿale'l-aḳrān buyurulmaġın sene-i mezbūre Rebīʿu'l-evveli'niñ yigirmi dördünci güni s̲ebt ü taḥrīrine şurūʿ olundı.

1

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Belīġ li-Ḥażret-i Esʿad Efendi el-Ḳāḍī bi-ʿAsker-i Rūmili Sābıḳan

(1) Bi-ḥamdi'llāh ki nev-hengām-ı feyż-ā-feyż-ı Mevlā'dır
Dem-i rāḥat zamān-ı maʿdelet eyyām-ı zībādır

Yine mihr-i münīr-i devlet ü iḳbāl olup ṭāliʿ
Cihānda pertev-endāz-ı ṣafā vü tīre-fersādır

Cenāb-ı pādişāh-ı heft-kişver Ḫān Maḥmūd'uñ
Muḥaṣṣal ṭabʿ-ı naḳḳād-ı hümāyūnı muṣaffādır

Ki ḫayl-i āṣafān-ı dergeh-i iclālini bir bir
Firāsetle te̲zekkür ḳıldı tā kim mühre aḥrādır

(5) Hemān-dem ṣadr-ı esbaḳ ol ʿaliyyü'z̲-z̲āt-ı z̲ī-şānı
Şeref-baḫş-ı ṣadāret ḳıldı ḥaḳḳā vażʿ-ı evlādır

Zihī ṣadr-ı muʿaẓẓam dāver-i dād-āver ü ekrem
Medār-ı rāḥat-ı ʿālem ḫıdīv-i cūd-peymādır

Felāṭūn-fikr ü Risṭō-reʾydir tedbīr-i milketde
Dem-i rezm-i ʿadūda Rüstem-i meydān-ı hīcādır

Hemīşe bedr-i ʿizz ü devleti pür-nūr idüp dehri
Vücūd-ı pāki dāʾim ola tā ʿālem hüveydādır

Heme yārī ḳılup tevfīḳ-i Bārī yāveri olsun
Duʿāsı farż-ı ʿayn-ı ḫāṣṣ u ʿāmm ednā vü aʿlādır

(10) İdüp ṣad-müjdeler hātif didi ey **Esʿad**-ı dāʿī
Saña bādī-i şādī diñle bu tārīḫ-i ġarrādır

Ṣaḳın endīşe-i ekdār çekme müsterīḥ ol kim
"***ʿAlī Pāşā-yı ʿālī yine zīb-i ṣadr-ı vālādır***" [Sene: 1155]

2

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Tārīḫ-i Belīġ li-Ḥażret-i Muḥammed Sālim Efendi el-Ḳāḍī bi-ʿAsker-i Rūmili Sābıḳan

(1) Ufḳ-ı ḫayr u saʿādetde hilāl oldı bedīd
Yine ʿīd itdi cihān eyleye Allāh saʿīd

[2-b]

Buldı ser-levḥasını nüsḫa-i ʿizz ü iḳbāl
Oldı ʿünvān-ı şeref-nāme-i devlet tecdīd

Öyle ʿünvān ki anıñ nām-ı şeref-baḫşāsı[1]
Oldı aʿlā-yı ʿalī-şān-ı ṣadāret teʾyīd

Ne şeref-nāme ki her bir varaḳında itmiş
Ḳalem-i ṣunʿ-ı Ḫudā vaṣf-ı şerīfin taḳyīd

[1] Metinde "baḥşāsı"

(5) Mā-ḥaṣal ṣadr-ı velī-sīret ʿalā ṣūretdir
Nām-ı pāki gibi olmaḳda ʿadālet teʾyīd

Öyle āṣaf ki kitābü'n-niʿme debbīr-devrān
Ḳ.ıldı bu güne anıñ vaṣfını ş̲ebt-i temhīd

Nūr-ı rūz-ı vüzerā Leyle-i Ḳ.adr-i keremā
Ḥāṣıl-ı ʿömr-i seḫā Āṣaf [u] Rüstem tehdīd

Ṣadr-ı pür-şān-ı ʿaẓīm ʿAlī Pāşā-yı kerīm
Keremāda kim odur şimdi cihān içre vaḥīd

Ṣadr-ı pür-cūd ü seḫā āṣaf-ı ṣāḥib-taḳvā
Mālik-i seyf-i veġā reʾy-i rezīninde ferīd

(10) Ḥāmi-i şerʿ u ḳalem māḥī-yi her cevr ü sitem
Māniḥ-i menḥ u kerem dāver-i dārāb-ı ʿabīd

Mihr-i burc-ı şefaḳat māh-ı sipihr-i ḫaşmet
Kevkeb-i maṭlaʿ-ı devlet āṣaf-ı ḥikmet-teʾyīd

Öyle bir ẕ̲āt-ı mükerremdir aña ḥasret idik
Cümle-i ʿālem ile niçe zamān ʿahd-i medīd

Mihr-i ẕ̲ātın meh-i tābende-i ruḫsārını biz
Rūz u şeb eyler idik bir daḫi görmek ümmīd

Ṣad şükür Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a be-hezārān-iḳbāl
Geldigin ṣadrına gösterdi bize Rabb-i mecīd

(15) Yoḳ ḫilāfım ser-i mū Ḥażret-i Allāh bilür
Ṣadra teşrīfi ile cümle cihān eyledi ʿīd

Bir sürūr oldı zamāna bu meserret ki cihān
Buldılar hep bu meserretle ḥayāt-ı cāvīd

Nice mesrūr olup olmaya ʿālem ḫandān
Dīde-dūz idi felekde aña çeşm-i nāhīd

Belki bi’z̲-z̲āt ḳuṭub-ı dāyire-i devletde
Merkezinden naẓara almış idi çün ḫūrşīd

Ya niçün olmaya manẓūr-ı şehen-şāh zīrā
Ḳalb-i şāhān olur mülhem-i Mevlā-yı Ḥamīd

(20) Oldı engüşt-i hilāl z̲ātı müşāru’l-faḫrī
Düldül-i ġazdūsunuñ naʿli cemāl-i ḫūrşīd

Cümle ʿīd eylediler hem-çü hilāl-i Şevvāl
O ḳamer-ṭalʿat olup burc-ı vezāretde bedīd

Hele bu dāʿī-yi dīrīne-i devlet-ḫᵛāhī
Nice ḳābil ki idem şükrini besṭ u temhīd

Az degül vaḳt-i ṭufūliyyetimüzden beri rīş
Rūyımızdaki olup mū-yı siyeh böyle sefīd

[3-a]

Elli yıldır der-i iḫlāṣ-ı duʿāda **Sālim**

Oldığın cümle bilür ẕātıñ e yā ṣadr-ı ferīd

(25) Ḥaḳ teᶜālā şeref-i ẕātıñı dāᵓim itsün
Rūz u şeb ḥāfiż u ḥāmī ola ol Rabb-i Mecīd

Evliyā rütbesin iḥrāz-ı kemāl itmekle
O naẓar ile baḳarlar saña hep bār u ᶜabīd

Oldı tārīḫ anıñ-çün saña "***şeyḫu'l-vüzerā***" [Sene: 1155]
Dāᵓimā dāᵓim ide ẕātıñı Mevlā-yı Ḥamīd

3

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

Tārīḫ-i Çelebī-zāde ᶜĀṣım Efendi el-Ḳāḍī bi-ᶜMedīne-i Bursa Sābıḳan

(1) Ḥamdüli'llāh nesīm-i feyż idüp
Mevce-rīz oldı baḥr-ı luṭf-ı Ḫudā

Şeb-i endūh-ı ġam bulup pāyān
Ṭutdı āfāḳı nūr-ı mihr-i ṣafā

Faṣl-ı ḫurrem bahār-ı şevḳ irüp
Mużmeḥıl oldı şiddet-i sermā

Yerine geldi ᶜālemiñ cānı
Defᶜ olup żīḳ-ı ṣadr-ı ġam-fersā

(5) Ṣadrını eyledi yine teşrīf
Mecd ü devlet ile ᶜAlī Pāşā

O vezīr-i merām-baḫşā kim

Ġarḳ-ı baḥr-ı ʿaṭāsıdır dünyā

O dilīr-i cihān-güşā ki anıñ
Her ne dinse sitāyişinde sezā

Sābıḳā mesned-i ṣadāretden
Yoġ-iken ʿazline sebeb ḳaṭʿā

Bir sene ṣoñra oldı maʿlūmı
Cümleniñ ḥikmet-i Cenāb-ı Ḫudā

(10) Bosna mülkin meger ki kāfirden
Ḥıfẓ imiş ḳaṣd-ı Ḥażret-i Mevlā

O vezīr-i mücāhidiñ el-ḥaḳ
Bosna'da itdigi cihād u ġazā

Yalıñız ol diyār ehli degül
Rūmili ḫalḳın itdi hep iḥyā

Ya Beliġrad-ı saḫt-ı bünyādıñ
Fetḥi anıñ degül midir ʿacebā

Ḥaḳ bu kim her ġazā-yı ġarrāsı
Müstaḳil bir kitāb olursa revā

Ḫāmeye vaṣfı mümkin olur idi
Nāv-dāna ṣıġarsa ger deryā

(15) Ḳābil olmaz çü vaṣfı ey **ʿĀṣım**

[3-b] İderek ṣıdḳ ile duʿā vü ṣenā

Ḫāk-pā-yı şerīfine anıñ
Eyle tārīḫ-i beytiñi inhā

"Ḥamdüli'llāh ʿadli yümniyle
Aldı mühri yine ʿAlī Pāşā" [Sene: 1155]

4

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Ḥāsib Seyyid Aḥmed Efendi el-Ḳāḍī bi-Medīne-i Sarāy-Bosna Sābıḳan

(1) Bi-ḥamdi'llāh vezān oldı nesīm-i şevḳ-ı rūḥ-efzā
Açıldı ġonçe-i gülşen ṭırāz-ı ḫāṭır-ı dünyā

Riyāż-ı ḳalbi itdi ebr-i nīsān-ı ṣafā-sīr-āb
Büridi yir yir ezhār-ı sürūr-ı ʿālem-i kübrā

N'ola kār-ı nesīm-i muṭrib-i dil eylese āġāz
İdüp taḳsīm-i āheng-i neşāṭı bülbüle īmā

N'ola ṭaşsa dökülse cūy-bā[r]-ı feyż-ı şevḳ-engīz
Ṣabā zencīrde bir beste yapdı naḳş oḳur ḥālā

(5) Bu bezm-i ʿişve-kārıñ güş idüp āvāz-ı dil-cūsın
N'ola pür-tāb olup def gibi dögse sīnesin aʿdā

Ṣabā çāk itse n'ola zühresin ezhār-ı gülzārıñ

Yaḫud bezm-i felekde raḳṣa gelse zühre-i zehrā

Nühüft iken nevā-yı ehl-i ʿirfān bezm-i ʿālemde
Maḳām-ı rāḥatü'l-ervāḥa çıḳdı şāʿir-i gūyā

Didim a yā nedir bu feyż-ı gülzār-ı dile bādī
Ṭoḳundur gūş-i cāna bir ṣadā-yı ḫūb-ı rāḥat-zā

Terennüm-sāz olup bir ʿandelīb-i rūḥ-baḫşāyī
Didi bilmez misiñ aṣlın bu şevḳıñ ey dil-i şeydā

(10) Bu vaḳtiñ bāʿiṯ-i sūr u sürūrından suʾāl itdiñ
Kelāmım zīver-i gūş-ı ḳabūl it ideyim inhā

Süleymān-ı zamān Sulṭān Maḥmūd Ḫān Ġāzī'niñ
Ḫudā ḳalb-i selīmin eyleye ekdārdan iʿrā

O sulṭān-ı serīr-ārā-yı ʿadl ü dādıñ itmişdir
Umūrın maẓhar-i tevfīḳ u reʾyin aṣvab ü aḥrā

O ḫāḳān-ı berāyā-perveri taḫt-ı şükūhunda
Hemīşe ber-devām-ı ʿömr ü devlet eylesün Mevlā

Vekīl-i muṭlaḳı itmişdi bir düstūr-ı ẕī-şānı
Yaraşmışdır hidāyet ḫilʿati bālāsına ḥaḳḳā

(15) Vezīr-i ekrem ü eşfaḳ müşīr-i aʿẓam u erfaḳ
O düstūr-ı muvaffaḳ Āṣaf-ı Cem-cāh ʿAlī Pāşā

Celādetle seḫāvetle ʿulüvv-i ḳadr ü himmetle
Muḳaddem olmış-idi mihr-i iclāle şeref-pīrā

Ṣalāḥ-ı dīn ü devlet reʾyine tefvīż olunmaġla
Niçe müddet olup fermān-revā-yı devlet-i ʿuẓmā

ʿAṭā vü cūd u iḥsān-ile şādāb eyleyüp kevni
Zülāl-i reʾfet-ile eylemişdi ʿālemi irvā

[4-a]

Benān-ı fikret-i fiṭriyyesi çoḳ ʿuḳde ḥall itdi
Göñüller yapdı daḫi mürde diller eyledi iḥyā

(20) Sipihriñ çeşm-i keç-bīnī işābet eyleyüp nā-geh
Firāḳı eylemişdi ehl-i ʿirfānı yetīm-āsā

Meger eṭrāf u eknāfıñ Ḫuḍā ḥıfẓın murād itmiş
Anı büldān-ı İslām'a idüp bir ḳalʿa-i raʿnā

Görür āh eyleyüp küffār-ı dūzaḫ-meskeni tedmīr
Olurdı el-emān-ḫᵛāh-ı selāmet zümre-i tersā

Fütūḥāt u meġāzīsin bütün taḥrīr itseydim
Tevārīḫ u siyerde itdirirdim Rüstem'i inbā

Eger Şeh-nāme-i vaṣf-ı cemīlin eylesem taḳrīr
Olurdum belki Firdevsī ḳadar nām-āver-i inşā

(25) Görenler nev-be-nev ġazv ü cihādın vaḳt-i hīcāda
Aña dirlerdi ey şīr-i veġā Ġāzī ʿAlī Pāşā

Ṣalābetde diyānetde ṣalāḥ u istiḳāmetde
Naẓīrin görmemişdir bir daḫi bu dīde-i dünyā

Nigāh-ı terbiyetle baḳsa bir kez seng-i ḫārāya
Olurdı gevher-i yek-dāne her bir Ṣaḫra-i Ṣatmā

Yaḫud şīrīni-i güftār-ile baḥre ḫiṭāb itse
Bulurdı leẕẕet-i Nīl ü Furāt'ı kendüde ammā

Ḥakīm-i ḳādir-i muṭlaḳ o mihr-i ḥikmet-āmīzi
İdüp güm-kerde dest-i Ehrimen'de bir zamān ḥayfā

(30) Niçe eyyāmdan ṣoñra o mühr-i mihr-āṣārı
Yine inᶜām idüp iᶜzāz u istiḥḳāḳ ile aña

Bi-ḥamdi'llāh vezīrin buldı yine Ḫüsrev-i ᶜālem
Cihān ḫalḳı sürūr u şād-mānī gördi ser-tā-pā

Muḳaddermiş ezelde defᶜa-i ṯānīsi ol ṣadrıñ
ᶜAceb mi itse ṣāḥib-evvelim diyü anı daᶜvā

N'ola teşrīfi olsa anıñ istiᶜdād-ı ẕātīsi
Anı erbāb-ı dil ceẕb itdi zīrā kehrübā-āsā

Ġubār-ı maḳdemi iksīr-i aᶜẓam dinse şāyāndır
Bilindi ḳıymeti şimdi miṯāl-i gevher-i yek-tā

(35) Zihī vaḳt-i bahār-ı maᶜdelet-ārā-yı düstūrı

Ki her bir ḳaṭre-i nīsān-ı feyżi lüʾlüʾ-i lālā

Teʿāla’llāh ʿaceb hengām-ı behcet rūḥ-efzā kim
Sezādır ferş-i pā-yı raḫşına ṣad-aṭlas u dībā

Gülū-gīr-i ḥınāḳ-ı derd-i imsāk idi bu ʿālem
Dinilmezdi dehān-ı ehl-i naẓma ḫātem-i gūyā

Ḳudūmı ġayṣ-ı nīsāna teṣādüf itdigi el-ḥaḳ
Lisān-ı ḥālle raḥmet idügin eyledi īmā

Müraccaḥdır kef-i dür-pāşı bi’llāh ebr-i nīsāna
Bunuñ ʿayn-ı ʿaṭādır cūdı anıñ ise ʿayn-ı mā

(40) Ḳumāş-ı maʿrifet kāsid ider bāzār-ı raġbetde
Bi-ḥamdi’llāh revācın buldı şimdi kāle-i maʿnā

Ḳudūmuñ **Ḥāsib**-i dil-ḫasteye ʿayn-ı ʿināyetdir
Veliyyü’n-niʿmetā ʿālī-tebārā merḥamet-kārā

[4-b]

Hemīşe mesnediñde müstedām ol ʿizz ü devletle
Nigeh-dārıñ olup dāʾim Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā

Enīsiñ Ḥıżr-ı tevfīḳ-i Ḫudā serrā vü ḍarrāda
Celīsiñ himmet-i merdān ide ol Ḫāliḳ-ı eşyā

İki tārīḫ inşād eyledim şevḳ-ı ḳudūmüñle
Ki her bir mıṣraʿ-ı āzādesi rengīn ü müsteṣnā

(45) "*Yine mühre muvaffaḳ oldı ʿadl-ile ʿAlī Pāşā*" [Sene: 1155]

"*Sezā-vār oldı yümn-i mühr-i iclāle ʿAlī Pāşā*" [Sene: 1155]

5

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Zeynī Aḥmed Efendi ibn-i Şeyḫu'l-İslām İsḥāḳ Efendi

(1) Ḫoşā di kim vezān oldı nesīm-i şevḳ-i rūḥ-efzā
Yem-i ṭabʿ-ı cihānı ḳıldı pür-mevc-i meserret-zā

Zihī vaḳt-i sürūr u şād-mānī mevsim-i vālā
Ḫoşā faṣl-ı rabīʿ-i behcet-ārā vü ṣafā-baḫşā

Riyāż-ı ʿālemi şād-āb idince ebr-i nīsānı
N'ola āṯār-ı feyżi şevḳ u şādī eylese inmā

Zihī şevḳ-i dil-ārā faṣl-ı feyż-ā-feyż-i ʿālem kim
Ẓuhūrın maẓharın ẓāhirde taʿbīr idemez ārā

(5) Bu eyyāmıñ dü-bālā oldıġı eşvāḳ-ı şūrīsi
ʿAyāndır dīde-i erbāb-ı ḥāle āftāb-āsā

Teḳaddüm itdi hengām-ı bahār-ı ḥālet-efzāya
Ḳudūm-i meyme[n]et-āṯār-ı düstūr-ı kerem-fermā

O dāvār-ı mükerrem kim hezār iḳbāl ü ʿizzetle
Vezīr-i aʿẓam olduḳda yine bā-devlet-i ʿuẓmā

Derūn-ı dehri tenvīr itdi nūr-ı āftāb ṭabʿı
Muvaffaḳ eyleye ẕāt-ı şerīfiñ īzid-i dānā

Zihī düstūr-ı deryā-dil muḥīṭ-ı cūd-verziş kim
Olur şermende-i ṭabᶜ-ı kerīmi lücce-i Ḫażrā

(10) Olursa zevraḳ-ı iḳbāliniñ mecrāsı lāyıḳdır
Muḥīṭ-ı mekremet baḥr-ı semāḥat ḳulzüm-i iᶜṭā

Ḫudā ṣadrında dāᵓim ide ol düstūr-ı ẕī-şānı
Meded-kārī olup tevfīḳ-ı luṭf-ı Ḥażret-i Mevlā

Medār-ı emn ü āsāyiş olup aḳṭār-ı dünyāya
Zülāl-i ᶜadl ü dādı eyleye ᶜālemleri irvā

İki tārīḫ-i zībā lāyıḥ oldı iki mıṣraᶜda
Leṭāfetde ki anıñ her biri bir dürre-i yek-tā

Olursa şāygān-ı naẓra-i ᶜayn-ı kerem-kārı
Sezādır ṭāḳ-ı ᶜarşa **Zeyni**yā eyle anı imlā

(15) "*Ṭaḳındı yine mühr-i dād u inṣāfı ᶜAlī Pāşā*" [Sene: 1155]
"*Vezīr-i bī-ᶜadīl oldı kerem-kānı ᶜAlī Pāşā*" [Sene: 1155]

6

Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlü Feᶜūlün

Tārīḫ-i Nevres Efendi el-Ḳāḍī bi-Medīne Sarāy-Bosna

[5-a]

(1) Bu mevsim-i ḫurrem ne bu ne vaḳt-i ṣafādır
Kim şaḫṣ-ı felek ẕille-i bezm-i şuᶜarādır

Bezm-i şuᶜarāya yine bir māʾide indi
Kim rīzesi ḫᵛān-ı felege reşk-i fezādır

Gülzār-ı ḫayāle yine Ḥaḳ virdi ṭarāvet
Yine şuᶜarā maẓhar-ı iḥsān-ı Ḫudā'dır

Yoḳ yoḳ şuᶜarā sāde degül maẓhar-i iḥsān
Hep muġtenim-i raḥmet-i Ḥaḳ celle ᶜalādır

(5) Leb-rīz-i feraḥdır bütün ebnā-yı zamāne
Ḫayl-i şuᶜarādır vükelādır ᶜulemādır

Çerḫıñ müteġāyir görinür şīve-i devri
Ehl-i dile ser-dāde-i teslīm ü rıżādır

Ser-geştelerin başına ṭolınmada gerdūn
Āvārelere pençe-i reg-rā-yı rehādır

Gülzār-ı cihān reşk-i gülistān-ı cināndır
Ebnā-yı zamān ġıbṭa-i sükkān-ı semādır

Hep ġonçe-i maḳṣūd açılur şāḫ-ı emelde
Şimdi nefes-i ehl-i ṭaleb bād-ı ṣabādır

(10) Bi'llāh felek söyle sebeb n'oldı bu ḥāle
Kim meyl-i diliñ māʾil-i evżāᶜ-ı becādır

Kimdir saña mehmīz-i zen-i meslek-i inṣāf
Bi'llāh saña bu cānibe kim rāh-nümādır

Evvel ne idi eylediginñ cevr ü eẕiyyet
Şimdi bu ne ifrāṭ-ı tekāpū-yı recādır

Senden kim umar ḫayr seniñ şerriñe laʿnet
Bir nesneye mebnī mi bu ne ṭurfa edādır

Yoḫsa seni de baġladı zencīr-i uṣūle
Ol kām-verīn ḳahrı ki şemşīr-i ḳażādır

(15) Şīrāze-i mecmūʿa-i imkān ʿAli Pāşā
Kim her sözi dībāce-i dīvān-ı seḫādır

Münʿām-ı ʿAlī-menḳabe kim gevher-i ẕātı
Ser-māye-i sevdā-ger-i bāzār-ı rıżādır

Kālā-yı vücūdıyla döner çār-sū-yı dehr [kim]
Yoḫsa bu dükān ḫaylice bir köhne-binādır

Bezminde seḥer ḫādimidir mihr-i cihān-tāb
Meh ḫalvet-i endīşesine ḫvāce-serādır

Enfāsı nesīm-i çemenistān-ı hidāyet
Elfāẓı kilīd-i der-i gencīne-i Ḳādir

(20) Yoḳ āyine-i sīne-i ṣāfında siva'llāh
Yanında anıñ ḫāk-ile iksīr sivādır

Her bir süḫan-ı remz-i kerāmāt-ı işāret
Her bir nigehi ḥall-i nikāt-i büleġādır

[5-b]

Pāşā diyemem ben aña va’llāhi velīdir
Ḥāşā diyemem ben aña pāşā ki ḫaṭādır

Hem-bezmi olan ḳurb-i Cenāb-ı Ḥaḳ’a maḥrem
Hem-menşeʾ-i esrār-ı ḥabīb-i dü-serādır

Meslūl-i ʿanā ṭurma hemān süddeye düşsün
Ḫāk-i deri bīmār-ı ġam-ı ʿacze devādır

(25) Ḥayṭ-ı nigeh-i ḳahrı ʿadū bend-i ḳavī-dest
Şemşīr-i ḳażā-peykeri iḳlīm-güşādır

Ṣāḥib-māʾe-i naṣr ki gül-bāng-i fütūḥāt
Her ḳāfile-i ʿazmine āvāz-ı verādır

Āyīne-i imkānda ṣuver-bāz-ı ḥavādiṯ
Mādām ki cevher-nih ü timṯāl-nümādır

Bir ṣūret-i müstaḳbeli yoḳ aña mümāṯil
Hep nīm-ruḫ u nīm-ten-i rū be-ḳażādır

Şemşīrini Behrām-ı felek boynına aldı
Āvīze-i ṭāḳ-ı felek eylerse revādır

(30) Nām-āver-i Kerrār-ı seḫā-pīşe kerīmā
Ey dergeh-i mesʿā-yı ehālī-yi Minā’dır

Ḥaddim ne seni vaṣfa ki medḥ-i dür-i ẕātıñ

Bīrūn-ı tüvānā-yı ḫayāl-i şuʿarādır

Dem-beste-i cevr-i felekim ḫayli zamāndır
Çoḳdan dil-i sevdā-zede mevḳūf-ı ez̲ādır

Biñ cān-ile ḳāʾil sitem-i çerḫa ṭabīʿat
İllā sitem-i şīve-i aḥbāb belādır

Geh serzeniş-i ḫāne-be-dūşı ider iḫvān
Geh ṭaʿna-i nā-kāmī-i hengām-ı cefādır

(35) Ser-gūfte-i seng-i felāḫın be-kef-i devr
Dil sūḫte-i āteş-i vaż̧ʿ-ı cühelādır

Dūr olalı bāb-ı kerem ü merḥametiñden
Tā şimdiye dek sīne giriftār-ı ʿınādır

Çāk itdi girībānımı ser-pençe-i iflās
Erbāb-ı duyūn maḥbesi ḫod ġuṣṣa-fezādır

Bir şey ṣanur üstümde başımda görür es̲vāb
Bilmez anı kim bir ḳabā destār u ḳabādır

Ne çāre alışmadı ḳuluñ z̲ülle deriñde
Ḫuddām-ı deriñ ser-te-ser aṣḥāb-ı ġınādır

(40) Ḫāk-i ḳadem-i pākiñe ḳurbān olayım ben
Kim sürme-i çeşm-i küberā-yı vüzerādır

İmdād-ı Reʾīs Rāgıb Efendi-yle efendim
Bī-çāreñe manṣıb virilen Bosna-Serā'dır

Ne deynime vāfī o da ne ḫāneye kāfī
Allāh bilür ḥālimi daʿvāma güvādır

Maḫṣūṣ-ı çerāġ eylediñ ey kān-ı mürüvvet
Bu bende-i nā-kāmı ki reşk-i fuṣaḥādır

[6-a]

Allāh içün olsun beni ḳoyma el evinde
İki elim āvīze-i dāmān-ı recādır

(45) Bir ḫāne kerem ḳıl baña hem manṣıbı naḳl it
Bir manṣıba kim yine ṭarīḳımca sezādır

Müftī-yi enāmıñ keremin gördüm efendim
Maʿnen baña ikrāmı velī cümle sañadır

Tekrār yine mesned-i iḳbāle ḳudūmüñ
Çün ḳand-ı mükerrer ḳatı şīrīn-nümādır

Tārīḫ-i tekerrürde tefekkürde iken ben
Bir mülhim-i ġaybī didi bu maḥż-ı Hüdā'dır

Kim ḫayli zamān oldı ki bu lafẓ-ı mübārek
Şeb tā-be-seḥer vird-i zebān-ı ʿurafādır

(50) Kim ʿömr-i giran-māyesine fāl ola **Nevres**
Tārīḫ-i tekerrür aña "***şeyḫü'l-vüzerā"*** dır [Sene: 1155]

7

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Tārīḫ-i Şākir Beğ Efendi el-Ḳāḍī bi-Medīne-i Ḥalebü'ş-şehbā

(1) Maḳdemin saʿd eyleyüp ẕāt-ı mekārim-kārını
Maẓhar-i tevfīḳ u teʾyīdāt ide Rabbü'l-enām

Müstecāb oldı duʿā-yı ḫayr-ı aṣḥāb-ı ḳulūb
Ḳıldı teşrīfi derūn-ı nāsı pür-şevḳ u ġarām

Sāyesin memdūd ide Ḥaḳ gülşen-i iḳbālde
Nūrdan bir serv-i mevzūn eyledi ʿarż-ı ḫırām

Eyleyüp her ḥālde tevfīḳını Mevlā refīḳ
Bāb-ı ʿadlin ide dāʾim mültecā-yı ḫāṣṣ u ʿām

(5) Didi **Şākir** bendesi şādān olup tārīḫini
"*Ṣadr-ı vālāyı ʿAlī Pāşā yine ḳıldı maḳām*" [Sene: 1155]

8

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Tārīḫ-i Ḥanīf Efendi

(1) Ḥamd ṣad ḥamd ü hezārān minnet Allāh'a bu dem
Mühre şāyān itdi bir ẕātı Ḫudā-yı bī-ʿadīl

Nām-dāş-ı Ḥażret-i Kerrār olan āṣaf-nişān
İntiẓām-ı mülk içün teşrīfi burhān ü delīl

Pertev-i ḫūrşīd-i reʾyi şemʿ-i eyvān-ı felek

Ṣaḥḥ-ı ʿālī rütbesi ṣūretde bāl-i Cebraʾīl

Māh-tāb-ı çerḫ-ı nuṣfet burc-ı mihr-i maʿdelet
Vefret-i baḫşāyişi eyler ʿAlī Şīr'i ḫacīl

(5) Şefḳat ü ʿadl ü tevāżuʿ bī-kesāna reʾfeti
Ḥaḳ bu kim eslāfına ġālibdir ol ẕāt-ı nebīl

ʿAvn-i himmet faḫr-i ümmet hem müşīr-i salṭanat
Kim Cevād-ı Iṣfehānī olamaz aña meṯīl

Āsmān-ı mülke reʾyi māh-tāb-ı pür-żiyā
Gülsitān-ı dehre luṭfı nev-bahār-ı bī-bedīl

[6-b]

Mesned-ārā-yı ṣadāret oldı müjde ʿāleme
Yāveri olsun dem-ā-dem Ḫıżr u İlyās u Ḫalīl

ʿArṣa medḥ u ṯenāñıñ ḥaddi nā-yāb ḥaṣrı yoḳ
Ḫāme-i taḳrīr ʿaceb mi olsa bī-tāb ü kelīl

(10) Dāʾimā ḫayra muvaffaḳ eyleye ẕātıñ Ḫudā
Ḳıl ḳadar nā-yābdır şānıñda seng-i ḳāl u ḳīl

Tā ola ʿālemde bāhir ḥükm-i ḳānūn-ı şerīf
Tā ola bu gūne ẓāhir revnaḳ-ı şerʿ u sebīl

Şerʿ u ḳānūnı ḳılup iḥyā kemāl-i luṭf-ile
Dāʾim olsun mesned-i ṣadr-ı vezāretde celīl

Nām u şānıñla müvaşşaḥ olalı şerḥ-ı şifā
Bendeñi ḳıldıñ o demde maẓhar-i vaʿd-i cezīl

Hem-çerāġ-ı ḫāṣṣ u ʿabd-i muḫliṣıñdır çün **Ḥanīf**
Eyle teftīşiñle mesrūr ey ḫıdīv-i bī-ʿadīl

(15) Eylesün aḳrānı beyninde mübāhāt faḫr-ile
Mültemis maḳbūl olup bulsun şifālar ol ʿalīl

Ṣadra teşrīf eyleyüp tārīḫini didim **Ḥanīf**
"***Buldı ṣāḥib devletin ḥaḳḳā yine mühr-i cemīl***" [Sene: 1155]

9

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Şerīf Efendi

(1) Bi-ḥamdi'llāh yine āṩār-ı feyż-ı Ḥażret-i Mevlā
Sirāyet eyleyüp gülzār-ı dehri oldı rūḥ-efzā

Zamān-ı nev-bahār-ı ʿadl ü reʾfetdir güşād olsun
Nesīm-i luṭf ile diller miṩāl-i ġonce-i raʿnā

Sezā bu mevsim-i nev-rūz-ı fīrūz-ı emānīde
Nevā-per-dāz olursa ṭabʿ-ı şūḫum ʿandelīb-āsā

İdüp bülbülleri ḫāmūş faṣl-ı şād-mānīdir
Olam midḥat-güẕār-ı ḥażret-i düstūr-ı bī-hem-tā

(5) O düstūr-ı celīlü'ş-şān ṣadr-ārā-yı dīvānı
Ki teşrīf-ile faḫr eyler anıñ bu mesned-i vālā

Vezīr-i bī-naẓīr memleket-pīrā-yı kişver-gīr
Müşīr-i ṣāʾibü’t-tedbīr ṣadr-ı ʿāḳıl u dānā

Müşārun bi’l-benān pāşā-yı ẕī-şān āṣaf-ı devrān
ʿAmīmü’l-luṭfi ve’l-iḥsān dādār-i kerem-fermā

Niẓām-ı mülk ü millet kār-sāz-ı Bū-ʿAlī-fıṭnat
Medār-ı emn ü rāḥat bāʿiṯ-i āsāyiş-i dünyā

Vekīl-i salṭanat pākīze-ḫaṣlet ṣāḥib-i devlet
Sütūde-menḳabet şīr-i dilīr-i ʿarṣa-i hīcā

(10) ʿAlī Pāşā-yı nīgū-kār ṣadr-ı maʿdelet-kirdār
Vezīr-i aʿẓam-ı Sulṭān Maḥmūd-ı cihān-ārā

Olunca mesned-ārā-yı vezāret ʿizz ü devletle
Sürūr-ı cāvidānī kesb idüp dünyā vü mā-fī-hā

[7-a]

Edā-yı şükr içün bu niʿmet-i ʿuẓmā-yı Yezdān’a
Cebīn-fersā-yı dergāh oldılar aʿlā ile ednā

Yeter āṯār-ı tevfīḳ-ı Ḫudā kim ser-te-ser ʿālem
Devām-ı devlet ü iḳbālini eylerler istidʿā

Budur ancaḳ Cenāb-ı vāhibü’l-āmālden mesʾūl
Ola tedbīri taḳdīre muvāfıḳ devleti ber-cā

(15) ʿİbādu’llāha el-ḥāṣıl vücūduñ maḥż-ı raḥmetdir

Hemān iḳbāl ile ṣadrıñda dāʾim eylesün Mevlā

Ḫuṣūṣā zümre-i erbāb-ı ʿirfān ʿahd-i luṭfuñda
Nigāh-ı iltifātıñla taʿayyün eyleyüp peydā

Ḥuṣūl-i kām ile ber-vefḳ-ı istiʿdā olup mesrūr
Şeʾāy-ı ẕāt-ı pākiñ eylesünler nev-be-nev inşā

Bir ednā himmetiñle ḫāric eyle çille-i ġamdan
Muḳīm-i erbaʿīnem ḫayli müddetdir kerem-kārā

Olup dāḫil gürūh-ı bende-gāna ḫʷān-ı cūduñda
Tenāvül eyleyem ṣaḥn-ı emelden enfes-i naʿmā

(20) Ṣaded zencīr olur āġāz-ı iẓhār-ı kemāl itsem
Olup sevdā-yı ḫām-silsile ile vālih ü şeydā

Ḥużūruñda ider ḥayṯiyyetim iştiʿār-ı eşʿārım
Ben istiḥḳākımı iṯbāt içün itmem hüner daʿvā

Murādıñ ʿarż-ı ḥāl ise yeter basṭ-ı maḳāl itdiñ
Şerīfā itme küstāḫī-yi ṯıḳlet vażʿ-ı nā-ber-cā

Eger iḥṣā-yı evṣāf-ı ḫıdīv[2]-i dehr ise ḳaṣdıñ
ʿAbeṯ tażyīʿ-i evḳāt eyleme mümkin degül zīrā

Ne rütbe eyleseñ vaṣfında ʿarż-ı nükte-perdāzī
Meżāmīn-i nikāt-i midḥatin ḳābil mi istīfā

[2] Metinde “ḥıdīv”

(25) Hemān dergāhına rū-māl idüp ʿarż eyle bir tārīḫ
“ ***Yine zīver-fezā-yı ṣadr-ı dād oldı ʿAlī Pāşā***” [Sene: 1155]

10

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Fehīm Efendi

(1) Bi-ḥamdi’llāh şeref-baḫşā-yı ṣadr oldı yine ḥālā
Velī-sīret melek-ḫaṣlet ʿAlī Pāşā-yı bī-hem-tā

ʿAṭā itmiş ezelden ʿavn ü tevfīḳın aña Bārī
Kitāb-ı midḥati vird-i zebān-ı sākin-i dünyā

Olunca sāye-endāz-ı ṣadāret ʿizz ü devletle
O düstūr-ı celīlü’ş-şān-ı āṣaf-reʾy-i ʿadl-ārā

Ṣafādan dür niṣār oldı zemīne ebr-i nīsānī
Felekde zühre raḳṣ idüp meẕāḳın eyledi icrā

(5) Seḫāda rīze-çīn-i dest-i cūdı Ḥātem-i Ṭāyī
Keremde Bermekī teşbīh olınmaz ẕātına aṣlā

Ẓuhūr idüp yine āṯār-ı teʾyīdāt-ı Rabbānī
Vezīrin buldı el-ḥaḳ pādişāh-ı maʿdelet-pīrā

Ziyād olsun nesīm-i ʿizz ü iḳbāl[i] cihān içre
Ṣafā bulsun bu ʿālemde nice ervāḥ-ı zīb-efzā

[7-b]

E yā ṣāḥib-ḳırān-ı Ḥayderī-ḫaṣlet ḳo ʿahdiñde

Çekilsün ser-keşāne tīġ-ı ḳahrıñ Ẕü’l-feḳār-āsā

Zamān-ı devletiñde intiḳām alup Revāfıż’dan
Ḳoma mülk-i ᶜAcem’de ḥüsn-i tedbīriñle bir bed-rā

(10) Ne deñlü vaṣf idersem ḫāme ḳāṣırdır beyānında
Duᶜā-yı devletin tekrār idinmekdir hemān evlā

İlāhī eyle tedbīrin muvāfıḳ ḥükm-i taḳdīre
Anıñ eyyām-ı ᶜadlinde kim ola fitne-i aᶜdā

Ola iḳbāl ile dāᵓim bu ṣadr-ı reᵓfet-efzāda
Duᶜā-yı devleti dünyāya farż-ı ᶜayndır zīrā

Fehīmā tehniyet birle didim tārīḫ-i teşrīfin
“***Mübārek ide Ḫakk yine vezīr oldı ᶜAlī Pāşā***” [Sene: 1155]

11

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

Tārīḫ-i Sālim Efendi ez-Ḫᵛāce-gān

(1) Zihī tevfīḳ-ı Ḥaḳ kim dīde-i ġam dīde-i dehre
Yine dāru’l-ᶜilāc-ı luṭf-ı Ḥaḳḳ’dan tūtyā geldi

Bi-ḥamdi’llāh ḥall-i ᶜuḳde-i pür-pīç-i ümmīde
Olup tevfīḳ yāver ṣadra [bir] müşkil-güşā geldi

Ṭuta ferr-i şukūhı şeş-cihetle rubᶜ-ı meskūnı
Ki farḳ-ı ᶜizz ü cāha pertev-i luṭf-ı Ḫudā geldi

İdüp ʿömrin mezīd iḳbālini Mevlā medīd itsün
Duʿā-yı devleti nuṭḳa be-vefḳ-ı müddeʿā geldi

(5) Feleklerde melekler didiler tārīḫin ey **Sālim**
"***Zihī ṭāliʿ ʿAlī Pāşā yine ṣadra ṣafā geldi***" [Sene: 1155]

12

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Fetḥī Efendi

(1) Cenāb-ı Ḫān-ı Maḥmūd ibn-i Sulṭān Muṣṭafā Ḫān kim
Vücūdı bāʿiṯ-i emn ü emān-ı dīn ü dünyādır

Cihān-bān-ı muʿaẓẓam Cem-ḫadem kim cevher-i ẕātı
Şehān-ı rubʿ-ı meskūn içre bir lüʾlüʾ-i yek-tādır

Şehen-şāh-ı muẓaffer dād-güster bende-perver kim
Müfād-ı emri manṭūḳ-ı kelām-ı Ḥaḳ teʿālādır

Şeh-i vālā-neseb Sulṭān Maḥmūdü'ş-şiyemdir kim
Vücūd-ı pür-kemāli maẓhar-ı "*İnnā ceʿalnā*" dır

(5) Mesīḥā-menḳabet mühr-i ḫilāfetdir ki her kārı
Dem-i cüẕ-baḫş-ile dil-mürde-gān-ı yeʾsi iḥyādır

Serīr-i nüh-revāḳa revnaḳ-efzā-yı mehābetdir
Bisāṭ-ı heft-iḳlīme çerāġ-ı şuʿle-baḫşādır

Süleymān-ı zamān Dārā-fer İskender-ṣalābet kim
Derūn-ı tāb-nāki levḥ-i mirʾāt-ı mücellādır

Ḫudā eksikligin göstermesün ol şāh-ı ẕī-şānıñ
Ki her bir kārı zaḫm-ı ehl-i ḥācātā müdāvādır

[8-a]

Serīr-i salṭanatda yümn-ile ẕāt-ı hümāyūnın
Hemīşe müstedām itsün Cenāb-ı Ḫāliḳ u Ḳādir

(10) Olunca ṭabʿına aḥvāl-i ʿālem münʿakis tekrār
Getürdi mühre bir ṣadrı ki bī-mānend ü hem-tādır

Muvaffaḳ itdi Ḫaḳḳ el-ḥamdüli'llāh öyle bir düstūr
Ki ḥüsniyyāt-ı ẕātı ḫāric ez-taʿdād u aḥṣādır

Ne düstūr ol ḥükm-senc ü deḳāyıḳ-dān-ı ḥikmet kim
Sebüḳ-ḫʷānān-ı dersi reşk-baḫş-ı İbn-i Sīnā'dır

Ne düstūru'l-meġāzī-peşşe kim āġāz-ı ceng itse
Cebīninde nümāyān Sūre-i "*İnnā feteḥnā*" dır

Ne düstūr ol müsellem merd-i meydān-ı şecāʿāt kim
Eñ ednā bendesi bir ḳahramān-ı deşt-i hīcādır

(15) Nigīnin buldı el-ḥaḳ ḫātem-i şāhen-şeh-i devrān
Ḳarīn-i mihr-i ʿālem olan ol māh-ı şeb-ārādır

Semāḥat-kīş-i ḫayr-endīş-i dādār-ı cihān-dāver
Ki vaṣfı zīb-i baḫş-ı defter-i eşʿār u inşādır

Teʿāla'llāh nedir bu ḳuvvet-i ṭāliʿ kim ol āṣaf

Ne semte ᶜazm iderse ᶜavn-i Yezdānī müheyyādır

Duᶜā-yı ẖayrı vācibdir cemīᶜ-i nāsa kim ẕātı
Ṭırāz-ı dīn ü devlet bir vezīr-i kişver-ārādır

Ṣadāḳatde Ebū Bekr ü ᶜadāletde ᶜÖmer-sīret
Ḥayāda Ḥażret-i ᶜOṯmān rezmde Ḥayder-āsādır

(20) N'idem itsem taẖayyül vaṣf-ı ẕāt-ı nuṣret-ālūdın
Zebānımdan olur ol dem bu beyt-i dil-güşā ṣādır

Müşīr-i Bū-ᶜAlī-tedbīr düstūr-ı memālik-gīr
Vezīr-i ḳahramān-şemşīr ü ṣadr-ı cāh-ı vālādır

Şehen-şeh kevkebe-düstūr u dārā-baẖt-ı ᶜālī-cāh
Ki bir ẖūrşīd-i meh-peyker meh-i ẖūrşīd-sīmādır

Bahār-ı gülbin-efrāz-ı gülistān-ı ᶜadālet kim
Dem-ā-dem pīşesi aḥkām-ı şerᶜ-i pāki icrādır

Sitemi ḳātiḥ-i Ḫayber müşīr-i maᶜdelet-güster
Ḫadīm-i şerᶜ-i Peyġamber maᶜārif-mend dānādır

(25) Mükām-ı pīşe-vücūd-āzmā ser-dār-ı ekrem kim
Olan şermende-i elṭāf u cūdı Ḥātem-i Ṭā'dır

ᶜAdīli gelmemişdir dehre ṣıdḳ-ı istiḳāmetde
ᶜAfīf ü dīn-perver sālik-i minhāc-ı taḳvādır

Ferāmūş itdirir beẕl ü seḫāsı Bermekī neslin
Dem-ā-dem şāh-rāh-ı meslek-i ḫayrāta pūyādır

Sikender-sīr-i saṭvet-menḳabet Loḳmān-dirāyet kim
Kemāl-i reʾy ü tedbīr ile revnaḳ-baḫş-ı dünyādır

Muḥīṭ-ı baḥr-i zeḫḫār-ı keremdir kef-i der-pāşı
Cihāna ebr-i nīsānī gibi hem reşḥa-baḫşādır

(30) Kerem-kārā Vezīr Āṣaf ibn-i Berḫıyā[3]-ḳadrā
[8-b] Maʿārif ehline eyyāmıñ ʿīd-i şevḳ-baḫşādır

Sen ol ferzāne-i eşheb-süvār-ı şīr-i Mevlā'sın
Hirās-ı ṣavletiñ dehşet-fezā-yı ḳalb-i aʿdādır

Ḫacīl eyler keremde Caʿfer-i Baġdād'ı iḥsānıñ
Görenler luṭfuñı ser-tā-be-pā aʿlā vü ednādır

Zülāl-i meşrebiñ rūḥ-ı revān-ı āb-ı ḥayvāndır
Ġubār-ı ḫāk-pāyiñ tūtiyā-yı çeşm-i bī-nādır

Niẓāmü'l-mülk-i devletsin idersin ʿālemi maʿmūr
Duʿā-yı ḫayrıñ evrād-ı ebān-ı pīr ü bernādır

(35) Muẓaffersin cuyūş-ı ser-keşāna ʿavn-i Ḫaḳḳ-ile
Kevākib içre necm-i ṭāliʿiñ aʿlādan aʿlādır

Gidüp defʿ eylediñ şerr ü şurūrın cümle eṭrāfıñ

[3] Metinde "Berḥıyā"

Ḳudūmuñla daḫi nā-būd olur bī-şübhe Şeh Nādir

Hele şimden girü ol nā-bekārıñ cā-yı ārāmı
Ne Īrān'dır ne Tūrān'dır ne Hind ü ne Buḫārā'dır

Ki bir ẕātıñ gibi ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem-ārāya
Muḳābil olmaġa ṣad-cānı olsa olamaz ḳādir

Bize teslīm idüp kendi diyārın gitsün ol melʿūn
ʿAdem-i iḳlīm dirler bir yire kim aña evlādır

(40) Müʾeyyed min Cenāb-i Ḥaḳ'sın ey dādār-ı dād-āver
Ki her kārıñ seniñ bir muḳteżā-yı şerʿ-i ġarrādır

Ne şübhe fetḥ idersin inşāallāh niçe iḳlīmi
Ḳarīniñ her maḥalde nuṣret-i Ḫallāḳ-ı yek-tādır

Nümāyāndır saña encāmı her bir emr-i düşvārıñ
Diliñ mirʾāt-ı bī-jeng küdūretden muṣaffādır

Nihāyet yoḳ feżā-yı medḥine Fetḥī o düstūruñ
ʿİnānın eşheb-i kilkiñ hemān evlāsı irḫādır

Duʿā-yı devlet-ile ḫıẕmet-i tārīḫe it āġāz
Ḫulūṣuñ var ḳabūl olması bī-reyb ü mürāyādır

(45) Nitekim fetḳ u rıfḳ-ı emr ile ḥukkām-ı ʿādiller
Cihānda ser-te-ser gerden-bend-i şerʿ-i ġarrādır

Ḫudā ṣadrında dāʾim itsün ol düstūr-ı ẕī-şānı

Ki ẕāt-ı mekremet-ālūdı maḥż-ı luṭf-ı Mevlā'dır

Görüp her biri ḥaddinden ziyāde luṭf [u] iḥsānın
Süḫan erbābı iḫlāṣ-ile tā kim niᶜmet-gūyādır

Dönüp vefḳ-ı murādı üzre bu nüh-günbed-i gerdūn
Ne ḳaṣd eylerse ol āṣaf aña Ḥaḳ eylesün ḳādir

Düşüp deryā-yı şevḳe maḳdemiñle āṣafā gūyā
Yem-i ḥayretde erbāb-ı süḫan tārīḫ-i gūyādır

(50) O ḥāletle gezerken ser-serī eṭrāf u eknāfı
Dile ez-cānib-i Ḥaḳ feyż olan maᶜnā-yı raᶜnādır

Ki bir pīr-i mübārek pey ṭutup destimden ol demde
Beni bir gülsitāna çekdi kim bī-miṯl ü hem-tādır

[9-a]

Surūşān-ı İlāhī ile pür her cānibi anıñ
Ṣafā-yı maḳdemiñ şevḳıyle cümle naġme-pīrādır

Ṭutup dest ü girībānım taḥayyür-i ḥayret el virdi
Ki esbāb-ı ṭarab ol bezmde ḥāżır u müheyyādır

Güşād olmışdı ol dem vaṣf-ı ẕātıñla dil-i zārım
Ki taᶜrīf idemem ol ḥāleti bir ṭurfe-maᶜnādır

(55) Gelüp bir pīr-i ferruḫ-dem dile naḳş eyledi tārīḫ
"*Bu ṣadra yine şāyeste ᶜAlī Pāşā-yı dānādır*" **[Sene: 1155]**

13

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Ve lehū Tārīḫ-i Diger

(1) Teʿāla'llāh zihī ḥikmet-ṭırāz-ı Ḫālıḳ-ı yek-tā
Ki zīb-i ṣadr-ı vālā oldı ol düstūr-ı müsteşnā

Seḥāb-ı luṭf u cūdın ʿāleme Ḥaḳ eyleyüp mebẕūl
Ḥayāt-ı tāze buldı ṣoñradan bu sāḥa-i ġabrā

Mizāc-ı dīn ü devlet münḥarif olmışdı fi'l-cümle
Ṭabīb-i ẕātını Feyyāż-ı muṭlaḳ eyledi ihdā

Bu tebşīriñ ṣafāsı dehre itdi ol ḳadar teʾsīr
Ki az ḳaldı hemān uçmaġa bu dünyā vü mā-fī-hā

(5) Niẓām-ı devlet ü dīne cihān muḥtāc iken yaʿnī
ʿAlī Pāşā serīr-i āṣafīye itdi istiʿlā

Bahār-ı faṣl-ı dāniş baḥr-ı iḥsān u ṣabā-verziş
ʿAṭā-yı āferīneş nām-dār u menḳabet-pīrā

Dür-i de[r]yā-yı ḥikmet gevher-i gencīne-i fıṭnat
Gül-i gülzār-ı ʿiffet merd-i naḫlistān-ı istiġnā

Vezīr-i aʿẓam-ı Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı ʿālī-şān
Yegāne ṣadr-ı vālā āṣaf-ı bī-miṣl ü bī-hem-tā

Sitemi Ḥayder-i kerrār kerīm-i mekremet-girdār
Dilīr-i Ḳahramān-āzār düstūr-ı cihān-ārā

(10) ᶜAlī-rezm ü Tehemten-menzilet Rüstem-ṣalābet kim
Revāfiż ehlini yümn-i ḳudūmi itdi nā-peydā

İdüp ilbās aña bir ḫilᶜat-i semmūr ẓıllu'llāh
Ser-ā-ser eyledi dil-mürde-gān-ı ᶜālemi iḥyā

Mübāhī oldı şimdi cāh-ı devlet ẕāt-ı pākiyle
Anı cāha mübārek eylesün cāhı aña Mevlā

Ẓılāl-i ᶜadl ü iḥsānı ola tā ḥaşre dek memdūd
Mizāc-ı ᶜālemi ıṣlāḥa tedbīr eyledi zīrā

Düşürdüm ben de bir tārīḫ-i zībā **Fetḥi**yā el-ḥaḳ
"Ḥakīm-i bī-niyāz iḥsānıdır mühre ᶜAlī Pāşā" [Sene: 1155]

14

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

Tārīḫ-i Zībā

(1) Ḥamdüli'llāh ᶜināyet-i Bārī
Eyledi dehri pür-sürūr u ṣafā

Yoḳ derūnlarda hīç ġubār-ı keder
Ġamıñ āṣārı ḳalmadı ḳaṭᶜā

[9-b]

Yaᶜni geldi maḳām-ı ṣadra yine
ᶜAlī Pāşā o mefḫaru'l-vüzerā

Dil-i erbāb-ı ṭabᶜ olmış-iken

Tāb-ı ġamla erāżī-i fuḳarā

(5) Āb-ı luṭfıyla cümle tāzelenüp
Oldı üşkūfe-zār ser-tā-pā

Her zemīn-i dil oldı sünbül-zār
Evvelīn mevsim-i rabīʿ-āsā

Āferīn ol şeh-i cihān-bānıñ
Ṭabʿ-ı pākine ṣad-hezār s̱enā

İde her demde ġālib-i muṭlaḳ
Cümle aʿdāsına Cenāb-ı Ḫudā

Ola fermānde-i şehān-ı cihān
Eyyeda'llāhü mülke-hū ebedā

(10) Ḳavsi Bārīsine idüp iʿṭā
Ḳıldı ṣadrın aña yine ibḳā

Dūr olaldan ṣadrdan olmış (idi)
Ḳāmet-i ehl-i dil hemīşe dü-tā

Ḳaldırup başın itdiler şimdi
İstiḳāmetle Ḥaḳḳ'a ḥamd ü s̱enā

Vaṣf-ı ẕātı o dāver-i dehriñ
Ṭāḳ-ı gerdūna yazılursa sezā

Menbaʿu’l-cūd u aḥsenü’l-ḫallāḳ
Maʿden-i ʿilm ü kān-ı ḥilm ü ḥayā

(15) Tīġ-bāz-ı meṣāff u ḫaṣm-şiken
Ṣaf-şikāf-ı ʿadū-yı rezm-ārā

Ḳahrı nār-ı ʿadū-yı kāh ṣıfat
Luṭfı aṣḥāb-ı mihre āb-ı beḳā

Cevdet-i reʾyine anıñ her gāh
Müteḥayyir olur ʿuḳūl ü nühā

Vire tevfīḳ her ümūrında
Dāʾimā aña Ḥażret-i Mevlā

Ola ṣadrında tā ebed dāʾim
Her zamānı ola ḳarīn-i ṣafā

(20) Beyt-i vāḥide oldı bir tārīḫ
Fāl-i ḫayr ile bu derūnī duʿā

“Yümn-ile dāʾim eyleye Allāh
Geldi ṣadra yine ʿAlī Pāşā” [Sene: 1155]

15

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Tārīḫ-i Elīfī-zāde Feyżī Efendi el-Edirnevī

(1) Ḥamdü liʾllāh ki bize peyk-i beşāret geldi **[Sene: 1155]**
Ṣadr-ı ʿulyāya yine ṣāḥib-ʿadālet geldi **[Sene: 1155]**

[10-a]

Āb-ı pāk-i keremiñ ʿālemi seyr-āb itdi **[Sene: 1155]**
Müjde nīsān-ı ḳudūmüñ ile raḥmet geldi **[Sene: 1155]**

Luṭf-ı Ḥaḳḳ-ile bu dem esdi nesīm-i tevfīḳ **[Sene: 1155]**
Gül-bin-i gülşene bā-kām-ı leṭāfet geldi **[Sene: 1155]**

Cidd ile emr-i ṣaʿab ḥall olur inşāallāh **[Sene: 1155]**
ʿAvn-i Yezdān ile nev-sāl-i meserret geldi **[Sene: 1155]**

(5) İde **Feyżī** gül-i iclāle duʿāyı zībā **[Sene: 1155]**
Ḳalbe gülşenden ʿaceb bū-yı icābet geldi **[Sene: 1155]**

16

Tārīḫ-i ʿArabī Li-Ṭāhir Muṣṭafā Efendi El-Müderris

قدالجزالاقبال ثاني وعده وتزاحم الا لاء تفقد واعيا

حمدا لرب الا كرمين الهنا اعطي جوادالقوم صدرا عاليا

اغني علي پاشا بقعر اكفسه درالمكارم منه عم نواحيا

قم لمنزلة السماحة لو راي معن كرامته تغيب نايا

هذاالذي جذب القلوب بجوده فله دعاألخلق قرب ناءبا

في جبهته الاسسدالمهيب تظنه اذ ماس يرقل في وقاره جاإيا

لا زال للرأي الصواب موفقا مادام بذر في السماء متعاليا

نصر و توفيق و اطول عمره املي مما ارجو سواه امانيا

بثلثه الامال ارخ طاهر　　طلع العلي ولي صدر ثانيا

[Sene: 1155]

17

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Tārīḫ-i Meylī el-Bosnevi's-Serāyī

(1) Ḥamdüli'llāh yine ṣadr-ı ʿadle
Ḥażret-i āṣaf-ı sābıḳ geldi

Mühr-i iclāle şeref virmek-çün
Ṣāḥib-i evveli lāyıḳ geldi

Münḥarif idi mizāc-ı ʿālem
Ḥüsn-i tedbīrine ḥāẕıḳ geldi

Ḥażret-i pādişeh-i İslām'ıñ
Reʾyi müstaḥsen ü fāyıḳ geldi

(5) ʿAlī Pāşā-yı mekārim-şiyemiñ
Her işi devlete ṣādıḳ geldi

Ol sebeble anı tercīḥ itdi
Maḳdemi ḫayra mülāṣıḳ geldi

Maḳdemi ʿāleme raḥmet oldı

Ġayṣ-i nīsānla mülāḥıḳ geldi

Muġtenim oldı cihān ḫalḳı yine
Devlete kenz-i daḳāyıḳ geldi

[10-b]

Genc-i bād-āver olup teşrīfi
Gūyiyā lücce-i rāyıḳ geldi

(10) Aġniyā vü fuḳarā şād olsun
Devlete āṣaf-ı müşfiḳ geldi

Ḥaḳ teʿālā ide ṣadrında muḳīm
Didi bir dāʿī-yi vāṣıḳ geldi

Fikr-i tārīḫ iderken **Meylī**
Ṭabʿa bu beyt-i muvāfıḳ geldi

"*Yine nām-ı ʿAlī Pāşā-yı lebīb*
Mühr-i iclāle muṭābıḳ geldi" [Sene: 1155]

18

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Ḳaṣīde-i Vāṣıḳ Efendi el-Ḳāḍī bi-Medīne-i Ḥalebü'ş-şehbā Sābıḳan

(1) Vāhibü'l-mülke yine zemzeme-i ḥamd olsun
Ser-i erkāna yine ṭāʾir-i devlet geldi

İtdi burc-ı şerefe kevkeb-i iḳbāl ḥulūl
Baḫt-ı ḫᵛābīde-i dünyāya ifāḳat geldi

Niçe demdir ki perīşān idi evrāḳ-ı ḥavās
Nüsḫa-i ḫāṭıra şīrāze-i meknet geldi

Oldı seyr-āb-ı niᶜam zümre-i tefsīde-lebān
Çemen-i ehl-i dile şimdi ṭarāvet geldi

(5) Böyle hengām-ı kesel kār-geh-i ḥikmetden
Niçe dil-ḫastelere şerbet-i ṣoḥbet geldi

Bāġ-ı dil bir zamān olmışdı ḫazān-dīde-i ġam
Ravż-ı āmāle yine revnaḳ u behcet geldi

Devr-i vārūn ile itmişdi enāmı pā-māl
Gerdiş-i bī-hūdeden çerḫa nedāmet geldi

Böyle eyyām-ı kerem sūz-ı niḳam-fersāda
Teşne-gān-ı kereme bāẕil-i niᶜmet geldi

Ḫōş-nüvīs ehl-i ḳalem āṣaf-ı ẕī-bend-i raḳam
Münşi-i pāk-edā ṣadr-ı saᶜādet geldi

Ser-nüvişt-i ḳalem-i Ṣāniᶜ-i küll cüzᵓ-i ḥikem
Münteḫab-nüsḫa-i pākīze-i ḥikmet geldi

(10) Rūz-ı nev-rūz-ı kerem faṣl-ı bahār-ı ḫurrem
Zīb-i eyvān-ı ḥamel burc-ı ᶜadālet geldi

Ḥaḳ bu kim elzem idi devlete bir böyle vezīr
Dāver-i ᶜādil [ü] düstūr-ı celālet geldi

Oldı bir ẕāt-ı ʿaṭā-baḫş vezīr-i aʿẓam
Ki kef-i cūdı ile maʿdeme s̱ervet geldi

Sābıḳā nāʾil-i mühr-i şeref olmışlar idi
Firḳatinden ṣanasın ʿāleme ḫayret geldi

Dil-i dānāya telāfiyle olup tesliye-baḫş
Ser-i ḥussāda velī seng-i melāmet geldi

(15) Naḳş-ı iḫlāṣ u ṣadāḳat iledir zīver olan
Zīb-i engüşt-i ʿaṭā faṣṣ-ı seḫāvet geldi

[11-a]

Yaʿni hem-nām-ı refīʿ-i Esed-i Ġālib ʿAlī
Ki ḳudūmiyle sitem-keşlere rāḥat geldi

Kişver-ārā-yı kerem-pīşe ʿAlī Pāşā kim
ʿĀleme ẕātı anıñ maḥż-ı ʿināyet geldi

Dāver-edā vü penāh-ı âṣaf-ı ʿālī-güherā
Ki ḳudūmuñle kerem-dīdeñe ṣafvet geldi

Başlasun yazmaġa evṣāfını şimden ṣoñra
Feylesōfān-ı maʿānīye beşāret geldi

(20) Ne Süleymān'a naṣīb oldı ne İskender'e de
Reʾy ü tedbīriñ-ile ʿāleme ḳuvvet geldi

Felegi ʿaksine dönderdi ẓuhūruñ fi'l-ḥāl
Eskiden itdigi evżāʿa nedāmet geldi

Sen gibi dāvere muḥtāc idi ʿālem bi’llāh
Dehre şimdi bu ḳadar baḫt u saʿādet geldi

Ṣıdḳ-ile ḫayr-ı duʿā eylemesün mi ʿālem
Vāṣıḳā ebr-i seḫā kān-ı mürüvvet geldi

Bī-keder mesned-i devletde muḳīm it yā Rab
Merd-i meydān-ı veġā ṣāḥib-i ḥaşmet geldi

19

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Ḥamīd Efendi ibn-i Ṣadr-ı Rūm Neylī Efendi

(1) Yine vaḳf eyledi ʿālem zebānın şükr Mevlā’ya
Gelince āṣaf-ı ṣāḥib-mekārim ṣadr-ı vālāya

Gidelden görmedi ḫalḳ-ı zamāne rū-yı şādānı
Firāḳı nārı dāġ urmışdı ḳalb-i pīr ü bernāya

Bi-ḥamdi’llāh yüzi güldi gözi açıldı dünyānıñ
Düşünce pertev-i vech-i besīmi çeşm-i bīnāya

Niẓām-ı devlet ü ḥıfẓ-ı umūr-ı dīn içün gerçi
Muḥāfıẓ ḳıldı bir müddet Ḫudā eṭrāf u esḫāya

(5) Ḫudā’nıñ şimdi bu iḥsānı mā-fāte telāfīdir
Yine bugünleri gördük hezārān ḥamd Mevlā’ya

Cihān-bān-ı muᶜaẓẓam dāver-i dād-āver-i ᶜālem
ᶜAlī Pāşā-yı ᶜālī-şān düstūr-ı felek-yāya

Felāṭūn-menḳabet Risṭō-ṭabīᶜat Bū-ᶜAlī-fıṭnat
Ḫıdīv-i merḥamet-pīşe vezīr-i ᶜadl-i pīrāye

Ḥamīdā ḳıl duᶜā-yı devletin vird-i zebān her dem
Ḳalem ᶜācizdir evṣāfın anıñ bi'l-cümle iḥṣāya

Olup ᶜömrüñ füzūn tevfīḳ-ı Bārī eyleyüp yārī
Vire ᶜadliñ niẓām aḥvāl-i pür-ahvāl-i dünyāya

(10) Hümā-yı devlet ü iḳbāliñiñ memdūd ide Bārī
Hemīşe sāyesin farḳ-ı ser-i aᶜlā vü ednāya

Dü-mıṣraᶜ bir muṣannaᶜ dil-nişīn beyt eyledi inşād
Yine tārīḫ içün ṭabᶜım o ṣadr-ı ᶜālem-ārāya

[11-b]

Ḫurūf-ı sāde-i evvelle cevher-dār-ı şānīden
Muvaffaḳ oldı tārīḫ iᶜtibār-ı lafẓ u maᶜnāya

"Cihāna müjde olsun biñ yüz elli beşde bi'l-iclāl" [Sene: 1155]
"Alī Pāşā yine virdi şeref bu ṣadr-ı zībāya" [Sene: 1155]

20

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

Tārīḫ-i Behāyī-zāde Raḥmī Efendi el-Müderris

(1) Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd Ḫān Ġāzī kim
Zamān-ı ᶜadl ü dādında cihān āsūde ser-tā-pā

Sipihr-ārā-yı şevket şehr-yār-ı maşrıḳ u maġrib
Meh [ü] ḫūrşīd-i ṣavlet ẓıll-i pāk-i Ḥażret-i Mevlā

Ḫıdīv-i baḥr u berr-dār-ı ḥaşem İskender-i ʿālem
Ebu'l-fetḥ u meġāzī pādişāh-ı milket-i dünyā

Süleymān-ḥaşmet-i iḳlīm-i reʾfet kim hirāsından
ʿAdū-yı dīn ü devlet kendüsin itmekdedir iḫfā

(5) Żamīr-i reʾy-i pākin dāʾimā ʿadle idüp ircāʿ
K'ola āsūde-i ẓıll-i derī dünyā vü mā-fī-hā

Dir idim ḳalmadı bir āh ider eyyām-ı ʿadlinde
Dil-i ʿāşıḳda dūd-ı āh-ı ḥasret olmasa peydā

İdüp fikr-i ṣavāʾib birgün ol şāh-ı ʿadl-pīşe
ʿAlī Pāşā'ya yine mühr-i ṣadrı eyledi iʿṭā

Firāḳ u ḥasretinden nāle eylerken cihān ḫalḳı
İrişdi müjdeler yine vezīr oldı ʿAlī Pāşā

Teʿāla'llāh zihī-baḫt u saʿādet kim göründükde
Ḳudūm-i şevḳ-baḫşıyla yeñiden oldı ḫalḳ iḥyā

(10) Saʿādet-fer kerem-ver şefḳat-āver merḥamet-güster
Vekīl-i salṭanat ʿālī-himem ẕāt-ı şeref-pīrā

Ser-i bī-kevkebāna ẓıll-ı cūdı māye-i rāḥat

Nigāh-ı luṭfı ḫōd ser-māye-i gencīne-i kīmyā

Bahār-ı devleteyniñ muḳteżāsıdır cemādāta
Sirāyet eyleyen neşv ü nemā-yı feyż-ı nev-peydā

Furūġ-ı reʾy-i pākinden eger kim itmese īḳād
Çerāġ-ı māhı pür-feyż idemez mihr-i cihān-ārā

O rütbe ḥüsn-i ḫulḳ-ıla vücūdı tevʾem olmış kim
Dem-i şemşīr yine cānlar virir düşmen daḫi farżā

(15) ʿAdū-yı Çār-ı Yār'a tīġı hep ḍarb-ı meṯel söyler
Sitemi "*Lā feten illā ʿAlī*" remzin idüp īmā

Degül mi revnaḳ-efzā-yı ṣadāret ey dil inṣāf it
Ḥisāb olunsa luṭfı ḳābil-i taḥrīr degül zīrā

Firāvān cūd u iḥsānı ʿaṭā-yı ṭabʿı ḫōd ẓāhir
Nice tercīḥ olınmaz Bermekī'ye ol kerem-pīrā

ʿAle'l-ıṭlāḳ cūdı ġālib-i iʿṭā-yı Ḫātem'dir
Ne ḥācet beyyine ḫāricde işte ol kerem-baḫşā

[12-a]

Cihānda kār-ı endīşe irişdi ḥadd ü pāyāna
İdelden ṭabʿ-ı pāki ʿālemi cūdı ile iġnā

(20) Kemāl-i germi-i luṭfı ile dil rūşenā oldı
Ẓulām-ı ġam olup nā-būd açıldı dīde-i dünyā

Nigāh-ı luṭfı ger beyᶜ olsa ger sūḳ-ı cihān içre
Alurdum şübhesiz naḳd-i dil ü cānı idüp ihdā

Der-i ᶜizzet-i bālī mültecā-yı bende-i devlet
Ġubār-ı pāki iksīr-i cilā-yı çeşm-i nā-bīnā

Olur zīb-i mecālis vaṣf-ı ẕātı ittifāḳ üzre
Ḫuṣūṣā silk-i naẓma dür ider cümle süḫan gūyā

İreydi ᶜahdine Caᶜfer göreydi itdigi luṭfı
Der-i iḥsān u cūdunda olurdı çāker-i ednā

(25) Olup yümn ü saᶜādetle muvaffaḳ her ümūrında
Mübārek eyleye ṣadr-ı güzīnin Ḥażret-i Mevlā

Derūna lāyiḥ oldı yine bir beyt-i dil-ārā kim
Olur her mıṣraᶜı tārīḫ-i diger **Raḥmi**yā farżā

"Gelüp mühr-i şehen-şāh-ı cihānī mecd-ile alup" [Sene: 1155]
"Hezārān ᶜizz-ile kevne vezīr oldı ᶜAlī Pāşā" [Sene: 1155]

21

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

Tārīḫ-i Belīġ Miṣlī Efendi

(1) Açıldı gülşen-i maḳṣūd-ı ᶜālem lāle-zār-āsā
Çerāġān itdi İstānbul donandı şevḳ-ile dünyā

Bi-ḥamdi’llāh yine peydā oldı ṭāliʿ-i iḳbāl
ʿİnāyet ile yārī ḳıldı ʿavn-i Ḥażret-i Mevlā

Felek ṭāḳ-ı Şüreyyā’da idüp şevḳ-ile şehr-āyīn
Ḳırān itdi yine saʿd u şerefle mihr ü meh ḥaḳḳā

Getürmiş dest-i iḳbāle meger ol dürr-i yek-tāyı
Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı bī-hem-tā

(5) Vezīr-i aʿẓam-ı ʿādil ʿAlī Pāşā-yı dānā-dil
Şeref virdi yine ṣadra o düstūr-ı Felāṭūn-rā

Unutdursa n’ola ʿadl ü ẕekāda ʿahd-i Hārūn’ı
Aña bende olurdı görse ger İskender ü Dārā

Melek gökde şenā-ḫᵛānı beşer memnūn-ı iḥsānı
Mekārim-pīşe ḫayr-endīşe el-ḥaḳ āṣaf-ı dānā

Anıñ bāzūsına ger şebb iderdi görse ṣad-taḥsīn
Teveccüh itse her ḳande gürīzān olmada aʿdā

Seḫāda var ise görmiş naẓīrin çeşm-i aḥveldir
Duʿā-gūyān-ı iḥsānı gerek aʿlā gerek ednā

(10) Zihī ʿālī-himem Ḥātem-kerem ṣadr-ı müfaḫḫam kim
Muḥaṣṣal midḥat-i pāki degüldür ḳābil-i inşā

Di tārīḫ **Mis̱li**yā cidd ile ol düstūr-ı ẕī-şāna
“*Vezīr oldı yine iḳbāl ile pür-cūd ʿAlī Pāşā*” [Sene: 1155]

[12-b]

22

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Diger li-Miṣlī

Duʿā-yı devletin teẕkīr idüp **Miṣlī** didi tārīḫ

"*Hezār iḳbāl-ile yine vezīr oldı ʿAlī Pāşā*" [Sene: 1155]

23

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Tārīḫ-i Niʿmet Efendi

(1) Şehen-şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd Ḫān Ġāzī kim
Muvaffaḳdır ümūrında bi-luṭf-ı Ḫażret-i Mevlā

Olup mülhem o ḫāḳān-ı hümāyūn-baḫt-ı dārā-fer
Getürdi ṣāḥibin ṣadra kerāmet eyleyüp icrā

Ne ṣāḥib-ṣadr o kim eṭvārı bi'l-cümle müsellemdir
Ki virmişdi şeref yümn-i ḳudūmı dehre ser-tā-pā

Ṣadāretde bi-tevfīḳ-ı Ḫudā ol dāver-i efḫam
Bu şehr-i pāki ʿadl ü luṭf-ıla itmiş idi iḥyā

(5) Niçe eyyām olup ḥasret-keşi ez-cān ü dil şimdi
Bi-ḥamdi'llāh ki buldı ṣāḥibin ol mesned-i vālā

Zamānında olup āsūde ʿālem n'ola ʿīd itsem
Ki ġam-fersūd iken dillerde oldı inbisāṭ peydā

Şifā-yı ṣadr-ı ʿālem mültecā-yı her benī-ādem

Mühim-sāz-ı kerem ṣadr-ı güzīn-i maᶜdelet-pīrā

Seḫāda Bermekī-tedbīr ᶜālemde Arisṭō'dur
Feṭānetde Felāṭūn'dur ḥikemde Bū ᶜAlī Sīnā

Ḫarīdār-ı maᶜārif nükte-dān-ı kāmil ü ᶜārif
Olur cins-i süḫan devrinde hem-seng-i dür-i yek-tā

(10) Melek-ṭabᶜā ferişteh-ḫaṣletā ṣadr-ı ekrem-i vüzerā[4]
İder ins ü melek hep cān u dille midḥatin icrā

Ḳuṣūrum gerçi çoḳdur midḥatinde ey mekārim-kām
Duᶜāda yoḳdur ammā Ḥażret-i Ḥaḳḳ ᶜālim ü dānā

Bu deñlü söyleden şevḳ-ı ḳudūmüñdür beni yoḫsa
Zebānımda velī żaᶜf-ile yoḳdur tāb ü fer aṣlā

Hemān ᶜafv it ḳuṣūrum ey ḫıdīv-i maᶜdelet-güster
Olupdur dergehiñ üftāde-gāna melceᵓ vü meᵓvā

Elimde bir şefīᶜim var ḥırz-ı cān idüp çoḳdan
Bu hengām ferruḫ-ı encāma ṣaḳlardım idüp imlā

(15) Ḥadīṯ-i mā-meżāsı gerçi çoḳdur eylerim taṣdīᶜ
Hemān bir nebẕe taḥrīr eyleyim luṭfuñla icmālā

Egerçi min vech teᵓḫīri taḳṣīre olur maḥmūl
Velākin ḥikmete mebnīdir ey ṣadr-ı Felāṭūn-rā

[4] Bu mısra'da vezin bozuktur.

Bu ḥāl ol nüsḫa-i pākīze-i maḫṣūṣa bir sırdır
Ki tekmīlinden evvel nāʾil-i meʾmūl ider Mevlā

Bi-ḥamdi'llāh ki ṣıdḳ-ı niyyetim geldi ẓuhūr itdi
Görüp sulṭānımı dünyā göziyle yine ṣadr-ārā

Bi-ḥaḳḳ-ı Ḥażret-i şāh-ı risālet ey kerem kānı
Aña ḫidmet iden **Niʿmet** ḳuluñ luṭfuñla ḳıl iḥyā

[13-a]

(20) Yeter taṣdīʿi ḳo tārīḫ ile ʿarż-ı duʿā eyle
Odur lāzım olan şimden girü her bendeye zīrā

Cihān ṭurduḳça ola cāh u iḳbāliñ teraḳḳīde
Murādıñ üzre ide gerdiş-i çerḫ-ı felek-peymā

Didim bu vech-ile tebrīk idüp tārīḫ-i teşrīfin
"***İkinci defʿa geldi ṣadra ʿizz ile ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

24

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün

Ḳaṣīde-i Feyżī Efendi

(1) Zamānıdır göñül olsun bu demde ḫande-nümūn
Göründi vefḳ-ı murād içre ṭāliʿ-i meymūn

Tamām gelmiş-iken yeʾs başladı şimdi
Recā-ṭarāzi-i āmāle her dil-i maḥzūn

Mey-i neşāṭ-ile lebrīz-i behcet oldı yine

Hemīşe olmış-iken sāġar-ı sipihr nigūn

Bu demde ṭard olınup hep ġumūm dillerden
Feżā-yı müjdeye çıḳdı neşāṭ-ı ferruḫ-gūn

(5) İdüp beşāret-i teşrīfin ʿāleme tebşīr
Bir āṣafıñ ki zamānında merḥamet ḳānūn

Ne Āṣaf āṣaf-ı pür-cūd u merḥamet-ṭīnet
ʿAceb mi Ḥātem-i Ṭāy'dan keremde olsa füzūn

Olunca lücce-i baḥr-i ʿināyeti pür-cūş
ʿAṭāsı şarḳ ile ġarb ehlini ider memnūn

Vürūd itse eger emri ser-keşāne daḫi
Olurdı ṭıfl-ı ʿināN-gīre rām esb-i ḫarūn

Bileydi saṭvetini Ḳahramān u hem Rüstem
Olurdı pençe-i ḳahrında her birisi zebūn

(10) Göreydi reʾyini Risṭō olurdı dem-beste
Ḳalurdı vādi-i ḥayretde ʿaḳl-ı Eflāṭūn

Cihānda merhem-i kāfūr-ı iltifāt ḳomaz
Cerīḥa-dār-ı ġam u ġuṣṣa bir dili pür-ḫūn

Ḥayāt-ı tāze bulur mūmiyā-yı luṭfından
Fütāde-pā-yı ġam olan dil-i şikeste-derūn

Naẕīr görmedi el-ḥaḳ aña nigāh-ı şuhūd
Egerçi itdi güẕer niçe ḳavm ü niçe ḳurūn

Olaydı miṡli eger söylenürdi dillerde
Nice ki menḳabeti oldı nāsa derd-i derūn

(15) Kerāmetini temennī iderdi cümle ʿibād
Tekerrür ile ʿaṭā ḳıldı Ḥażret-i Bī-çūn

Mürüvvet ü kerem it ey ḫıdīv-i ʿālī-baḫt
Ḳoluñda bendeleriñ zümresinden itme berūn

Çerāġ-ı ḫāṣṣıñıñ ednā şerāresiyim ben
Ḥimāyetiñle olam kūşe-i duʿāda maṣūn

Benim o bī-kes ü derd-āşinā ki çekdi dilim
Sipihrden niçe ālām ü cevr-i gūn-ā-gūn

[13-b]

Ne deñlü kemter ise dāniş-i biżāʿa ile
Yine zamānede aḳrāndan degüldür dūn

(20) Ġubār-ı hemmi gider ḫāṭırıñdan ey **Feyżī**
Ḫaṭādır eyleme ḥadden şikāyeti efzūn

Görür mi hīç seni ḥırmān-ı luṭfına şāyān
Degül mi bī-kese iʿṭāf-ı ʿādeti mesnūn

Ḳaṣīde irdi tamāma duʿāya başla (ki) odur
Miyān-ı nükte-ṭırāzında müttefiḳ ḳānūn

Ṣadırda devlet-ile ber-ḳarār idüp Mevlā
Ola bu ʿizz ü şeref düşmenine dāġ-ı derūn

25

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Tārīḫ-i Ḥıfẓī Efendi

(1) Müjde āfāḳa ṣafā eyleyecek dem geldi
Ṣadr-ı mühre yine düstūr-ı muḳaddem geldi

Ḍayḳ-ı ṣadr ile cihān olmış-iken āzürde
Siʿa-i ṣadr ile ol ẕāt-ı mükerrem geldi

Ṣāḥibin buldı yine ṣadr-ı güzīn-i devlet
Żuʿafā zümresine eşfaḳ u erḥam geldi

Yaʿnī dādār-ı muʿaẓẓam ʿAlī Pāşā-yı velī
Daʿvet-i ẓıll-ı Ḫudā ile mufaḫḫam geldi

(5) Ġıbṭa itsün şeh-i Cem-cāha selāṭīn-i cihān
Āṣaf-āsādır iclāline hem-dem geldi

ʿĀlemiñ maṭlabı teşrīfi ile rāḥatdır
Budur ümmīd ki rāḥat ile tevʾem geldi

Maʿdelet genc[i] seḫā baḥrı kerāmet kānı
ʿĀlemiñ āṣafı düstūr-ı müsellem geldi

Baʿde-zīn burc-ı esed dinse sezādır ṣadra
Esedu'llāh semi neyyīr-i aʿẓam geldi

Perveriş-yāfte-i dāʾire-i devletdir
Ecnebī gibi degül her işe maḥrem geldi

(10) Merkezinde ola bāḳī nice aʿvām u şuhūr
Bu duʿā cümle benī ādeme elzem geldi

Ṣadra teşrīfine yaz **Ḥıfẓī** s̱ülüs̱le tārīḫ
" ***Yine ṣadra ʿAlī Pāşā-yı mükerrem geldi***" [Sene: 1155]

26

Ve lehū Ḥıfẓī Efendi

Mefāʿilün Faʿlün

Be-īn sene tārīḫ

"ʿAlī buved ġālib" [Sene: 1155]

27

Ḳaṣīde-i Ḥıfẓī Efendi

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Teneffüs eyledi ṣubḥ-ı bahār-ı feyż-ās̱ār
Ser-ā-ser oldı cihān-ı kühen tecellī-zār

Güşāyiş-i gül içün geldi gülşene yelerek
Bahār-ı bād-süvār u nesīm-i tāmmeye bār

[14-a]

Ḳulaġına yanaşup ṭıfl-ı ġonçeniñ didi kim
Açıl açıl ne bu ġam ey güzīde-i ezhār

Seniñ güler yüziñe muntaẓırdır ehl-i çemen
Seniñ ḳudūmiñe vābeste revnaḳ-ı gülzār

Cihāna ḥüsniñi ʿarż it niḳābı refʿ eyle
Seniñ cemāliñe ʿāşıḳ hezār-ı pür-āzār

Seniñ ṭarāvet-i ḥüsnüñ müsellem-i ʿālem
Medāyiḥıñ ile pürdür sefāʾin-i eşʿār

Seniñ baş üzre yeriñ vardır ey gül-i raʿnā
Sen olduñ ʿāleme zīb-i ʿalāḳa-i destār

Nedir bu çīn-i cebīn ü tevaḥḥuş-ı bī-cā
Gel açıl ey gül-i nev-reste sen de bir miḳdār

Saña melāl yaḳışmaz bu vażʿı terk eyle
Güşādelikler idüp çekme bī-hūde efkār

Lisān-ı ḥāl-ile ġonçe tebessüm eyleyerek
Bahāra oldı bu ebyāt-ile ḫiṭāb-ı niṣār

Belī selefde benim idi ṣadr-ı maḥbūbı
Benim cemālime müştāḳ idi ṣıġār u kibār

Benim ḳalem-revim idi memālik-i gülşen
Müfevveż idi tamāmen baña umūr-ı bahār

Velī ẓuhūr ideli lāle bezm-i gülşende
Zamāne ḫalḳı aña raġbet eyledi her bār

Benim ṣabāḥat-i vechim güneş gibi ẓāhir
Çekīde-i ʿaraḳım oldı āb-rū-yı kibār

(15) Nedir meziyyeti bilsem bu bāġ-ı ʿālemde
Bu deñlü raġbete ḥikmet bilinmedi yek-bār

Dinilse lāledir ancaḳ şükūfe-i merġūb
Olur mı bir çiçek ile cihānda faṣl-ı bahār

Resīde oldığı dem güş-ı lāleye bu ḫaber
Bu nevʿa itdi cevāb-ı ʿitābı istiḥżār

Seniñ leṭāfet-i būyuñ zükāma bāʿiṣdir
Alınca destine her kes olur ḫalīde-i ḫār

Fiġān-ı bülbüli ẓann itme saña ʿışḳından
Anıñ da şekvesi ḫār-ı raḳībden her bār

(20) Gülün seven dikeninden sever dinürse eger
Nice ḳabūl ide ḳısmet maḥabbet-i dil-dār

Revā mı ḳollayasın ḫār-ı nişter-āzārı
Ṣalındıra seni gülşen içinde bir bed-kār

Neden sezā ola ol ẕāta ṣadr-ı maḥbūbı
Nihāl-i ḳaddi ola ḫārlarla nişter-i zār

Nizāʿ-ı lāle degül faṣlı bezm-i gülşende
İdince ṭabʿ-ı ḥamiyyet-mizāc-ı bülbüli zār

Olup şehādete ḥāżır didi yemīn iderim
Bu şarṭla anı güş ide ṣadr-ı Cem-miḳdār

(25) Be-ẕāt-ı vāḥid-i muṭlaḳ be-keṣret-i esmā
Be-sırr-ı feyż-i vücūd u be-sīne-i aḥrār
[14-b]
Be-teng-dāzī-i şemᶜ ü be-sūz-ı pervāne
Be-nār-ı ᶜāşıḳ u maᶜşūḳ-ı āteşīn-ruḫsār

Be-sürᶜat-i dem-i şādī be-imtidā vü elem
Be-bī-ḳarārī-i vird ü be-ṭūl-i müddet ḫār

Be-dāġ-dārī-i lāle be-tīzī-i ser-ḫār
Be-çāk-i dāmen-i ġonçe be-ḫār-ı ḫār-hezār

Be-cūd-ı verd-i muṭarrā be-ḫasset-i lāle
Be-feyż-ı dest-i kerīm ü be-daḫme-i dīnār

(30) Gülüñ kelāmı bu daᶜvāda ḥakk u ẓāhirdir
Odur ḳadīmi güzīn-i şükūfe-i gülzār

Bu emri ᶜarż iderim ṣadr-ı aᶜẓam-ı ᶜahde
Ḳadīmi üzre bir emr-i belīġ ider ışdār

İder iḳāmete fermān güli maḳāmında
Olur deminde muḳarrar riyāset-i ezhār

Vezīr-i aᶜẓam [u] ekrem velī ᶜAlī Pāşā

Niẓām-ı devlet-i İslām u āṣafī-esrār

Gül-i riyāż-ı semāḥat ḥimā-yı emniyyet
Bahār-ı luṭf u kerāmet vezīr-i ḳāf-ı vaḳār

Dilīr-i maʿreke-perdāz-ı Ḥayderī-ṣavlet
Müşīr-i memleket-ārā-yı Bermekī-eṭvār

Ḥudūd-ı Nemçe'de ser-ḥadd-i mülk-i Īrān'da
Ġazālar itdi mükerrer çü Ḥayder-i Kerrār

Şecāʿat ile müsellem yegāne-i ʿālem
Seḫāda cūd u keremde çü feyż-ı ebr-i bahār

Göreydi cāʾize-i luṭfını pey-ender-pey
Ḥakīm iderdi cevāz-ı teselsüli iḳrār

O deñlü düşmen-i imsāk ṭabʿ-ı naḳḳādı
Teşaḫḫuṣ eylese ḫisset demin ider ihdār

Ḳapandı daḫme-i ḫisset açıldı genc-i kerem
Esīr-i faḳr-ı ebed oldı mālik-i dīnār

Firāz-ı süllem-i cāhı o mertebe ber-ter
Pesīn-i pāyede ḳaldı netāyic-i efkār

Ḳażā-yı ʿarṣa-i iclāli ṭayy olunsa daḫi
Mesāḥasında furū-mānde rişte-i enẓār

Deminde oldı leṭāfet o deñlü sārī kim
Biterdi lāle zemīne ṣaçılsa ṭoḫm-ı şerār

O deñlü emri müʾeşşir gürūh-ı eżdāda
Devāda ᶜaḳd-ı müvāḫāt itdi mūrla mār

(45) O rütbe cümle-i eşyāya ḥıfẓı şāmil kim
Ṣarıldı penbeye cevher miṣāli aḫker-i nār

Miṣāl-i şuᶜle-i şeb-tāb olurdı lemᶜa-i nūr
Düşerse ḫırmen-i dihḳāna berḳ-ı āteş-bār

Nüfāẕ-ı emri şu rütbe cihāna cārī kim
İşāretin gözedir ḫıdmete ṣıġār u kibār
[15-a]
Murādı üzre felek devr ü saᶜy ider dāyim
İrāde itdigi emri iderse de ıżmār

Saᶜādet ol şeh-i İslām-penāh u Cem-cāha
Ola vezīri seniñ gibi merdüm-i huşyār

(50) Melāẕ-i ehl-i maᶜārif cenāb-ı düstūrā
E yā ḫulāṣa-i ᶜālem güzīde-i ebrār

Miṣāl-i murġ-ı şeb-āvīz-i kilk-i Ḥaḳ-güyem
Şeb ü seḥer ider evṣāf-ı pākiñi tekrār

Sen ol vezīr-i felek-pāye ṣadr-ı ẕī-şānsın
Seniñ ḳudūmiñe ḫᵛāhiş-ger ider ehl-i diyār

O dem ki yümn-ile ṣadra ḳadem baṣup geçdiñ
Cihānı feyżile bir rütbe eylediñ ser-şār

Niçe ḳaṣīde vü tārīḫ didi ehl-i süḫan
Bilindi pāye-i ʿirfān u rütbe-i eşʿār

(55) Kemīne Ḥıfẓī-yi nā-çīz dāḫi şevḳında
Nizāʿ-ı lāle vü gül faṣlın eyledi der-kār

Neteki lāle cihān bāġına virüp zīver
Ṭulūʿ-ı mihr-i gül āfāḳı ide pür-envār

Güler cemāliñi ṣoldurmayup Ḫudā her dem
Mülāzim-i der-i iḳbāliñ ola istimrār

28

Tevārīḫ-i Belīġa-i ʿĀṭıf Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Teʿāla'llāh evān-ı ʿīd eyyām-ı ṣafā-āver **[Sene: 1155]**
Müyesser oldı bir Loḳmān dil-i bī-māra çün zībā **[Sene: 1155]**

Kemāl-i ḥikmetiyle Bū ʿAlī Pāşā yine geldi **[Sene: 1155]**
Ḳudūmi oldı dehr içre ʿaṭā-zāy u elem-fersā **[Sene: 1155]**

O mühr-i ṣāḥib-i evveldir aldı bu nizāʿatle **[Sene: 1155]**
Cenābī ʿadl-güster ṭabʿı bālā-sāmī vü bīnā **[Sene: 1155]**

Cevād-ı dehr-i ʿallāme-hüner senc ü ʿavārifdān **[Sene: 1155]**

Raḥīm-i erşed ü vālā cevād-ı ṣāḥibü'l-ārā **[Sene: 1155]**

(5) Kemāl-i yümn-i ʿavnī bāʿiṯ-i emn ü emāni'llāh **[Sene: 1155]**
Kerīm-i Ḥātem-i devrān vecīh-i ekmelü'l-ḫassā **[Sene: 1155]**

Ehālī devletinde ṣāḥib ü mükrim-mihān nā-dān **[Sene: 1155]**
Muʿīn-i ehl-i dāniş maʿden-i pāk u ʿaṭā-fermā **[Sene: 1155]**

Vezīr-i ʿālim ü ʿādil müşīr-i ecmel-i dānā **[Sene: 1155]**
Kerīm ü nām-verā ki dil ü aʿlā-yı ʿAlī Pāşā **[Sene: 1155]**

Ne mümkin k'ola maḥrūmān evānında maʿārifle **[Sene: 1155]**
Hele ḥaḳ bu ki maḳbūl-i şehen-şāh-ı zemīn vālā **[Sene: 1155]**

ʿ Avārif şimdi bīnā vü cemāl erbābı hep elzem **[Sene: 1155]**
Müʾebbed eyleye Ḥaḳ devletinde pākdir zīrā **[Sene: 1155]**

(10) Maḥalli oldı min ʿindi'llāh ol Dārā-yı Ḥātem-dil **[Sene: 1155]**
Egerçi pāk-ṭabʿ u Nerm lākin Ḳahramān zībā **[Sene: 1155]**
[15-b]
Hemīn inʿām u iḥsānı olur her sūyede cārī **[Sene: 1155]**
Kerīmü'ṭ-ṭabʿ u luṭf-ı pāk ṣāḥib-reʾyidir ḥaḳḳā **[Sene: 1155]**

Cemāl ile ide Allāh füzūn ʿömrin ṣafālarla **[Sene: 1155]**
Ne aḥlā ṣāḥib-i cedd-i kemāl ü rüşd-i ʿilm-ārā **[Sene: 1155]**

Ḫudāyā eyle ebhā merkez-i ʿālemde cūdıyla **[Sene: 1155]**
ʿAceb dehre sezā bir ehl-i dāniş āṣaf-ı bālā **[Sene: 1155]**

Çü aʿlā oldı her mışraʿla sālī eylemek iʿlām **[Sene: 1155]**
Efendim gel ʿaṭūfet ḳıl medīḥañ eyleyim inhā **[Sene: 1155]**

(15) Saʿīd ü pāk-ṭavr olmaḳ yine sen emcede şāyān **[Sene: 1155]**
Ḳudūmüñ lāzım-ı farṭ-ı ḥubūr-ı ḳalb-i her ednā **[Sene: 1155]**

Ḳıla meşmūl-ı iḥsānı kederden eyleyüp meʾmūn **[Sene: 1155]**
Vücūduñ ṣadr-ı devletde mükemmel eylesün Mevlā **[Sene: 1155]**

Der-i devlet-meʾābıñ cāvidān sen ol ṣafāñ-ile **[Sene: 1155]**
Beni ilḥāḳ-ı ḫuddām eyle kim cāhım ola aʿlā **[Sene: 1155]**

Nigāh-ı dādıñ olmaḳ pāk-i ʿizzet **ʿĀṭıf**-ı zāra **[Sene: 1155]**
N'ola itse o çāker ṣaḥn-ı kāmında dem-ā-dem cā **[Sene: 1155]**

Efendim ḳırḳ yılda ḥāṣıl olur pāk böyle söz **[Sene: 1155]**
Ki sāl-i ṣadrıñı çün çill-i mışrāʿla idem ilḳā **[Sene: 1155]**

(20) İlāhī bize biñ yüz elli beşde luṭf-i ʿadl itdiñ **[Sene: 1155]**
İkinci defʿasıdır geldi ʿadl ile ʿAlī Pāşā **[Sene: 1155]**

29

Tārīḫ-i li-Muḥammed ʿÜzeyr Rāsiḫ

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Teʿāla'llāh zihī iḳbāl ü baḫt-ı ṭāliʿ-i ḫurrem
Yine mühr-i şerīfi aldı devletle ʿAlī Pāşā

Yine pür itdi dünyāyı ṣadā-yı müjde-i devlet

Görünmez oldı ʿanḳā-veş vücūd-ı ġamm u hemm aṣlā

Yine feyż-ı neşāṭ-ı ʿadl-ile dünyā olup maʿmūr
Niẓām-ı ḥāl-ile ḫurrem gerek pīr ü gerek bernā

Dil-i nā-şāda bundan yeg saʿādet var mı dünyāda
Felek peymāne-i ṣahbā cihān ʿişret-serā ḥaḳḳā

(5) Zamān-ı devlet ü iḳbāl-i ṣadr-ı aʿẓamīdir kim
Furūġ-ı kevkeb-i raḫşendesi mihr-i cihān-ārā

Żamīri ṣanki bir āyīne-i ṣāff-ı mücellādır
Münevver nūr-ı istiʿdād-ı fiṭrī ile ser-tā-pā

Zihī taṭyīb-i dil ḥaḳḳā zihī resm-i mürüvvet kim
Berāberdir ḥużūrında eger aʿlā eger ednā

Muḫammerdir vücūdı kīmyā-yı ḳābiliyyetle
Zihī iksīr-i cāndır ṭīnet-i pāki ġamām-āsā

Sütūde merdüm-i kāmil yegāne dāver-i ʿādil
Mürebbī-yi ehālī kām-baḫş u maʿdelet-peymā

(10) Süḫan-sencān-ı ʿālem nāz-perverdir zamānında
Edīb ü kāmil-i nuḳḳād u ṣāḥib-ḳadr-i bī-hem-tā

Zihī düstūr-ı Āṣaf-menḳabet pāşā-yı Ḥayder-dil
Ki hem ḳānūnı dānā-ḥükm-i şerʿīyi ider icrā

[16-a]

Lisān ile ḳalemle māl-ile beẕl eyleyüp luṭfın
Ḳulūb-i nāsı celb itmek aña maḫṣūṣdur zīrā

Zebān ḳāṣır ḳalem ᶜāciz anıñ vaṣf-ı şerīfinde
Ne lāzım ben öğüp medḥ eylemek meddāḥıdır dünyā

Cihān-dāver Ḫudā[5]-vendā kerīmā ṣāḥibā ṣadrā
E yā şāyeste-i taḥt-ı Cem-i evreng-i taḥt-ārā

(15) Sen ol mehdī-yi ṣāḥib-seyf-i devrānsın ki ᶜahdiñde
Mesīḥā gelse icrā idemez āyīniñi ḳaṭᶜā

Hezārān şevḳ u behcetle duᶜā-gūyān-ı dergāhıñ
Olunca naẓm-ı tārīḫ-i mübārek-bād-ile gūyā

Bu tārīḫ-i neşāṭ-āverle **Rāsiḫ** bendeñiz ancaḳ
Sezā eylerse ᶜarż-ı iḥtiṣāṣa kesb-i istiᶜlā

Gelince bir daḫi bu ṣadr-ı ᶜālīye didim tārīḫ
"*Mübārek ola aldı yümn-ile mühri ᶜAlī Pāşā*" [Sene:1155]

30

Tārīḫ-i li-Ḥaşmet Efendi

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

(1) Bi-ḥamdi'llāh nesīm-i feyż-ı Rabbānī vezān oldı
Açıldı ġonçe-i maḳṣūd-ı ᶜālem nev-bahār-āsā

[5] Metinde "ḥudā"

Güni ṭoġdı yine ẓulmet-nişīnān-ı şeb-i yeʾsiñ
Żiyā-baḫşā-yı iḳbāl oldı mihr-i ṭāliʿ-i dünyā

Ṣuyın buldı güher-pāş-ı seḥāb-ı feyż ile ʿālem
Serāb-ı ḫᵛāhiş-i dil oldı deryā-yı dür-i yek-tā

Bu demde nā-murādān şāhid-i kām ile hem-pehlū
Olurlar būse-çīn-i ārzū bī-nāz ü istiġnā

(5) Yine şāyeste-i mīnā-yı çeşm-i iʿtibār oldı
Ḫazān olmış iken gül-deste-i būy-āver-i maʿnā

Açılsun vaḳtidir gülşen-serāy-ı maʿrifet açsun
Benim de şāḫ-ı ḫāmımda gül-i medḥ-i kerem-pīrā

Gelen her dem bahār-ı cūd u iḥsān u seḫādır kim
Hezārān-ı süḫan-gūyān ider bu ṭarza vā-veylā

Odur feyż-āver-i bāġ-ı ümīd ü ḫᵛāhiş-i ʿālem
Odur revnaḳ-dih-i eşcār-ı iʿām ü kerem ḥaḳḳā

Sitemi fātiḥ-i Ḫayber niẓām-baḫşā-yı heft-iḳlīm
Nüsüḳ-sāz-ı umūr-ı dīn ü devlet nāẓım-ı dünyā

(10) Devā-pervāz u merhem-sāz-ı zaḫm-ı sīne-i ḥırmān
Şifā-baḫşā-yı ṣadr-ı devlet-i şāhen-şeh-i vālā

O rütbe ḳadri vālā kim ḳabā-yı cāhınıñ oldı
Girībānında bir tügme bu çerḫ-i ḳubbe-i aʿlā

Ḫalāṣ olmaz verā-yı Kūh-ı Ḳāf'ı cāy-gāh itse
Yedinde Ẕü'l-feḳār-ı ʿadle gerden-dādedir aʿdā

Ḥabāb-ı baḥrı fānūs-ı çerāġ-ı şuʿle-dār ile
Murād itse virir eżdāda cemʿiyyet o ṣāḥib-rā

Zer-i iḥsānı mihr-i āsmān-ı ʿālem-i cevdet
Ṭulūʿı kevn-i iflāsa olur her gün żiyā-baḫşā

[16-b]

(15) Gülistān-ı semāḥatdir o ẕāt-ı dād-āver kim
Ġarīḳ-ı şebnem-i gül-ġoncesi dünyā vü mā-fī-hā

Ḥabāb-ı baḥr-ı iḥsānın cihān teng olmasa eyler
Feżā-yı ʿāleme bir āsmān-ı ḳubbe-i mīnā

O rütbe cāhı ber-ter ḳadr-i ʿālī k'olamaz kimse
Semend-i ḫaşmetine aṭlas-ı gerdūn-ı dūn ḥāşā

Cihān-dār-ı ʿadālet-güsterā ṣadrā kerem-kārā
Bu güne naġme-sāz oldı hezār-ı ḫāṭır-ı şeydā

Gül-i kişver-güşā-yı rubʿ-ı meskūn-i seḫāvet gel
Eḳālīm-i keremde sensin ol şāh-ı cihān-ārā

(20) Ḫalāṣ eyle gel ey kürsī-nişīn-i milket-i iḥsān
Çekilmez bu felekden kec-nigāh u vażʿ-ı nā-ber-cā

Ḳudūmüñ revnaḳ-efzā oldı el-ḥaḳ ṣadr-ı aʿlāya

Vücūdın Ḥaḳ niẓām-ı ʿālem içün eyledi iʿṭā

Żiyāʿ-ı ṭalʿatiñden iḳtibās-ı nūr idüp ʿālem
Ġubār-ı maḳdemiñden rūşen oldı çeşm-i nā-bīnā

Sürūr-ı inbisāṭ ile olınca şāʿirān gūyā
Heves-nāk oldı kilkim itmege tebrīkini imlā

Tamām olur gelürse **Ḥaşmet**ā tārīḫ-i taʿdāda
"***Alup mühri vezīr oldı yine ʿādil ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

31

Tārīḫ-i Sezāyī

Müfteʿilün Fāʿilün Müfteʿilün Fāʿilün

(1) Ẓıll-i İlāh-ı kerīm pādişeh-i muḥterem
Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān-ı ḫüsrev-i ʿālī-şiyem

Niyyeti Ḥaḳ ehline luṭf u kerem dāyimā
Pertev-i ʿadli ile olmada zāyil ẓulem

Devlet ü iḳbāl ile āṣaf-ı ẕī-şānını
Mühre getürdi yine şāh-ı muẓaffer-ʿalem

Yaʿni semmi ʿAlī āṣaf [u] Ḫātem-seḫā
Ṣadr-ı ʿAlī-menḳabet ṣaf-der-i Ḥayder-ḥaşem

(5) Dāver-i ṣāḥib-hüner ḥākim-i ʿālī-naẓar
Maẓhar-ı feṭḥ u ẓafer mālik-i seyf ü ḳalem

Ḫāver-i mihr-i ʿaṭā āṣaf-ı şāh-ı cihān
Ẕāt-ı keşīrü'l-kerem münʿim-i deryā-yı niʿam

Luṭf-ı ḥakīmānesi ʿāleme virir ḥayāt
Nabż-ı cihān-āşinā Ḫākim-i Loḳmān-ḥikem

Peyker-i fer-perverin seyr iden eyler ṣafā
Medḥine ḳāṣır ḫıred vaṣfına ḥayrān ḳalem

Çeşm-i cihān açılup ḫᵛāb-ı ġam u ġuṣṣadan
ʿĀlemi şād eyledi Āṣaf-ı ʿālī-himem

(10) Ḥażret-i Bārī Ḫudā ḫayr ile dāyim ide
Merkez-i ʿālīde ol dāveri ṣābit-ḳadem

[17-a]

Düşmenine dāyimā mülk-i ʿadem ola cā
Kendü ile rūz u şeb ola erenler be-hem

Dindi güzel şānına bir niçe tārīḫler
Maʿnide taʿbīrde her birisi mültezem

Bende **Sezāyī** bu ṭarz üzre düşürdüm birin
"***Ṣadrına geçdi yine ṣadr-ı ʿAliyyü'l-kerem***" [Sene: 1155]

32

Tārīḫ-i Ḥıfẓī Efendi Kitābçi-i Ṣadr-ı ʿĀlī

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) E yā düstūr-ı ekrem nām-dāş-ı Ḥażret-i Kerrār
Bi-ḥamdi'llāh yine revnaḳda olduñ ṣadr-ı ʿālīye

Cenāb-ı Ḥaḳ her emriñde idüp tevfīḳına maẓhar
İde maḳbūl-i reʾyiñ pādişeh-i ẕü’l-meʿālīye

Raʿiyyet-perver ü ʿadl-āver ü iḥsān-güstersin
Nüsūḳ yümn-i ḳudūmüñden muḥaḳḳaḳ her ḥavālīye

Yine teşrīf-i ṣadrıñ inşirāḥ-ı ṣadra bāʿiṯdir
Ṣudūr-ı devlete aʿyān u eşrāf u mevālīye

(5) N’ola vaṣf-ı cemīliñ yazsa vāṣıf āṣafa ġālib
Müraccaḥsın kerem-kārīde her aʿle’l-eʿālīye

Hemīşe müstedām ol ʿizz-ile ṣadr-ı saʿādetde
Budur ancaḳ duʿāmız dergeh-i mevle’l-mevālīye

Didi erbāb-ı dil **Ḥıfẓī** gibi tārīḫ-i teşrīfiñ
“*ʿAlī Pāşā gelüp bulduñ maḳāmıñ ṣadr-ı ʿālīye*” [Sene: 1155]

33

Tārīḫ-i Raḥmī Efendi Ḳırīmī

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

(1) El-minnetü li’llāh yine mihr-i meserret
Ḫūrşīd-i cihān-tāb gibi oldı hüveydā

İtdi yine bu şevḳ ile ebnā-yı zamāna
Dil-şād olaraḳ birbirine müjdeler iʿṭā

Olmışdı revān cū-yı seḫā semt-i ḫilāfa

Buldı hele mecrā-yı ḳadīmin yine ḥālā

Yaʿnī ki şehen-şāh-ı cihān dāver-i aʿẓam
Tefvīż-i umūr itdi yine ehline ḥaḳḳā

(5) Ḥaḳḳā ki bulup ṣāḥibini mühr-i hümāyūn
Sırr-ı meṣel-i vāfeḳa şeʾn oldı hüveydā

Düstūr-ı kerem-manḳabe nām-āver-i Kerrār
Faḫru'l-vüzerā Āṣaf [u] Ġāzī ʿAli Pāşā

Teşrīf idicek devlet ü iḳbāl ile ṣadra
Her sīneye bir gūne ṣafā eyledi ilḳā

Ferş itse n'ola pāyına mihr aṭlas-ı çerḫı
Ḥasret-keşidir bunca zamān ṣadr-ı muʿallā

Şīrīn geliyor ḳand-ı mükerrerden efendim
Tekrār-ı ḳudūmüñ dile çün şehd-i muṣaffā

[17-b]

(10) Pür-şūr idi telḫ-āb-ı firāḳıñla zamāne
Dād eyledi iḥsān-ı mükāfāt ile Mevlā

Şimdi yine bu şevḳ ile erbāb-ı maʿārif
Pür-dāʿiyedir fikret-i tārīḫ ile ammā

Tevfīḳ-i Ḫudā'dır buña bī-fikr ü teʾemmül
Bir laḥẓada buldum niçe tārīḫ-i dil-ārā

Tārīḫ-cilik ḥaḳḳ-ı ādā-yı ḳalemimdir
Çoḳ görmez efendim baña bu rütbe-i dünyā

Ḥaḳ ʿömrüñi efzūn ide iḳbāliñi müzdād
Hem-vāre saña eyleye tevfīḳını hem-pā

(15) Teşrīf-i şeref-baḫşına **Raḥmī** didi tārīḫ
"***Mühr oldı ola saʿd u mübārek ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

34

Tārīḫ-i Diger

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Didim bir bī-bedel tārīḫ-i zībā aña ey **Raḥmī**
"***Yine mühr aldı nām-ı nīk [ile] Āṣaf ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

35

Ve lehū

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Ḳudsiyān söyledi teşrīfine **Raḥmī** tārīḫ
"***Müjde vir mühre efendiñ ʿAli Pāşā geldi***" [Sene: 1155]

36

Tārīḫ-i Fāʾiz Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Ḫıdīv-i ḳadr-dān u pād-şāh-ı maʿdelet-ʿunvān
Kerāmet-pīşe yaʿnī Ḫān Maḥmūd-ı iṣābet-fen

Vezīr-i Bermekī-ṭabʿın ʿAlī Pāşā-yı yek-tāyı
Yine gördi k'odur ṣadr-ı güzīne elyaḳ u aḥsen

O Āṣaf-dānişī ġilʿat be-dūş-ı iḥtirām itdi
Olup ṣīt-i mübārek-bād gūş-ı çerḫa şūr-efken

Yine oldı ṣadāret pāy-gāhı ḥaḳḳına vāṣıl
Hemān itdikleriyle ḳaldı gerdūn-ı hüner-düşmen

(5) Sürūş-ı ġaybden mesmūʿ olundı naṣṣ-ı "*cāʾe'l-ḥaḳ*"
Mükāfāt eyledi eyyām-ı ʿasra Ḥażret-i Ẕü'l-Men

Bi-ḥamdi'llāh yine envār-ı ḫūrşīd-i cemāliñle
Kerem öksüzleriniñ oldı çeşm-i ṭāliʿi rūşen

Hele yoḳ şübhe dehre feyż-i Bārī olduġuñ zīrā
Bahār itdi sürūr-ı maḳdemiñle ʿālemi gülşen

Żamīriñ baḥr-ı bī-pāyān-ı iḥsān-ı mürüvvetdir
Vücūduñdur yevāḳīt-i seḫā vü himmete maʿden

Yeridir dāġ dāġ-ı āteşīn-i reşkle olsa
Ser-ā-pā-yı ten-i ḥussād naḫl-i vādī-i Eymen

(10) Ḳalur dirler güşāde ḥasret ile dīde-i bed-bīn
Gözünde sāye-i müjgān-ı rāḥat olsa da sūzen

Muṭābıḳdır bu ḥāle didügi erbāb-ı naẓmıñ kim
Maḳām-ı rāsta virmez ḫalel kec-bīnī-i ney-zen

Olunca müjde-i teşrīfi ʿālem-gīr-i istibşār

Benim de ḳopdı bir tārīḫ **Fāʾiz** bāġ-ı ṭabʿımdan

[18-a]

Mücevher mışraʿınıñ biri īṣār-ı ḳudūmiyçün

Ḥurūf-ı sādeden biri muʿarrā noḳṭa vü şekden

"ʿAlī Pāşā'ya virdi çün şeh-i ʿālem seni tekrār" [Sene: 1155]

"Beşāret ola ey mühr-i vezāret dīdeler rūşen" [Sene: 1155]

37

Ḳaṣīde-i Müʾmin-zāde Ḥasīb Aḥmed Efendi

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) E yā sütūde-şiyem nām-dāş-ı ṣıhr-ı Ḥabīb
Ve yā cenāb-ı kerem verziş-i vezīr-i lebīb

Ebu'l-fütūḥ u meġāzī-şiʿār u Ḥātem-cūd
Vekīl-i muṭlaḳ-ı şāhen-şehe baʿīd ü ḳarīb

O şehr-yār-ı Sikender-ḥaşem sitāre-ḫadem
Derinde ḥācibi olsa sezādır Evrengzīb

Şuʿāʿ-ı neyyir-i iclāl ü sāye-i Müteʿāl
İmām-ı ḳıble-i iḳbāl o dād-kār-ı necīb

(5) Hemīşe taḫt-ı şükūhunda ber-devām olsun
Benān-ı şevketi yine ṭaḳındı ḫātem-i zīb

Ne zīb-i mühr-i ḥikem-senc-i ṣadr-ı düstūrı
K'ider cihāna Süleymān ḥükmini tertīb

Vezīr-i ekrem ü ʿālī-himem ʿAlī Pāşā
Firāḳı itmiş-idi ser-te-ser cihānı ġarīb

Yine vezīr-i cedīrin bulup şeh-i İslām
Biri birine bağışlasun ol Ḫudā-yı Mücīb

Sütūde menḳabetā Dāver-i felek-ḳadrā
Yine ḳudūm-ı şerīfiñdir itdiren teşbīb

(10) Dehān-ı ʿālemi ḳand-ı mükerrer-i cāhıñ
Yebūset üzre iken eyledi yine terṭīb

Kümel mükerrer-i ḫalḳ-ı cemīliñ itmededir
Meşām-ı ʿālemi taʿṭīr ey müşīr-i edīb

Hezār-ʿacz ü ḳuṣūr ile şerm ü ḫacletle
Der-i ʿināyetiñe ʿarż-ı ḥāl-i ʿabd-i keʾīb

Budur ki iẕn-i şerīfiñ olursa sulṭānım
Kümeyt-i ḫāme-i iʿcāzım ideyim tesyīb

Egerçi sıḳleti var mūriṣ-i kelāl ammā
Olur mı māniʿ-i emvāc-ı yem laḳīṭa-i sīb

(15) ʿİnāyet eyle efendim niyāzım eyle ḳabūl
Benim o seng-i felāḫan-şiʿār merd-i ġarīb

Çerāġ-ı rūşen iken ḫān-ḳāh-ı bābıñda
Bu rūzgārda olmışdım inṭıfāya ḳarīb

Egerçi olmasa fānūs-ı ḥıfẓı Mevlā'nıñ
İderdi ṣarṣar-ı ġam şemʿ-i cismimi tezvīb

Felek çalup beni ṭaşdan ṭaşa bi-emri'llāh
Bilinmedik ne cefālar faḳīre oldı muṣīb

Ḳılup sihām-ı ḳażāya beni hedef gerdūn
Mükedderāt ise itdi biri birin taʿḳīb

[18-b]

(20) Ḫudā bilür ki tehī-ceyb ü dāmenim ammā
Elimde naḳd-i niyāzım dilimde ṣabr u şekīb

Olup girīve-rev-i semt-i vādī-i imlāḳ
Reh-i teḫayyüre yek-sān olup firāz ü nişīb

Beni maḥalle maḥalle ṭolandurup devrān
Menāzil-i ḳamere itdi kevkebim taḳlīb

Yahud mekāri ṭavārı ṣanup ṭolaşurdı
Girān kirāyile odun eve ider taʿzīb

Şikeste-ḫāṭır olup çāre-cū-yı ṣıḥḥat iken
Nüvīd-i maḳdem-i pākiñ bu zāra oldı ṭabīb

(25) Sarāy-ı Bosna'da da bāʿiṯ-i ḥayātım idiñ
ʿİnāyetiñ baña virmişdi cevherīn-terkīb

Bu vaḳte dek o devānıñ dirisiyim ammā

Esās-ı şevḳımı gerdūn eyledi taḫrīb

Eger ᶜināyetiñ olmazsa ben dil-efkāra
Esāᵓetimle ider nās bendeñi teşrīb

ᶜAyāl-i bend-i nüvīn olmasaydım ᶜālemde
Medāris içre iderdim sükūnumı taṣvīb

Fevāᵓid isteriseñ Mıṣr'a git dinilmiş iken
Dirīġ olmadı ol dāḫi ben gedāya naṣīb

(30) Yaḫud olaydı Kütāhiyye semtine ᶜazmim
İderdim anı merāmım ḫuṣūline tesbīb

Cenāb-ı Ḥażret-i Müfti'l-Enām-ı ṭālib-ḳāh
İder nevāziş-ile gerçi ḫāṭırım taṭyīb

Der-i saᶜādetine ᶜarż-ı riḳᶜa itdikçe
İder o derdli Belġrad'ı bendeñe taṣvīb

Ḳubeyl-i fetḥde anıñ ḳażāsı mümkin iken
Efendim eylemediñ anı bendeñe tensīb

Şikāyet eyler iken ibn-i müslim açlıḳdan
Revā mıdır ideler ibn-i müᵓmini taᶜz̲īb

(35) Egerçi rütbesi Baġdād līk nefᶜi ᶜadīm
Yeter mi yoḫsa ḳurı pāye iḥtişām-ı kez̲īb

Becā-yı rütbe-i Baġdād oldı Maġnīsā
ʿİnāyetiñle bu nā-kāma Bosna'da taḳrīb

O rütbe beg Filibe manṣıbına īṣāli
Sezā degil midir āy Āṣaf-ı kerem-tertīb

Ṭarāblus'dan olup biri manṣıb-ı Ġalaṭa
Aña naẓarla efendim olur mı emr-i ġarīb

ʿAle'l-ḫuṣūṣ efendim gibi kerem-kārıñ
Seferde daḫi ḥażarda kuluñ degül mi Ḥasīb

(40) Mevāli ḳullarıñıñ cümlesinden eski iken
Mezāḥimim yoġ-iken cāhım ideler taṣʿīb

[19-a]

Ḳapıñda bende-i ḫıdmet-güẕār olup ḳalmaḳ
Virirdi cāh-ı Ḥaleb deñlü baña revnaḳ u zīb

ʿİnāyet eyle efendim emān-ı iḥsān ḳıl
Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳ çünki muḥsinine ḳarīb

Be-nūr-ı Aḥmed-i hādī be-ḫubb-ı evlādī
Be-Āl ü ʿutret ü Ṣaḥb-ı Kirām ʿale't-tertīb

Be-ʿizz-i Leyle-i Miʿrāc-i Mefḫar-i Kevneyn
Be-sırr-ı nāz u niyāz-ı Resūl ü Rabbü Mücīb

(45) Be-yümn-i maḳdem-i Ḫayrü'l-Beşer be-daʿvet-i Ḥaḳ
Be-reh-nümāyī-i Cibrīl ve ittiṣāl-i Ḥabīb

Be-enbiyā-yı ʿiẕām u be-evliyā-yı kirām
Ḥasīb-i bende-i nāçīziñi buyur taṭyīb

Yeter yeter ser-i iclālin eylediñ taṣdīʿ
Duʿā-yı ḫayrına başla ḳabūle olma mürīb

Ġubār-ı dergehine naẓmı sāde ʿarż eyle
Anı ʿināyet-i ʿayn-ı kerīm ider teẕhīb

Vücūd-ı pākini Mevlā ḫaṭādan ide emīn
Muvaffaḳ eyleye ṣadrında ḫayra Rabbü Mücīb

(50) Mede'd-dühūr serīrinde ber-devām olup
Muʿīn ü yāveri olsun Ḫudā baʿīd ü ḳarīb

Hemīşe rūz u şebi ʿīd ü Ḳadr ola Yā Rab
Cihānda tā kim ide birbirisini taʿḳīb

38

Tārīḫ-i Es-Seyyid Nermī Efendi

Mefʿūlü Mefāʿīlün Mefʿūlü Mefāʿīlün

(1) Ḫallāḳ-ı cihān ḥaḳḳā bir Āṣaf-ı dānā-dil
Luṭfıyla ʿaṭā ḳıldı bu devlet-i aʿlāya

Cūd ehli ʿaṭā-pīşe dāyim kerem-endīşe
Bī-gāneye vü ḫīşe aʿlāya vü ednāya

Tā cānib-i maşrıḳdan pertev ṣaluben geldi

Ṣan mihr-i münīr-āsā bu salṭanat ᶜuẕmāya

Teşrīf-i şerīfiyle gün gibi żiyā virdi
Pür-lemᶜa olup ḥüsni bu ṣadr-ı muᶜallāya

(5) Ebr-i keremi ḥaḳḳā bārān-ı ᶜaṭā dökdi
Beñzer kef-i iḥsānı çün lücce-i deryāya

Pür-jeng-i elem iken āyīne-i diller hep
İḥsān ile döndi mirʾāt-i mücellāya

Pür-niᶜmeti Mevlā'nıñ mebẕūlü firāvendir
Teʾs̱īri muḳarrardır teşrīfiniñ eşyāya

Ḥikmetle derūnı pür olmaḳlıġa şāyeste
Dāniş ile Eflāṭūn İskender [ü] Dārā'ya

Tā ṣubḥ-ı ezel ḳılmış Ḫallāḳ-ı cihān rūzī
Revnaḳda ola cismi bu ᶜālem-i dünyāya

(10) Ṣıdḳıyla Ebū Bekr ü ᶜadliyle ᶜÖmer gūyā
ᶜOs̱mān ve ᶜAlī-sīret cūdıyla eḥibbāya

Tekrār-ı kerem ḳıldı bir böyle cihān-bānī
Ḫāḳān-ı cihān Maḥmūd Sulṭān-ı Cem-ārāya

[19-b]

Ez-dil dilerim **Nermī** dergāh-ı İlāhī'den
Tā ḥaşre degin olsun ṣadrında o Cem-pāya

Tāc-ı ser-i Edhem'dir tārīḫine ser-nāme

"*Allāh kerem ḳıldı mühri ʿAlī Pāşā'ya*" [Sene: 1155]

39

Tārīḫ-i Ṣıdḳī ʿAbdullāh Efendi

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ḥikmet-āmīz olsun olursa süḫan
Şāʿirāne her edā oldı beyān

Her ne ise dād-ı Ḥaḳ saña göñül
Ḳıl ḳalemden ol füyūżātı revān

Ol Ḥakīm-i lā-yezāl iḥsān ider
Saʿd-ı aḫter gösterir gāh āsumān

Başḳa ḥāletdir gehī ehl-i süḫan
Semt-i maʿnāya ider ʿaṭf-ı ʿinān

(5) Reh-güẕerdir āşinā-yı vaḥdete
Pek de bī-gāne degüldür bu cihān

Nālesi şāyān-ı gūş olmazsa da
Söyler elbet devr-i güldür bülbülān

Līk ḳābil mi dimāġ-ı ḫuşkile
Ter-zebānıñ itdigi vaṣf u beyān

Mihr-i luṭfuñ ẕerresi itse ẓuhūr
Refʿ olurdı dildeki bār-ı girān

Didiler var ḥışn-ı ʿişmet yoḳ mıdır
Tā-be-key ġam kāfiri ey Müslümān

(10) Maʿden-i iḳlīm-i ḥüsn ü ḫulḳ olur
Her ẓuhūruñ rūḥı iksīr-i nihān

Meskenet ṣūretdedir teʾs̱īr-i dem
Kār-ger yeter oldı der-ḳabża kemān

Bende-i maḳbūline iḥsān ider
Ol ʿimārāt-ı ḳulūb-i müsteʿān

Her maḥal kenze revā olmaz meger
Ola ʿālemde żamīr-i ʿārifān

Naġme-i ġaybiyye semʿ-i dil gerek
Rāst görür bülbül-i ḳuds-i āşiyān

(15) Feyż-i hestī-i ḥaḳīḳat didiler
Bir es̱er vardır ki lübb-i ʿaḳl u cān

Eyleme ḥaddi tecāvüz[6] **Ṣıdḳıyā**
Tā-be-key ṭavr-ı ʿacīb ey nā-tevān

Ḳaṣdım oldur Ḥaḳ vire sulṭānıma
Ḳuvvet-i ḳudsiyye-i rūḥāniyān

[6] Metinde “tecāvür”

Ḳat-be-ḳat mühre revā tārīḫ-ile

“***Pes ʿAlī Pāşā müşārun bi’l-benān***” [Sene: 1155]

40

Ve lehū

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ṣōfiyāne naẓma āġāz idelim

Oldı āyīn-i süḫan devr-i revān

[20-a]

Rāh-ı naẓmıñ pek ziḥāmı var hele

Ḫufte vādīdir bu semt-i dil-sitān

Bir ḫaber var mübtedā mı aṣla līk

Nüsḫa-i ṣadr oldı taḥrīre mekān

Dest-res olan şikāra ber-hevā

Bāz-der bāzū gerek pençe-resān

(5) Mürde-dil iḥyā iden ʿĪsā-deme

Dād-ı Ḥaḳ’dır ol ḥayāt-ı cāvidān

Hem şecāʿat hem seḫāvet ṣāḥibi

“***Nām-dāş-ı Ḥayder-i Kerrār olan***” [Sene: 1155]

41

Tārīḫ-i Ṭāhir Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Bāreke’llāh zihī ṭāliʿa-i mihr-i sürūr

Ki żiyā-baḫş-ı dil-i dīde-i dünyā oldı

Levḥaşa'llāh ḫoş-ā sāniḥa-i feyż-ā-feyż
Ki beşāşetde ruḫsāre-i eşyā oldı

Ḥamdüli'llāh ᶜaceb mevsim-i şādī ki bu dem
Ġamm-ı dīrīneye müstelzim-i ifnā oldı

Ḳalmadı ẕerre ḳadar renc-i kedūret dilde
Aña āmed şod iden ẕevḳ-ı müheyyā oldı

(5) Ḥabbeẕā müjde-i nā-geh res-i pür-feyż-i sürūr
Ki dile māye-i ṣad-şevḳ-i dü-bālā oldı

Yaᶜni faḫru'l-vüzerā ḥażret-i ṣadr-ı sābıḳ
Yine teşrīf-i kün-i ṣadr-ı muᶜallā oldı

O ḫidīv-i kerem-āmūz ki vaṣf-ı pāki
Böyle pīrāye-i ser-ṣafḥa-i imlā oldı

Āb-ı rū-yı vüzerā pertev-i ḫūrşīd-i ᶜalā
Cevher-i kān-ı seḫā mekremet-ārā oldı

O semmī-yi Esedu'llāh ᶜAlī Pāşā kim
Feth u tevfīḳ u ẓafer ẕātına hem-pā oldı

(10) Ḥayder-i rezm-güşā ṣaf-der-i meydān-ı veġā
Rüstem-i ṣaff-şiken-i ᶜarṣa-i hīcā oldı

Ḳahramān-ı rezm ki her naᶜra-i ṣavlet eseri

Mūcib-i velvele-i günbed-i mīnā oldı

Şefḳat u merḥamet ü ʿadlde bī-şibh ü ʿadīl
Cūd u iḥsānda ḫod fāʾiz ü yek-tā oldı

Ola hem-vāre hem-āġūş-ı ṣafā-yı cāvīd
Tā ki nüh-ṭāḳ-ı felek ṣābit ü ber-pā oldı

İde Feyyāż-ı ezel ṣadr-ı vezāretde muḳīm
Ki vücūdı kerem-i Ḥażret-i Mevlā oldı

(15) **Ṭāhirā** cevher-i ḥarf-ile bu beyt-i raʿnā
Sāl-i teşrīfine tārīḫ-i muʿallā oldı

[20-b]

Ḥamdüli'llāh ki bi-taḳdīr-i Cenāb-ı Mennān
"*Mühr-i iḳbāl-i be-nām-ı ʿAlī Pāşā oldı*" [Sene: 1155]

42

ʿArż-ı ḥāl-i Ḥasīb-i şīfte-ḥāl ber-cenāb-ı Müşīr-i ẕü'l-celāl

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

(1) Ey kām-kār-ı mesned-i iḳbāl-i ʿizz ü cāh
Erbāb-ı kāma südde-i vālāsı ḳıble-gāh

Ehl-i kemāl gerçi girān-ḫᵛāb-ı yeʾs idi
Şimdi zamān-ı ʿadliñ ile geldi intibāh

Ṭūfān-ı naẓm her ne ḳadar mūcīz ise
Baḥr-i Muḥīṭ-ı cūduña nisbet kemīne-çāh

Küflenmiş idi nuṭḳ idemezdi dehānımız
ᶜAyn-i zülāl-i merḥametiñ virmese refāh

(5) ᶜAcz-āverāne kehfü'l-emāndır der-i ᶜaṭāñ
İsᶜāf-ı kām itmede bir kemterīn-nigāh

Besdir cilā-yı dīde-i ümmīde Āṣafā
İksīr-i aᶜẓam oldıġına yoḳdur iştibāh

Bir manṣıb ile bendeñi yine çerāġ ḳıl
Ey dergeh-i ᶜināyeti ehl-i dile penāh

Her ḥālde muvaffaḳ-ı tevfīḳ-ı Ḥaḳ olup
Ḫāk-i deriñde ola cihān ḫalḳı dād-ḫᵛāh

43

Tārīḫ-i zībā-yı ᶜİṣmet Efendi

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

(1) Şehen-şāh-ı muᶜaẓẓam Ḫān-ı Maḥmūd-ı ẓafer-perver
Zamānında bulur hep ehl-i dünyā rāḥat u ārām

Hemīşe luṭfı cārī oldıġın bundan ḳıyās eyle
Ki böyle āṣaf-ı ẕī-şāna tekrār eyleyüp inᶜām

Ṣadāretle be-kām itdi o ᶜālī-baḫt u dānāyı
İdüp mühr-i hümāyūn ile aña ᶜizzet ü ikrām

Bu ilhām-ı Ḫudā'dır ḥaḳ bu kim şāh-ı cihān-bāna
Vekīl-i muṭlaḳ ᶜunvānıyla itmek anı istiḫdām

(5) Mükerrer luṭfa elyaḳ var ise el-ḥaḳ yine şimdi
O ẕāt-ı bī-bedeldir cümleden aʿlā vü nīkū-nām

Mekārim-pīşe ḫayr-endīşe düstūr-ı melek-ḫaṣlet
Müşīr-i şīr-ṣavlet müsteşār-ı küll ẓafer-fercām

Niẓām u rāḥata bāʿiṯ olur her reʾy ü tedbīri
Ne semte ʿazm iderse ceyşine fetḥ u fütūḥ-aʿlām

Ẓafer-muʿtād olup şemşīr-i bürrānıñ ki ḫavfından
Düşer ḳalb-i ʿadū-yı dīne bīm ü āteş-i ālām

Mücerrebdir ki ḥüsn-i ḫulḳ-[i]le mevṣūf olan ẕātıñ
Ümūrın sehl ider Mevlā görünmez ṣūret-i evhām

(10) Hemīşe ḥükm ide dünyāya bā-ʿavn-i Ḫudāvendī
Murādınca döne çerḫ-ı ẓafer-pīrā-yı mīnā-fām

Kemīne bendesi **ʿİṣmet** didi tārīḫ-i teşrīfin
"*İkinci defʿa mühr aldı ʿAlī Pāşā-yı fevz-encām*" [Sene: 1155]

[21-a]

44

Tārīḫ-i laṭīf Şeref Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Ḫoşā-ferḫunde-hengām-ı neşāṭ-efzā-yı ʿālem kim
Vezīr-i aʿẓam oldı yine bir düstūr-ı bī-hem-tā

Ne düstūr-ı mükerremdir ki fermānın murād itse

Degül rū-yı zemīne baḥre eyler şübhesiz icrā

O düstūr-ı serīr-ārā-yı ʿizz ü devlet ü şānıñ
Bu güne itdi kilk-i ehl-i dāniş vaṣfını imlā

Vezīr-i pür-hüner ẕāt-ı kerem-ver bī-bedel server
Sikender-fer dilīr-i dād-güster revnaḳ-ı dünyā

(5) Seḫāvetde naẓīri gelmemişdir ʿālem-i kevne
Müverriḫler[7] selefde yazmamış mānendini aṣlā

İki ḫāṣṣıyyet itmiş taʿbiye-tīġında dest-i ṣunʿ
Biri zehr-i memāt u birisi āb-ı ḥayāt-efzā

Olur zehri ʿadūya ḳāṭıʿ-i ser-rişte-i āmāl
Velī ebbā gül-i ṭabʿ-ı eḥibbāyı ider iḥyā

Kerem-kārā ehālī-perverā ṣadrā cihān-dārā
Seniñ ẕātıñla devlet faḫr ider ey āṣaf-ı dānā

Şecāʿat sende himmet sende luṭf u merḥamet sende
Seni her vech-[i]le yek-tā yaratmış Ḥażret-i Mevlā

(10) Şeref ile ḫulūṣ üzre duʿā-yı devlet ü şānın
Sürüp dergāhına yüz ṣoñra ḳıl tārīḫiñi inhā

Ḫudā eksikligin göstermesün ʿālemde hemvāre
Felekde devr ider tā mihr ile māh-ı żiyā-baḫşā

[7] Metinde “müverriḫler”

Mübārek eylesün Ḥaḳ ṣadrıñı devletle sulṭānım
İde tevfīḳini cümle umūruñda saña hem-pā

Anıñ teşrīfine tārīḫ biñde bir düşer böyle
"*Alup mühri yine ḥaḳḳā vezīr oldı ʿAlī Pāşā*" [Sene: 1155]

45

Ḳaṣīde-i Zeynī Aḥmed Efendi ibn-i Şeyḫü'l-İslām İsḥāḳ Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ey bihīn-merdümek-i çeşm-i cihān ḫoş geldiñ
Ve'y tevān-baḫş-ı żaʿīfān-ı zamān ḫoş geldiñ

Ey veliyy-i niʿam-ı nükte-verān ḫōş geldiñ
Ve'y şifā-baḫş-ı mizāc-ı dil ü cān ḫoş geldiñ

Hicr-ile ḳālıb-ı fersūdeye dönmişdi cihān
ʿĀlemiñ cismine ey rūḥ-ı revān ḫoş geldiñ

Der-i iclāliñe yüz sürmede ḫᵛāhiş-ger idiñ
Çeşm-i ġam-bīne çü kuḥl-ı Hemedān ḫoş geldiñ

(5) Kām-ı dehre bu geliş ḳand-i mükerrer oldı
Dād-ḫᵛāh olmış-idüḳ niçe zamān ḫoş geldiñ

Gül-i zībā-yı mükerrer gibi tefrīḥ itdiñ
Ṭabʿ-ı vālā-yı hümāyūna hemān ḫoş geldiñ

[21-b]

Ṣadrı teşrīfiñ ile geldi niẓām ʿāleme

Nāẓım-ı devlet ü dīn revnaḳ u şān ḫoş geldiñ

Genc-i bād-āver-i baḥr-ı kerem-i Mevlāsın
Ḫalḳı iġnā içün ey kenz-i nihān ḫoş geldiñ

Āṣafā dād-gerā dāver-i ʿālī-ḳadrā
Ḳudsiyān dir saña tebrīk-günān ḫoş geldiñ

(10) Ehl-i ʿirfāna ʿaṭūfetde naẓīriñ yoḳdur
Ey veliyyü'n-niʿam-ı ʿālemiyān ḫoş geldiñ

Rūze-dārān-ı ehl-i muntaẓır-ı luṭfuñ idi
Yine mānend-i hilāl-i Ramażān ḫoş geldiñ

Maḳdem-i pākiñe ʿīd itse n'ola ḫalḳ-ı cihān
Bildiler ḳadriñi ey ʿaṭf-ı beyān ḫoş geldiñ

Ḫalḳı iḥsānıña ḳandırmış-idiñ evvelde
Yine olduñ güher-efşān-ı ḥisān ḫoş geldiñ

Kām-yāb eyledi ḥubbü'ẕ-ẕeheb-i iḥsānıñ
Ceyb-i erbāb-ı dile ʿaḳd-i cümān ḫoş geldiñ

(15) İtdi leb-rīz-i ṣafā şerbet-i dīnāriyyeñ
Cūy-bār-ı keremiñ oldı revān ḫoş geldiñ

Baḥr ü berde iki dest-i kerem-efşānıñ ile
Baña ey reşk-i ṣadef ġayret-i kān ḫoş geldiñ

Āṣafā müʾtemenā bizleri iḥyā itdiñ
Çok zamān olmış-idik çün nigerān ḫoş geldiñ

Nām-ı ẕī-şānıñ ʿAlī maḫlaṣ-ı pākiñ ʿĀlī
Ḥaḳḳıña dindi velī niçe zamān ḫoş geldiñ

Ẕikr-i meʾlūfe bedel itse sezādır ṣuleḥā
Vaṣfıñı rūz u şebān u rūz-bān ḫoş geldiñ

(20) Vüzerādan kime sulṭān-ı cihān söyledi kim
Revnaḳ-ı salṭanat u mülküm olan ḫoş geldiñ

Meṣel-i "*vāfeḳa şeʾnün ṭabeḳa*" vefḳınce
Ḫulḳ-ı Maḥmūd-ı şehen-şāha çünān ḫoş geldiñ

Meşreb-i pāk-i hümāyūna mürāʿāt ideli
Ṣıdḳ u iḫlāṣ u diyānetle her ān ḫoş geldiñ

N'ola tebrīk-i ḳudūmuñla sürūşān-ı felek
Dise ey ṣadr-ı güzīn rāḥa-resān ḫoş geldiñ

Gülşen-i dehre ḳudūmuñla ṭarāvet geldi
Olsa cūlarda n'ola devr-i revān ḫoş geldiñ

(25) Yeter ey ḫāme-i muʿciz-eṣer-i **Zeynī**-i zār
Var yüri ey ḳalem-i siḥr-beyān ḫoş geldiñ

Ḥażret-i Āṣaf-ı Cem-cāha duʿālar eyle
Diye sükkān-ı felek itme gümān ḫoş geldiñ

Söyledüp maṭlabıñı luṭfı ile diye saña
Ey benim kendi s̱enā-kārım olan ḫoş geldiñ

İtme ıṭnāb-ı ṭınāb-ı süḫanıñla taṣdīᶜ
İsticābet demidir söyle bu ān ḫoş geldiñ

[22-a]

Murġ-ı İsḥāḳ gibi şeb be-seḥer eyle niyāz
Sāḥa-i ᶜarşa ide tā güẕerān ḫoş geldiñ

(30) Ber-devām eyleye ṣadrında Ḫudā devletle
Tā ki taᶜḳīb ide teslīmi her ān ḫoş geldiñ

46

Tārīḫ-i Nuṣḥī Efendi

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

(1) Bi-ḥamdi'llāh kerem bābın güşāde eyledi Mevlā
Serīr-i ṣadrı teşrīf itdi bir ẕāt-ı kerem-fermā

Getürdi ḳuṭb-ı eflāk-ı ᶜaṭāyı merkez-i mihre
Felek vefḳ-ı murād üzre bu gün devr eyledi ḥaḳḳā

Zihī düstūr-ı aᶜẓamdır ki ḳuṭb-ı dīn ü devletdir
Vücūd-ı maᶜdelet-āṣ̱ārı mülk ü salṭanat-pīrā

Ḫayāt-ı cism-i ᶜālemdir vücūd-ı pür-kerāmātı
Hüveydā ẕāt-ı pākinde dem-i ᶜĪsā yed-i beyżā

(5) Ne emre mihr-i tedbīri iderse ẕerre-perverlik

Gelür burc-ı niẓāma devr ider şems-i münīr-āsā

ᶜAceb mecmūᶜa-i sırr-ı Ḫudā'dır levḥa-i fikri
Nüvişte kilk-i ḳudretle rumūz-ı "ᶜ*alleme'l-esmā*"

Ṣaf-ı rezm-i şecāᶜatde kemīne bendesi Rüstem
Feżā-yı ḥaşmetinde bir gedā-yı kemterīn-dārā

Zemīne sāye-güster devḥa-i luṭf-ı berūmendī
Resīde şāḫ-ı iḥsānı felekde tā ser-i cevzā

Keşīde ḫᵛān-ı elṭāfı heme āfāḳa ser-tā-ser
Güşāde ḫᵛān-ı inᶜāmı ḳamu eṭrāfa ser-tā-pā

(10) Göreydi Bermekī Ḥātem seḫā-yı ṭabᶜ-ı pür-cūdın
Kerem lafẓın teẕekkürde iderdi şerm ü istiḥyā

Murādım bir iki beyt ile ᶜarż-ı bendegī yoḫsa
Beyān-ı vaṣfına ḳādir degül dünyā vü mā fī-hā

Bahār-ı gülşen-i ᶜömri ṭarāvetle ola dāyim
Nihāl-i ẕātı āşūb-ı ḫazānı görmeye aṣlā

Cihān ṭurduḳça ṭursun ṣadr-ı vālā-yı ṣadāretde
Esās-ı ḳaṣr-ı devletdir vücūd-ı eşrefi zīrā

İkinci defᶜada teşrīf idince ṣadr-ı aᶜlāya
Süḫan-dān-ı zamāne oldılar tārīḫine gūyā

(15) Temennā-yı beḳāsıyla didi **Nuṣḫī** de bir tārīḫ

"***Maḳām-ı ṣadr-ı aʿlāda ola bāḳī ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

47

Tārīḫ-i Kāẓım Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Bir şeb-i saʿd-ı ṣafāda dil-i mażmūn-ı naẓīm
Oldı peyġūle-i ʿuzletde teveccühle muḳīm

Fikret-i ṭāliʿ-i ber-geşte-i idbārından
Eşk-i ḫūn-bāşı revān sīne-i ālāmı dü-nīm

Naʿra-i velvele-i ḥāl-i perīşānından
Ḳalmadı müdrike-i vaḳte derk-i tefhīm

[22-b]

Dāʾir-i vird-i zebān şevḳıyla devrāna gelüp
Ṣafḥa-i saṭr-ı münācātda didi "*ente raḥīm*"

(5) Çeşm-i nüh-ṭāḳ-ı taḫayyülde ḫayāl-i iḫlāṣ
Ḳıldı taḫyīl-i ḫayālāt-ı mebādı tetmīm

Geldi āyīne-i taṣvīre taṣavvurda hemān
Ṣūret-i naḳş-ı gül müjde-i iḳbāl-i şemīm

İrdi bir bāġ-ı dil-ārāya şuʿāʿ-ı manẓar
Nükhet-i mevc-i küllī mā-ḥaṣal ṭarḥ-ı naʿīm

Gözüme görüñmez ruḫunda günān-ı behcet
Göricek ṭāliʿim oldığını ḳıldım taṣmīm

Didim ey baḫt nedir sende neşāṭ u şādī
Ben çekem gerdiş-i gerdūnda ālām-ı elīm

(10) Didi pes şekve vü feryād yeter āh yeter
Baḫtıñ açıldı günüñ ṭoġdı ġamıñ oldı ʿadīm

Dil-i bī-mār-ı elem-dīdeye ṣıḥḥat geldi
Ḳalmadı renciş-i devrān ile baḫtı saḳīm

Nev-bahār-ı feleğiñ açdı gözin dest-i ṣafā
Ḳıldı pür-şevḳ-i çemen ʿālemi esʿād-ı nesīm

Müttekāʾ-i ʿaẓamet ṣadr-ı serīr-i devlet
Ṣāḥibin buldı mübārek ide Ḫallāḳ-ı Ḥakīm

Didim ā yā nice teşrīfini tebrīk idem
Ẕātı evṣāf-ı kerem-kārın olam niçe raḳīm

(15) Besme-i ʿişve ile didi ki bikr-i fikriñ
Ḥacle-i ṣafḥa-i mażmūnda eyler terḳīm

Neşʾeʾ-i cām-ı peyām-ı eṯer-i sūrīden
Kilk-i iʿcāz bu nev-maṭlaʿı ḳıldı tanẓīm

Zübde-i ḥāṣıla-i dāʾire-i heft-iḳlīm
Şeref-i ḳuṭb-ı felek saʿd-ı burūc-ı taḳvīm

ʿAli Pāşā-yı kerem-şān-ı vezīrü'l-manṣūr

Nāmı kerrār-ile tekrār olundı taᶜẓīm

Şuᶜle-i şaᶜşaᶜa-i nūr-ı çerāġ-ı ḥikmet
Şemᶜ-i seccāde-i miḥrāb-ı şerīᶜat-teslīm

(20) Nüsüḵ-āmīz-i mezāyā-yı beyān-ı diḵḵat
Sebaḵ-āmūz-ı meżāmīn-i ḫaḵāyıḵ-taᶜlīm

Aᶜlem ü ekmel-i ikmāl-i kemālāt-ı yaḵīn
Erşed ü efżal-i efżāl fażl-ı ḳalb-i selīm

Vāḵıf-ı remz-i rumūzāt-ı mütūn-i īḵān
Cümle-i sırr-ı künūzāt-ı meᶜānīye ᶜalīm

Maẓhar-ı mülṭafit-i mekremet-i Rabbānī
Ṣāḥib-i reᵓy-i sidād lāyıḵ-ı ṣadru't-tekrīm

Gelse mecmūᶜa-i ecrām-ı müdīr-i felege
Levḥa-i baḫş-kerem-i ẕātını eyler taḵdīm

(25) Maṭlaᶜ-ı saᶜd-ı ṭavāliᶜde ṭulūᶜ-ı meh-tāb
Ḫāk-i pāyın ser-i esᶜādına ḳılmış dīhīm

[23-a]

Dehen-i kilk-i ᶜuṭārid ola der-ṣafḥa-i rāz
Saṭr-ı fikretde olur vaṣf-ı kemāl-ile kelīm

Ḥāmil-i dāᵓir-i ḳavs-i şeref-i zühre ider
Ṭarab-ı müjde-i iḵbāl-i ḳudūmin taḵsīm

Ẕerre-i ḫāk-i reh-i ʿāṭıfet ü luṭfı ile
Māyil-i evc-i küll mihr-i cihān-tāb-ı nedīm

Mevc-i elmās-ı eṣer şaʿşaʿa-i tīġından
Dest-i mirrīḫ olur mużṭarib-i lerze-i bīm

(30) Müşterī maḳdem-i mesʿūd-ı himem cūyında
Naḳd-i cānını niṣār itdi miṣāl-i zer ü sīm

Rüteb-i şānı ile kesb-i saʿādet itdi
Züḫal āyīne-i idrākde olınca fehīm

Dāmenin açmış ebr-i dest-i güşād-ʿālem
Niʿam-ı himmeti deryūzesi ber-dūş-ı ledīm

Kef-i vālā-himemi olsa güher-pāş-ı niʿam
Olur ābiş-ḫōr-ı inʿāmı cihāna taʿmīm

Feyż-i cūdı feyeżānında müfīż olduḳça
Lücce-i baḥr-ı ʿaṭā luṭfını itmekde ʿamīm

(35) Oldı baḫşāyiş-i ḫōd-gāmı cihāna cārī
Şarḳ-tā-ġarb keremiyle n'ola ola tenʿīm

ʿĀleme maḳsemü'l-erzāḳ kef-i elṭāfı
Herkese mūṣıl-ı aḳsām-durur vech-i ḳasīm

Cümle tārīḫ ü siyer nice vuḳūʿāt-ı eṣer
Ẕübde-i diḳḳate geldi bi-ṭarīḳı't-tefhīm

Gelmedi böyle vezīr Devlet-i ʿOs̱mānī'de
Gelmedi devlet-i eslāfda Allāhü ʿalīm

Dest-gīr-i ġurabā melceʾ-i ḥāl-i żuʿafā
Gevher-i kān-ı ʿaṭā āṣaf-ı ẕī-şān u ḥalīm

(40) Zīb-i ṣadr-ı ʿaẓamet revnaḳ-ı ʿizz ü devlet
Ḫāmi-i remz-i şerīʿat ḥikem-ārā vü kaẓīm

Āṣafā nām-verā bende-i nev-zā ṣadrā
Erşedā maẓhar-ı her-mesʾele-i şerʿ-i ḳavīm

Sensin ol nāṣır u manṣūr u müʾeyyed-bi'llāh
Sensin ol dād-ger-i ʿāleme rāḥat-teʾmīm

Ḫān Maḥmūd gibi pādişeh-i vālā-şān
Seni tevkīl-i ʿadālet ile ḳıldı taʿẓīm

Tīġ-i ṣamṣām-ı ḳażā-kār e s̱er-i ḳahrından
Oldı ṣad-pāre dil-i düşmen-i bed-ḫū-yı e s̱īm

(45) Olalı zemzeme-i maḳdem-i nev-iclāliñ
Rū-be-dūzaḫ çekilüp gitmede aʿdā-yı leʾīm

Ḫāme-i tāze-zebān midḥatini söyleyemez
Sırr-ı evṣāfıña **Kāẓım** ḳuluñ olsun mı ḥarīm

Mebdeʾ-i bezm-i elest olalı rū-der-ʿālem

Nīl-i āmāl-i duʿādır saña ey naḳd-i ḥazīm

Her kimiñ noḳṭa-i ḳalbinde ola ʿuḳde nihān
Ola biñ derd-ile ārām-gehi ḳaʿr-ı caḥīm

[23-b]

Olasın sen ebeden kūşe-i devletde mekīn
Ẕātını ide ḫaṭālardan emīn Rabbü Ḳadīm

(50) Vaṣf-ı ẕātında duʿā ile didim tārīḫin
"***Geldi ṣadra ola dāyim ʿAlī Pāşā-yı kerīm***" [Sene: 1155]

48

Tārīḫ[8]-i Sālim Efendi

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün

(1) Ḫudā'ya ḥamd ü ṣenā kim güşāde bāb-ı niẓām
Fuyūż-ı luṭf-ı İlāh'a muḳārin oldı merām

Bulandı reng-i güşāyiş çemende lāle seḥer
Sürūr-ı tāmm ile eyler ṣafāsını iʿlām

Bu demde serv-i ser-efrāz gördüm āzāde
Ṣafā-yı bāl ile eylerdi ṣaḥn-ı bāġa ḫırām

Bülend-rütbe-i ṣadr-ı cihān ʿAlī Pāşā
Vezīr-i aʿẓam-ı ṣāḥib-nigīn-i cūd-ı be-nām

(5) Edīb-i ʿilm-i belāġat debīr-i dāniş-ver
Ferīd-i ḫᵛāce-i ʿaṣr mefāḫir-i eyyām

[8] Bu manzumenin başlığı "Tārīḫ-i Sālim Efendi" olarak belirtilmişse de manzumede bir tarih mısraı mevcut değildir.

Kilīd-i ḳufl-i künūz[9]-ı cevāhir-i iḥsān
Ṭılısm-ı genc-i rumūz-ı mevārid-i eyyām

Ṭabīb-i dār-ı şifā-yı merāḥim [ü] şefḳat
Ẓahīr-i bāy u gedā ḫassīr-i ḫavāṣṣ u ʿavām

Keremde Bermekī-ṭabʿ ẕāt-ı pür-cūdı
ʿAce[b] mi eyler ise nām-ı Ḥātem'i kem-nām

Olurdı ḥaşmet-i cāhın göreydi Keyḫüsrev
Sipihre tācın atup dergehinde ʿabd-i ġulām

(10) Ḫıdīv[10]-i mekremetā ẕāt-ı maʿdelet-ṣıfatā
E yā ṭabīb-i dil-i derd herkes nā-kām

Ḥikāyet eylesem aḥvālimi ḥużūruñda
Kemīneñe neler itdi bu çerḫ-ı bed-fercām

Velī cesāret-i taṣdīʿ şimdi müşkil-ter
Daḫi ḳalem anı ḳādir degül k'ide itmām

Olalı sāye-i naḫl-i mekārimiñden dūr
Niẓām-ı ḥāli felek eylemişdi baña ḥarām

Ḥarīm-i dilde hep esbāb-ı ʿīyşim itdi hebā
Teʿāḳub eyleyüp āmed şod-ı ġam u ālām

[9] Metinde "künūr"
[10] Metinde "ḫıdīv"

(15) Hezār-żaᶜf ile laġzīde-pā-yı ḥayret idüp
Fütāde itdi beni ḫāk-i z̲illete eyyām

Ne deñlü cevri füzūn eylediyse bana felek
Ben eyledimdi bu mażmūnla anı ilzām

Güz̲eşte ḳulluġum ol āṣaf-ı mülk-i ṭabᶜa
Yeter medār-ı şeref bana tā be-rūz-ı ḳıyām

Ġubār-ı dergehi kuḥl-ı cilā-yı çeşm iken
Feżā-yı digere rū-māl olur mı bu nā-kām

Se-rūze defᶜ-i żarūret içün revā mı bana
Necāh-ı ġayra varup rāġıb-ı taᶜalluḳ olam

(20) Meger yine ide teşrīf-i ṣadr-ı muḥteremi
O z̲āt-ı pāk-i felek-ḥaşmet ü melek-ḫuddām

[24-a]

Seniñ telāfī-i cevr ü ez̲āñ[11] olurdı felek
İderse ᶜabd-i ḳadīmiñ sezā-yı istiḫdām

Hezār ḥamd ü s̲enā ol Cenāb-ı Mevlā'ya
Ki oldı ḫᵛāhiş-i dil cilve-ger be-vefḳ-ı merām

Bu sözde ṣādıḳam ammā ki ol kerem kānı
Kerem idüp beni taṣdīḳ iderse kār tamām

Merāmıñ itdiñ ᶜayān çün ḫamūş ol ey dil

[11] Metinde "ezān"

Çekilmez oldı bu ḥaml-i s̱aḳīl ṭūl-i kelām

(25) Kemāl-i ṣıdḳ-ı derūn-ı ḫulūṣ-ı bāl ile
Duʿā-yı ḫayrı ile vir kelāma ḥüsn-i ḫiṭām

Hemīşe tā ki bu vefḳ-ı ümīd-i ehl-i recā
Nev-ā-nev eyleye gerdiş bu çarḫ-ı heft-ecrām

İdüp vücūdıñı maḳrūn-ı luṭf-ı ʿāṭıfeti
Kederden eyleye **Sālim** Cenāb-ı Rabb-ı Enām

Ḫudā imdād-ı refāh-ı cihān idüp z̲ātıñ
Hemīşe eyleye pīrāye-baḫş-ı ṣadr-ı kirām

49

Tārīḫ-i Mis̱lī Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Bāreke'llāh z̲ihī āṣaf-ı ḫūrşīd-i nihād
Ḳahramān-saṭvet [ü] Rüstem-fer [ü] Cem-istiʿdād

Eyyeda'llāh z̲ihī dāver-i üstūde-żamīr
Muṣṭafā-ḫulḳ ʿAlī-ḫaṣlet Fārūḳ-nijād

Ṣāḥib-i seyf ü ḳalem kāşif-i emr-i mübhem
Vāḳıf-ı sırr-ı ḫafā müstenid-i ehl-i sidād

Āb-ı rū-yı vüzerā faḫr-ı fuḫūl-i ʿulemā
Ḥāmi-i şerʿ-i nebī hādi-i rāh-ı irşād

(5) Āṣaf-ı nām-deş-i ḥażret-i şīr-i Yezdān
Merd-i meydān-ı veġā tāc-ı ser-i ehl-i cihād

Cevşen-i cism-i ẓafer miġfer-i reʾs-i nuṣret
Gevher-i kān-ı şecāʿat der-i ẕeḫār-ı cevād

Çīn-i pīşānī ile virmez idi āba keder
Ṣafvet-i ṭabʿını ger görse idi ẕerrece bād

Ḥabbeẕā āṣaf-ı dānā-yı Arisṭo-tedbīr
Fikr ü endīşesi her demde anıñ ḫayr-ı ʿibād

Ṣarṣar-ı cevr ü sitemle yıḳılurdı ʿālem
Tūġ-ı ʿadli bu kühen-kāḫa ger olmasa ʿimād

(10) ʿAhd-i Hārūn'ı unutdurdı zamān-ı ʿadli
Ḥüsn-i tedbīri ile oldı cihān emn-ābād

Ḫavf-ı şemşīri ile oldı gürīzān aʿdā
Serini ḫırḳaya çekdi bu dem erbāb-ı fesād

Maʿdelet-pīşe vezīr-i aʿẓam Risṭo-tedbīr
Eyledi ʿadli kühen-ṭāḳ-ı sipihri ābād

Feyż-ı luṭf-ile ḳılar gülşen-i dehri ḫurrem
Aḳıdır lüʾleʾ-i kilk-i keremi Cū-yı Murād

Oḳı bu maṭlaʿ-ı zībāyı dilā ẕeylinde
Mevsim-i lāle-durur eyle esāmī taʿdād

[24-b]

(15) Müjde ey dil yine bāzār-ı ġama irdi kesād
Müjde kim buldı revācın yine kālā-yı murād

Gülşen-i dehre yine irdi bahār-ı ümmīd
Lāle-veş ḫāṭırımız olmadadır ḫurrem ü şād

Oldı sulṭān-ı çemen ṣadr-ı nişīn-i gülşen
İrdi çün ṣubḥ-ı bahār eyledi bülbül feryād

Şevḳ-efzūz olup ol mihr-i münīr-i çemene
Doġdı ṣan necm-i seḥer itdi şafaḳ sīne-güşād

Dil-firīb olmada ol dürr-i ᶜAden dendānın
Seyr iden sāġar-ı laᶜlin lebin itmez yād

(20) Sāḳiyā sāġar-ı ṣahbā-yı feraḥ-engīzi
Dest-i cānāna ṣunup eyledi bu beyti īrād

Miṣliyā āṣaf-ı mümtāz-ı cihān-ārānıñ
Maḳdem-i pāki ile oldı cihān şevḳ-ābād

Ḥükm-i ᶜadli o ḳadar ᶜāleme cārīdir kim
Rengin āteşden alur lāle-i āl itse mezād

N'ola bu naẓm-ı ẓuhūrīyi idersem tażmīn
Yaḳışur olmaġa ser-levḥa-i levḥ-i īcād

Ṣulb-i ābāddan olaldan bu mevālīd-i ṣelāṣ

Gelmedi böyle vezīr-i aʿẓam-ı pākīze-nijād

(25) Gerden-i cevr ü sitem beste der-i ʿadlinde
Dest-i cūdından anıñ luṭf u keremdir āzād

Ṭabʿ-ı āteş-eş̱erā āṣaf-ı vālā-güherā
Ey Ḫudāvend-i güzīn ṣadr-ı mekārim-muʿtād

Vaṣf-ı rengīniñ ile naẓm-ı selīmim görse
Ḳalem-efken ola ṣad-ḥayret[12] ile mīr ü ʿimād

Nergisī görse daḫi şāhid-i ḫaṭṭ-ı sebzim
Mest olup şīve-i ḥaẓẓımdan ider istimdād

Maṭlaʿ-ı ṣubḥdan itdim anı tā-şeb taḥrīr
Bu ḳaṣīdemle n'ola eyler isem istişhād

(30) Böyle mümtāz-ı cihān ʿālem-i ḫᵛabında bile
Āṣafā olmadı yāḳūta daḫi çehre güşād

Ey kerem-kār ġaraż ḥālimi ʿarż itmekdir
Bende ḥāşā ki ola medḥe seni istiʿdād

Ne güherler ṣaçar erbāb-ı hüner pāyiñe kim
Her biri zīb-i ser-i Ḫüsrev ü Cemşīd ü Ḳubād

Naẓar-ı terbiyetiñ itse iṣābet ammā
Laʿl ü yāḳūt-ı girān-māye ola ḫāk ü cemād

[12] Metinde "ḫayret"

Nice kāsid ola ᶜahdiñde nuḳūd-ı ᶜirfān
Ṭabᶜ-ı dāniş-eş̲eriñ gibi olınca nuḳḳād

(35) ᶜArż idüp ḥāl-i dil-i zār-ı perīşānımı ben
İdeyim çerḫ-ı sitem-kārıñ elinden feryād

[25-a]

Kime ḳan aġlayayım dīde-i ḫūn-bārımdan
Ḥażretiñ-veş vār iken Āṣaf-ı şefḳat-muᶜtād

Bu ḳuluñ ced-be-ced evlād-ı mevālīden iken
Eyledi sevḳ-ı ḳażāya felek tīre-nihād

Bir ṭarīḳıñ ki müsemmāsı ola rāh-ı ḳażā
ᶜAḳlı olan aña sālik olup olmaz nā-şād

Bir ṭarīḳıñ ki medārı ola ṭūl-ı eyyām
Kim sülūk ide o rāha elemi ola ziyād

(40) Ḳaldı ḫayretde perīşān bu ᶜabd-i dāᶜī
Luṭf u iḥsānıña vābestedir ey mihr-i nihād

Eylemez çerḫ-i denī ehl-i maḳāle raġbet
Feleğiñ cevr ü cefā vü siteminden bī-dād

Eyle ey kān-ı kerem ġonçe-i baḫtım ḫurrem
Cāh-ı maḳṣūdum ile bendeñi eyle dil-şād

Mi̲şliyā eyle ḫulūṣ-ile duᶜāya āġāz

Nāṣır u yāveri her demde ola Rabbü'l-ᶜibād

Zīr-i ḥükminde olup Aşḳar-ı baḫt u devlet
Rüstem-i Zāl-i zamān ola muṭīᶜ u münḳād

(45) İrmeyüp gülşen-i iḳbāline bir demde ḫazān
Ṣadr-ı devletde ola ṣubḥ u mesā ḫurrem ü şād

Eyle meydān-ı belāġatde ṭarīd ü cevelān
Yine ey kilk-i sebük-ḥamle vü Seḥbān-nijād

Düşdi bir laḥzada teşrīfine **Miṣlī** tārīḫ
ᶜAlī Pāşā-yı müdebbirle ṣadr meymūn bād [Sene: 1155]

50

[...][13]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

(1) Teᶜāle'llāh zihī ẕāt-ı refīᶜu'l-ḳadr-i bī-hem-tā
Naẓīrin görmedi çeşm-i Ṣüreyyā dīde-i dünyā

Ne ẕāt-ı pür-şerefdir kim bi-ḥamdi'llāh ḳudūmıyla
Açıldı ḳalb-i ᶜālem pür-meserret oldı ser-tā-pā

Felek taḥsīn idüp ẕātın melekler ḫayr-ı maḳdem dir
ᶜAceb mi zīr-i pāyına niṣār olsa dür-i zībā

Ki yaᶜnī ol vezīr-i muḥteşem reşk-āver-i Ḫātem
Niẓāmü'l-ᶜālem ol nūr-ı mücessem maᶜdelet-pīrā

[13] Bu manzûmenin âidiyet kısmı bol bırakılmıştır.

(5) Muẓaffer hem mükerrem bāᶜiş-i emniyyet-i ᶜālem
Müfaḫḫam aᶜdel ü ekrem hümā-yı evc-i istiġnā

Rikāb-ı devlete çün pā-nihād oldı seᶜādetle
ᶜAdūsından ᶜaceb mi esb-i devlet olsa bī-pervā

Bula naḫl-i vücūdı sāye-endāz-ı cihān olsa
Vekīl-i muṭlaḳıdır çünki ẓıllu'llāhıñ ol dānā

Mürüvvet merḥamet z̲ātından olmazlar cüdā bir dem
Vücūdı şemᶜine anıñ iki pervānedir gūyā

Ḫazāna irmiş-idi mevsim-i pāyīz-i ġamla dil
Güşād oldı bahār-ı luṭfı ile çün gül-i raᶜnā

[25-b]

(10) Ki āb-ı reʾy-ile nār-ı ġam-ı aᶜdāyı maḥv itdi
Rehā-yāb oldı bād-ı fitneden bu ṣafḥa-i ġabrā

Semiyy-i Şāh-ı Merdān oldı çün kim ol ḳamer-ṭalᶜat
ᶜAceb mi Z̲ü'l-feḳār olsa elinde tīġ-ı berḳ-āsā

Ne tīġ-ı pür-żiyā bel kim ᶜaṣā-yı Mūsevī'dir ol
Görinür ejder-i pür-semm ᶜadū çeşmine ol zīrā

Disem ol tīġa lāyıḳdır ki murġ-ı dāne-çīn olmış
Düketdi dānesin aᶜdāsınıñ ᶜaḳlın ḳılup yaġmā

Geç āb u tāb-ı tīġından anıñ mirʾāt-ı z̲ātın gör

Ki oldur bir dür-i nā-yāb oldur cevher-i yek-tā

(15) Lisānım vaṣfını yād eylemekde ebkem olmışdır
Meger kim dīde-i ṭıfl-ı dil aña eyleye īmā

Nice murġ-ı ḫayālim vādi-yi vaṣfında per açsun
Nihāyet bulmamışdır çün o vādīde niçe ʿuḳbā

Çü bildiñ ḳaʿr-ı baḥr-ı vaṣfı anıñ bī-nihāyetdir
Yeter küstāḫlıḳ Ḥaḳḳ'a niyāz it ey dil-i şeydā

O māhıñ leylī ḳadar olsun nehārı ʿīd-[i]le nev-rūz
İdüp burc-ı seʿādet üzre s̱ābit ẕātını Mevlā

Olup dergāh-ı aʿlāsı melāz̲z̲ u melceʾ-i ʿālem
Serīr-i ʿizz-i devletde ola dāyim o vālā-cā

(20) Gelüp iki süḫan-pīrā idüp tārīḫini itmām
"***Maḥall oldı ʿAlī Pāşā'ya ṣadr-ı Āṣafī ḥaḳḳā***" [Sene: 1144[14]]

Bu daḫi defʿa-i s̱ānīye tārīḫ olsa lāyıḳdır
"***Niçe ḥamd aña kim ṣadra ḳadem baṣdı ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

51

Tārīḫ-i Rāsim Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Şād-kām itdi bu dem Sulṭān Maḥmūd ʿālemi
ʿÖmr ü iḳbālin Cenāb-ı Kibriyā memdūd ide

[14] Ali Paşa'nın birinci kez sadârete getirildiği tarihtir. (15 Ramazan 1144 / m.12 Mart 1732)

Bir vekīl-i salṭanat naṣb eyleyüp ḳaṣd itdi kim
Ṣadra teşrīf-ile āfāḳıñ ġamın nā-būd ide

Baᶜde-zīn meşhūd olup rū-yı merām ehl-i diliñ
Dīdesin neẕẕāre-yāb şāhid-i maḳṣūd ide

Baᶜde-zīn eşḫāṣ-ı ġam bulmaya imkān-ı ẓafer
Ḥışn-ı cūdı kim maᶜārif ehlini maḥdūd ide

(5) Bir zamān müsteṣḳıl-i nā-dān idi ehl-i hüner
Bir zamān cāhiller ehl-i dānişi maḥsūd ide

Mefḫar[15]-ı ehl-i kerem yaᶜnī ᶜAlī Pāşā yine
Ṣadra teşrīf itdi Ḥaḳḳ elṭāf-ı nā-maᶜdūd ide

Bī-taᶜb menfūrını iᶜdām ile mesrūr idüp
Bī-tekellüf meyl ü iḳbāl itdigin mevcūd ide

Her nefes bed-ḫᵛāhınıñ Mevlā derūnın ḫūn idüp
Dāᵓimā aḥbābınıñ ḳalbin sürūr-ālūd ide

ᶜĀcizāne saᶜyini meşkūr idüp iḫlāṣını
Vāṣıl-ı ḫāk-i der-i Peyġamber-i mevdūd ide

[26-a]

(10) Medd ola ᶜālemde ẕāt-ı mekremet-meşhūdı tā
Devr-i nā-hem-vārını bu çerḫ-ı nā-āsūd ide

[15] Metinde “mefḥar”

İdemez āġāz-ı vaṣf-ı lāyıḳ-ı şānı meger
Kilk-i ter şükrāne **Rāsim** secde-i maʿbūd ide

Bi'l-be-i iʿzāz u ikrām ide bu virdi hemān
"*Ṣadr-ı aʿlāyı ʿAlī Pāşā'ya Ḥaḳ mesʿūd ide*" [Sene: 1155]

52

Tārīḫ-i ʿArabī

اتم الثنا يا كل حين يجدد علي من صريح القدر للمدح اجدر *تاريخ*

كريم جليل القدر للكل منعم بديع الساق الآصف المتبحر *تاريخ*

سعيد نجيب النسل ذات محمد عديلا وحيد العصر مولي مبشر *تاريخ*

حكيم طحين الدهر فرد معظم حليم به رشد وزير مبصر *تاريخ*

ودودالجود محمودالخصال يمجد قدوم به شكر مجد يكرر *تاريخ*

سمى النبى الابطحى المكرم امام به سمح كنهر تفجر *تاريخ*

رفيع فخور كامل متورع قدوم به حمد تبريك ميسر *تاريخ*

بتأريخه يا قوم قولوا ادم لنا الا آصف المقدوم نعم المبشر *تاريخ*

ايا طالب الاحسان ادع دوامه الا آصف المشكور بالجود موسر *تاريخ*

لقد شرف الاعلى و ادنى ظهوره قدوم على پاشا معان يكرر *تاريخ*

باسماءك الحسنى الهى اقم لنا وزيرا على پاشا فنعم المدبر *تاريخ*

Sene: 1155

53

Ve lehū

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Cihān nev-cāmeler giydi ser-ā-pā tāc-ı Keyvānī
Zihī ʿīd eyledi dehri ḳudūm-ı Āṣaf-ı ṯānī

Çerāġ-ı cūdı yaḳdı dergehi şemʿ-i mekārimdir
Meh-i luṭf u seḫāsından ḳılar dünyā-yı nūrānī

Dem-ā-dem ḫalḳ-ı ʿaṣrıñ şākir olmış ẕāt-ı pākine
Mekān-ı kevni iġnā eyledi ḥaḳḳā ṯenā-ḫᵛānī

Ezelden ḫāme-i luṭfı zihī erzāḳ-ı nās olmış
Biḥār-ı cūdına mīzāb ider bu kilk-i iḥsānī

(5) Vezīr-i aʿẓam şāh-ı cihān-perver ʿAlī Pāşā
Ẓuhūrı maḥż-ı niʿmetdir ḳudūmı feyż-ı Sübḥānī

Vireydi luṭf-ı ṭabʿı āteşe ger terbiyet-i Rūm
Gülistān-ı Ḫalīlullāh iderdi nār-ı sūzānı

[26-b]

Hemīşe ẕāt-ı pākin ḥıfẓ ide Bārī ḫaṭālardan
ʿUlüvv-i himmeti mesrūr ide ol derd-mendānı

Ḳudūm-i feyżine tārīḫ idüp şükr ü ṯenā ḳıldım
"***Ṣafā geldi ʿAlī Pāşā bu nāsa luṭf-ı Rabbānī***" [Sene: 1155]

54

Tārīḫ-i ʿArabī

ضحكك الزمان و ضحك ذاك جلىّ
و سرى النسيم و فيح ذاك ذكىّ

والخير اقبل فى البلاد جميعها
و مدى سواه فى العراء قصىّ

والوقت طاب ومن لذيذ صفاءه
ناح الحمام و غرّ والقسرىّ

والملك اصبح مطمسنا آمنا
يحميه لييث فى الحروب جرىّ

ذو هيبته تخشى الاسود لقاءه
ويوجّهه النصرالعزيز بدىّ

وهوالوزيرالاعظم الصدرالّذ
عمن يماثله الزمان خلى

البحر يهمى والجحيم بكفه
فاعجب لذلك والعجاءب شهىّ

قد جمعت فيه المحاسن كلّها
واى سواها فهو منه عرى

انّى ابشره بموت عدوّه
وعلى يديه يهلك العجمى

وبظلّه يهنى الانام بعيشهم

والعيش فى ظلّ الكرام هنىّ

وله اقول مبشّرا ومؤرّخا
فتح و نصر فى علاك علىّ

Sene: 1155

55

Ḳaṣīde-i ʿArabī

تبدّى السعد ليس له خفاء
و زال الغم عنّا والعناء

و بدّل عرام الخلق يراء
وغصن العيش ادركه الرواء

وشان الدولة الغرلء اضحى
علميا لا يقاربه علاء

وفاقت جملته الدولات قدرا
ولا ريب هناك ولا مراء

بهاألدين القويم غدا قويّا
مصونا فى الكمال له ارتقاء

بها الاعراض والاموال صينت
بهاالاعداء شتتهاالفناء
[27-a]
وكيف وقد تبوّأها وزير
عظيم الشّان سيمته السّخاء

باحدى راحيّتهه الشهيد يشفى
وبالاخرى لمبغضه الوباء

على النهج القديم له ثبات
اذا مالغير ميّله الهواء

له همم عوال شامخات
بهن الكرب يكشف ا لبلاء

له الفرّار والكرّار سيّما
و حيدرةالوغاء له حلاء

له شرف على الوزراء طرا
بانّ له السّماحته والعطاء

وانّ له الوزارة قد اعيدت
و تلك مزيّته فيهاالثّناء

لقد وافا و نصرالله يبدو
عليه فياخسارتهاالعراء

ليالى الغم ولّت مذ تبرّكى
وعقبهاالمرّة والهناء

محيّاه الكريم له ضياء
لطلعتها حكمته به ذكاء

ونور جبينه بالبدر يزرى
وظلم الغياهب يستضاء

و ما هذالمديح له بواف

و كيف المدح منّى والوفاء

اذالالفاظ تنفدواالمزايا
لعمرى فيه ليس لها انتهاء

كأنّ الله اطّلعه عليها
وخيّره بان خذ ما تشاء

فليس لمدح سيرته انتهاء
ولا لعلىّ دولته انقضاء

56

Diger Tārīḫ-i ᶜArabī

شمس الوزارة اشرقت فابرّها
بدر يوجّه عليها فاسرّها

كالخود لا تنفك تطلب كفؤها
لختامها حتّى اتت لمقرّبها

فبدأالزّمان بحلّته قد فصّلت
بزخارف طويت فاظهر نشرها

فالنّاس السنهم على اوصافه
تثنى و تبدى فى المعالى شكره

راقت مزاياه لمدّاج له
كاالدّرّ حتّى صار منها شعرها
[27-b]
و ختامه مسك غدا تأريخه
يمن الوزارة فى علىّ درّها

Sene: 1155

57

Tārīḫ-i Egerci-zāde Hātif Ḥasan Efendi El-Burūsevī

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Oldı ser-sebz-i semāḥat sāḥa-i dünyā yine
Eyledi īs̱ār-ı raḥmet günbed-i ḥażrā yine

Ḫayr-ı maḳdem mesned-i iḳbāle teşrīf itdi yār
Oldı ās̱ār-ı meserret sīnede peydā yine

Ol vezīr-i kār-dānı itdi sulṭān-ı cihān
İntiẓām-ı devlete ḫiẕmetde pā-ber-cā yine

Ol semiyy-i sāḳi-i Kevs̱er semāḥat menbaʿı
Teşne-gān-ı bezm-i efḍāli ider isḳā yine

(5) Zīb-i ṣadr-ı Āṣafī düstūr-ı ferḫunde-cemāl
Kilk-i ter olsa sezādır menḳabet-pīrā yine

Eyledi ḳand-i beşāret ʿālemi şīrīn-kām
Ṭūṭi-i dem-beste-i ḫāme olur gūyā yine

Eylese neşr-i şemīm-i ʿāṭıfet n'ola nesīm
Oldı gülşen zīb ü rūḥ-efzā gül-i raʿnā yine

Gülşen-i iḳbāli ser-sebz eyledi feyż-ı bahār
İtdi ʿavdet āşyāna bülbül-i şeydā yine

Tāze revnaḳ virdi teşrīfi riyāż-ı ʿāleme
Sāye-endāz oldı ol serv-i semen-bālā yine

(10) Şāh-bāz-ı evc-i himmet eyleyüp āfāḳı seyr
Lāne-i ārāma iḳbāl itdi bī-pervā yine

İtse ḥussād-ı ṭarīḳ ey şemātetle helāk
Bir nigāh-ı şefḳati eyler seni iḥyā yine

Çoḳ zamāndır sübḥa-gerdān-ı duʿāsı ḫāṣṣ u ʿām
Oldı diller müstefīż-i dergeh-i Mevlā yine

Hātifā teşrīfi tārīḫin mübeşşirler didi
"*Cilve-ārā ṣadr-ı ʿālīye ʿAlī Pāşā yine*" [Sene: 1155]

58

Tārīḫ-i laṭīf ʿĀrif Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Bi-ḥamdi'llāh yine devrān ḥased-fermā-yı ʿAdn oldı
Ḳulūb-ı nāsdan maʿdūdur cümle ʿanā vü ked

Ki yaʿnī ṣadra teşrīf eyledi ol Āṣaf-ı ẕī-şān
Müşīr-i Ḥayder-i hīcā vezīr-i aʿẓam u emced

O Dārā-ḳaṣd u Ẕü'l-ḳarneyn-himmet kim zamānında
Hümūm-ı dehr ü ḳalb-i ḫalḳ beyninde çekildi sed

O Kerrār-ı veġā Düldül-süvār-ı rūz-ı hīcā kim
Niṭāḳ-ı ġayreti bir kerre itdikde miyāna şed

(5) Şuᶜāᶜ-i tīġ-ı hem-çūn Ẕü'l-feḳārı olsa pīşīde
İdüp sūzān-ı mihri şuᶜleden vechi olur esved

Cevān-baḫt-ı cihān k'āb-ı ḥayāt-ı luṭfı bir pīriñ
Dimāġ-ı ḫᵛāhişinde reşḥa-rīz olsa olur emred

Ḫudā luṭfıyla her emrinde tevfīż-ı refīḳ itsün
K'ola yek-reng āvān-ı ᶜadl ü iḥsānında nīk ü bed

[28-a]

İkinci defᶜa teşrīfinde ᶜ**Ārif** söyledi tārīḫ

"*Yine mühr aldı saᶜd-ile ᶜAlī Pāşā-yı Cem-mesned*' [Sene: 1155]

59

Tārīḫ-i Resmī Efendi

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

(1) Merḥabā ey feraḥ-ı ḫaste-dilān
Sendedir lübb-i ᶜaṭā-fermāyī

Merḥabā ey teraḥ-endāz-ı cihān
Sendedir lücce-i gevher-i zāyī

Merḥabā cevher-i ḫāk-i ᶜatebeñ
ᶜAyn-i ḫūrşīde virir ālāyī

Ḫāme-gīr olsa seḫāña ketebeñ

Şaḳḳ-ı lebb anlara cūd-ı bāyī

(5) Ḫayr-i maḳdem k'olur āmāl-şiken
Müşt-i pür-zūruñ iderse rāyī

Ḫayr-i maḳdem ki olur bir gerden
Düşmene ṭavḳ-ı feraḥ-fersāyī

Ḫayr-i maḳdem ki ġubār eṣeriñ
Gör cilā-kerde ider mücellāyī

Şemᶜ-i ḫalḳ üstine pervāneleriñ
Döner eylerler aña pervāyī

Sen şifā-sāz-ı merīż-ı dilsiñ
Dehre eylersiñ ᶜilāc-ārāyī

(10) Ger-çi ẕevḳ u niᶜam olur ṣāfī
Ḳalbi tefrīḥ ider ammā lālī

Ḳıla endāmıñı Allāh ṣaḥīḥ
ᶜÖmr ü devletle virüp ebḳāyı

N'ola itseñ beni de dil-ḫurrem
Eylediñ şād bütün dünyāyı

Ṣadrıña söyledi **Resmī** tārīḫ
Bu bihīn-beyt-i feraḥ-efzāyı

“**Cūd idüp eyledi Mevlā iḥsān**

Ṣadr-ı iḳbāle ʿAlī Pāşā’yı”[16] [Sene: 1155]

60

Tārīḫ-i Niẓāmī Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān Gāzī kim
Ki dārādır kese ʿadlinde lāyıḳ olsa der-bānı

Seḫāvetde secāʿatde naẓīri yoḳ bu dehr içre
Sezā tīġıyle tesḫīr eylese Īrān u Tūrān’ı

Nev-Yaʿḳūb-veş behcetle pür-nūrı żiyā olsa
Cenāb-ı Āṣafī’niñ ruʾyetiyle dīde-i cānı

Nice āṣafla ḫusrevler deriñde kemterīn-çāker
Nice āṣafla dehr içre bulunmaz anıñ aḳrānı

[28-b]

(5) Şerār-ı sīm-i esbi kevkeb-i baḫt u saʿādetdir
Ṭururken neylesünler āstānı çerḫ-ı gerdānı

İrişdirdi ṣabā ḫāk-i rehinden dīde-i cāna
Mübārek maḳdemi rū-şen-dil itdi cümle yārānı

Eger bād-ı bahār-ı cūdı irse bāġ-ı dünyāya
Olur naḫl [ü] enārıñ ḥāṣılı hep laʿl-i rummānī

Ḳudūmiyle n’ola faṣl-ı şitā reşk-i bahār olsa

[16] İki mısranın ebced toplamı 1155’tir.

ᶜAdālet bāġınıñ geldi yetişdi verd-i ḫandānı

İreydi ᶜaṣrına anıñ egerçi Bermekī Ḥātem
Olurlardı ikisi de derinde ḳulı ḳurbānı

(10) Kerem-kārā ḳamu ᶜālem didiler āṣafān içre
Saña ancaḳ vezīr-i bī-naẓīr-i Āl-i ᶜOs̱mānī

ᶜAlī'lik eylediñ ceng-i veġāda ḫayli demlerdir
Unutdurduñ ᶜadū-yı dīne Rüstem'le Nerīmān'ı

Selāṭīn-i ᶜiẓāmıñ rūḥını şād eylediñ cümle
Şeref buldı ḳudūmüñle ser-ā-pā Mülk-i ᶜOs̱mānī

Egerçi pür-şeref idi vezāret mühri evvelden
Yine engüştiñe geçmekle kesb itdi şeref ānı

Ḥayāt-ı nev bağışladı bi-ḥamdi'llāh teşrīfiñ
Seni görmekle ᶜālem hep yeñiden buldılar cānı

(15) Olalar evliyālar enbiyālar dest-gīriñ hep
Nitekim himmeti raḫşıñ ṭolaşur ṣaḥn-ı meydānı

Didi bir beyt-ile dāᶜiyāñ **Niẓāmī** iki tārīḫi
Bütün aḥbāba tebşīr eyleyüp şādān u ḫandānı

"***Hezārān müjdeler olsun müyesser eyledi Mevlā***" **[**Sene: 1155]
"***ᶜAlī Pāşā-yı pür-cūda yine mühr-i Süleymānī***" [Sene: 1155]

61

Tārīḫ-i Nāfiẕ Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Bi-ḥamdi'llāh vezāret ṣadrına geçdi yine dānā
Gül-i baḫtı açıldı gülsitān-ı ʿāleminiñ güyā

Yine ṭāliʿ olup burc-ı şerefde kevkeb-i esʿad
Yine ḫūrşīd-i iḳbāli cihānıñ oldı nūr-efzā

Ḳıyās itme müzeyyendir gül ü ezhār ile büldān
Ṣafā-yı maḳdemiyle oldı şehr-āyīn gül-i pīrā

Degül yer yer bedīd olmış gül-i ṣad-berg ü nergisler
Bu yüzden ṣad-teşekkürle açıldı çeşm-i nā-bīnā

(5) Şitā defʿ oldı teşrīf itdi yine ġonçe-i iḳbāl
Bir iki vechle oldı sürūrı ʿāleminiñ peydā

Görürken çeşm-i iḳbālini aḥvel ẕī-baṣīretle
Budur ʿayn-i kerem gün gördi şimdi dīde-i dünyā

Cihān hep ʿīd-ber-ʿīd itdiler yümn-i ḳudūmiyle
Ricāl-i beldeye sūr u mesrūr oldı yine hem-pā

Degüldür nāle-i bülbül ṣadā-yı şükr-i bī-ḥaddir
O ẕī-iḳbālle gülzār-ı ṣadrı göricek hem-cā

[29-a]

Ḫalāṣ oldı elinden derd-mendānıñ girībānı
Meger kim ġonçe şevḳından ide bu ḥāleti peydā

(10) Kesildi dīde-i maẓlūm-nümādan eşk-i feryādı
İderse ḫandeden nergis ider şimdi bunı icrā

Lisān-ı ḥālle sūsen hezārān şükr idüp her dem
İder ezhāra bu tārīḫ ile teşrīfini inhā

Disün birden melāʾik bu duʿāya ṣıdḳ-ile āmīn
"***Saʿīd olsun yed-i iḳbāle mühr aldı ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

62

Ve lehū

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Cenāb-ı ṣadr-ı aʿẓam caʿfer ü faẕl u kerem her dem
Ḫidīv-i muḥterem rezm-i ʿadūda Ḳahramān-āsā

Felāṭūn-ḥikmet İskender-ṭīnet Bū-ʿAlī-fıṭnat
Arisṭō-maʿrifet Hürmüs-kiyāset ʿāḳıl u dānā

Niẓām-ı mülk-i ʿālem şīr ü Alb Arslan-ı ferruḫ-dem
Cem [ü] Rüstem-şiyem ʿālī-himem hem Ḫātem-i dünyā

Yed-i dür-pāşına dirlerdi nīsān kerem-i ʿālem
Muḥīṭ-ı cūdına teşbīh olunsaydı dil-i deryā

(5) Düşüp Nīsān'a teşrīfi Ḫudā ḫalḳa saʿīd itsün
Degül niçe niṣār-ı dürdür oldı pāyına iʿṭā

ʿAṭā-pīrā ḫidīv-i merḥamet-baḫşā kerem sende

Kime ṣāḥib olursañ dest-i luṭfuñla olur iḥyā

Sen ol ẕī-ġayret ü ẕī-himmet ü ẕī-cūd-ı ʿālemsin
Bulunmaz şānıña lāyıḳ ṣenā memdūḥsın ḥālā

Kemālāt-ı fünūn-ı ḥikmet olmış cismiñe câme
Meger āyīnede miṣliñ göre bu dīde-i dünyā

Sen ol ṣāḥib-veraʿ ḫayru'l-ümem ḫayrāta māʾilsin
Bu ḫaṣletden seni dūr itmesün hīç Ḥażret-i Mevlā

(10) Ne tuḥfe geldi ise ṣarf-ı ḫayrāt eylediñ bāḳī
Dü-ʿālemde mükāfātını eyler Ḫāliḳu Mevlā

Ki anlar kenze rāġıb oldılar emre muḫālifdir
O zümreniñ ḳalur ḫüsrān ile aʿmāli vā-veylā

Cenāb-ı Ḥażret'e ḳalmışdır ancaḳ herkese şefḳat
Nice iḫlāṣ ile teşrīfine ḥamd itmesün dünyā

Ḳadem başdı efendiñ ṣadra müjde didiler aḥbāb
Kemān-ı iftirāḳı niçe dem çekmiş idik ḥayfā

Teşekkül eylemişdi ġam miṣāl-i sāye yanımda
Ṭulūʿ itdikde mihriñ şemsi fevḳımden kerem-baḫşā

(15) Firāra yüz çevirdi itdim istifsār eṭvārın
Didi şimden girü ḳalmadı semtiñde baña bir cā

Bu şevḳ ile teġazzül eyledim evṣāf-ı dil-berde
Nice bikr-i meżāmīn ile oldum velvele-ārā

Verā-yı cām-ı rev-zenden görüñ ol meh-veşi tenhā
Mücessem bir perī taṣvīridir āyīnede gūyā

[29-b]

Maḥallī ḳo çide seyr it o sebz-endāmı bī-pervā
Saña altun ḳafesde söylerim bir ṭūṭi-i gūyā

Giyerdi ḳāmeti mevc-i hevādan sünbülī ḫāre
Nesīm-i ʿişveden bulduḳça cünbüş-i zülf-i müşg-efzā

(20) Ṭarīḳ-ı būs-ı cām-ı laʿle çekmezken elem evvel
Nigāh-ı ḥasrete yol bulmaz oldı şimdi vā veylā

Gülū-yı pāki bir rütbe mücellādır o ser-mestiñ
Olur mevc-i nefes ṣūret-nümā çün sāġar-ı mīnā

Cemāl-i şāhid-i mażmūn-ı şiʿrim ruḫ-güşā oldı
Bu yüzden ʿarż-ı dīdār itdi **Nāfiẕ** ṣūret-i maʿnā

Duʿā-yı devletiñ bāy u gedāya vācib olmışdır
ʿİbādu'llāha luṭf u merḥamet senden olur peydā

Bi-ḥaḳḳ-ı ẕāt-ı pākiñ ey Ḥakīm [ü] Ḫāliḳ u Razzāḳ
ʿİbāda ḳıl yüzinden luṭfıñı niçe sene iʿṭā

(25) İlāhī ḥüsn-i tedbīrine ḳıl taḳdīriñi yārī
Vezāretde bu ẕātı eyle dāʾim ḫayr ile ibḳā

63

Ḳaṣīde-i Egerci-zāde Hātif Ḥasan Efendi el-Bursevī

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Bezm-i ʿuşşāḳa yine müjde-i vuṣlat geldi
Ḫāṭır-ı fātir-i müştāḳa beşāret geldi

İtdi taʿṭīr dil ü cānı nesīm-i seḥerī
Nefḫa-i verd-i gülistān-ı leṭāfet geldi

Revnaḳ-efzā-yı bahār oldı cemāli bāġıñ
ʿAndelīb-i çemen-ārā-yı melāḥat geldi

Aldım āġūş-ı ḫayāle o semen-endāmı
Geldi cānım yerine sīneme rāḥat geldi

(5) Bāġda ʿālem-i āb itmege gitmiş ḫūbān
Seyr idüp serv-i ḫıyābāna ṭarāvet geldi

Seyr-i bezme yeter curʿa-feşānī itdiñ
Sāḳıyā ḥürmetine bādeniñ āyet geldi

İtdi sāḥilleri Firdevs-nümā bād-ı bahār
Ehl-i ṭabʿa dem-i ferḫunde-i ʿişret geldi

Baḫt-ı ber-geşte-i gülzāra olup feyż-i nesīm
Hātifā mevsim-i iḳbā-i saʿādet geldi

Ṣadra teşrīfini tebşīr ʿAlī Pāşā'nıñ

Bezm-i aḥbāba yine ḳāṣıd-ı devlet geldi

(10) Oldı ḫurrem dil ü cān menḳabe-pīrā ḫāme
Kişver-i ḫāṭır-ı menşūr-ı meserret geldi

Maḳdem-i revnaḳ-ı dīvān-ı şehen-şāhīdir
Āṣaf-ı Cem-şiyem ṣadr-ı vezāret geldi

Evc-i iḳbāl-i kerem mesned-i dīrīnesidir
Neyyir-i aʿẓam-ı gerdūn-semāḥat geldi

[30-a]

Ṭalʿatı mihr-i żiyā-güster olup āfāḳa
Gitdi devletle seʿādetle selāmet geldi

Āṣafāne o dil-i āgāh Arisṭō-tedbīr
Yine vaḳtiyle idüp ʿarż-ı kerāmet geldi

(15) Müjde ey teşne-i ümmīd-i ʿināyet bezme
Ḥamdüli'llāh yine ser-çeşme-i himmet geldi

Ḫaşm-ı bed-ḫᵛāhı mehābetle gürīzān eyle
Rezme nām-āver-i meydān-ı şecāʿat geldi

ʿÖmri devleti efzūn ola meᵓmūl olınur
Fażl-ı Mevlā ile daʿvāta icābet geldi

64

Tārīḫ-i Vaḥīd Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ḥabbeẕā vaḳte ṣafā mevsim-i ʿīd-āsā kim
İtdi teşrīf-i cihān devlet ile ṣadr-ı müşīr

Yaʿni seyr-i keremā Ḥayder-i hīcā vü neberd
Ṣāḥib-i rüşd ü ẕekā kāmil ü bekşūde-żamīr

Dehrde ḫaste-dilān bu sene Loḳmān buldı
Bād-ı zehr-i keremi cümlemizi eyledi sīr

Bāb-ı ʿilm olsa n'ola oldı semiyy-i Kerrār
Dil-i Ḥayder-siyeri düşmeni eyler tedmīr

(5) İtdi miʿmār-ı seḫāsıyla emel ebniyesin
Bāḳi-i dehr olacaḳ rütbe kemāl-i taʿmīr

Cāların cümle ʿadū eylediler zīr-i zemīn
Eyledi ṣavlet ile sāʿid-i ḳaṣdın teşmīr

Ḥükm-i tedbīr-i serīrin eger itse ışdār
Ḳalb-i sengīn-i ʿadūya ider elbet teʾşīr

Bī-gümān zümre-i bed-ḫᵛāhı ider ḳahr u demār
Dil-i tābān-ı şecīʿinde bu olmış cāy-gīr

İnḳıyād itse ʿuṭārid n'ola fermānlarına
Emrine mihri muṭīʿ eyler iderse taḥrīr

(10) Reşk-fermā-yı ṣaf-ı pāk-sürūş olur idi
Kāġıẕ-ı zerde eger eylese emrin tasṭīr

Eyleye luṭf-ı Ḫudā merkez-i devletde muḳīm
Çünki luṭfından anıñ cümle-i āmāl yesīr

Ola aḥbābı der-i cevdetine dīde-güşā
Düşmen-i devletiñde ola her emri ʿasīr

Bu sürūr ile **Vaḥīdā** n'ola tārīḫ içün
Eyledi ḫāme-i ter aña bu beyti taḥrīr

Mıṣraʿ-ı şāniyi çün kilk ile itmām itdim
Cümle-i aḥruf-ı sāde ile bir sāl-i münīr

(15) Oldı bu vech-ile bir beytden iki tārīḫ
Eyledi ʿarż-ı hüner pīş-gehiñde çün sīr

[30-b]

"***Böyle yazdı yine bu sālde tārīḫini kilk***
Ḥamdü li'llāh ʿAlī Pāşā-yı kerīm oldı vezīr[17]" [Sene: 1155]

65

Tārīḫ-i laṭīf Şerīf Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Yine bir ṣubḥ-dem oldı peyām-ı pür-feraḥ-efşā
Virirsem müjde-gānī cümle varım ḥaḳ bu kim emrā

Sezā ʿīd eyleyüp ḳurbān idersem kebş-veş cānı
Dem-i ʿĪsā gelüp eyler yine dil-mürdeʾyi iḥyā

[17] Beytin iki mısraının noktasız harfleri toplamı 1155'dir.

Ne iḥyā ḳaṭre-i bārān-ı ebr-i nev-bahār ile
Ki eṣdāf-ı yem-i dilde dür-i şeh-vār olur peydā

Ne iḥyā āfet-i kār-ẕerre-i nā-çīz kim nāmı
Nigāh-ı iltifāt-ile ider mihr-i münīr-āsā

(5) Olup pervāne-i şemʿi ḥırās u ḥıfẓ ider dāʾim
Ḳomaz geşte çerāġın bī-furūġ-ı bī-żiyā aṣla

Odur kişver-güşā ṣāḥib-ḳırān-ı bu'l-meġāzī kim
Ki mahyā-gerdesidir heft-iḳlīm-i heme-dünyā

Ḳılup kerrūbiyān āvīz-i ṭāḳ-ı ʿarşa şemşīrin
Ziyāret-gāh idindi nīzesin hem ʿālem-i bālā

Gider ser-ḥadd-i dilden ġam gelüp tekrār-ı āsāyiş
Tekerrür itdi mühr-i Ḥayder-i Kerrār ʿAlī Pāşā

Ser-ā-pā nev-ḳudūmı ʿāleme raḥmet ḫuṣūṣā kim
Şerīfā'ya yine teşrīfi oldı ṣad-şeref-baḫşā

(10) Hümā-yı ḥāmi-i dilden cüdā düşdüm olup mehcūr
Yine ārām-gāh itdi baña ẓıllın gelüp ḥālā

Degüldür ḳābil-i ruʾyet kerem hengām-ı Ḥātem'de
Göründi dīdeme ʿayn-ı seḫā ḥālā melek-sīmā

Muvaffaḳ oldı sulṭān-ı zamān Maḥmūd-ı Ġāzī kim
Ki ḳıldı mührini ol āṣaf-ı devrānına iʿṭā

Dilīr-i ṣaf-şiken ḫūn-rīz-i düşmen tīġ-ı ser-efken
Cem ü Dārā-ḥaşem ẕü'l-iḥtişām u memleket-pīrā

Şehen-şāh-ı cihānıñ şevketin Ḥaḳ eylesün efzūn
Ḳıla cemʿiyyet-i aʿdāsını ḳahr eyleyüp şettā

(15) İdüp ol āṣafıñ reʾyi zemīnin nev-be-nev teʾyīd
Muvāfıḳ eyleye taḳdīre her tedbīrini Mevlā

Mehābetle yine teşrīfine ṣadrı didim tārīḫ
"*Gelüp ḥaḳḳā dilīrāne vezīr oldı ʿAlī Pāşā*" [Sene: 1155]

66

Tārīḫ-i zībā-yı Dāniş Efendi

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Āb-ı rū-yı Āl-i ʿOs̱mān taḫt-ı pīrā-yı zamān
Var ise oldur cihānda şāh-ı mülk-ārā yine
[31-a]
Bu'l-meġāzī Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd'uñ eger
Yüz sürerler bulsalardı cümle şāhān pāyine

Öyle şehdir ol ki ednā bendesiniñ ḥaşmeti
Ġālib oldı Şāh-ı Īrān-ile Hind'iñ reʾyine

Fikri dāʾim oldığı-çün rāḥat-ı ḫalḳ-ı cihān
Eyledi teşyīd-i mülk ü devletin Mevlā yine

(5) Eyledi bir būrcdan bir būrca taḥvīl āftāb

Yaᶜni ḳıldı ṣadrı teşrīf āṣaf-ı dānā yine

Muttaṣıl oldı mücerreb hep vezīrān-ı zamān
Ḥamdü li'llāh cümleden bu oldı müsteṯnā yine

Āsmān-pāye hümā-sāye ᶜAlī Pāşā ki anıñ
İtdi bāb-ı devletin Ḥaḳ Kaᶜbe-i ᶜulyā yine

Bāᶜiṯ-i āsāyiş-i ḫalḳ-ı cihāndır ḥaḳ bu kim
Oldı çün bundan muḳaddem nāẓım-ı dünyā yine

Maḳsem-i erzāḳ-ı ᶜālem ceybidir kim oldılar
Şimdi cümle ḳulları müsteġraḳ-ı ālā yine

(10) Eyledi eyyām-ı ᶜadlinde eşirrā iḫtifā
Ḥükm-i ḳānūn u şerīᶜat oldı hep icrā yine

Maᶜden-i cūd ü seḫādır muḳsim-i kān-ı ᶜaṭā
Eyledi iḥsān u luṭfı ḫalḳa bī-aḥṣā yine

Şevḳ-ı iẓhār eyleyüp mesrūr-ı istiḳbāline
Geldi der-pīş eylemiş emvācını deryā yine

Pāk-ṭīnet ḫūb-ṣūret nīk-ḫaṣlet bī-naẓīr
Virdi zīb ü fer ü revnaḳ geldigi dem cā yine

Ḥāmi-i şerᶜ-i metīn hem ḥāfıẓ-ı dīn-i mübīn
Cümle emrinde muvaffaḳ eylesün Mevlā yine

(15) Hem vezīr-i bī-naẓīr ü hem müşār-ı kār-dān
Buldı reʾyile niẓāmın devlet-i aʿlā yine

Ḳālıb-ı bī-rūḥ ḳalmışdı gidelden cümlesi
Ḳıldı teşrīf-i ḳudūmī ʿālemi iḥyā yine

Dergeh-i vālāya ʿarż it **Dānişā** tārīḫiñi
"***Rūḥ oldı ṣadr-ı aʿlāya ʿAlī Pāşā yine***" [Sene: 1155]

67

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Dānişā sen de duʿā eyle yazup bir tārīḫ
"Ḥaḳ muvaffaḳ ide mühre ʿAlī Pāşā geldi" [Sene: 1155]

68

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Gitdi ġam müjde-i teşrīfiñ olınca nā-çār
"Ṣadra şimdi ʿAlī Pāşā-yı muʿaẓẓam geldi" [Sene: 1155]

69

Tārīḫ-i Ṣubḥī Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ṣubḥ-dem feyż-ı ʿamīm-i kerem-i Rabbānī
Gülsitān-ı ṭarabı eyledi sīr-āb-ı ṣafā

[31-b]

Açılup ġonçe-i dil ḳıldı tebessüm ḫāṭır
Yāsemen-zār-ı neşāṭ oldı cihān ser-tā-pā

Luṭf-ı bā-minnet ile sāye-i ḳudret oldı

Ṭurra-i şāhid-i āmāle güşāyiş-fermā

Refᶜ olup ᶜuḳde-i ġam cebhe-i ehl-i dilden
ᶜAndelībān-ı meᶜānī yine oldı gūyā

(5) Gül gibi açdı idüp çehre-i eyyām-ı besīm
Müjde-i maḳdem-i pāşā-yı seḫāvet-peymā

Ṣadr-ı bī-miṯl ü naẓīr āṣaf-ı ḫūrşīd-i żamīr
Kāmil-i ṣāf-nihād ehl-i dil-i bī-hem-tā

ᶜĀrif-i nükte-i rāz-ı Ḥarem-i Kaᶜbe-i dil
Nūr-ı miṣbāḥ-ı ẕekā maẓhar-ı elṭāf-ı Ḫudā

Ebr-i nīsān-ı kerem naḳd-i ḥayāt-ı ᶜālem
Rūz-ı nev-rūz-ı saᶜādet şeref-i şems-i ᶜaṭā

ᶜAlem-efrāz-ı ẓafer ṣaf-der-i nuṣret-pey-rev
Ḥāfıẓ-ı milket-i dīn ḥāmi-i şerᶜ-i garrā

(10) Bulsa gerd-i ḳadem-i raḫş-ı ġarrāsın bī-şek
Çeşm-i mihr ü mehe eylerdi felek kuḥl-i cilā

Ḳadr-dānī-i şehen-şāha hezārān taḥsīn
Gördi ol ẕāt-ı şerīfi yine ṣadrına sezā

Böyle bir niᶜmet-i bā-minnete maẓhar ḳıldı
İtmesün mi o şeh-i mülke duᶜā bāy ü gedā

Eylesün devletin efzūn Ḫudā-yı Müteᶜāl
Ki bilüp gevher-i ẕātın yine luṭf itdi aña

Bu neşāṭ ile bulup ḫalḳ-ı ṣafā-yı ḫāṭır
Ṭūṭi-i nāṭıḳası herkesiñ oldı gūyā

(15) **Ṣubḥiyā** müjde idüp ben de didim tārīḫin
"*ᶜAlī Pāşā'ya yine ṣadrını virdi Mevlā*" [Sene: 1155]

70

Tārīḫ-i Ḥilmī Efendi

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

(1) Ḥamdüli'llāh yine esbāb-ı meserret geldi
ᶜĀleme müjde-i āṯār-ı beşāret geldi

Varaḳ-ı naḫl-i ümīd olmış-idi rū-buḫrān
Çemenistān-ı dile şimdi ṭarāvet geldi

Ḫāver-i burc-ı żiyā-baḫş u mekārim-pīşe
Server-i zümre-i aᶜyān-ı mürüvvet geldi

Şuᶜarā bulmış-idi rütbe-i ẕilletde kemāl
Ḥamdüli'llāh yine ser-māye-i ᶜizzet geldi

(5) Secde-i şükre olup mürde-dilān ser-dāde
Didiler ebr-i keremden yine raḥmet geldi

Didiler müjde-resān birbirine ḥamd iderek
Heft-sāl içre olan bāᶜiṯ-i ḥasret geldi

Yaʿni ol āṣaf-ı ẕī-şān-ı ʿAlī Pāşā kim
ʿĀleme yümn-i ḳudūmiyle saʿādet geldi

[32-a]

O ḫarīdār-ı perend-i hüner ü kāle-i ʿilm
O revāc-āver-i zer-beft-i nebāhat geldi

Telḫ-kām olmış-idi zehr-i firāḳıyla dimāġ
Eşer-i sükker-i vaṣl-ile ḥalāvet geldi

(10) Evliyā-yı selefiñ feyż-ı kerāmātından
Noḳṭa-i dāʾire-i ḳuṭb-ı velāyet geldi

Maẓhar-i şerʿ-i şerīf-i nebevī rūşen-reʾy
Maẓhar-i nūr-ı tecellī-yi kerāmet geldi

Pertev-i bāṣıra-i ʿayn-ı ehālī-yi cihān
Nūr-pāş-ı dil ü cān neyyir-i devlet geldi

Güni ṭoġdı yine ehl-i hüneriñ ʿālemde
Yüzi güldi hele dünyāya beşāşet geldi

Meşʿal-efrūz-ı tedābīr ü Arisṭo-fıṭnat
Sebaḳ-āmūz-i Felāṭūn-ḥükūmet geldi

(15) Nāḳıd-ı cevher-i gencīne-i ʿilm ü ʿirfān
Ḳāʾid-i leşker-i iḳlīm-i semāḥat geldi

Ṣaf-der-i düşmen ü ṣaf-dār-ı celāvet-girdār

Ḥayder-i ġāzī-i meydān-ı şecāᶜat geldi

Ẕü'l-feḳār u ḳaleminiñ Ḥayder-i ṣāḥib-naẓarı
Fāris-i Düldül-i hīcā-yı celādet geldi

Tīġ-ı ber-müdde-i bīdā-yı neberd-i aᶜdā
Şīr-i derrende-i pehnā-yı cerāᵓet geldi

Ḳahramān-zūr u Nerīmān-dil ü Rüstem-ḥamle
Pījen-i maᶜreke vü Sām-ı ṣalābet geldi

(20) Bermekī Caᶜfer ᶜAlī ile çıḳardı nāmda
O sebebden aña bir pāre seḫāvet geldi

Ḫāk-i dergāhına yüz sürmek ile ṣubḥ u mesā
Māh [u] mihr ü feleginiñ şānına rifᶜat geldi

Ḥilmiyā çünki kerem-dīdesisin evvelden
Şimdi iḫlāṣıla deᶜavātına ruḫṣat geldi

Ṭabᶜ-ı şiᶜrimde ki gelmiş idi nisyān evvel
Feraḥ u şevḳı ile yine ṭabīᶜat geldi

Eyle yā Rab anı ṣadrında muḳīm ü dāᵓim
Ṣıdḳ-ile daᶜvete hengām-ı icābet geldi

(25) Ṣadra teşrīfine yine didi ḫāmem tārīḫ
"ᶜ*Ali Pāşā-yı cemīl āṣaf-ı cevdet geldi*" [Sene: 1155]

71

Tārīḫ-i ʿİzzī Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Şehen-şāh-ı cihān ḳuṭb-ı zamān Sulṭān Maḥmūd Ḫān
Ḫıdīv-i dād-ger kişver-güşā İskender-i ṯānī

Vücūd-ı pāki maḥż-ı feyż-ı Ḥaḳḳ'dır kāʾināt üzre
Enāma reʾyi raḥmet rūḥ-baḫş-ı Mülk-i ʿOṯmānī

Muvaffaḳ her ümūrında o şāh-ı maʿdelet-fermā
Dil-i ilhām-ı meşḥūnına reh-ber ʿavn-i Sübḥānī

[32-b]

Her işde ṭabʿ-ı derrāki olup āyīne-i ilhām
Muvāfıḳ reʾy-i taḳdīre felek münḳād-ı fermānī

(5) İdüp dünyā vü mā-fī-hāyı yine ser-te-ser maʿmūr
Getürdi ṣadr-ı mühre maṭlab-ı aḳṣā-yı devrānı

Ne maṭlab melceʾ-i ẕi'l-mecd ü yenbūʿu'l-meʿālī kim
Ḳomadı bir dil-i nā-şād aṣla ferd-i insānı

Felāṭūn iʿtirāf-ı baḥr-ı reʾyi ile leb-teşne
Arisṭo Bū-ʿAlī tedbīriniñ meftūn u ḥayrānı

Veġāda menzil almış ʿarṣa-i hīcāda ṭaş dikmiş
Şecīʿ-i nāmūr yaʿnī semiyy-i Şīr-i Yezdānī

Seḫāda māḥi-yi Ḥātem ʿaṭāda ḥāmi-i ʿālem
Sipihr-i ʿilm ü ḥilm ü cūd u luṭfuñ mihr-i raḫşānī

(10) Mühim-sāz-ı semāḥat-perverā ṣadr-ı kerem-kārā
Yine ʿadliñle Ḥaḳ āsāyişe gösterdi bürhānı

Zamāne olmış-idi iftirāḳ-ı ḫāk-i pāyiñden
Tezelzül-nāk-i endūh-ı keder bīm ü hirāsānī

Ġubār-ı dergehiñ olmışdı kuḥl-i dīde-i zühhād
Felek itmişdi pā-māl-i felāket ehl-i ʿirfānı

Bi-ḥamdi'llāh ḳudūm-ı pākin itdi ʿālemi iḥyā
Müʾessis oldı eyvān-ı neşāṭıñ şimdi bünyānı

ʿİbāda ʿayn-ı raḥmetdir verāya maḥż-ı şefḳatdir
Niẓām-ı dīn ü devletdir vücūduñ cūd-ı Rabbānī

(15) Sen olmazsañ eger erbāb-ı faż̧l u dānişe yāver
Kim olsun müstemendānıñ melāẕẕı ey kerem-kānı

Ezelden dergehiñ Ḥaḳ maḳsem-i erzāḳ-ı nās itmiş
Zülāl-i luṭfuñ irvā itmede reyyān u ʿaṭşānı

Çün itdiñ bende-gānına bu ʿabdīniñ şümār-evvel
Yine luṭfuñla bulur bulsalar evvelki mīzānı

Degül mümkin zebān-ı ḫāme-i **ʿİzzī** ile medḥi
Yeter ıṭnāb-ı daʿvātıyla ol sen de s̱enā-ḫᵛānı

Hemīşe tā taʿāḳubla güẕāriş ide rūz u şeb

Müzeyyen ide mihr ü māh u encüm rū-yı gerdānı

(20) Ola her rūzı ʿīd ü her şeb-i devri Ḳadr nāsa
Riyāż-ı devletiniñ sāye-bānı ebr-i nīsānī

Olup eyyām-ı ʿadli bāʿiṯ-i āsāyiş-i ʿālem
Ola iḳbāliniñ tevfīḳ-i Ḥaḳ dāʾim nigeh-bānı

ʿAdū-yı bed-faʿāli olalar pā-māl-i iżmiḥlāl
Güẕer ide ẓaferle nuṣret ü rāḥatla ezmānı

Didim bir mıṣraʿ-ı ġarrā ile tebşīr idüp nāsa
Mübārek-bād ile tārīḫ-i ṣadr-ārā-yı ẕī-şānı

Yine teşrīf-i ṣadr idüp ʿAlī Pāşā-yı ʿālī-şān
“ *Vezīr oldı müʾebbed ide Mevlā Āṣaf-ı ṯānī*” [Sene: 1155]

[33-a]

72

Ḳaṣīde-i Cūdī Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Murād üzre felek bir dem ne devr ü ne ḳarār eyler
Ne eylerse sipihr-i keç-revişde rūzgār eyler

Girībān-ı ḳabā-yı rifʿati būs itdirir ammā
Yine teslīm-i zor-dest-i ḫaṣm-ı ḥīle-kār eyler

Meşāmm-ı cāna virse ġonceden bū-yı ṣafā bir kez
Zükām itmezse de āzürde-i ser-tīz-i ḫār eyler

Riyāż-ı dehre nefḫ-ı rūḥ iderse ger nesīminden
Döner bād-ı ḫazānı der-pey-i faṣl-ı bahār eyler

(5) Virir her lāleye bir reng-[i]le ārāyiş ü zīnet
İder maᶜmūr ẓāhirde derūnın dāġ-dār eyler

Ser-i serv-i çemānı eylese eflāke pey-veste
Vücūdın tīşe-i ġadr-ile bir gün ḫāk-sār eyler

Virir şemᶜ-i şeb-ārāya furūġıyle nümāyişler
Ya tīġ-ı kār ile ifnā ya ḫaṣm-ı zūr-kār eyler

İrāde eylese ᶜıḳd-ı Ş̱üreyyā gibi cemᶜiyyet
Benātü'n-naᶜş-ı çerḫ-āsā ṭaġıdup tār u mār eyler

Yıḳar maᶜmūre-i ḳalbi yine ābāda saᶜy eyler
Selāsilden ḫalāṣ itmez ḫarāb eyler ᶜimār eyler

(10) Ṣunar ṣahbā-yı iḳbāli ider mest-i mey-i naḫvet
Ṣadā-yı derd-i idbārıyla rencūr-ı ḫumār eyler

Nedir bu rūzgār-ı bī-ş̱ebātıñ vażᶜ-ı maᶜkūsı
Niçün bilsem bu ṭavr-ı nā-pesendi iḫtiyār eyler

Teḥāşī eylemez mi hīç teşekkīden teẓallümden
Dimez mi ehl-i dil ᶜarż-ı vezīr-i kām-kār eyler

Müşīr-i āsmān-rifᶜat Niẓāmü'l-mülk-i devlet kim
ᶜUlüvv-i ḳadr-i ẕātıyla melāᵓik iftiḫār eyler

Ḫidīv-i bende-perver maʿdelet-ger merḥamet-güster
Ki bū-yı ʿadl ü iḥsānı cihānı müşg-sār eyler

(15) Yegāne dād-ger ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı kişver-i dāniş
Ki būsın ḫākine ḫūrşīd ʿarż-ı intiẓār eyler

Vezīr-i aʿẓam u efḫam ʿAlī Pāşā ki hep ʿālem
Ġubār-ı āstānın kuḥl-ı çeşm-i iʿtibār eyler

Zihī düstūr-ı ekrem Ḥayder-i ṣānī vü rezm-ārā
Ġazāda tīġını nāʾib menāb-ı Ẕü'l-feḳār eyler

Mücāhid fī sebīli'llāh murābıṭ nāṣır-ı devlet
Cihādī seyfine Cibrīl sābāş-ı hezār eyler

Ṣadā-yı el-emān elbet olur āfāḳa pey-veste
Ṣalābetle ne dem ḳaṣdü'l-emān ü mecār eyler

(20) Ḳıyāmetler ḳopardı başına ḫayl-i Ḳızılbaş'ıñ
Görülmiş mi bu rütbe Çār-ı Yār'e intiṣār eyler

Meʿārikde olan her ḥamle ṭāḳat-ı güdāzını
Ne Sām u Güstehem ne Rüstem ü İsfendiyār eyler

[33-b]

Feżāda görse düşmen resm-i fiʿl-i āb-ı şeb-dīzin
Firār eyler ʿadem vādīsine terk-i diyār eyler

Celāl-i saṭveti tāb-efken-i mirrīḫ-i eflākī

Cemāl-i ṭalᶜatı mihr-i sipihri şerm-sār eyler

Teᶜāla’llāh nedir bu ḳuvvet-i iḳbāl-i behbūdī
Hep elṭāf-ı ḫafāyāyı aña Perverdgār eyler

(25) O rütbe ḳuvvet-i teᵓsīr var nuṭḳ-ı şerīfinde
Tefevvüh itse bir nā-çārı ṣāḥib-iḳtidār eyler

Eger kim bir gedā ruᵓyāda olsa maẓhar-ı luṭfı
Muᶜabbir anı iḳlīm-i cihāna tāc-dār eyler

Kerīm-i bī-tekellüf ᶜaḳl-ı evvel Ḥātem-i s̱ānī
Ki ḫāmem cūd-ı Maᶜn-ı Bermekī taḥrīre ᶜār eyler

Ġazel-pervāz-ı şevḳ olsam n’ola vādī-yi evṣāfı
Kümeyt-i ḫoş-ḫırām ṭabᶜ-ı şūḫum bī-ḳarār eyler

Ḫadeng-i ġamzeñ ey ḳaşı kemān dilden güẕār eyler
Göñül ṣaḳlar bu zaḫmıñ cān virince ber-güẕār eyler

(30) Nihān eylerdi dil esrār-ı ᶜışḳı n’eyleyim ṣad āh
Sirişkimle ġarībāne nigāhım āşikār eyler

Benim rāh-ı belāda pey-revi Mecnūn-ı nā-şādıñ
Felek ḫār-ı muġaylānı baña nīş-i hezār eyler

Ben ol ser-mest-i cām-ı miḥnetim sāḳī bu devrānda
Beni pīr-i muġānıñ bir ḳupası hūş-yār eyler

Nücūm-ı zāhire ṣanma felekde **Cūdiyā** her şeb
Benim āh-ı derūnumdur ki iẓhār-ı şerār eyler

Kerem-dārā velī-ḳadrā ḫidīvā āgehā ṣadrā
Elimde ḫāme ṭurmaz ʿarż-ı ḥāle ictisār eyler

(35) Nedir bu rūzgārıñ mīr-i Boġdān gibi keç ḥükmi
Neden ehl-i dile cevr ü eẕāyı bī-şümār eyler

Arar izler bulur bir cāhil [ü] nā-dān u meşʾūmı
ʿAṭālar baḫş ider rifʿat virir ṣāḥib-yār eyler

Nuḳūd erbābı kim ṣarrāf-ı bāzār-ı tefāḫürdür
ʿAcebdir devlet ʿunvānın virir şöhret-şiʿār eyler

Sürüp pul bir ḳapu yapsam rehā bulmam güşādından
İder bir pulluḳ āḫir şeşdir ʿālemde zār eyler

O ġaddārıñ bu ʿabd-i müstehāma itdigi ẓulmi
Ne Cengīz Hülāgū ne Yezīd-i nā-bekār eyler

(40) Nedir cürmüm baña bir kez nigāh-ı iltifāt itmez
Niyāz itdikçe pendār u teʿaẓẓumla vaḳār eyler

Ucunda āteş işrāb itdigim-çün ḳasd idüp eger
Ġıdā-yı rūz mezem sebzesini inkār eyler

Eger bir kūze āb-ı ḫōş-güvār itsem recā andan
Cihānıñ çeşme-sārını ser-ā-pā zehr-i mār eyler

Çerāġ ile ẓalām-ı ġamdan āzād it disem her şeb
Derūnum pür ider āteşle cism-i ber-fenār eyler

[34-a]

Zeᶜāmetden suᵓāl itsem ki īrād-ı muᶜayyendir
Ne dād u ne sited parmaḳ ḥisābını şümār eyler

(45) Eger kim olsa ḳudret mālikāne almaġa bende
Behāsını mezādından ziyāde ṣad-hezār eyler

Ṭarīḳ-ı ḫᵛāce-gāna ger sülūkı iḫtiyār itsem
Ya Avlonyā'ya yaḫud pisḳoposa inḥiṣār eyler

Temennī eylesem ger cizye bāḳī ḳulluġın bir kez
Taḥammülden füzūn-ter cāᵓize bārını bār eyler

Amān ey dāver-i iḳlīm-i dād u maᶜdelet-pīrā
Bańa bu rūzgār-ı keç cefā-yı bī-şümār eyler

Maᶜāẕa'llāh şerār-ı fitneye dāmen-feşān olsa
Ser-ā-ser bu sarāy-ı ᶜālemi iḥrāḳ-ı nār eyler

(50) Cezā-yı mā-yelīḳı rūzgār-ı nā-be-hencāra
Ne yüzden eyler ise āṣaf-ı ᶜālī-tebār eyler

Ya ṭomruḳ ya kürek ya nefy ider ol müfsidi ıṣlāḥ
Zamānımda ṭutulmazsa eger bi'llāh firār eyler

Kerīmā ṣadra teşrīfiñ meger gūş itmemiş yoḫsa

Seniñ tehdīd-i emriñ rūzgārı tevbe-kār eyler

Nedir ᶜahdiñde ḥaddi baᶜde-zīn ol ḫāne-ber-dūşuñ
Feżā-yı ᶜadl u dādıñda kimiñle kār-zār eyler

Bi-ḥamdi'llāh ki eyyām-ı sürūr-encāmıñı gördük
Meger ādem yerine rūzgārı kim şümār eyler

(55) Der-i ᶜizzet-meᵓābıñ mültecā-yı ᶜālem itmiş Ḥaḳ
Anıñçün bende-i nā-çīz ᶜarż-ı iftiḳār eyler

Otuz yıldır şikeste-ḫāṭırım ey dāver-i devrān
Niçe bir şīşe-i ḳalbim ḳabūl-i inkisār eyler

Taḥammül ḳalmadı ṣabra ne var eyyām-ı ᶜadliñde
Bulunmaz mı baña emr-i maᶜīşetde medār eyler

Devā-sāz olmaz ise merhem-i behbūd-i elṭāfıñ
Sihām-ı ṭaᶜn-ı aᶜdā cism ü cānı ḫāksār eyler

Zebān-işkeste ṭāliᶜ-beste baḫtım çünki ber-geşte
Ḳalem vaṣf-ı şerīfünde ḳuṣūrı iᶜtiẕār eyler

(60) Ben-i ḳaᶜr-ı muḥīṭ-ı vaṣfınıñ yoḳ ḥadd ü pāyānı
Göñül şimden girü ᶜazm-i kenār-ı iḫtiṣār eyler

Ḫitāma irse söz **Cūdī** budur ḳānūnı eslāfıñ
Duᶜāya el açar nāẓım niyāz-ı Kirdgār eyler

Şuᶜāᶜ-ı şemᶜ-i iḳbālin żiyā-pāş eyleye Mevlā
Ḫudā fānūs-ı çerḫi tā maṣūn-ı rūzgār eyler

Ola teᵓyīd-i Bārī'le zamān-ı devleti mümted
Zebānım bu duᶜāyı bī-riyā leyl ü nehār eyler

73

Tārīḫ-i belīġ-i Vāṣıf Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Bi-ḥamdi'llāh felek devr eyleyüp vefḳ-ı murād üzre
Kederden ḳalmadı ẕerre eṣer hīç kimsede ḳaṭᶜā

[34-b]

Semiyy-i şīr-i Yezdān āṣaf-ı memdūḥ-ı eṭvārı
Vezīr itdi yine Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı bī-hem-tā

Olup ārāyiş-i ser-ṣafḥa-i mecmūᶜa-i iḳbāl
Şeref buldı ḳudūm-ı pāki ile mesned-i ʿulyā

Zihī ʿālī-himem Ḥātem-kerem ṣadr-ı mükerrem kim
Semāḥatde naẓīrin görmemişdir dīde-i dünyā

(5) Ṭarīḳ-ı reᵓfeti vāsiᶜ der-i iᶜṭāfı bī-derbān
Güşāde dest-i cūdı ʿāleme itmekde zer iᶜṭā

Vezīr-i aᶜẓam-ı ʿālī-himem pür-cūd u deryā-dil
Müşīr-i efḫam-ı Edhem-şiyem ṣadr-ı Felāṭūn-rā

Düşürdüm cidd-ile tārīḫ-i teşrīfin didim **Vāṣıf**
"**Müdām ola İlāhā mühr-i ṣadr-ile ʿAlī Pāşā**" [Sene: 1155]

74

Tārīḫ-i eş-Şeyḫ Müʾmin Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Ḫoşā-nev-müjde-i şevḳ-āver-i feyż-ı meded-kārī
Ṭarāvet virdi bāġ-ı devlete ebr-i bahār-āsā

Açıldı ṣubḥ-ı devlet başına gün ṭoġdı dünyānıñ
Yine mihr-i sipihr-i evc-i rifʿat oldı nūr-efzā

Niṯār oldı mükerrer bir gül-āb-ı şevḳ-i būy-efzūz
Yine gül-ġonce-veş güldi cemāl-i devlet-i ʿuẓmā

Lisānda çeşme-i cūduñ ḳurı bir nāmı ḳalmışdır
Ṣuyın buldı yeñiden oldı mecrā-yı ḳadīm icrā

(5) Bu şevḳ bu ṭarab āṯār-ı düstūr-ı muʿaẕẓamdır
Ne düstūr-ı muʿaẕẓam ṣadr-ı efḫam dāver-i dānā

Ne dāver kār-fermā-yı cihān dāniş-ver-i devrān
Kerem-kār-ı zamān ṣaḥib-ḳırān-ı ʿarṣa-i hīcā

Rıżā-cū-yı şeh-i vālā-ḥaşem fermānde-i ekrem
Nüsüḳ-sāz-ı mükerrem ḫayr-ḫᵛāh-ı ʿālem-i bālā

Çemende lāle micmer yaḳdı istiḳbāle şevḳından
Gülāb-ı lāle īṯār eyledi gül-ġonce-i zībā

Dü-bālā ḳadri müzdād oldı dīvān-ı ṣadāretde

Sezādır ẕātına ḳat ḳat müzeyyen ferve-i vālā

(10) Ṭabībin çāre-sāzın buldılar ṣadra şifā geldi
İderken bī-kesān derd-mendān maḳdemin ḫūlyā

Kerem-kārā duʿā-gū-yı ḳadīmiñ ʿabd-i nā-kāmıñ
ʿİnāyet-kerde-i iḥsānıñ oldı bende-i şeydā

Ḳudūmüñ ʿāleme sermāye-i şevḳ-i derūn oldı
Neşāṭından zebān-ı ḫāme eyler elde vā-veylā

Birāz sebzīn-varaḳ cemʿ eyledim gülzār-ı vaṣfıñda
Ḥużūr-ı devlete Bektāşiyāne eyledim ihdā

Hemīşe vāhibü'l-āmāl maḳṣūduñ ʿaṭā ḳılsun
Serīr-i ʿizz-i devletle müʾeyyed eylesün Mevlā

(15) Göñüller birlik-ile **Şeyḫ Müʾmin** söyledi tārīḫ
"*Yine ṣad müjde iḳbāl ile ṣadr oldı ʿAlī Pāşā*" [Sene: 1155]

[35-a]

75

Tārīḫ-i laṭīf-i Ṭabʿī Efendi

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Yem-i seḫāda ki ẕātıñ gibi güher bulduḳ
Ḥaḳīḳat ol bün-i deryāda biz neler bulduḳ

Nigāh-ı diḳḳat iderken reh-i müsāʿidede

Ḳudūm-ı meymenetiñden hele eṣer bulduḳ

Bu defʿa müjde benimdür diyü idüp tebşīr
Velī firāş-ı teġāfülde bī-ḫaber bulduḳ

Kitāb-ḫāne-i endīşede tefeʾül idüp
Kelām-ı şefḳatiniñ ḥaḳḳına dürer bulduḳ

(5) Muḥaṣṣal itmege āvīze beyt-i midḥatiñi
Zihī ḳalem gibi bir nāv-dān-ı zer bulduḳ

Dükān dükān ṭolaşup çārsū-yı naẓm içre
Metāʿ-ı vaṣfıñı bī-miṣl ü muʿteber bulduḳ

Ümīd-gāhdır ölçümlenürseñ ʿayb degül
Ḳumāş-ı rifʿatiñi ḫayli kerr ü fer bulduḳ

ʿAlā merātibi-him her bir ʿabd-i nā-kāma
Ḫazīne-i keremiñ ber-güşādedir bulduḳ

Hücūm-ı ceyş-i ġarīm-i żarūrete el-ḥaḳ
Filori-i himemiñ kibr-i ber-siper bulduḳ

(10) Ne āstāndır ol der ne seng-derdir o seng
Yanında ʿūd ile laʿlī ḥacer şecer bulduḳ

Ḫulāṣa zümre-i devletde ġayra nisbet ile
Seni ġarībe vücūh-ile luṭf ider bulduḳ

İfāde eyleyemezdik ḥużūra ḥālimizi
Süḫan gibi arada şūḫ-ı bī-şeker bulduḳ

Egerçi telḫ-i-ḥicābı ne ḥāl ise çekdik
Velī muᶜāmele-i luṭfuñı şeker bulduḳ

Simāṭ-ı raġbet-i müzdādıña ṣalā didiler
Bize bu niᶜmet-i ᶜuẓmāyı mā-ḥażar bulduḳ

(15) Baḳılsa ḫaylice vardır diyār-ı istiḥsān
Ḫayālimüz gibi her gün gelür gider bulduḳ

Muḥāl idi hele ser-menzil-i merāma vuṣūl
Bu yolda ḫāṭıra ilhāmı rāh-ber bulduḳ

Ṭarīḳ-ı ḫāṣ degül vādi-i teẕallümi de
Ḫilāf-ı ṭabᶜ-ı düvel rāh-ı ber-ḫaṭar bulduḳ

Düçār oldıġımız şaḫṣa da düşüp ammā
Füzūn-ı derd-ile bizden de beş beter bulduḳ

Niçün yapılmaya bilmem bu ḳalb-i vīrānım
Kelām-ı nāfiẕiñi tīġ-veş keser bulduḳ

(20) Şeker-nüvāziş-i dest-i nigāh-ı luṭfuñdan
Ḫarābe-i dili maᶜmūr-ı ser-te-ser bulduḳ

Teveccüh eyledi bizden yaña bi-ḥamdi'llāh
Cenāb-ı şāhid-i meʾmūli ᶜişve-ger bulduḳ

Şikeste-bāl-i pür-murġ-ı żaᶜf idik gūyā
Riyāż-ı luṭfıñı gördükde bāl ü per bulduḳ

[35-b]

Bahār mevsimidir çünki bāġ-ı maḳṣūduñ
Ki her dıraḫtını[18] pür-meyvehā-yı ter bulduḳ

Şu deñlü keşreti var cāmiᶜ-i süḫancınıñ
Maḥall-i ṣıfat-niᶜālde güc-ile yer bulduḳ

(25) Ḫulūṣ-ı ḳalb ile maḫṣūṣ efendime el-ān
Duᶜā-yı ḫayrı derūnī ᶜale's-seḥer bulduḳ

Ne fikr-i dirhem [ü] dīnār-ı ġayri ey **Ṭabᶜī**
Ġubār[19]-ı maḳdemiñ iksīr-i ber-ᶜiber bulduḳ

Miṣāl-i sāye hemān hāk-i pāye düşmeği biz
Netīce cümleye ġālib ᶜaceb hüner bulduḳ

Der-i saᶜādetiñe intisāb itmek ile
Hümā-yı gerdiş-i iḳbāli tā-be-ser bulduḳ

Sitāyişiñde ḳomazdım ḳuṣūrı sulṭānım
Ne çāre ḳāfiyeyi teng ü muḫtaṣar bulduḳ

(30) Penāh-ı sāye-i luṭfuñla biz de kendimizi
Ḳapıñda muḫliṣ-i ber ᶜabd-i nükte-ver bulduḳ **[Temmet]**

[18] Metinde "dıraḫtını"
[19] Metinde "ᶜubār"

76

Tārīḫ

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Ṭabʿiyā tārīḫ-i sānīsin çıḳup şun pāyine

"***Geçdi ṣadra mühr-ile bu dem ʿAlī Pāşā yine***" [Sene: 1155]

77

Tārīḫ-i Ḥıfẓī Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Neḥmidu'llāh a yā āṣaf-ı ʿālī-şānım
İdelim vird-i zebān şükr-i Ġanī Mevlā'yı

Müjde-i maḳdem-i teşrīfiñ ile Ḥażret-i Ḥaḳ
Şād-kām eyledi dünyāyı vü mā-fī-hāyı

Ḥaḳ bu kim müjde-res-i maḳdemiñe az gelür
K'ana itsem daḫi żam mā-ḥaṣal-ı deryāyı

ʿĀlem-i ġayb bilürken ne mecāl inkāra
Maḳdemiñ eyledi mesrūr faḳīr ü bāyı

(5) Rāḥat-rāḥ-ı meserretle cihān pür-neşʾe
Ġuṣṣadan eylediñ āzād bütün dünyāyı

Ḫoş-ḳumāş süḫan-ı tāze-edā bulmazsam
Ferş-rāh eyleyemem gül-varaḳ-ı zībāyı

İnciẕāb-ı eṯer-i edʿiyye-i ehl-i ḳulūb

Virdiler ṣadra bu teşrīfde çoḳ maᶜnāyı

İstidāmetle ẓafer bulmaġ-içün ez-cümle
ᶜArşa pey-veste bu dem itdiler istidᶜāyı

Vefḳ-ı kām üzre hele sāᵓiḳ-ı taḳdīr-i ezel
İtdi iḥsān yine āṣaf-ı müsteşnāyı

(10) Ḫoş-güẕār olsa n'ola vaḳtimüz eyyāmında
Añmamız şimdi ḫıred-sūd-ı ġam-ı ferdāyı

Bende-i ḫalḳa be-gūş eyledi ḫulḳ-ı ḥüsni
Bundan aḳdem gerek aᶜlā vü gerek ednāyı

[36-a]

Ḫuccet-i ḳāṭıᶜadır cümle tevārīḫ-i selef
Ki gürūh-ı vüzerā itdi bu nüh-imżāyı

Çoḳdan arardı ṣadāret didiler buldı yine
Ẕāt-ı pāki gibi bir ṣadr-ı kerem-fermāyı

ᶜUmdetü'l-mülk-i ᶜaṭā mefḫar-ı silk-i vükelā
Cümle tevfīḳ-ı Ḫudā'ya mütevāfıḳ rāyı

(15) N'ola terfīh-i ᶜibād emn-i bilād olsa ġaraż
Gezmeden emr-i Ḫudā ile niçe ṣaḥrāyı

Hele Allāh bu daᶜvāma benim şāhiddir
Ki bu demler içün itmekde idim ḫulyāyı

Ḥamdü’llāh ki o ḫulyālar olup ṣūret-yāb
Gördüm ārāyiş-i ṣadr oldıġın ol dārāyı

Mesned-ārā-yı ṣadāretde diyānetle olan
İtdirmemiş yine iḳbāl-i şeh-i vālāyı

İtdi tefvīż-ı emānetle bu defʿa teʾbīd
Sābıḳā mühr ile teşrīf iden pāşāyı

(20) Müstecāb oldı duʿā-yı fuḳarā ḳāṭıbeten
Şāʿirāne idemem daʿvāʾ-i nā-bercāyı

ʿİllet [ü] ḳıllete cūyā-yı tedāvīde iken
Şimdicek ehl-i hüner buldı şifā-baḫşāyı

Yetişür böyle cihān-baḫşa kerīm ıṭlāḳı
Ki ḳodı vaṣfı taḥayyürde süḫan-pīrāyı

Āftābım baña yüz virdi yine devlet ile
Seniñ olsun felek ol māh-ı nev her cāyı

Eylemeñ dīdeme tekḥīl olur farżu’l-ʿayn
Girse ger destime bir ẕerre ġubār-ı pāyı

(25) Ḫānmānsız şuʿūr olmasa şevḳ [u] şādı
Żabṭa ḳādir olabilsemdi dil-i şeydāyı

Vaṣf-ı pākinde süḫan-gūluḳ idi ḳaṣd ancaḳ
Aldı ḥayret-zedelik nāṭıḳa-i gūyāyı

Teşnesin cū-yı viṣāle ḫaberim var **Ḥıfẓī**
Maḳṣad el virdi yeter sürme ḳurı daʿvāyı

Revnaḳ-efrūz-ı ṣadr oldı veliyyü'n-niʿamıñ
Sür yüzin dergehine eyle cebīn-fersāyı

Ḥaḳ bağışlaya hemān pādişeh-i devrāna
Böyle bir āṣaf-ı ġāzī-i melek-sīmāyı

(30) Çıḳdı bir müjdeci āfāḳa didi tārīḫin
"**Luṭf-ı Rab çekdi yine ṣadra ʿAlī Pāşā'yı**" [Sene: 1155]

78

Tārīḫ-i Saʿīd Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Şükrüli'llāh kim yine hep ʿālem oldı şād-kām
Rūzgār-ı cevr ü ālām-ı felek oldı tamām

[36-b]

Mesned-i vālā-yı devlet bī-naṣīb-i feyż idi
Luṭf-ı Feyyāż-ı haḳīḳī ile buldı iḥtirām

Yaʿni teşrīf itdi ṣadrı yine ʿizz ü naṣr-ile
Nāṣır-ı dīn-i mübīn düstūr-ı gerdūn-iḥtişām

Nām-dāş-ı Ḥażret-i Kerrār ʿAlī Pāşā ki hep
Muġtenim oldı kemāl-i luṭfı ile ḫāṣṣ u ʿām

(5) Ḥaḳ teʿālā devlet ü iḳbālin efzūn eylesün

Kimseye eksükligin göstermesün Rabbü'l-enām

Güş idüp teşrīfini ṣadr-ı muʿallāya **Saʿīd**
Cüst ü cū-yı sāl-i tārīḫ içün itdim ihtimām

Çıḳdı bir mıṣraʿda tārīḫi zebān-ı ḫāmeden
"***Ṣadr-ı vālāyı yine ḳıldı ʿAlī Pāşā maḳām***" [Sene: 1155]

79

Tārīḫ-i Ceẕbī Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Bender-i kūşe gelüp müjde-res-i vaḳt-i ṣafā
Şevḳ-ile oldı peyām-āver-i hengām-ı vefā

Bilmed[i] sāmiʿa-i hūşe-nüvīd-i ẓaferi
Eyledi nāḳıl-ı aḫbār-ı meserret ilḳā

Şeker-efşān ü ʿasel-rīz olaraḳ ẕāyiḳaya
Eyledi ḳand-i leẕīẕ-i süḫanın rūḥa ġıdā

Naḳl-i meclis iderek meyve-i taḳrīr-i terīn
Nevber-i tuḥfe-i rāz-ı dilin itdi ihdā

(5) Teşne-gānıñ giderüp cümle yebūsetlerini
Oldı ser-māye-i terṭīb-i dimāġ-ı dünyā

Eyleyüp ravża-i ümīd-i cihānı sīrāb

Virdi naḫl-i emele dāᶜiye-i neşv ü nemā

Āb-ı rū-yı vüzerānıñ eṣer-i manḳabetin
Eyledi fākihe-i bezm-i dil-ārāyı ṣenā

Ṣāniyā ṣadra şeref-dādı o genc-i keremiñ
Ḳıldı zer gibi niṣār serv-i rūyı germā

Müjde-gānī-i güşād-ı dem-i ᶜahd-i nuṣbī
Naḳd-i cān gibi zer-i Ḫüsrev degül olsa sezā

(10) Böyle düstūr-ı muᶜaẓẓam ki nesīm-i ᶜadli
ᶜUḳde-i ḫāṭır-ı maḥzūnı idüp ġonce-nümā

Naġme-i gülşen-i evṣāf-ı serīr-i cāhın
Bī-nevāyāne idüp zīb-i dehān-ı ıṭrā

Ṣadr-ı vālā-yı tüvānā-dil ü dānā-sīret
Ṣaf-der-i Cem-ḥaşem ü Āṣaf-ı dervīş-liḳā

Dāver-i dīn ü düvel dād-ger-i mülk ü milel
Maṣdar-i ḥüsn-i ᶜamel maẓhar-ı tevfīḳ-ı Ḫudā

Ḫān Maḥmūd-ı ẓafer-rehberi manṣūr ide Ḥaḳ
Kāᵓid-i leşker-i iḳbāli olup Ḫıżr-ı Hüdā

(15) İsmi Maḥmūd ü vücūdı daḫi maḥmūd olmış
Ẓıll-i memdūḥ-ı cihān-gīr ü memālik-pīrā

[37-a]

Baʿde-zīn ġarba dek ol dāver-i iḳlīm-güşā
Āb-ı şemşīr-i yed-i ḥükmini eyler icrā

Ḫüsrev-i mem[le]ket-ārā-yı cihān-pīrā kim
Mālik-i milk-i Süleymān-ı cihān dinse sezā

Şāh-ı şāhān-ı zamān pādişeh-i yektā kim
Āṣafın buldı henüz vaḳte revā mühre sezā

Devletiñ āṣaf-ı ṯānī-i kerem-perverini
Revnaḳ-efzā-yı sipihr itdi mükerrer ḥālā

(20) Taḳviyet virdi dil-i ʿālem ü ḳalb-i ceyşe
Bir Nerīmān-teni itmekle vezāret-peymā

Ṣadr-ı iclāli müşerref idicek behcetle
Geldi dünyāya neşāṭ u dil-i aḥbāba ṣafā

Ḫabbeẕā vaṣf-ı şerīfinde münāsibdir kim
Esedullāh-ı veġā dinse eger lāyıḳ aña

Rüstem-i ṣaff-şiken-i rūz-ı veġādır bī-şek
Çeşm-i bedden ola maḥfūẓ-ı Cenāb-ı Mevlā

Odur ol ṣadr-ı ḥüsn-i reʾy ü ʿAlī nām ü siyer
Ṣavleti ṭaʿna-zen-i ferr-i şükūh-ı Dārā

(25) Odur ol ṣadr-ı hüner-mend-i şecāʿat ki olur
Reʾy ü tedbīriniñ āşüftesi erbāb-ı ġazā

Reʾyiniñ bende-i efkendesidir reʾy-i sedīd
Fikriniñ şüfte-i dil-dādesidir hep ʿuḳalā

Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudā'dır ki ṭabīb-i reʾyi
Maraż-ı devlete bī-şübhe olur ʿayn-ı devā

Pederi reʾs-i eṭıbbā-yı selāṭīn idi līk
Kendidir reʾs-i ṭabībān-ı mülūk-ı dilhā

Herkesiñ vādi-i taṭyīb-i dil-i zārında
Rāz-dān-ı kerem ü luṭfı ṭabīb-i dānā

(30) Ṭabʿ-ı deryā-keremī menbaʿ-ı ḥüsn-i tedbīr
Naẓarı māye-i iksīr-i ġanī sāz-ı gedā

Bū-yı ḫulḳ-ı ḥüsni nefce gül-bū-yı kerem
Gül-i bāġ-ı şiyemi ʿıṭr-ı gülistān-ı vefā

Manṣıb-ı mühre sezā böyle vezīr-i ẕī-şān
Mesned-i cāha revā böyle ḫidīv-i dānā

Nām-dār oldıġına ẕāt ü zamānı şāhid
Ṣıḥḥat-i daʿvā-yı iḳbāline ʿālem gūyā

Ḫātem[20]-i milk-i Süleymān'a emīn olsa ider
Cevher-i ṭīnetiniñ ḥükm-i metīnin icrā

[20] Metinde "ḥātem"

Nuṣretiñ sāḥa-i temhīd-i nümūdında ʿalem
Ẓaferiñ ʿarṣa-i tertīb-i cünūdında livā

Müddeti vaḳt-i fütūḥāt-ı der-i devletdir
Nevbeti nuṣret-i şāhen-şeh-i dīn ü dünyā

Dāʾimā sāʾiḳ-ı taḳdīre muvāfıḳ görinür
Ḫüsn-i tedbīriniñ āṯārı olan kār-ı be-cā

Odur ol ẕāt-ı kerem-perver ü himmet-güster
Şāmil-i luṭfı anıñ cümle-i maḫlūḳ-ı Ḫudā

[37-b]

Kām-baḫş-ı ʿulemā māye-resān-ı ṣuleḥā
Kār-sāz-ı buleġā mebzile-dād-ı fużalā

Maḥrem-i bezm-i vefā hem-dem-i erbāb-ı ṣafā
Yār-ı merdān-ı Ḫudā yāver-i eṣḥāb-ı teḳā

Derem-efşān-ı kerem rātibe-baḫşā-yı niʿam
Māye-efzā-yı himem vāyede rızḳ u nevā

Dest-gīr-i fuḳarā çāre-resān-ı żuʿafā
Menbaʿ-ı cūd u seḫā menşeʾ-i deryā-yı ʿaṭā

Bir kerem-ḫūy u luṭf-pīşedir ol kim oldı
Kemterīn mekremeti mā-ḥaṣal erḍ u semā

Dest-i endīşe-i miʿmār-ı kemāl-i luṭfı
Eyledi her dil-i vīrānı ʿimāret-sīmā

(45) **Ceẕbi**-i pīr duᶜā-gū-yı ḳadīminde ider
Keff-i bānī-i ᶜināyetle dilin ġıbṭa-serā

Ḳomaz ol bī-kes ü nā-kām u ᶜalīli elbet
Ḥüsn-i enẓār-ı vezīrānesi eyler iḥyā

Gerçi ẓāhirde degül lāyıḳ-ı iḥsān ammā
Ḥadd-i ẕātında sezā-vār-ı keremdir maḥżā

Nice şāyeste-i luṭf olmaya ol bī-kes kim
Geçdi ālām-ı meşaḳḳatle zemānı ḥayfā

Rū-nümā olmadı bir kerre aña şāhid-i kām
Görmedi gülşen-i ᶜālemde gül-i bāġ-ı ṣafā

(50) Neşve-yāb olmadı bir cām-ı meserretle dili
Çekdigi sāġar-ı miḥnetdir anıñ ṣubḥ u mesā

Şiddet-i bād-ı muḫālif-güzīn açdırmadı hīç
Ṭabla-i sīnesi oldı hedef-i tīr-i ḳażā

Gerçi ārāyiş-i ᶜirfānla zībadır līk
Derd-i nā-kāmı ile ḥāli mükedder ḥālā

Ḳalmadı hem-sinn ü aḳrānı ser-efrāz oldı
Ḳaldı ancaḳ bu gedā künc-i elemde tenhā

Her biri buldı birer vech-[i]le maḳṣūda vuṣūl

ᶜİlm ü faẕlında degülken aña şibh ü hem-tā

(55) ᶜArż-ı ḥāli dem-i pīrīde der-i iclāle
Oldı ṣad ᶜacz ü żarāᶜatle anıñçün imlā

İtdi bir emre tavaḳḳuf çü ḥuṣūl-i ṭalebi
Ḳāḍı-i ᶜasker-i pür-cūda olursa inhā

Eyleye ᶜaḳd-i müvāsāt ᶜarūs-ı sī-rūz
İtmeye firḳat-i bī-kārī ile rūbe-i ḳażā

Köhne dāᶜī-i s̱enā-kārı ḳoma ferdāya
Cāh-ı luṭfı çü müneccez ider erbāb-ı vefā

Sensin ol dāver-i fermān-ı ᶜināyet çün ki
Bende-i ᶜāciz-efkendeñi eyle iġnā

(60) Dergeh-i luṭfu kerem-güstere ḳalmış kārım
Reᵓy-i aġyār-ı ġaraż-kāra ḳalursa ḥayfā

[38-a]

Nüsḫa-i himmet-i vālā-yı ṣaḥīḥ-i keremiñ
Ten-i maḥmūm-ı ᶜalīl-i ġama ḳıl ᶜayn-ı şifā

Vaṣf-ı pākiñde sezā dürr-i güher-i naẓm itsem
Yemm-i ḍucretde göz açdırsa baña mevc-i ḳażā

Yeter ıṭnābı ḳo ey ḫāme duᶜā-pervāz ol
Çünki "*mā ḳalle ve dell*" oldı kelām-ı buleġā

Āṣaf-ı devlet ü sulṭān-ı cihānıñ dāʾim
Ẓafer ü nuṣretile vire murādın Mevlā

(65) Rehberi Ḫıżr u refīḳı ola İlyās el-ḥaḳ
Hem-rehi yümn ü maᶜallāh ola her dem hem-tā

Mālik-i mülk ü künūzāt-ı ġanāyim olalar
Şād-kām ide fütūḥāt-ı ḳarībeyle Ḫudā

Didi tārīḫ-i sezā **Ceẕbī** duᶜādan ṣoñra
"***Yümn-ile devlete lāyıḳ ᶜAlī Pāşā zībā***" [Sene: 1155]

80

Tārīḫ-i Ceẕbī Efendi

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

"***Mālik-i devlet-i eymen ᶜAli Pāşā ḥaḳḳā***" [Sene: 1155]
"***Āṣaf-ı vaḳt-i edeb oldı ᶜAlī Pāşā hā***" [Sene: 1155]

81

Ḳaṣīde-i Meylī Efendi

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

(1) İrişdi faṣl-ı bahār itdi ᶜarż-ı peyker gül
Hezārı eyledi şeydā yine sitem-ker gül

Ḳınāᶜ-ı sebzini keşf eyleyüp cemālinden
Göründi ṭalᶜat-ı ġarrā ile mükerrer gül

Hezār ᶜişve ile geldi seyr-i gülzāra
Perī-miṣāli açup berg-i sebzden per gül

Verā-yı perde-i ġaybīden itdi kevne ẓuhūr
Cihāna virdi çü ḫūrşīd-i revnaḳ u fer gül

(5) ʿAceb leṭāfeti var ḥaḳ bu kim n'ola şimdi
Cihānı ḥüsnine āşüfte eylese ger gül

Bir āb u tāb ile bulmış kemāl-i behcet kim
ʿİẕār-ı ḥūri-yi firdevse ṭaʿna eyler gül

O deñlü ġurre-i ḥüsnī ki ʿaynına almaz
Erāʾik-i feleğiñ meh-ruḫānın echer gül

Giyinmiş egnine bir sündüs-i zümürrüd-fām
Bihişt-i gülşeni seyrān ider ser-ā-ser gül

Güzel yaraşır o ḳaddiñ boyınca ḳaftanıdır
O vechden giyinür hep libās-ı eżḥar gül

(10) Yanınca cümle kemer-beste-gān ḫiẕmetidir
Şükūfe-i çemenistānı itdi çāker gül

Seḥer ki ʿazm-ger-i seyr-i gülistān oldı
Öñünce sünbül-i nev-ḫīzi itdi rehber gül

Miyān-ı bāġda zerrīn ḳadeḥ be-kefüdir anı
O bezme eyledi bir sāḳi-i semen-ber gül

Elinde kāse-i ṣafvet ṣafā-nümūnın gör

Ne ḫōş itmede defᶜ-i küdūret-i ser gül

[38-b]

Rehinde nergisi gözci ḳomış budur ḳaṣdı

Ki bir kerīm ü maᶜārif-meᵓābı gözler gül

(15) Vezīr-i mükrim-i ᶜālem ki bāġ-ı cevdetde

Görilmemiş daḫi ol z̲āt-ı pāke beñzer gül

Gül-i ḥadīḳa-i luṭf u kerem ᶜAlī Pāşā

Ki ᶜandelīb-i dile her sözi anıñ ter gül

İşitdi peyk-i ṣabādan ki gülşene geliyor

Anıñ-çün eyledi bergin zemīne pister gül

Degüldür eş̲er-i semendi anıñ yere dökülür

Nihāl-i mekremetinden çü sīm çün zer gül

Eger çemende anıñ ḫāk-i pāyı şemmesini

İşitse bād-ı seḥerden miş̲āl-i ᶜanber gül

(20) Ümīd-i şemm-ile dest-i taḥassürinde anıñ

Virirdi āteş-i ḥayretle tāb-ı micmer gül

Dimāġı ᶜıṭr-ı zū-būy luṭfı mıdır anıñ

Ki oldı ġarḳ-ı riᶜāf olmaġ-ile emfer gül

Meşāmı böyle mi taᶜṭīr iderdi rāyiḥası

Olaydı ḳaṭre-i luṭfı ile muḫammer gül

O ḫulḳı gül ki bu gülşen-sarāy-ı devletde
Cihāna olalı peyker-nümā çü bihter gül

Felekde ṣanma ṭulūᶜ u ġurūb-ı mihr utanup
Nihāl-i bāġ-ı ᶜalādan iner öper yer gül

(25) Ẓılāl-i ḳaṣr-ı refīᶜinde per-veriş bulmış
Ola olursa gül mihr-ile berāber gül

Olalı dergehine intisābı bir miḳdār
Gürūh-ı zümre-i ezhāra oldı server gül

Ḫıṣāl-i ḫūb u fiᶜāl-i cemīli ᶜaksinden
Süṭūḥ-ı ᶜarşa olur dāᵓimā muṣavver gül

Taᶜalluḳ eylese luṭf-ile baḥra terbiyesi
Olurdı şekl-nümā her ḥabābı çün ter gül

Kemāl-i dānişine keç-naẓar ile baḳanıñ
Gözin çıḳarmaġa ṭaşır belinde ḫançer gül

(30) Ḳıyām-ı ḥaşre dek eylerdi vaṣfını taḳrīr
Olaydı bülbül-i ḫoş-gū gibi süḫan-ver gül

Ki yaᶜni dil-fere-i şevḳ-ı bezmi olmaḳ içün
Teġazzül eyledi böyle miṯāl-i ḫoş-ter gül

Baḳılsa diḳḳat-ile remz ider bunı her gül
Ki deste cām-ı mey al vaḳtidir çü aḥmer gül

Leʾāl-i jāle ile oldı gūyiyā dem-i ṣubḥ
Ḫumār defʿine bir kāse-i mücevher gül

Miṡāl-i ġonçe-i şüküfte olmadım beste
İrişdi vaḳt-i meserret açıldı yer yer gül

(35) Ġaraż terennüm ise şevḳ-ile mey-i nāb iç
Ki bülbüle olur elbet şeṭāret-āver gül

[39-a]

Çekilmez āġuş-ı taʿbīre vaṣf-ı ruḫsārı
Hezār zāra degüldür dilā müsaḫḫar gül

O ġonce-fem güzele sāye-güster olma ṣaḳın
Kim itmesün anı rencīde-bārıñ ey ter gül

Nevā-yı bülbüli güş eylemez n'ola **Meylī**
İşitse bu ġazeli ıżṭırārı diñler gül

Ey ekrem-i vüzerā gülsitān-ı ṭabʿımdan
Güşāde oldı yine tāze tāze gül-ber-gül

(40) Egerçi lāyıḳ-ı inhā degül gül-i şiʿrim
Velākin olmaġ-ile iʿtibāra maẓhar gül

Tamām-ı şerm-i ḥacāletle bāb-ı devletiñe
Getürdüm anı e yā bāġ-ı fıṭrata ter gül

Olursa nīm-nigāh ger şemme-i luṭfuñ
Gül-i sipihre ḥased-zen olur bu kemter gül

Ḥarem-geh-i çemenistāndan ḳıyāmete dek
Cihāna ʿarż-ı cemāl eyledikçe dilber gül

Miṣāl-i bende-i **Meylī** der-i saʿādetiñe
Hemīşe eyleye ihdā felek ser-ā-ser gül

82

Tārīḫ-i Miṣlī Efendi

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Bāreke'llāh oldı ey dil ṭāliʿ-i ʿālem saʿīd
Nev-be-nev bu şevḳ-ile ʿīd itmede dünyā yine

Eyledi ifşāʾ-i "*Tüʾtī men teşā*"nıñ sırrını
Ṣad-beşāretle cihāna nevbet-i dārā yine

Ḥabbeẕā meydān-ı tīre döndi ṣan rū-yı zemīn
Sāḥa-i sūr oldı dünyā şevḳ-ile gūyā yine

Ṣan resen ḳurdı ʿamūd-ı ṣubḥa cān-bāz-ı felek
Geçdi çen-berden idüp her luʿbını icrā yine

(5) Mihre-hā-yı mihr ü māhı ṭās-bāz-ı çerḫi gör
Ḥoḳḳasında geh nihān eyler gehī ifşā yine

Zühre encümle felekde eyleyüp raḳṣ u simāʿ
Ġulġule virdi cihāna kūs ile sūrnā yine

Muṭribā bülbül terennüm itmede ṣubḥ u mesā

Ḫandeler ḳılmaḳda gülşende gül-i zībā yine

Dest-i iḳbāle getürmiş ol dür-i ṣāfın meger
Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı bī-hem-tā yine

Cem-ḫaşem Ḫüsrev-ḫadem Ḥātem-kerem Edhem-şiyem
Ol vezīr-i aᶜẓam-ı ᶜālī-himem ḥaḳḳā yine

(10) Nām-dāş-ı ibn-i ᶜamm-i ḥażret-i şāh-ı rusül
Merd-i meydān-ı şecāᶜat āṣaf-ı dānā yine

[39-b]

Mevsim-i gülzāra taᶜlīḳ eyledi teşrīfini
Şevḳ-baḫş itdi cihāna mihr ü meh-āsā yine

Ḫayli demdir görmedi vaḳᶜa-nüvīs-i rūzgār
Bir vezīri mesned-i ᶜulyāda zīb-ārā yine

Ḫalḳa geldi bu mükerrer ḳandden daḫi leẕīẕ
Ki eyledi teşrīf ṣadra ol dür-i yektā yine

Ḳıldı iḥyā ḳālıb-ı bī-rūḥ iken bu ᶜālemi
Feyż-ı luṭfın nefḫ idüp Ḫıżr u Mesīḥ-āsā yine

(15) Oldı maẓhar "*mā yuᶜammer*" naṣṣınıñ mażmūnına
Ḫān-ḳāh-ı dehri ḳıldı Mescid-i Aḳṣā yine

Bu kühen-kāḫ-ı sipührüñ nev-be-nev taᶜmīrine
Ṣarf-ı himmet itme[de] el-ḥaḳ o āṣaf-rā yine

Çekdi ḫᵛān-ı niᶜmet[i] iḥsān u cūdın şöyle kim
Muġtenim oldı gerek aᶜlā gerek ednā yine

Ḳahramāne ġamġamın çekdi oḳutdı cevherin
Rüstem-āsā girdi ol aᶜdā-yı dīn ālāyine

Ṭuᶜme-i tīġ itdi küffārı ḥudūd-ı Bosna'da
Nemçe'niñ çāsār-ı bed-kirdārı düşdi pāyine

(20) Ol dilīriñ ceng-i peykārın görüp tekbīrler
Eyledi arḍ u semāda Ḫıżr ile ᶜĪsā yine

Olmamışdır böyle nuṣret feṯḥ-i Ḫayber'den berü
ᶜArşa aṣdı tīġın ol düstūr-ı nām-ārā yine

Milket-i Īrān'ı feṯḥ eyler idi yek ḥamlede
Baḳmasa şāh-ı tebeh-kārıñ emān u rāyine

ᶜAzm-i rezm itse Nerīmān-ı zamān-veş raḫşınıñ
Būs ide her naᶜlini ṣad miġfer-i aᶜdā yine

Bīm-i ḳahrından anıñ şöyle gürīzān oldı kim
Seng ü āhende-nihān oldı fiten ḥaḳḳā yine

(25) ᶜĀleme şol rütbe cārī ḥükm-i ᶜadl ü dādı kim
Reng-i ālin aldı āteşden gül-i ḥamrā yine

Gülşen-i vaṣfında ol düstūr-ı ᶜadl-endīşeniñ
Eyle ey ḫāme teġazzül ᶜandelīb-āsā yine

Vaḳtidir ẕevḳ u ṣafānıñ ey dil-i şeydā yine
Gird-i ġam āyīne-i ʿālemde nā-peydā yine

ʿArż-ı ṭalʿat itdi çün mihr-i sipihr-i luṭf-ı Ḥaḳ
Şāhid-i ʿālem cemālin eyledi ifşā yine

Muṭribā hem-sāz ol āġāze-i ʿuşşāḳ-ile
ʿAndelībe oldı şevḳ-āver gül-i raʿnā yine

(30) Dergehinde nergisi gözci ḳomış şāh-ı bahār
Muntaẓır teşrīfine devlet ile cānā yine

Sāḳi-i gül bezm-i ezhār içre teklīf itmede
Miṣliyā cām-ı ṣabūḥ-ı rāḥ-ı rūḥ-efzā yine

ʿArṣa-gāh-ı menḳabetde ʿarż idüp luʿb u hüner
[40-a] Ḥasb-i ḥāliñ remz-ile ey kilk ḳıl īmā ile

ʿĀṭıfet-kārā hüner-sencā maʿārif-perverā
ʿArż-ı ḥāl itdim felekden eylerim şekvā yine

Ḥamdüli'llāh kim der-i devlet-meʾābıñ rūz u şeb
Būs-gāh-ı ehl-i ʿirfān eyledi Mevlā yine

(35) Çeşm-i āmāle ġubār-ı maḳdemiñ kuḥl-i cilā
Ola yā Rab dīde-i aʿdā-yı nā-bīnā yine

Gevher-efşān olmada dergāhıña ehl-i maḳāl

Ḫᵛāce-i gerdūn ise ᶜarż itmede kālā yine

Ṣad ḥayā vü şerm-ile oldum cebīn-sā-yı niyāz
Āstān-ı sidre-ᶜünvāna kerem-kārā yine

Meskenim beytü'l-ḥazen ḳılmaḳda çerḫ-i kīne-ver
İtmede seyl-āb-ı çeşm-i sū-be-sū icrā yine

Dest-i luṭfuñla dil-i vīrānı ābād eyle kim
ᶜArż idem bu çerḫ-ı ḥisset-kār-ı istiġnā yine

(40) Ḫüsrev [ü] Dārā-yı ceyş-i ġam sipeh-sālārına
Kişver-i ḳalb-i ḫazīnim virmese müştā yine

Böyle mi eylerdi dil ẕikr-i bahār-ı reᵓfetiñ
İtmede ekdār u ġamla medḥ-i bī-pervā yine

Bülbül-i gūyā olurdum gülşen-i medḥiñde ger
Olmasa endūh-ālūde dil-i şeydā yine

Līk telḫ itdi dimāġım mey-fürūş-ı dehr-i dūn
Ṣundı sāḳī-yi ṣafā bir cām-ı rūḥ-efzā yine

Ol sitem-ker ᶜāşıḳa geh nāz ider gāhī niyāz
İtmede muᶜtādını elbet felek icrā yine

(45) Görse kilk-i zer-feşānım līk vaṣfıñla be-kef
Kāġıẕ-ı mihriñ ṣunar dest-i sipihr ammā yine

Ser-te-ser pür-jeng iken mirʾāt-i ḳalbim aṣfiyā
Maṣḳal-ı evṣāf-ı luṭfuñ oldı şevḳ-efzā yine

Levḥ-i ṭabʿım ṭaʿna-zen āyīne-i İskender'e
Medḥ-i şīrīniñle ḫāmem ṭūṭi-i gūyā yine

Zümre-i ehl-i maḳāle eyledi kilkim ṣalā
ʿArṣa-gāh-ı midḥatiñde geşt-gīr-āsā yine

Her ḳaçan ʿarż-ı şecāʿat eylesem memlū ider
ʿĀlemi āġāze-i şiblü'l-esed hāẕā yine

(50) Virdi nefʿi ṭabʿımıñ gevherlerin görse ẓuhūr
Eyledi kān-ı ẓuhūrīde dür-i yektā yine

Ṭabʿ-ı āteş-pāreme taḥsīn ider līk Enverī
Penbe-sūz-ı reşk olur ammā dil-i aʿdā yine

Nāvek-i kilkim dil-i ḥussādı līk itdi hedef
Cismimi zāl-i fenā ḳıldı kemān-āsā yine

Şöyle istīlāda kim ceyş-i melāl-i iḥtiyāc
Kişver-i endīşemi itmekdedir yaġmā yine

[40-b]

Bir felek ʿuryānına döndüm idüp geşt ü güẕār
Geh niyābet geh ḳażā olmaḳda ʿömr ifnā yine

(55) Āstān-ı dehre billāh eylemem hīç ilticā
Devr-i luṭfuñda n'ola ʿarż itsem istiġnā yine

Dest-i ġamdan olsa ᶜanḳā-yı dilim āzāde-ser
Ḳubbe-i mīnā-yı çerḫı cāy iderdi pāyine

İtmede gurk ü ġanem ülfet ᶜaceb kim dehrden
ᶜAhd-i ᶜadliñde ide şekvā-yı dil-i rüsvā yine

Atma ḫāke dür-i naẓmım ey Süleymān-ı zamān
İtdi ḫāmem tuḥfe-i mürānesin ihdā yine

Pīş-i fażlıñda degül maḳṣūdum iẓhār-ı hüner
Ḥāl-i zār-ı pür-melālüm eyledim inhā yine

(60) Olma ey kilk ḳıṣṣa-ḫᵛān ile edeb ıṭnābı ḳo
Naḳle āġāz eyle geldikde şeb-i sermā yine

Şāᶜir-i ḳudsī-nefes vehbī-i cennet-merḳadiñ
Eyledim niyyet ḳılup sūriyyesin inşā yine

Eylemem ᶜarż u nihāde ey şeh-i iḳlīm-i cūd
Ḫāk-i pāye dervīşāne berg-i sebz-āsā yine

Dir ki ruḫṣat saᶜy idüp tekmīline iḫlāṣ-ile
Fāṭiḥa'yla rūḥı merḥūmuñ ola iḥyā yine

Geldi hengāmı duᶜāya başlasun **Mişlī**-yi zār
Ṣadr-ı devletde müdām itsün seni Mevlā yine

(65) Şemᶜ-i iḳbāliñ ola bezm-i felekde tāb-dār

İrmeye bir dem ḫusūf ol gül-cemāliñ āyine

Āṣafā ʿālem-behā vü bī-bedel şeh-beyt ile
Lafẓen ü maʿnen dü tārīḫ eyledim imlā yine

Devletiñde kāġıẕ-ı mihri zer-efşān eyleyüp
Ḫāme-i yāḳūt ile yazdım kerem-kārā yine

Ḳaṣr-ı mīzāna ʿuṭārid kilk-i laʿlin nūk ile
Yazdı bir nev-maṭlaʿ-ı ġarrā-yı müsteṣnā yine

"*Aldı bin yüz elli beşde mühri ol ṣadr-ı güzīn*" [Sene: 1155]
"*Ṣadra geldi Āṣaf-ı ʿālem ʿAlī Pāşā yine*" [Sene: 1155]

83

Rubāʿī[21]

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

Ey dürr-i girān-māye-i gencīne-i reʾfet
Ve'y āṣaf-ı vālā-güher-i ṣadr-ı vezāret
Miṣlī'ye ola ḫilʿat-i nev beyne'l-emāṣil
Faḫr ide kitābetle efendim ḳıl ʿināyet

[41-a]

84

Ḳaṣīde-i Fetḥī Efendi

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ḥabbeẕā raşḥa-i pākīze-i kilk-i zībā
Bāreke'llāh zihī maʿnā-yi zībinde edā

[21] Rubâi olarak belirtilmişse de vezin olarak uymamaktadır.

Kim idüp cürᶜa-i kem-ḳadri anıñ defᶜ-i hümūm
İde erbāb-ı kemālātı hezār-ı gūyā

Levḥaşe'llāh zihī nāṭıḳa-perdāzī kim
Ola her lafẓ-ı bedīᶜine hezārān-maᶜnā

Fer virüp cevher-i maᶜnāsına terkībi ola
Naẓm-ı rengīn-ile hem-ḳıymet-i dür-i yektā

(5) Ala gūş iliniñ ᶜaḳlını hem başından
Bi'ż-żarūrī ide hem ṣabr u ḳarārın yaġmā

Neşᵓe-yāb eyleye çün bāde-i nāb-ı bī-ġış
Cürᶜasın nūş ideni eyleye pür-ẕevḳ u ṣafā

Ḳadr-i eşyā bilünür çünki ḫarīdārından
İᶜtibārātladır herkese ḳadr-i vālā

Naẓar-ı şehle olur ḳıymet-i gevher ᶜālī
Yoḫsa olurdı müsāvī aña seng-i ḫārā

Pest olur ḳıymet-i elmās daḫi olmasa ger
İltifāt-ı şeh-i devrān-ı memālik-ārā

(10) Ḥacerü'l-Esved'e yüz sürmez idi bir kimse
İᶜtibār eylemese aña ḥabīb-i Mevlā

Süḫan oldur ki olup ḥüsnine ᶜālem meftūn
Ola her nükte-i dil-bendesi taḥsīne sezā

Ola her luṭfı anıñ maʿnā-yı zengīnine dāll
Cemʿ u teʾlīfi vire ḥüsn-i niẓāmına behā

Bulmayup kimse aña itmege taʿrīża mecāl
Vire her bir işiden ʿārife ṣad-gūne ṣafā

Görüp īhām ü işārāt u rümūzātını hem
Diye lā-büdd aña Ḫallāḳ-ı maʿānīde becā

(15) Olmaya lafẓ-ı ġarīb-ile maʿānī muḫtel
İde her maʿniʾ-i maḳṣūdına lafẓī īmā

Ḫuccet-i ḳāṭıʿ ola ṣāḥibiniñ faẓlına sūz
Uralar ḥüsn-i ḳabūl-ile eḥibbā imżā

Ḥaḳ bu kim böyle kelām ehline şāyeste dimek
Fātiḥ-i maḫzen-i esrār-ı Cenāb-ı Mevlā

Kāşif-i genc-i ḫafā Ḫüsrev-i mülk-i maʿnā
Rāz-dāş-ı ʿurafā server-i ḫayl-i şuʿarā

Böyle söz ādemi şūrīde vü şeydā eyler
Bā-ḫuṣūṣ anda ola maḥbet-i ʿışḳ u sevdā

(20) Böyle söz ḳāʾiliniñ ḳadrini terfīʿ eyler
Çıḳarup evce ider ʿarş-ı ʿaẓīme hem-pā

Siyyemā ola o söz vaṣf-ı vezīr-i aʿẓam

İʿtibār eyleye ol ṣadr-ı güzīn-i yektā

Ṣaf-der-i Ḥayder-eṣer ṣadr-ı meʿālī-perver
[41-b] ʿAlī Pāşā-yı ẕevi'l-ḳadr-i mekārim-pīrā

Mihr-i gerdūn-ı vezāret meh-i çerḫ-i devlet
Necm-i burc-ı ʿaẓamet ṣadr-ı ṣudūr-ı vüzerā

Kār-bend-i dehş ü dād-ı ʿadū-yı bī-dād
Māḥi-i baġy u fesād ḥāmi-i şerʿ-i ġarrā

(25) Mālik-i mülk-i ʿaṭā menbaʿ-ı elṭāf-ı Ḫudā
Ṣāḥib-i cūd u seḫā merkez-i dīn ü dünyā

Ḥāfıẓ-ı memleket-i dīn-i Rasūl-i Ekrem
Maẓhar-ı mekremet-i Ḥażret-i Ḥaḳ celle ʿalā

Nūr-ı pīşānī-i iḳbāl-i serīr-i iclāl
Ẕāt-ı üstūde-ḫıṣāl āṣaf-ı ferḫunde-liḳā

Ṣadr-ı Cemşīd-ʿaẓamet dāver-i dārā-himmet
Bermekī-menḳabet ü dād-penāh-ı fuḳarā

Mürşid-i rāh-ı Eḥad Ḥākim-i şerʿ-i Aḥmed
Ḫādim-i dīn-i Muḥammed meded-i ehl-i recā

(30) Merkez-i rū-yı zemīn melceʾ-i erbāb-ı yaḳīn
Nāṣır-ı dīn-i mübīn ḳāhir-i ceyş-i aʿdā

Merḥamet-kīş ü kerem-pīşe ṣavāb-endīşe
Maᶜdelet-kār-ı şeref-āver-i ṣadr-ı vālā

Dil-i dānā-teri esrār-ı ḳażāya maḥrem
Lafẓ-ı elṭāf-ı ilāhiyyeye Ṭūrī-maᶜnā

Dergeh-i devletine gökde melāʾik ḫuddām
Meclis-i ᶜişmetine perde-i der-bāl-i hümā

Fikridir şāh-ı cihān-perver-i taḫt-ı iḳbāl
Reʾyidir mihr-i cilā-baḫş-ı dil-i ṣubḥ-ı Hüdā

(35) Ḫurde-bünyān-ı mezāyā-yı ḥaḳāyıḳ-dāna
Ẕātı meḥmūde[22]-ḫışāl oldıġın eyler īmā

Rütbe-i cāhı felekden daḫi vālā-terdir
ᶜArşdan mertebe-i ᶜizz ü vaḳārı aᶜlā

Himmet eylerse bir ednā ḳulını bir demde
Milket-i Rūm-ili'ne eyler emīru'l-ümerā

Bir dem ayırmaya Ḥaḳ ẕātını ol mesnedden
Kim odur encemen-i ṣadra viren nūr u żiyā

Eylemez vaḳtini bī-hūde iżāᶜat hergiz
Ḫayradır niyyeti her işde degül nā-ber-cā

(40) Herkese luṭf u nüvāzişle o ṣadr-ı ẕī-şān

[22] Metinde "mecmūde"

Resm ü āyīn-i vezīrāneyi eyler icrā

Dem-be-dem rāḥatını terk idüp ol āṣaf-ı ʿahd
Ḫüsn-i tedbīr-i memālikde olur ser-tā-pā

Fitneden ḥıfẓ ide Ḥaḳ ẕātını Ḫān Maḥmūd'uñ
Kim odur nuḫbe-i şāhān-ı cihān ẓıll-ı Ḫudā

Ḳadrini bildi çün ol āṣaf-ı ʿālī-güheriñ
Eyledi yine ṣadāret ile teşrīfine sezā

Nice āṣaf o melek-ḫaṣlet ü dīn-perver kim
Pīşesi ḫidmet-i peyġamber-i şāh-ı baṭḥā

[42-a]

(45) Nice āṣaf o cihān-dāver-i dānā-dil kim
Gelmedi mesned-i iclāle ʿadīli aṣlā

Var ise yine anıñ ẕāt-ı girān-ḳadridir
Revnaḳ-efzā-yı ṣadāret yine bī-çūni çerā

Mihr-i pertev dih-i ʿālemdir o şāh-ı devrān
Bedr-i ẓulmet-ken-i dünyādır o ṣadr-ı dānā

Ḫāṣılī ikisiniñ vaṣfına da yoḳ ġāyet
Birisi şems-i hidāyet birisi bedr-i dücā

Görüp evṣāfların ḳābil-i taḥrīr olmaz
İʿtirāf eyledi ʿaczin ḳalem-i nādire-zā

(50) ʿĀḳıbet himmet mecāza düşürüp sevdāsın
Yazdı nüh-beyt-ile her maṭlaʿ-ı pākīze-edā

Ṭāḳ-ı ebrūlarıñ ey māh sipihr-i istiġnā
Ṭutar el baġladup erbāb-ı dili pā-ber-cā

ʿİşve vü nāzıñ e yā pādişeh-i milk-i ḥasen
ʿĀşıḳıñ ʿaḳlın alup ʿāleme eyler rüsvā

Mihr-i ruḫsārıñı gördükde olur bī-revnaḳ
Reşk ider ḳāmet-i mevzūnuña serv-i bālā

Ḫaber alınmaz iken ol dehen-i tengelden
Yoḳ yere ḫāṭır-ı miḥnet-zede eyler sevdā

(55) Ḳan döken ġamze-i fettānıña ḳurbān olayım
Ḳoç başıñ-çün beni vaṣlıñla sevindir cānā

Ruḳabā eyler iken ẕevḳ u ṣafā sāyeñde
Hīç lāyıḳ mı beni eyleyesin hicre sezā

Kūşe-i miḥnet ü ḥırmānda rencūr oldum
Merhem-i laʿl-i lebiñ ile baña eyle devā

Şeh-i iḳlīm-i melāḥatsin ʿadīliñ yoḳdur
ʿĀlemi eyledi gencīne-i luṭfuñ iġnā

Fetḥī-yi ḫaste-diliñ sevdigim inṣāf mıdır
Ḳāmetin ṭāḳ ide derd ü elem ü renc ü ġınā

(60) Dāver-i Cem-menşā ṣadr-ı Felāṭūn-revişā
Ey olan bāb-ı refīᶜinde Sikender lālā

Sensin ol kān-ı semāḥat ki bütün dünyāyı
Eylediñ luṭf-ı ᶜamīmiñ ile ġarḳ illā

Kīn-sitānende-i aᶜdā-yı denīdir tīġıñ
Buldı āsāyişi ᶜahdünde seniñ cümle verā

Oldı ẕātıñ sebeb-i fetḥ-i Beliġrad el-ḥaḳ
İttifāḳ bu maᶜnāda ṣāḥib-ārā[23]

Reʾy-i pür-feyżiñ ile ᶜāleme geldi rāḥat
Ḥüsn-i tedbīriñ-ile ber-taraf oldı ġavġā

(65) Renc-i Efrenc'i idüp şerbet-i tīġıñ zāʾil
Buldılar ḫaste-dilān terbiyyetiñ ile şifā

[42-b]

Göricek muḥtesib ü vāli-i ᶜadl ü dādıñ
Gitdiler cümle ᶜadem mülkine ḫayl-i füseḳā

Ḳalmadı fısḳ u fücūr ehline yer devriñde
Buldılar rifᶜat ü şān ehl-i ṣalāḥ u taḳvā

İrmedik ḳalmadı dil-ḫᵛāhına eyyāmıñda
Oldılar luṭfuñ-ile ḫalḳ-ı cihān kām-revā

[23] Bu mısra'da vezin bozuktur.

Ḳalmayup kimsede ālām ü kederden āṯār
ʿĪş ü ʿişretle ḳamu itmededir ẕevḳ u ṣafā

(70) Keṯret-i şermile künc-i ġam u ḥasretde faḳaṭ
Ḳaldım ey āṣaf-ı Cem-mertebe bendeñ tenhā

Olmadım bir cihet-i pādişehīye maẓhar
Eyledim ʿömrimi taḥṣīl-i ʿilmde ifnā

İẕniñ olursa birāz faḫr ideyim sulṭānım
Çün ḳaṣāʾidde anı ʿādet idinmiş şuʿarā

Benim ol şāʿir-i sāḥir ki ḳaçan naẓm itsem
Pest olur aña göre ḳıymet-i dür-i yektā

Benim ol şāʿir-i nev-ṭarḥ ki şiʿr-i terimi
Lāl olur gūş idicek ḳuvvet-i nuṭḳ-ı büleġā

(75) Ḳalemim öyle serīʿu'l-cereyāndır kim ider
Aḳmadan nūn-ı fünūn içre meʿānī icrā

Tuḥfe-i naẓm-ı ṣafā-baḫşımı erbāb-ı kemāl
Dāʾimā itmededir biri birine ihdā

Līk baḫt olmayıcaḳ ṣāḥibine yār çi-sūd
Diñlemezler anı hem-çün varaḳ-ı mihr ü vefā

Dād feryād bu gerdūn-ı denīden feryād
Eyledi ḳāmet-i mevzūnumuz ekdārı dü-tā

Ṭāḳatim ḳalmadı ekdārına ol ġaddārıñ
Merḥamet senden e yā dāver-i fermān-fermā

(80) Heft-sāl oldı k'olup bendeñ esīr-i ġurbet
Görmedim çerḫ-ı sitem-kārdan āyīn-i vefā

Bir mülāzim olup ey āṣaf-ı ʿālī-himmet
Cevr ile itdi güẕār ʿömr-i ʿazīzim ḥayfā

"*Yümneʿu'r-rızḳ*" eṣeri her ne ḳadar olsa żaʿīf
Māniʿ-i rızḳ olur insāna yine şerm ü ḥayā

Ki'tmeyüp kimseye aḥvāl-i perīşānımı ʿarż
Kām-ı dilden birine olamadım dest-resā

Vaḳt ü erbābına merhūn bi-lā şübhe umūr
Ṣıḥḥatin eylemez inkār bu kelāmıñ ʿuḳalā

(85) Olmaġa maẓhar-ı luṭfuñ beni Ḥaḳ ṣaḳlar imiş
Çekdirüp mevc-i yem-i ġuṣṣada gird-āb-ı belā

Ḳuṭbu'l-aḳṭāb-ı ḥaḳīḳatsin e yā dāver-i ʿahd
Zīr-i ḥükmüñde seniñ hep nuḳabā vü nücebā

Pīş-i ʿirfānıña geldikde ider ser-tā-ser
Ser-fürū zümre-i zühhād u gürūh-ı ʿurefā

Genc-i Mevlā'ya zebān-ı şuʿarādır miftāḥ

Ḥikmet aḫẕ eyler o gencīneden ehl-i inşā

[43-a]

Vaṣf-ı ẕātıñda olan cevher-i eşʿār-ı laṭīf
Cümle ol genc-i ḥaḳāyıḳdan olur cilve-nümā

(90) Şeref-i ẕāt-ı girān-ḳadr ki şāhid-i besdir
K'ola tārīḫ-i ḳudūmüñ daḫi "***şeyḫü'l-vüzerā***"[24]

Bir nigāh-ı keremiñ bendeñi maʿmūr eyler
Ey ḫudāvend-i ẕiyā-baḫş-ı ʿuyūn-ı fużalā

Dergeh-i ʿizzetiñe cebhe süren ʿālemde
Eylemez bir daḫi bu çerḫ-i denīden şekvā

Himmetiñle vireyim meclis-i ʿirfāna revāc
Bir çerāġ it beni ey āṣaf-ı ferḫunde-liḳā

Şeyḫu'l-İslām-ı felek-cāhına şefāʿat eyle
Bir ruʾūs ile ide bendeñi tā kim iḥyā

(95) Müddetim gerçi birāz nāḳıṣ efendim lākin
Bendeñe ḥüsn-i teveccühleri var bī-iḥṣā

Ṭaraf-ı devletiñizden de olursa himmet
Ber-murād eyler o demde beni bī-rayb ü riyā

Ḫāk-i dergāhıña ṣad şerm-ile küstāḫāne
Bir sözüm var daḫi ey mefḫar-ı ḫayl-i vüzerā

[24] 1155.

Çünki ḫayrātıla pür eyleyüp İstanbul'ı
Eylediñ aḥsen-i vech üzre eşerler peydā

Bir kütüb-ḫāne yapup bendeñi ḥāfıẓ itseñ
Kim anıñ olmaz idi ecrine ᶜadd ü aḥṣā

(100) Ḥamdü li'llāh Ḫudā virdi baña istiᶜdād
Līk āletle olur eylemek anı icrā

Pür-ġalaṭ bir iki nüsḫa ile geçürdüm ᶜömrüm
Müstaḳīm nüsḫaya hīç olamadım dest-resā

İştiyāḳ-ı kütüb-i enfes-ile evḳātım
Derd ü ḥasretle güẕār itmededir ṣubḥ u mesā

İrdi söz ġāyete **Fetḥī** yeter ıṭnāb-ı kelām
Ki gelür ṭabᶜa füzūnī-i süḫan bī-maᶜnā

Müstecāb ola ḥużūrında Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ
İdelim ṣıdḳ-ıle şimden girü āheng-i duᶜā

(105) Nefḫ olup tā ki ney-i ḫāmeye rūḥ-ı maᶜnā
Ola bülbül gibi şeb tā-be-seḥer naġme-serā

Midḥat-i ẕātı olup ehl-i dile virdi zebān
Ola pür-velvele nüh-günbed-i gerdān-ı semā

Görüp erbāb-ı süḫan nev-be-nev iḥsānlarını

İdeler vaṣf-ı cemīlinde ḳaṣāʾid inşā

Baḫtını eyleyüp Allāh füzūn-ber-efzūn
Her ṭarafdan ola ṣad feṯḥ u ẓafer rūy-nümā

Görmeyüp renc ü sitem kimse anıñ devrinde
Defʿ ola reʾy-i muṣābı ile ceng ü ġavġā

Temmet

[43-b]

85

Tārīḫ-i Feyżī Efendi İbn-i Reşīd

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

(1) Şehen-şāh-ı cihān sulṭān-ı ʿālem Ḫān Maḥmūd'uñ
Sezā İskender olsa bende-i dīrīnesi Dārā

Ḫudāvend-i muʿaẓẓam pādişeh-i ʿālem-ārādır
Zamān-ı şevketinde ser-te-ser āsūdedir dünyā

ʿAdem-ābāda gitdi münʿadim ʿahdinde yoḳ ālām
Kederden devr-i erḍ içre eṯer yoḳ ḥamd ola ḳaṭʿā

Vezīr itdi yine bir āṣaf-ı dānāyı ḥamd olsun
Nigīn-i devletin virdi Süleymān-ı zamān-āsā

(5) Yine taṭyīb idüp Ḥaḳ ḳalb-i ḫalḳ-ı ʿālemi şimdi
Sürūr u şād-mānī ile emniyyet idüp ihdā

Bu demler ʿīd-ber-bālā-yı ʿīd oldı bi-ḥamdi'llāh
Vezīr-i aʿẓam oldı ḥażret-i ʿādil ʿAlī Pāşā

Zihī ẕāt-ı kerīm-i merḥamet-endīş-i dāniş-ver
Mürüvvet-pīşe pür-cūd-ı mekārim āṣaf-ı yektā

Himem-pervāz-ı ʿālem çāre-sāz-ı miḥnet ü endūh
Ḫidīv-i muḥterem ẕī-şān-ı ʿālī-ḳadr u bī-hem-tā

Seḫāda Ḥātem'iñ ṭayy itdi nāsın olsalar lāyıḳ
Derinde Bermekīler Caʿfer ile bende-i ednā

(10) Hemīşe dergehiñde behre-mend olmaḳda bī-kesler
Çerāġ-ı bende-i dīrīnesi bī-ḥadd ü lā yuḥṣā

E yā ṣadr-ı kerem-ver luṭfla şefḳat ümīd eyler
Meded-res ol efendim bende-i dīrīne-i şeydā

Kerem eyle yazıḳdır ḳalmasun ḫāk-i meẕelletde
Resūlüñ ḥürmetine maṭlab-ile idiver iḥyā

Olurdun ber-murād elbette luṭf u merḥamet eyler
Duʿāya ṣıdḳ-ile el aç yeter taṣdīʿ-i nā-ber-cā

Ḫudā ṣadrında dāʾim eyleyüp ʿömrin füzūn itsün
Cihāna tā ki revnaḳ-pāş ola Ḫallāḳ-ı bī-hem-tā

(15) Muvaffaḳ eyleye tevfīḳında ṣıḥḥat ile dāʾim
Vücūd-ı bī-naẓīrin ḥıfẓ ide ekdārdan Mevlā

İki mıṣraᶜla tebşīr eyledim teşrīfini **Feyżī**
Bi-ḥamdi'llāh mükerrer ᶜadd idüp tārīḫini imlā

"***Saᶜādetle vezīr oldı bu yıl Sulṭān Maḥmūd'a***" [Sene: 1155]
"***Yine aldı nigīn müjdeler pür-cūd ᶜAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

86

Tārīḫ-i Necīb Efendi

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

(1) Cenāb-ı Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūd Ḫān Ġāzī'niñ
Müseḫḫardır yed-i iclāline dünyā vü mā-fī-hā

[44-a]

Şehen-şāh-ı muᶜaẓẓam pādişāh-ı maᶜdelet-güster
Muvaffaḳ eylemişdir her umūrunda anı Mevlā

Bu feyż-i Ḥaḳ degül mi āṣaf-ı ẕī-şānı ᶜizzetle
Getürdi ṣadr-ı aᶜlāyı yine zeyn eyledi ḥaḳḳā

Ne Āṣaf ᶜadl-i Fārūḳī-müsellem ḥilm-i ᶜOs̱mānī
ᶜ Alī-sīret vezīr-i bī-muᶜādil mekremet-pīrā

(5) Ne āṣaf dergeh-i iclāliniñ olurdı derbānı
Şükūh u ḫaşmet-i dīvānını görse idi Dārā

Ne āṣaf bir gedā-yı bī-ser ü pā olsa manẓūrı

Olur müstaġni-i iḳbāl-gāh-ı melceʾ-i dünyā

Ne āṣaf girse dest-i mūreler dāmān-ı iḥsānı
Süleymān'a daḫi itse ʿaceb mi nāz u istiġnā

Bi-ḥamdi'llāh ḫurrem eyledi āfāḳı teşrīfi
Ḳuruldı bār-gāh-ı luṭf u iḥsān u kerem ḥālā

Teʿāla'llāh zihī şevḳ u neşāṭ-engīz-i ʿālem kim
Cihān oldı bugün feyż-i ḳudūmiyle sürūr-efzā

(10) Yine iksīr oldı çeşm-i ḫalḳa ḫāk-i dergāhı
Yine memnūndur bu niʿmet-i ʿuẓmā ile dünyā

Ki geldi yerine cānı yine işkeste-ṭabʿānıñ
Kederden ḳalmadı mirʾāt-ı ʿālemde eṣer aṣlā

Açıldı teng iken gül-ġonçe-i gülşeniñe gerdūn
Ḫazān fersūde-bāġ-ı dehr oldı çün gül-i zībā

Bedīdār oldı yaʿni perde-i tevfīḳ-i Bārī'den
Cenāb-ı Kibriyā'nıñ fażl-ı bī-pāyānı ser-tā-pā

Mücerred intiẓāmın virmek-içün devlet ü dīniñ
Ḫudā-yı lem-yezel ṣadr-ı kerīmi eyledi iʿṭā

(15) Kerem-endīşe ṣadrā kām-kār-ı āsmān-ḳadrā
E yā ẕāt-ı şerīfi cāmiʿü'l-ḫayrāt-ı bī-hem-tā

Vaṭandan dūr olup ḳaldım ġarīb illerde sulṭānım
Selāmet sāḥilin şimdi efendim eyledim meʾvā

Olurken lücce-ḫʿār-ı fülk-i ḥayret baḥr-ı ġurbetde
Derūna Ḫıżr-ı ilhām eyledi teşrīfiñi inhā

Duʿā eyle **Necībā** bende-i dīrīnesiñ maʿlūm
Ḳo taṣdīʿi bu beyti eyle levḥ-i ḳalbiñe imlā

İlāhī ṣadr-ı devletde hemīşe müstedām olsun
Ḫaṭāsız eylesün ẕāt-ı şerīfin Ḫażret-i Mevlā

(20) Varup eyle vesīle būs-ı dāmāna bu tārīḫi
"***Be-iḳbāl ü kerem yine vezīr oldı ʿAlī Pāşā***" [Sene: 1155]

87

Ḳaṣīde-i Bahāriyye-i Reşīd-i Çeşmī-zāde

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Bahār irişd[i] çemen-zāra virdi zīnet ü fer
Fiġāna başladı murġān ḫurūş idüp cūlar

[44-b]

Mey-i neşāṭ-ı bahār-ile mest olup cümle
Açıldı rāz-ı nihān-ı derūn-ı ġonçe-i ter

Hezār-ṣavt-i s̱aḳīl-i kelāġı başdırdı
Uṣūl-i naġme-i şādīyi eyleyüp o fer

Derūn-ı gülde degüldür fitīle-i zerrīn
Düşerdi āteş-i āhından ʿandelīb-i şerer

(5) Dem-i bahār reh-i mevc-i müselseli cūyuñ
Çeker göñülleri bende çü kākül-i dilber

Çemende sünbül-i ter dūd-ı āh-ı bülbüldür
Ya bezm-i şāh-ı güle yaḳdı lāle bir micmer

Hezāra bā-nev-i gül-ġonçe ile töhmet olup
Miyān-ı gülşene düşdükde köhne-gū yekser

Berāʾatını siyāvuş-veş idüp iṯbāt
Derūn-ı naḫl-i gül āteşini itdi maḳar

Degül nücūm-ı felek ʿaks ider şükūfe-i bāġ
Ṣabā çün olmada mirʾāt-ı çerḫa rūşen-ger

(10) Gelüp muʿasker idindi feżā-yı gülzārı
Şeh-i bahār-ı şitā ḳaṣdına çeküp leşker

Hezār-zār n'ola itse āteşīn-neġamāt
Ki çeşm-i şevḳıne her ġonçe oldı bir aḫker

Alur naṣībini keʾs-i kirāmdan gülşen
Dem-i ṣabūḥda güller ki sāġarīn serper

Miṯāl-i nāfe-i āhū-yı Çīn itmez idi
Meşāmm-ı ʿālemi taʿṭīr-i nükhet-i gül-i ter

Şemīm-i ḫulḳı ile ol kerīm-i devrānıñ

Ger itmeseydi ṣabā ṣaḥn-ı gülsitāna güẕer

(15) Nice kerīm ki ʿālem ġarīḳ-ı iḥsānı
Kef-i ʿaṭāsına nisbetle yem çü ḳaṭre-i ter

Yegāne dāver-i ʿālī-himem vezīr-i dilīr
Sütūde-menḳabe hem-nām-ı ḳāliʿ-i Ḫayber

Cenāb-ı āṣaf-ı gerdūn-vaḳār kim derine
Yüzin sürer dem-i ṣubḥ u mesā şeh-i ḫāver

O ẕāt-ı ekreme baḫşāyiş-i İlāhī'dir
Hemīşe ġayret-i Fārūḳ u ṣavlet-i Ḥayder

Kitāb-ı luṭfına bir şemse olamaz ḫūrşīd
Ḥabāb-ı baḥr-i kemāli degül meh-i enver

(20) Behā yetişmez idi kemterīnine anıñ
Olaydı fıṭra-i cū-yı maḳāli lüʾlüʾ-i ter

Hilāl-i çerḫi zer-endūd iderse zer-ger-i mihr
Nigīn-i luṭfına olmaz kemīne ḫalḳa-i zer

Midādı olmasa her heft-i çehre-i maʿnā
Cemāl-i şāhid-i naẓma kim eyler idi naẓar

İdüp midādını ber-ceyl-i dūde-i şebden
Kitāb-ı vaṣfını taḥrīre başlamaḳ ister

[45-a]

Çeküp ṣaḥîfe-i eflāke yek-i biñ gūyā
Ki mihriñ eyledi ḥıbṭu’ş-şuᶜāᶜını masṭar

(25) Elinde ḫāmesi bir nāv-dān-ı ḥikmetdir
Müdām anıñ ile sīrāb olur riyāż-ı hüner

Bulur mı hīç naẓīr-i şemīm-i aḫlāḳın
Ṣabā ᶜabeş yere itdi diyār-ı Çīn’e sefer

Fünūn-ı rezmde Rüstem ḫıredde Eflāṭūn
Serīr-i cūd u seḫāda çü Ḥātem ü Caᶜfer

Nühum-felekde bulurlardı anı ehl-i nücūm
Ger āftāb gelüp āstānına ḳosa ser

Alaydı terbiyetü’l-ḳıṣṣa ḫū-yı nerminden
Miṣāl-i penbe bulurdı mülāyemet mermer

(30) Dem-i sitāyiş-i ẕātında bülbül-i ḳalemim
Bu resme bir ġazel-i pāk-ile terennüm ider

Helāk-i ᶜāşıḳa yār oldı ḫᵛāhiş-ger
Ki dest-i ġamzesine virdi ᶜişveden ḫançer

Egerçi laᶜl-i lebi ser-be-mühr-i naḫvetdir
Velī o çeşm-i süḫan-gū baña neler söyler

Getürse bir yere isnād-ı çīre dest-i ḥüsn
Olurdı ḫāᵓilleriñ bir şemāme-i ᶜanber

Yazıldı sīnede naḳş-ı ḫayāl-i şemʿ-i ruḫān
Vücūd-ı bezm-i ġama oldı bir ḫayāl-i fer

(35) Dil-i reşīd dolaşmaḳda dest-i ḫūbānı
Sezā mı meclis-i ʿışḳa şikeste bir sāġar

Kerīm ü kām-verā dāverā felek-ḳadrā
E yā ferişte-ḫıṣāl ü yā ḫuceste-siyer

Göz açdıraydı baña ġam sitāyişiñde seniñ
Bu güne çekmez idim rişte-i maḳāle güher

Ne zīb-i ḥüsn bulurdı ʿarūs-ı efkārım
Ger olmasaydı bu āyīne-i dilim muġber

Ne cilve gösterür idi semend-i çāpük-dil
Vireydi ḳudret-i reftār aña ʿuḳāl güẕer

(40) Müdām tīġ-ı ġam-ı çerḫden ḳorunmaḳdan
Cihānda ġamġam-ı kilke elim degeydi eger

İdüp ʿadūyı gürīzān Tehemten-i ṭabʿım
Ṭolardı tīġ u siperle bu rezm-gāh-ı hüner

Ṣalādır işte süḫan-perverān-ı devrāna
Ki dūş u destime almam ne cevşen ü ne siper

Velīk gürz-i girān-ı cefā-yı zāl-i felek
Beni bu rezm-geh-i ġamda itdi zīr ü zeber

Keder-resān olur aʿdāya daḫi söylense
Bana sipihr-i cefā-kārıñ itdigi işler

(45) Benim o pā-yı bürehne-rû ṣaḥāriᵓ-i ġam
Kim anda meşʿal-i āh-ı derūn olur rehber

[45-b]

Ṭarīḳ-ı kāmda aḳrānım oldılar sābıḳ
Verālarından ider dil teḥassür ile naẓar

Bu nā-tevānı ki reh-vār-ı baḫt-ı süst-endām
Düşürdi ḫufre-i ḫırmāna itdi zīr ü zeber

Dil-i şikeste vü üftāde bāb-ı ʿadliñde
Ṭabīb-i merḥametiñ mūmyā-yı luṭfuñ umar

Bu deñlü şekve-ṭırāzī sipihr-i ṭāliʿden
Degül sezā bana ey dāver-i sütūde-eṣer

(50) Ḥuṣūl-i kāmda şimdi sipihre nāz iderim
Müsāʿid olmadadır bana baḫt-ı dūn-perver

Benim o mest-i mey-i iltifāt kim ḫālā
Cemʿ oldı meclis-i şevḳimde bir kemīn-çāker

Seniñ gibi bir efendiye bendeyim ḫālā
Sipihr-i ḫayra-keş elbette ser-fürū eyler

Zihī muvāfaḳat-ı baḫt u ṭāliʿ-i vārūn
Zihī müsāʿade-i kām-baḫşı aḫester

Reşīd-i zārı ḫalāṣ it duzāḫ-ı ġamdan
Duʿā-yı devlet ü iḳbāliñi oḳur ezber

(55) Cihānda birbirini tā kim eyleye taʿḳīb
Bahār u faṣl-ı zemistān be-muḳteżā-yı ḳader

Ḥazān irişmeye gülzār-ı ẕātıña hergiz
Nihāl-i kāmıñ ola tā be-ḥaşr-ı bār-āver

Olup cemīʿ-i merāmıñ muvāfıḳ-ı taḳdīr
Cenāb-ı Ḥaḳ saña tefvīż eyleye yāver

88

Ḳaṣīde-i Reşīd-i Çeşmī-zāde

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ey kerem kişveriniñ dāver-i ʿālī-şānı
ʿĀleme cūd u ʿaṭāsı sebeb-i şād-mānī

Sensin ol āṣaf-ı yektā-yı sipihr-ʿunvān kim
Oldı ḫūrşīd der-i devletiniñ der-bānı

Eylediñ kānı tehī-dehre güher-pāşlıġıñ
Ṭoldı baḫş-ı keremiñle feleğiñ dāmānı

Berḳ-ı şemşīr-i ʿulüv-peykeriñ itdi sūzān
Bāġ-ı mülk içre olan ḫār u ḫass-ı ʿudvānı

(5) Pertev-i neyyir-i elṭāfıña nisbet gūyā
Rūz-ı rūşen görinür hem-çü şeb-i ẓulmānī

Lemᶜa-i ḥüsni şikest eyler-idi itse felek
Şāhid-i reᵓyiñe āyīne meh-i tābānī

Behcet-ābād ü sürūr eyledi luṭf u keremiñ
Lāne-i būm-ı keder niçe dil-i vīrānı

Ṣaḥn-ı dil şimdi ṣınanmaz ne şevḳ olmışdır
Başmamışken aña hergiz ḳadem-i şādānī

Ḥikmet-i bāliġa-i ḥaḳ-ile oldı ẕātıñ
Niçe dil-ḫaste-i endūh u ġamıñ Loḳmān'ı

[46-a]

(10) Bā-ḫuṣūṣ eyleyemez ḫāme-i çālāk beyān
Bende-i kemteriñe eylediğiñ iḥsānı

Ḫaṭve-cünbān-ı reh-i şevḳ olamazdım her dem
Ṭutıcaḳ dāmeni dest-i dile ḥayrānī

Reh-i kāmī kim idüp ḥayretle olmış-idim
Bu pehīn-i deşt-i ġamıñ behresi gird-ābı

Dirhem-i eşk-[i]le kālā-yı ġam eylerdi ḫarīd
Dile ser-māye-i kār olmış-idi giryānı

Bir çerāġ itdi beni mekremetiñ kim bulamaz
Biñde bir şükriniñ īfāsına dil imkānı

(15) Devletiñde hele bir kevkebe ṣatdım felege

Eyledim dāġ-ı hezel reşk-ile hep aḳrānı

Nice ṣıġsun felege ol ki görüp iḥsānıñ
Ola her dem nigeh-i ʿāṭıfetiñ şāyānī

Be-tecellī-yi Cemāl ü be-Rasūl-i ṣaḳaleyn
Be-meʿānī vü ḥurūf-ı suver-i Ḳurʾānī

Yüzini ḫāk-i niyāza sürüp itmekde ḳuluñ
Bu duʿālarla der-i Ḥaḳ'da müdām efġānī

Ola yā Rabb o cihān-bān-ı kerīmü'ş-şiyemiñ
Pā-be-cā ḥaşre degin devletiniñ bünyānı

(20) İre pāyānı ülūfı ʿadediñ vaḳt-i şümār
Bulmaya luṭfı gibi ʿömri daḫi pāyānī

Ṣad hezār ola **Reşīdā** gibi luṭfuñla çerāġ
Ey kerem kişveriniñ dāver-i ʿālī-şānı

89

Ḳaṣīde-i Ramażāniyye Eṣer-i Ḫāme-i ʿĀṭıf

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Bir şebān ki ġam u ekdār-ile hem-ṣoḥbet iken
Doġadüşdi dilime şevḳ-ı temāşā-yı hilāl

Görelim şāhid-i şehri diyü ṣad ḫᵛāhişle
Eylediñ şāhiḳa-i bāb-ı ṣuʿūda iʿcāl

Eyleyüp her ṭarafa ʿaṭf-ı nigāh-ı diḳḳat
Cüst ü cūda o mehi eylemediñ istimhāl

Beynimüzde var idi ehl-i naẓardan birisi
Medd-i engüşt-i işāretle didi işte hilāl

(5) Gerçi meşhūdumuz oldı o mehlivā ammā
Vaṣfı ḳaydına da düşdi gör e ṭabʿ-ı miṣāl

Ben didim pīş-i ʿuṭāridde o zerrīn küredir
K'olunur zeyc-i felek anıñ ile istiʿmāl

Didiler levḥ-i süṭurlāba da beñzer giderek
Çeşm-i imʿān-[i]le baḳsañ görinür her aḥvāl

Ben didim gerden-i ḫayl-i felege aṣılmış
Bir ḥamāyil ki zer-endūd ʿadīmü'l-miṣāl

Didiler tevsen-i gerdūnda o bir tamġādır
Esb-i ṭabʿıñ yürüdüp eyleme bir ġayri ḫayāl

[46-b]

(10) Ben didim Mevlevī-i çerḫ-i miyānında ʿaceb
Ṣarı yāḳūtlıca pālheng dimege var mı mecāl

Ḫān-ḳāh-ı felege mihr ile meh oldı ḳudūm
Biz de nāhīde didik dāʾireñi durma çāl

Ben didim şāh-ı sipihre o rikāb-i zerdir
Kehkeşān olsa sezādır didiler aña devāl

Çāşni-gīr-i felekde aña dest-ḫūş dirler
Böyle yapmış anı Ḫallāḳ [u] Ḥakīm-i Müteʿāl

Güş-i dūşīze-i ṭārımda didim ḳurṭa mıdır
Sāḳ-ı sīminine ṭaḳmış ya gümüşden ḫalḫāl

(15) Ṭıfl-ı yek-rūzesidir pīre-zen-i gerdūnuñ
Mehd-i ʿulyā-yı felekden ideyor ʿarż-ı cemāl

Didiler sāḥa-i teşbīhe nihāyet yoḳdur
Uralım pā-yı kümeyt ḳılma mūy-şikāl

Görinen ʿarṣa-i gerdūnda degüldür illā
Nīm-naḳş-ı sīm yekrān-ı ḫidīv-i mufżāl

Āsmān-sāye cihān-dār Nerīmān-saṭvet
Ḳahramān-pāye ḫudāvend-i Sikender-iḳbāl

Māh-ı burc-ı kerem ü pür-nev-i şemʿ-i himmet
Maʿden-i cūd u seḫā mihr-i sipihr-i iclāl

(20) Āṣafā Cem-ḥaşemā ṣaf-der-i Ḥātem-şīmā
Ey bihīn-i gevher-i kem-yāb-ı yem ter ü nevāl

Sensin ol maʿnāʾ-i terkīb-i kerem kim nāmıñ
İtdi Ḥaḳ zīver-i ser-levḥa-ı fażl u efżāl

Sensin ol dürre-i ser-tāc-ı şeref kim olmış
Fıṭratıñ nuḫbe-i mecmūʿa-i eyyām ü leyāl

Sensin ol gevher-i nā-yāb u semiyy-i Ḥayder
Esedu’llāh ʿAlī şīr-i Ḫudā-yı Müteʿāl

Sensin ol āṣaf-şiken-i ʿarṣa-i hecā ki sezā
Olsalar ġāşiye ber-dūşuñ eger Rüstem ü Zāl

(25) Der-i luṭfuñda kem-beste mülāzım-ı himmet
Faḫr ider ẕātıñ ile mesned-i dīvān iclāl

Görse ger ʿiffetiñi terk-[i]le İbn-i Edhem
Dir idi böyle gerek işte olursa aʿmāl

Nāmını Nūşīrevān’ıñ nice yād eyleyeyim
Ẕerrece ʿadliñe olmaz bütün ʿadli emṡāl

Dāverā her ne ḳadar vaṣfıña ġāyet yoġ-ise
Şerḥ-ı aḥvāl-i diger-gūnum olur aña miṡāl

Baḥr-ı evṣāfıñı icrā nice mümkin ammā
Ḳaṭreden cüzʾi mi itmek olur istidlāl

[47-a]

(30) Çünki güncīde degül ḥavṣala-i taʿbīre
Gelmeye ṭabʿıña ıṭnāb-ı kelām ile kelāl

Āṣafā ġurrelenüp luṭfuña küstāḫāne
Leng ü lūk eyleyemem pāyıña ʿarż-ı aḥvāl

Şekve-baḫt-ı siyeh ü ṭāliʿ-i vārūnımdan
Çeşm-i āmālimi açdırmadı hīç gird-i melāl

Ayaġım yoḳ çıḳamam sitem-i āmāle meded
Pāye-i ḫāk-i meẕelletde ḳoma ṭut elim al

Bir çerāġ eyle efendim beni ki rūşen ola
Ḳurtıla şām-ı kederden bütün evlād ü ʿayāl

(35) Beni ṣahbā-yı ʿināyetle alımlandır emān
Yetişür beste ola pā-yı ümīdimde ʿuḳāl

ʿĀṭıfā menzilini buldı tīr-i tīr-enbāz
Eyle daʿvāt-ı velī-niʿmet ile ḫatm-i maḳāl

Seḥerī eyle duʿā ṣıdḳ-ile dervīşāne
İşidüp pīr icābet diye ḥaḳḳā ebdāl

Rūz u şeb böyle tażarruʿ iderim Mevlā'dan
Gelmeye āyine-i ṭabʿıñıza jeng-i melāl

Ḳad-ḫamīde ideler māh-ı nev-āsā her dem
Pīş-gāhıñda ṭurup şerm-ile ʿizz ü iclāl

(40) Her umūruñ ola tevfīḳ-ı Ḫudā'ya maḳrūn
Ola ʿadliñ nüsüḳ-ārā-yı terāzū-yı kemāl

Her şebiñ Ḳadr ola her rūz-ı saʿīdiñ bir ʿīd
Niʿmet-i raḥmet ile sofrañ ola māl-ā-māl

Dest-gīriñ ola her ḥālle Allāh seniñ
Sende düşmişleriñ ey dāver-i dānā elin al

90

Ḳaṣīde-i ʿArabī Berāy-ı Tebrīk-i Rūze vü ʿĪd

شمال لمملاق غياث كريم
مشير مشار بالبنان حكيم

فنورالهدى والحق لاحت ببهجة
وهذا فمشهود بوجه وسيم

بدالى شموس العزّ والمجد لامغا
و فى الوجه مكتوب سلام الرحيم

و لو لاه لم يوجد سخىّ ليسخى
فقيرا باحسان وفير جسيم

فلمّا افيضت للغليل زلاله
تعاد حيوة ذا عظام رميم

ورفدالكريم البرمكىّ فهبوة
فريد و فى الجود كدرّ تسيم
[47-b]
فلهدم افضال وفضل كياسةً
ممعصود غطريف حجاح عظيم

محبٌّ لذى علم وفضل لذلك
مطيع باخلاص لشرع قويم

سمىّ لكرّار شجيع فاسمه
علىٌّ لسلطان وزيرٌ كريمٌ

فصدقا ابو بكر علىّ كرامةً
حياء فعثمان وعدلا عديمٌ

وثاب زرابى فزبراج سدّة
لهامٌ فبوّاب لباب مقيمٌ

وليس له شبه فما جاء مثله
فاقسم بالله العزيزالعليم

وكم من مساكين ولم يبق خاءبا
فلطفك لناس جميعا عميم

وكنت لفرط الهج منّى خاسرا
وهذا بتقديرالعزيزالعليم

سؤال من الاعلى لادنى معيشة
فليس من الشّين وسؤ ذميم

فعيْنىْ كراى شهر صوم ترصّدت
لمحت لا عطاف كوبل حميم

فراسة حباء قرون فاذنت
لى ماللطف والاعطاء منك عظيم

مع النّضوعن وجه حجاباً و برقعاً
فصار بهذاالّيل نفسى غريم

وفىآخرالامر رقمت قصيدةً
نداك فمخجوم وانت جزيم

فبشرى لمن يعطى اليه سماحةً

متاع لا عياد ونقد جسيمٌ

بدالى فلمّا افعو عم الحجيب سيبه
دعاء فمقبول لربّ رحيم

فدمت وفى صدرا للهام وزارة
دواما انا الدّاعى لكم عن صميم

فيا نيّرالاقبال حسبك فخرةً
كلايج آفاق لديه لأيم

فما دام دوراشّمس منشء جودك
فيوضك عدلاً للورى مستديم

تبارك ربّ النّاس شهر صيامك
بحرمة انزال الكلام القديم

91

Tārīḫu's-Seyyid Ḥasīb-i Burūsevī Berāy-ı Sūr-i Ḥitān-ı mīr-i mekārim-semīr Şemsü'd-dīn Beg Efendi

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Pādişāh-ı baḥr u ber sulṭān-ı İskender-ẓafer
Ḫān Maḥmūd'uñ vezīri ol sipeh-sālār-ı dīn

[48-a]

Ḥażret-i Ġāzī ʿAlī Pāşā-yı ekrem kim odur
Zīb-ārā-yı serīr-i mesned-i āṣaf-mekīn

Şarḳdan tā ġarba dek fermān-rūy aʿdel olup
İtmede icrā-yı şerʿ-i pāk-i Faḫru'l-mürselīn

Ol vezīr-i muḥterem ol ṣāḥib-i seyf ü ḳalem
Dāver-i Ḥātem-şiyem ol ṣāḥib-i reʾy-i rezīn

(5) Öyle bir düstūr-ı ekremdir ki vaṣf-ı pākini
Eylemekde ḫāme-i ʿicāz-ı ʿācizdir hemīn

Āṣaf [i]bn-i Berḫıyā görseydi reʾy-i pākini
Ber-ḥayā olurdı dirdi reʾyine ṣad āferīn

Muḳteżā-yı sīret-i memdūḥasın ḳılmış Ḫudā
Ḥāris-i şerʿ-i muṭahhar ḥāmi-i dīn-i mübīn

N'ola raḳṣān olaraḳ dönse felek bu ḫıdmete
Naġme-i nāhīd itse gūş-ı dehri pür-ṭanīn

Bāreka'llāh mevsim-i şevḳ u sürūr u inbisāṭ
Kim ḳarīru'l-ʿayn olur ʿAdn içre çeşm-i ḥūr-i ʿīn

(10) Āṣafā dīn-perverā dāniş-verā ḳulzüm-kefā
Ve'y müşīr-i maʿdelet-fermā-yı aḳṭār-ı zemīn

Ḫāk-i pā-yı devlete bir tuḥfe-i sūriyyedir
Ḫāme-i muʿciz-beyānım ḳıldı itḥāf-ı nüvīn

Geldi bir mıṣraʿda üç tārīḫ-i āzāde **Ḥasīb**
"***Ḫıdmet-i ʿālī***"[25] "***ḫıtān-ı ʿadl***"[26]***-ı*** "***maḫdūm Şems-i dīn***"[27]

[25] 1155
[26] 1155
[27] 1155

92

Ramażāniyye Es-Seyyid Ḥasīb Aḥmed Efendi El-Burūsevī

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Cilve-ger olmaġ-ile dilde ḫayāl-i Ramażān
Yine göründi sipihr üzre hilāl-i Ramażān

Ḳanı ol sāġar-ı zerrīn ki gezer elden ele
Ḳaldı ayaḳda olup köhne-sifāl-i Ramażān

Ḳanı ol rind-i ḳad-ḫōş-mey ü mest-i hevā
Şimdi cāmiʿde ider ʿarż-ı cemāl-i Ramażān

Ḥamdü li'llāh yine ol şehr-i şerīf-i rūze
Oldı ser-ṣafḥa-i aʿmāl-i ricāl-i Ramażān

(5) Dindi vaṣfında anıñ "*Ünzile fī-hi'l-Ḳurʾān*"
Beyyināt ile hüden oldı miṣāl-i Ramażān

Gizleyüp ḳadrini Ḥaḳ ʿaşr-i aḫīrinde anıñ
Kenz-i ġufrāna delīl oldı meʾāl-i Ramażān

Kīse-i maġfiret-i rūze mührlendi ise
ʿAn-ḫazāne virilür ḳullara māl-i Ramażān

Ecr-i ṣavmıñ yazı oldığını ḳulluḳda ṭuyan
İtdi yoldāşlara icmāl-i suʾāl-i Ramażān

[48-b]

N'ola ḳaşbaṣdıya çekse ẓurafā-yı şehriñ
Ṣavmla her biri pür-ġonc ü vilāl-i Ramażān

Rūzeden birgün uġurlar mıyuz eyādiyeniñ
Ġālibā her birine geldi kelāl-i Ramażān

Rūzeden zūr çekilmezdi bu günlerde velī
Ten-i bī-mārı hilāl itdi hezāl-i Ramażān

Āh ol ġāʾile-i ʿīd ile yıllıḳ fikri
İtdi bālā-yı ḳad ḥālimi dāl-i Ramażān

Maṣraf-ı rūze beni ol ḳadar itdi taḫvīf
Aġzımıñ mühri ile eyledi lāl-i Ramażān

Yoḳlayup ṭāliʿ-i mevlūdını bī-çāre **Ḥasīb**
Nīl-i āmāline ḫōş geldi bu fāl-i Ramażān

Ṣāḥibü'd-devleti Allāh muʿammer itsün
Mesnedinde göre ṣad ʿīd ile sāl-i Ramażān

Dāverā dād-gerā maʿẕere-ḫvāh-ı ʿużvum
İḫtiṣār üzre gerek çünki maḳāl-i Ramażān

Āṣafā kendime mālik olabilseydim eger
Ḳalemim eyler-idi naẓm-ı leʾāl-i Ramażān

Şeb-çerāġ-ı keremiñ ʿālemi işrāḳ itdi
Çünki iḥsān u ʿaṭā oldı ḫışāl-i Ramażān

Āṣafā naẓra-i iḥsān-ile isʿāf buyur
Dilde bir daġdaġadır bendeñe ḥāl-i Ramażān

(20) Ḥaḳ teʿālā seni bāġışlaya Ḫān Maḥmūd'a
Tā ki her ʿīd-i şerīf ola meʾāl-i Ramażān

Her şebiñ Ḳadr ola her rūz-ı saʿīdiñ bir ʿīd
ʿAyn-ı cūduñdan ire ḫalḳa zülāl-i Ramażān

Neyyir-i aʿẓam-ı iḳbāliñ ola tābında
Ḥaşre dek hem-çü ḳanādīl-i leyāl-i Ramażān

93

Ḳıṭʿa-i Ḥasīb Berāy-ı Şükrāne-i ʿĪdiyye

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

İreydi ṣāḥib-i mührüñ zamān-ı beẕline Ḥātem
İderdi ḫāk-i pā-yı devletinden celb-i ʿīdiyye
ʿAṭıyye cāʾize olmaġla erbāb-ı mekārimde
Ne ḫāletdir kerem gördükçe artar dilde ümniyye

94

Ḳıṭʿa-i Diger Ḥasībü'l-Burṣevī

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

ʿAceb mi olsa bu ʿīd-i saʿīd ḫalḳa saʿīd
Ḳudūm-i ʿīde vü ṣafā-yı ʿabīd ü ṣadr-ı saʿīd
Müʾebbed eyleye ṣadrında ṣadr-ı aʿẓamı Ḥaḳ
Hemīşe devlet ü iḳbāl ü ʿömri ola mezīd

[49-a]

95

Ḳaṣīde-i Meylī Efendi

Mefāʿīlün Feʿilātün Mefāʿīlün Feʿilün

(1) Ey āṣaf-ı vüzerā-yı zamān ü nīk u kār
E yā seḫāvet ü saṭvetle Ḥayder-i Kerrār

Cihānı niᶜmet-i cūduñla eylediñ şebᶜān
Zamān-ı devlet ü luṭfuñda ḳalmadı ġam-ḫᵛār

O rütbe virdi ġınā ᶜāleme yed-i cūduñ
Meᵓāl-i faḳrı getürmez gedā dile zinhār

O rütbe kām-ı diliñ buldı ḫalḳ-ı ᶜālem kim
Açar mı faḳr-ile destin meger ki dest-i çenār

(5) Dir idim oldı fiten hem-çü devr-i ᶜadliñde
Dili kirişme-i ḫūbān itmese iẓhār

Ṣafā-yı ḫāṭıra irdi cihān zamānıñda
Meger ki çeşm-i fiten ḫīz-i bār ola bimyār

Kem oldı nām u şān-ı ᶜadū-yı devlet ü dīn
Miṣāl-i girye-i faḳr-ı zamān-ı cūd-āṣār

Bu güne medḥiñi taḥrīr itmede ᶜālem
E yā ḫuceste-nihād u kerem-ver-i aḫyār

Zihī vezīr-i kerem-kār u menbaᶜ-ı īṣār
Zihī müşīr-i ḫoş-eṭvār-ı ṣāḥib-i sālār

(10) Enīs-i merdüm-i fāżıl-celīs-i dānā-dil
Reᵓīs-i cemᶜ-i efāżıl-güzīde-i muḫtār

Güzīn-i mefḫar-ı ʿālem bihīn-i ehl-i kerem
Perīn-i ḫāṣṣ-ı ümem bihterīn-i ẕī-āṣār

Edīb-i cins-i ekābir lebīb-i meclis-i sır
Erīb-i ʿālem ü māhir ṭabīb-i her bī-mār

Ẓahīr-i bī-ser-i sāmān ḫabīr-i ḫāl-i cihān
Kelīm-i meclis-i ʿālī ḥakīm-i ẕī-efkār

Beşūş-ı ṣadr-ı kerem-ver sürūş-ı nevʿ-i beşer
Cüyūş-i mekreme-server ü ḫūş-ı rūzī-dār

(15) Ḫaṭīb-i minber-i maʿnā edīb-i mā-yaʿnī
Muṣīb-i ḳavl-i fedaʿnī nesīb-i nīk-tebār

ʿAfīf-i eşref ü aʿraf laṭīf-i ehl-i şeref
Laṭīf-i cūdı mużāʿaf münīf-i ḫoş-reftār

Besīṭ-i sofra-i cevdet muḥīṭ-i rū vü cihet
Şuṭūṭ-ı ebḥur-ı niʿmet süḳūṭ-ı her-düşvār

Refīʿ-i ḳadr-i ʿavālim bedīʿ-i faẓl-ı mühim
Rebīʿ-i bāġ-ı mekārim serīʿu'l-istibşār

Şerīk-i cevdet-i Ḥayder melīk-i mükrim er
Ḫalūḳ-ı ṣadr-ı kerem-ver ṣadūḳ-ı her güftār

(20) Ferīd-i fenn-i mücāhid vaḥīd-i her-cāhid

Saʿīd-i merdüm-i ʿābid kilīd-i genc-i midād

ʿAẕūb-i rūd-ı mevāhib ġaṣūb-ı şuġl-ı keẕib
Cenūb-ı beyt-i meṭālib o ḫūb-ı ḫoş-reftār

[49-b]

Şurūḥ-ı nüsḫa-i emlaḥ fütūḥ-ı ʿaḳd-i feraḥ
Ṣabūḥ-ı sāʿat-i ercaḥ naṣūḥ-ı nevʿ-i kibār

Ṭahūr-ı cins-i muṭahhar ṣabūr-ı her-eṭher
Buḫūr-ı kām-ı muʿaṭṭar o nūr-ı mihr-i fiḫār

Debūs-ı reʾs-i esāfil ḥarūs-i ehl-i ʿadil
Enīs-i merdüm-i kāmil celīs-i Ḥaḳ-işʿār

(25) Sütūn-ı ḥışn-ı ʿavāṭıf ʿuyūn-ı bāġ-ı laṭīf
Derūnı kān-ı maʿārif birūnı faṣl-ı bahār

Nücūm-ı çerḫ-ı kerāmet ḳudūmudur niʿmet
Rüsūmı bāsiṭ-ı rāḥat vücūdı dürr-i biḥār

Aṣīl ü kāmil ü ekmel cemīl-i her-ecmel
Nesīl-i eşref ü eʿdel celīl-i ẕī-peykār

Vezīr-i aʿẓam-ı vālā-kerem ʿAlī Pāşā
Cihānı eyledi iḥyā o mefḫar-i ebrār

Gül-i ḥadīḳa-i mülk-i kerāmetā ṣadrā
E yā hezār-nevā-kār-ı gülşen-i ezkār

(30) Z Sen ol vezīr-i ʿadālet-nümā-yı düşmensin
Ḫayāl-i berden-i tīġıñ ḳazar ʿadūya mezār

Sen ol ġażanfer-i ġarrān-ı ṣaḥn-ı hecāsin
Simāʿ-ı dehşet-i nābıñ ider ʿadūyı şikār

Sen ol dil-āver-i sertāc-ı Sām ü Rüstem'sin
Veġāda Zāl u Nerīmānlıġıñ ʿabāt çü nehār

Benim o bülbül-i gülzār-ı naẓm u neṯr-i belīġ
Gelür mi ṭabʿ-ı bülendim gibi bu bāġa hezār

Benim o ḳulzüm-i ẕeḫār-ı dāniş ü ʿirfān
Telāṭım itsem olur dehr-i perveriş-vār

(35) Dirīġ-i pīşgeh-i rūd-ı şevḳıma gerdūn
Yed-i ġumūm-ile yapdı hezār bend ü cidār

Niçe zamān idi ṭūṭī-yi ḫāmeʾ-i Meylī
Şeker de olsa ġıdāsı ider miydi güftār

Ne iḥtimāl ki şimdi ola dilim ḫāmūş
Bu vaḳte muntaẓır iken ḳamu ulü'l-ebṣār

ʿArūs-ı ṭabʿım iderse n'ola ġazel-ḫʷānlıḳ
Ki vaṣf-ı ḫūb-ı veliyyü'n-niʿamla şevḳım var

Girih girih nedir ol ṭurrahā-yı ʿanber-bār
Bölük bölük nedir ol sünbül-i bihiş-ʿiẕār

(40) Emān emān nedir ol ebruvāne merdüm-keş
Meded meded nedir ol tīġ-ı ġamze-i ḫūn-ḫᵛār

O ḳadd ü ḳāmet-i dil-keş ü ʿārıż-ı meh-veş
Nigāh-ı nāzı pür-āteş o dīdesi seḥḥār

Ḳopardı başıma āşūb-ı maḥşer ol āfet
[50-a] Dilim esīr-i caḥīm-i firāḳ ider her bār

O verd-i bāġ-ı leṭāfet yedimde ey **Meylī**
Ḥarīr-i ḫāmemi itdi nevā-yı bülbül-i zār

Dilā dırāzi-i güftāra eyleme āġāz
Yeter nihāyete irdi bu zübdetü'l-eşʿār

(45) Devām-ı devletine vaḳtidir duʿā idelim
Resūli ḥürmetine müstecāb ide Ġaffār

Hemīşe maḳṣūdına nāʾil eyleyüp Bārī
Derūn-ı pākine aṣlā irişmesün ekdār

96

Ḳaṣīde-i ʿİlmī ʿOṯmān Efendi der-Sitāyiş-i Ḥażret-i Ṣadr-ı ʿĀlī

"Dāme memfūfen bi'l-meʿālī"

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Ṣānehu'llāh zihī āṣaf-ı nādīde-naẓīr
Bed-nigehden anı āsūde ide Ḥayy ü Baṣīr

Ḥabbeẕā ḥüsn-i bihīn aña sezā mihr-i münīr
Bu ʿaceb mi müje-i ḥūr ile olsa taṣvīr

Bu ne ʿizzet bu ne devlet k'aña fermān-berdir
Her ne emr eyler ise ḥażretine cemm-i ġafīr

Çünki Ḥaḳ maṣlaḥat-ı ʿāmma anı ḫāṣṣ itmiş
Ne ʿaceb pāyına yüz sürse cevānān ile pīr

(5) Meclis-i dostlara Firdevs-i berīndir ammā
Düşmene āteş-i dil-sūzdur ol şīr-i dilīr

Gelse hengām-ı veġā esb-i süvār olsa eger
Ḫaşmı çün şīr-i jiyān olsa da eyler tedmīr

Aña ḳarşu ṭurabilsün mi ʿadū-yı bed-kār
Hīç rū-be olamaz tābda ḥamle-i şīr

Bī-revāc itse n'ola Bermekiyān zümresi
Oldı inʿām ü seḫāsı fuḳarāya iksīr

Ol Ḫudāvend-i ʿaṭā-pīşe ʿAlī-sīret kim
Ebr-i nīsān aña hem-ḫāṣṣa olur vaḳt-i maṭīr

(10) Cebhe-i enverī ol āṣaf-ı ʿālī-cāhıñ
Feyż-ı envār-ı Ḫudā'dır aña olmaz tanẓīr

Ṣadr-ı ẕī-şān ʿAlī Pāşā'ya varursa varaḳım
İbtidā āyet-i iḫlāṣımı itsün tefsīr

Ey varaḳ-pāre ṣaḳın eyleme taṭvīl-i kelām
Neler eyler elem-i firḳati eyle taḳrīr

Rū-yı zībā-yı dil-ārāmı göñülden çıḳmaz
Ṣūret-i levḥ-i ḫayālimde olundı taṣvīr

Bī-medānī güher-i āṣaf-ı ʿālī-ḳadrā
Ey olan reʾyi ṣavāb u keremi ʿālem-gīr

(15) Niçe yıllar bu üç aylarla şeref-yāb olasın
Devlet ü ʿizzetiñi dāʾim ide Ferd ü Baṣīr

[50-b]

Biz ḫulūṣ-ile duʿā niyyetine el açalım
ʿİlmiyā ṣubḥ u mesā eyle duʿāñı tekrīr

Giceñi Ḳadr ide Ḥaḳ gündüziñi ʿīd-i saʿīd
Tā ki Ḳadr'i Ramażān içre nihān ide Ḳadīr

Her umūruñ ola ber-vefḳ-ı rıżā-yı Raḥmān
ʿÖmr-i Nūḥ ile ide ʿālem-i emri tedbīr

Kevkeb-i ṭāliʿ u baḫtını münevver ide Ḥaḳ
Müşkilātıñ ide ḥall Ḥażret-i Mevlā-yı Ḫabīr

(20) Ḥaḳ seni sūr ü sürūr-ile müşerref ḳıldı
Āṣafā sen daḫi ḳıl ġam-zede-gānı tesrīr

Bende-zāde ḳuluñı ḫıdmete şāyān itdiñ

İde hem-vāra beḳā cūyıñı Mevlā tevfīr

Dem-i pīrīde bu bī-çāreyi iḥyā ḳıldıñ
Ḥaḳ teᶜālā seni dāreynde itsün tevḳīr

Neyyir-i aᶜẓam-ı iḳbāliñ ola tābında
Tā ki mihr ü meh ü encüm ide kevni tenvīr

97

Ḳıṭᶜa-i Esᶜad Efendi el-Ḳāḍī be-ᶜAsker-i Rūmili Sābıḳan der-vaḳt-i İfṭār

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

Āṣafā ḫᵛān-ı kerem-güsteriñe daᶜvetle
Dāᶜiyān-ı der-i iclāliñi itdiñ şādān
Rūze-dārān-ı ġama ᶜahd-i saᶜīdiñ ola ᶜīd
Vaḳt-i ifṭār gibi şevḳ-ile itsün güẕerān

98

Ḳaṣīde-i Kāẓım Efendi

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

(1) Ey muḥyiᵓ-i müceddidi dīn-i Muḥammed'iñ
Ḥāmī ḥudūd-ı ḳāṭıᶜası şerᶜ-i Aḥmed'iñ

Iṣlāḥ-ı naẓm-ı ḥāli muṣāfā-i devletiñ
Ḥallāl-ı müşkilātı ümūr-ı muᶜaḳḳadiñ

Kāşif-rumūzı diḳḳat siper-pūş-ı himmetiñ
Fātiḥ-beyānı ġāmıż-ı fikr-i müseddediñ

Fikret-vuḳūfı maᶜnā-yı ḳayd-ı hüviyyetiñ

Aṣlu’s-saʿīdi maṭlaʿ-ı şevket-müşeyyediñ

(5) Ḥāris-emānı ḥāl-kerde-i raıʿyyetiniñ
Vāḳıf-uṣuli resm-i ḳadīm ü müceddediñ

Taḳrīb-i reʾyiñ-ile görür kār-gāh-ı çerḫ
Emniyye-i derūn-ı mezāyā-yı ebʿadiñ

İmʿān-ı fikretiñle taṣavvur ider iseñ
Bulur netīce ṣūreti şekl-i müreddediñ

Ṣarf-ı ẕihin idince maḳām-ı miṯālde
Saḥv-ı beyān kelām-ı nikātı müberrediñ

Ādāb-ı salṭanatda ki mīr-i kelāmsın
Ḳalmaz zebān-ı ḳuvveti menʿ-i mücerrediñ

(10) Īḳāʿ-ı ḥükm-i ḫāṣṣ-ı ḥikem emr ü nehyiñde
İnkārı yoḳ lā vü neʿamla mümerrediñ

[51-a]

Rāciḥ-vücūd-ı mādde olur ratḳ u fatḳıña
İmkān sebeb-i ḳayd-ı żarūret-muḳayyediñ

ʿİlmiñ kemāl-i ġāyete şīrāze-benddir
Fażlıñ ṣaḥāyifine ṣıġışmaz mücellediñ

Ḳıldıñ teṭabbuṭuñla yine intiẓām-ı ḥāl
Aḥvāl-i deyn-i milket-i kār-ı mübeddediñ

Der-gerden-i emānda çāsār u çāriçe
Teʾs̲īr itdi bīm-i süyūf-ı müşeddediñ

(15) Evvelden oldı emriñe tābiʿ tebāyiʿa
Çoḳdan bilindi z̲āt-ı mekārim-mümeccediñ

Reʾyiñle rā-yı mülzem ü ḫākān lāldir
Cārī cihāna ser-te-ser emr-i müʾekkediñ

Minnet ne şimdi ḥükmüñe maḥkūm ḥākimi
Īrān ü Hind ü niçe diyār-ı mübaʿʿadiñ

Yoḳdur devrinde z̲errece şübhe Ḫudā bilür
Emn ü emān-ı ʿāleme vaḳt-i muʿahhediñ

Kār-ı cihān olmaġa meʾmūn-ı ġāʾile
İtdi ẓuhūr-ı devlet-i nuṣret-müʾeyyediñ

(20) Ber-vefḳ-ı nūr ṭāliʿ-i iḳbāl-i devletiñ
Pīşānesinde baḫt-ı saʿādet-muṣaṣṣadıñ

Nām-ı şerīfiñ oldı ʿAlī vaṣf-ı ʿāliye
Aʿlā ṣıfāt-ı aḥsen-i aḫlāḳ-ı erşediñ

Dānā-vālā müdebbir ü āgāh āṣafā
Ey zübde-i ḫulāṣası iḳbāl-esʿadıñ

Sensin müşīri salṭanat-ı ʿayn-i şevketiñ
Sensin vezīri şāh-ı muẓaffer-müʾebbediñ

Düşmenlerin ẓabāteʾ-i zūr-şecāᶜatiñ
Ḳırdı geçürdi rişte-i ᶜaḳd-i mükeyyediñ

(25) Dest-i iṣābet ile muḥill-i ᶜuḳūdısın
Buldı güşād ᶜuḳdesi emr-i mücaᶜᶜadiñ

Geldi ḥuṣūle buldı niẓām himmetiñ ile
Ser-ḥaddi mülk-i ġāye-i İslām-muḥaddediñ

Her ḳavl ü fiᶜl ü vażᶜ-ı ṣadāket-muᶜayyeniñ
Maḳbūl-i ṭabᶜı şāh-ı şehen-şāh-ı emcediñ

Ṣıġmaz beyān-ı silk-i güher-pāş-ı ḫāmeye
Vaṣf-ı cemīl-i nādir-i ġayr-i muᶜaddediñ

İtsün duᶜā-yı ẕātını **Kāẓım** ḳuluñ müdām
Budur ehemm-i lāzımı ṭabᶜ-ı müsaᶜᶜadiñ

(30) İḳbāl-i nev-be-nev kerem-i pādişāhda
Vir kārgārıñ ola murādāt u maḳṣadıñ

Düşmenlerini eyleye Allāh ḫāk-sār
Ẕātıñ maṣūn-ı ṣavli ola ẕāt-ı sermediñ

Yā Rabb āl ü ṣaḥb u bi-nūr-i Çehār-Yār
Olsun şefīᶜ-i maḥşeri maḥbūb-ı Aḥmed'iñ

[51-b]

99

Esbiyyeʾ-i Maḫdūm-ı Mükerrem ʿOs̱mān Efendi el-ʿArīf Pīrī-zāde

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1) Ey müşīr-i muḥteşem ey müsteşār-ı Cem-cenāb
Eşheb-i iclāliñe ḫūrşīd ü meh zerrīn-seḥāb

Āsmān-pervāz seyr eylerse eyler ʿaḳl-ı küll
Ṭāʾir-i iclāliñi hem-çün duʿā-yı müstecāb

Bī-ḥicāb aʿyāna eyler cilveʾ-i nāzik-teni
Ḥacle-i z̲errāt bābıñda ʿarūs-ı āftāb

Dergehiñ gibi seniñ bāb-ı kerāmet görmedim
Nüsḫa-i imkāna baḳdım diḳḳat itdim bāb bāb

(5) Mehce olursa sezādır ḫayme-i iclāliñe
Çāder-i zerrīn-ṭınāb āftāb-ı dehr-i nāb

Āstānıñ ṣadr-ı dīvān-ḫāne-i cāh u celāl
Bār-gāhıñ melceʾ-i bāy u gedā vü şeyḫ u şāb

Āb u tāb-ı tīġıña leb-teşnedir ḫūn-ı ʿadū
Olsa vīrān n’ola ḫavfıñla seniñ Īrān ḫarāb

Baş egerdi tīġıña bī-şübhe görseydi eger
Düşmen-i dīn ile cenginiñ Rüstem ü Efrāsiyāb

Pertev-i iḳbāliñ itsün tārmār aʿdāları
Ḫırmen-i kettāna çün teʾs̱īr-i nūr-ı āftāb

(10) Bir daḫi aḥkām-ı çerḫa eylemezdi ser-fürū
Dergeh-i vālāña bir kerre idenler intisāb

İḥtiyāc-ı iḳtibās-ı nūr-ı meh lāzım gelür
Nur-ı reʾyinden eger mihr itmese feyż iḳtisāb

Dün seḥer gördüm ṣabāḥu'l-ḫayr raḫş-ı fıṭrata
Böyle yazmış vaṣfıñı münşīʾ-i dīvān-ı ḫiṭāb

Āṣaf-ı ʿālī-himem ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı muḥterem
Ḥayder [ü] ʿOsmān-şiyem yaʿnī semiyy-i Bū Türāb

"*Lā feten illā ʿAlī lā seyfen illā Ẕü'l-feḳār*"
Mā-ṣadaḳdır vaṣfına ey ṣadr-ı pāk-i müsteṭāb

(15) Rāʾiż-ı meydān-ı ḥaşmet şeh-süvār-ı maʿdelet
Rākiż-ı ḫınk-i saʿādet kām-baḫş u kām-yāb

Luṭf u iḥsān itdügüñ esb-i sebük-reftārla
N'ola ben de cilbe-i evṣāfıña itsem şitāb

Öyle bir raḫş-ı sebük-cevlān kim seyr eylese
Sürʿat-i cevlānı nüh-ṭārem-i pür-inḳılāb

Günde yüz kerre cihānı devr iderdi ser-te-ser
Ṯābit olurdı yerinde nīsye hem-çün āsyāb

Sürʿatinden berḳ ẓann eyler gören ehl-i ḫayāl
Cā-be-cā meydāna atılduḳça mānend-i şihāb

(20) Ḥabbeẕā raḫş-ı cihān-peymā vü ʿālem-gerd kim
Dāġ-dār-ı naʿlıdır ḥasretle māh u āftāb

[52-a]

Cünbüş ü reftārı tā ol mertebe çālāk kim
Berḳ-ı ḫāṭif olamaz sürʿatde aña hem-rikāb

Cilve-i şūḫī virir ḫayāle şevḳ-i cān-fezā
Ṭabʿ-ı pür-ḫamyāze-i maḫmūre çün cām-ı şarāb

Rūḥ-ı Mānī ʿāciz-i taṣvīr-i yāl ü bālidir
Esb-i cādūya virir biñ cānı olsa ıżṭırāb

Tevsen-i serkeş-nihād-ı baḫtı rām itdi baña
Āṣafā bu itdügüñ luṭf u kerem bī-irtiyāb

(25) Baña aldırdı hele meydān-ı iḳbāl-i tamām
Cilve-i pey-der-peyi iḥsānıñ ey ʿālī-cenāb

Tā ola pā-beste-i ışṭabl-ı çerḫ-ı bī-ḳarār
Tevsen-i dil-keş ḫırām u tünd-ḫīz-i āftāb

Āftāb-ı devletiñ raḫşān-ı burc-ı naṣr ola
Devr ide her dem murādıñ üzre çerḫ-i nüh-ḳıbāb

100

Ḳaṣīde-i ʿArabiyye-i ʿOṯmān Efendi der-Sitāyiş-i Düstūr-ı Ekrem ü Ṣadr-ı ʿĀlī-Efḫam

---

مجازه سيب مزعج للخواتم
مسابق فيضٍ معجز للنّايم

بتدميح دهرٍ فاق كلّ مباذح
بتبريخ خصبٍ مخجّل للعرايم

شناوخ فيه كالنموّر بوغدةٍ
تسامى لنا تمثّله فى الشّكايم

له امد ابدى باشراق لحظ
يبادهه رسمٌ عضول البرهم

ارسطو بتدبير لديه ضفندد
مطمطم نظم سرودالسّراطم

عقابيل اين من حجاح مقوّم
بمجهته عدلٍ من لدوغ السّمام

يحلّ عقودا للبراجم رأيه
بمقوده ربط عناك الّجايم

هماليجه كلّ صلود ركابه
مآرب تطوى منه طىّ القوادم

لحلبة اجفاحٍ اجلّى بجوده
الىّ عرابا من كمال المكرم

انال الى الاقصى سموّاً بهمّة
لها صفصفٌ قاعٌ شموخ الفراغم

سما فوق كلّ الصّدر قدراً جلالةً
علىٌّ رضىٌّ فى ابتسام الوسابم

فما سار فى المضمار بدرٌ مجلّياً
له المدُّ جزءٌ للعدى فى الوسايم

فابقا ربٌّ كريمٌ مكرّماً
بصدرٍ له من دعألدّعايم

[52-b]

101

Ḳaṣīde-i Emīn Efendi der Sitāyiş-i Ḥażret-i Ṣadr-ı ʿĀlī

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Feyż-ı Ḥaḳ olsa nümā-baḫş-ı gülistān-ı emel
Ḫass u ḫāşāki olur ġonçe-i ḫandān-ı emel

Ḫızr-ı tevfīḳ-i refīḳ olsa reh-i maṭlabda
Keşf olur muġlaḳa-i nükte-i pinhān-ı emel

Cān virir ʿāşıḳ-ı dil-mürdeye işmām itse
Bū-yı pīrāhenini Yūsuf-ı Kenʿān-ı emel

Terbiyet-sāz olıcaḳ māşiṭṭa-i baḫt-ı saʿīd
Gelür āġūşa ʿarūs-ı güher-efşān-ı emel

(5) Dildeki sūz u güdāz-ı ġamı eyler iṭfā
Reşḥa-pāş olsa eger çeşme-i ḥayvān-ı emel

Nice āsūde olur tābiş-i ġamdan dil-i zār
Sāye-baḫş olmaz ise serv-i ḫırāmān-ı emel

Terki müşkil heves-i zülf-i ʿarūs-ı emeliñ
Daḫi müşkil ele girmezse de dāmān-ı emel

Terk-i ṭūl-i emel itmekde hüner yoḫsa göñül
Tā-be-key keş-me-keş-i kākül-i piçān-ı emel

Olur ümniyyeler elbette peẕīrā-yı ḥuṣūl
İdegör terk-i deʿāvīʾ-yi perīşān-ı emel

(10) Gāh terk-i ṭaleb ü gāh heves-kār-ı ümīd
Dil-i zār ile olup bu gice ḫüsrān-ı emel

Biz bu evhām u ḫayālāt ile meşġūl iken āh
Güẕer itmiş meger evḳāt-ı şebistān-ı emel

Ṣubḥ-dem pīr-i ḫıred eyledi bu beyti hemān
Ḳurṭa-veş zīb-dih-i sāmiġa-i cān-ı emel

Terk-i ḫulyā-yı şeb-i tār-ı ġumūm it müjde
Ṭoġdı ey baḫtı siyeh mihr-i dıraḫşān-ı emel

Olıcaḳ sāmiʿa-pīrā-yı teyaḳḳuẕ bu kelām
Oldı bu vech-[i]le dil zemzeme-gūyān-ı emel

(15) Didi e yā ne ufḳdan ki ṭulūʿ itmişdir
Ḳandedir ḳande ʿaceb ġurre-i tābān-ı emel

Yine tekrār bu beyti oḳuyup pīr-i ḫıred
Eyledi bu güheri lüʾlüʾ-i ġalṭān-ı emel

Ṭāliʿiñ oldı müsāʿid ne ṭurursuñ bilmem
Oldı begşūde vü meftūḥ yine kān-ı emel

Yaʿni ol ṣadr-ı felek-ḳadriñ olup dergāhı
Maşrıḳ-ı ġurre-i tābında dıraḫşān-ı emel

Gevher-i kāna ʿināyet dür-i nāb-ı reʾfet
Baḥr-i mevvāc-ı kerem lücce-i ʿummān-ı emel

(20) Nükte-i beyt-i şeref maʿnāʾ-i lafẓ-ı iḳbāl
Ẕātıdır zīb-dih-i maṭlaʿ-ı dīvān-ı emel

Ṣadr-ı dīvān-ı muʿallāda Felāṭūn-fiṭan
Merkez-i terbiyede ḳuṭb-ı ʿazīzān-ı emel

Būse-cā ḫāker-i her-mekremet ü iḳbāle
Südde-i devleti māliş-geh-i pīşān-ı emel

[53-a]

Ṣadr-ı dīvān-ı hüner bedr-i meh-i burc-ı kemāl
Ẕerre-i maʿdeleti şems-i dıraḫşān-ı emel

Ṣadr-ı ḫūrşīd-i ʿalem aʿnā ʿAlī Pāşā kim
Eylemiş ẕātını Ḥaḳ bāniʾ-i bünyān-ı emel

(25) Mihr-i ḳallāvi-i iclāline zer maḥfaẓadır
Māh-ı nev meclisine sīm şemʿdān-ı emel

Şemʿ-i iḳbāl-i fürūzānına ḫūrşīd olmış

Tābiş-i şevḳ-ile pervāne-i lerzān-ı emel

Göreydi çeşm-i felek bāz olalı şübhem yoḳ
ᶜAhd-i iḳbāli gibi nuḫbe-i evān-ı emel

Nükhet-i ḫalḳı güẕār itse çemen-zāra eger
Ḫār olurdı gül-i nev-reste-i bustān-ı emel

Eṣer-i feyż-i ṣenā-yı keremiyle oldı
Baḥr-i mevc-āver-i endīşe ḫurūşān-ı emel

(30) Ṭurfe naḳş itdi bu mensūcına nessāc-ı ḫayāl
İdeyim bāri anı zīver-i dükkān-ı emel

Yaᶜni bu nev-ġazel-i nādire-ᶜünvānımla
Vireyim şāhid-i naẓma şeref ü şān-ı emel

Gerden-i ṣāfī olup mey-ile ḫūy-efşān emel
Oldı ol baḥr-i dür-efşāna yine cūşān emel

Dizilüp saḫt-ı ciger tār-ı sirişke oldı
Dest-i neẕẕāreme bir sübḥa-i mercān-ı emel

Ḳuzıcaġım bu gice ḳoynuma girdi seḥerī
Eyle kebş-i dili ḳoç başına ḳurbān-ı emel

(35) Nerdbān başı diyü dil ṣaf dendāne çıḳar
Sīneye gelse ḫayāliñ gibi mihmān-ı emel

Vesmeden ġāzeden ebrū vü ruḫuñ müstaġnī
Ḥūr-ı cennet misin ey āfet-i fettān-ı emel

Āṣafā midḥatiñi böyle mi eylerdim eger
Olmasa pāzde-i ġam-ı serv-i sāmān-ı emel

Şimdi bī-kār ḳalup her ṭarafım ḥayret alup
Döndi yaymacı dükānına ḳalem-dān-ı emel

Gerçi ḥaddim degül ammā naẓar-ı ʿāṭıfet it
Lāyıḳ-ı luṭf idüp ey āṣaf-ı ẕī-şān-ı [emel]

(40) Bir işāret ile emr eyle çerāġıñ olayım
Pençe-i luṭfuñ idüp zīver-i fermān-ı emel

Baʿdehū feyż [u] ʿināyātiñle seyr eyle
Naẓm u inşāmı e yā ṣadr-ı kerem-kān-ı emel

Devletiñde benim ol şāʿir-i sāḥir ki görüp
Lāl olur şiʿrimi işʿār-ı nüvīsān-ı emel

Lāfı ḳo başla duʿā itmege ṣıdḳ-ile **Emīn**
Deʿavātıñ ola tā ʿarşa şitābān-ı emel

Āṣafā mecd ü saʿādetle der-i devletiñiñ
Ola gülmīḫ-ı rezi şemse-i eyvān-ı emel

(45) Seni Allāh bağışlaya şeh-i devrāna
Ḥaşre dek ẕātıñ ola dehre nigeh-bān-ı emel

[53-b]

Biri birinden ayırmaya Cenāb-ı Bārī
Olalar ṣubḥ u mesā ḫurrem ü ḫandān-ı emel

102

Ḳaṣīde-i Neşāṭī Efendi

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

(1) Ey mültecā-yı ḫalḳ-ı cihān mefḫar-i kibār
V'ey kām-baḫş-ı ehl-i hüner maʿdelet-şiʿār

Bāz ideli dü-çeşm-i meh ü mihrini felek
Görmüş degül seniñ gibi bir ṣadr-ı kām-kār

Reʾy-i rezīniñ oldı sebeb emn ü rāḥata
Ḥak mesnediñde ḥaşre degin ide pāy-dār

Vaṣfıñda ser-be-pīş-i ḥicāb ehl-i maʿrifet
Medḥiñde ḳāṣır oldı seniñ kilk-i ḫoş-nigār

(5) Böyle ider s̱enā-yı cemīliñ dil-i ḥazīn
Olduḳca āstānıña ruḫ-sā-yı iftiḳār

Dārā-yı bīmdān-i Ḫātem-şiyem k'anıñ
Bir ḳaṭre dest-i cūdına nisbetle ṣad-biḥār

Revnaḳ-fezā-yı mesned-i iclāl kim ider

Ẕāt-ı melik-ṣıfātı ile devlet iftiḫār[28]

Bī-şübhe ẕāt-ı pāki o baḥr-i kemāldir
Kim muḥtemel degül ki aña bulunsa kenār

İḳbāl-i devlet oldı rikābıñda germ-pūy
Olduḳca esb-i rifʿate iclāl-ile süvār

(10) Şehb-i zi-baḫtı itse per ü bālini güşād
Eyler hümā-yı devlet ü iḳbālini şikār

Dārā-verā melek-īmā ehl-i perverā
Ey dest-i cūd u himmeti baḥr-ı güher niṯār

Ḳaldım ayaḳda cürʿa-ṣıfat pāy-māl olup
Çoḳ şīve itdi baña bu baḫt-ı sitīze-kār

İflās ile ġarīḳ-ı düyūn eyledi felek
ʿUmmān-ı ġamda pārelenüp fülk-i ışṭıbār

Sen itdüġüñ keremleri ehl-i maʿārife
Kim eyledi seniñ gibi tā böyle iʿtibār

(15) Sen yapdıġıñ göñülleri kim yapdı kevnde
Çoḳdur çerāġ-ı şuʿleʾ-i luṭfuñ hezār hezār

Eṯer-i Ḫalīl'e pey-rev olup yapdıġıñ göñül
Mānend-i Kaʿbe bulmadadır şöhretī şiʿār

[28] Metinde "iftiḥār"

Ser-māye itdi ẕātıñı Ḥaḳ ehl-i fāḳaya
Geldi refāh-ı ḥāl ile bi'l-cümle iḳtidār

Nāsıñ ḫayırlusı ki odur ḫalḳa nefᶜ ide
ᶜĀlem bula yüzinden anıñ s̱ervet ü yesār

Böyle kerīmi mesned-i vālāda çoḳ zamān
Mek s̱ itdirir buyurdı kelāmında Kirdgār

(20) Mevlā baġışlasun seni sulṭān-ı ᶜāleme
ᶜİzz ü şükūhı ᶜāleme olduḳca sāye-dār

[54-a]

Zīb-i cemāl-i devlet ü iclāl ü şevketi
Sen ẕāt-ı muḥteremle bula farṭ-ı iştihār

Eyle **Neşāṭī** bendeñi maẓhar-i ᶜināyet
Oldum esīr-i pençe-i ṣad ᶜacz u ıżṭırār

Yā Rab bi-ḥaḳḳ-ı ḫatm-i rusül ile müstecāb
Olsun nihāl-i devlet ü iḳbāli mīve-dār

103

Ḳaṣīde-i Saᶜīd Efendi

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

(1) Felek merām-ı devrin üzre itdi devrānı
Ki geldi yerine ehl-i diliñ yine cānı

Şuᶜāᶜ-ı pertev-i ḫūrşīd-i pāydār-ı server

Cihānı eyledi deycūr-ı ġamda nūrānī

Furūġ-ı mihr-i neşāṭ-ile rūşen oldı zemīn
Pür itdi ᶜālemi envār-ı luṭf-ı Yezdānī

Serīr-i ḳaṣr-ı dil-i ḫalḳı cāy idüp şeh-i şevḳ
Ḳaçırdı çend-küdūrātı tīġ-ı burrānı

(5) Meger o ṣadr-ı celīliñ ḫuceste-maḳdemidir
Bu güne dilde ṣafā vü sürūr u şād-mānī

Ṣuᶜūd-ı mesned-i vālā-yı āṣafī idicek
Şerefdir eyledi iḳbāli ṣadr-ı dīvānı

Vücūdı māye-i emn ü emān u āsāyiş
Cihāna ḫāṣılı luṭf u ᶜaṭā-yı Rabbānī

Ẓuhūr idince żiyā-yı sitāre-i baḫtı
Gem oldı çerḫıñ iki mihr ü māh-ı tābānı

Sütūde-ẕāt-ı meᶜālī-simāt dünyāya
Sürūr-ı maḥż-ı ṣafā-yı derūn-ı ḫandānī

(10) Semiyy-i şīr-i Ḫudā Ḥażret-i ᶜAlī Pāşā
Şecāᶜat-ile odur dehre Rüstem-i ṯānī

ᶜAdūya ḳabża-i şemşīre urmadın destin
Bozar hirās-ı sinān-ile cünd-i düşmānı

Neberd-i Ḥayder-i Kerrār'ı añdırur itse
Feżā-yı rezm-geh-i ʿazm-i ceng-i ḫūmānı

Ṣadā-yı sāz-ı neġam-sāz-ı ʿadl ü dād-ile
Meẕāḳḳ-ı dilde müşāhid ṣafā-yı rūḥānī

Ẓılāl-i devḥa-i dādında ʿālem āsūde
Zülāl-i luṭfunuñ ʿaṭşān-ı fāḳa-reyyānı

(15) Zamān-ı devlet ü iclāli ʿīd-i ferḫunde
Zemīni eyledi pür-ṣīt-i kūs-ı ʿunvānī

Nesīm-i ḫulḳı ṭarāvet-fezā-yı gülşen-i dil
Nihāl-i ḫuşkı ter eyler seḥāb-ı iḥsānı

ʿAṭā-meniş ʿaẓamet-kīş-i mekremet-pīşe
Unutdurur keremi cūd-ı Meʿan Şeybān'ı

Güşāde baḫtı gibi ḫʷān-ı luṭfı dünyāya
Nevāl-i ʿāṭıfet [ü] cūdı dehre erzānī

Baḳılsa dest-i güher-pāşı añdırur hergiz
Zemīne lüʾlü-feşānīde ebr-i nīsānı

[54-b]

(20) Odur niṣār-ı ümem beẕl-i sīme-pāşlıcıḳ
İder tehī-kef-i iḥsānı kān-ı hemyānı

Ṭılısm-ı daḫme-i cevdet o ẕāt-ı ẕī-şān kim
Keremde gelmedi dünyāya miṣl ü aḳrānı

ᶜAdīl olur mı o Caᶜfer sirişt-i tābāna
Simāṭ-ı niᶜmetiniñ ᶜālem oldı ḥayrānı

Seḫāda rütbe-i bālāsın añla lāyıḳdır
Derinde Bermekī vü Ḥātem olsa der-bānı

ᶜUyūn-ı çerḫ-ı felek böyle gördi mi evvel
Kerem-ver āṣaf-ı ᶜālī-nijād u ẕī-şānī

(25) Medār-ı şems-i meᶜārif şuᶜāᶜ-ı mihr-i zekā
Cihānı ḥayrete ḳor rüşd ü ᶜilm ü ᶜirfānı

Olur vücūhla Risṭo'ya ḥāṣılı tercīḥ
Kemāl-i fıṭnat ü idrāk ü ᶜaḳl u iẕᶜānı

Niẓām-kerīmā bülend-menziletā
E yā zemīne viren mihr-i dād-ı raḫşānı

Nedir bu ehl-i dile cevr-i çerḫ-ı kec-revden
Elinden eyleyeyim bārī saña nālānī

Rübūde itmege bī-şübhe saᶜy ü gūşiş ider
Görünce ᶜārifiñ elbet elinde nīm-nānı

(30) Elīm-i ḳahr ile āḫir dil-i belā-keş-zār
Sezā mıdır ki maḳarr itdi beytü'l-aḥzānı

Ḳuluñ fütāde-i çāh-ı belādır aña rehā

Meger ᶜināyet ü luṭfuñ ola resīmānı

O deñlü āteş-i miḥnetle yandı saḫt-ı ciger
Yaḳar sipihri idersem bir āh-ı sūzānı

Seniñ gibi var iken bir ṭabīb-i cān-ı cihān
Revā mı zaḫm-ı hümūm-ile dilde efġānı

Zamān-ı maᶜdeletiñ dehre emn ü rāḥat iken
Yazıḳ degül mi idem cā-yı dest-i ḫüsrānī

(35) ᶜİnāyetiñ dil-i nālāna olmaz-ise muᶜīn
Olur ne şübhe perākende ḥāl-i sāmānī

Edā-yı midḥatiñi böyle mi iderdim eger
Getürmeseydi felek ẕihnime perīşānī

ᶜArūs-ı naẓmım öper zīb-i luṭf-ı maᶜnā kim
Felekde revnaḳı ḥayretde ḳor sürūşānı

Geçer feżā-yı maᶜārifde dirsem aḳrānın
Kümeyt-i ḫāme-i çāpük-ᶜināna meydānı

Ḫurūş idince yem-i ṭabᶜım eyler emvācı
Cihānı ġarḳa-i eşᶜār-ı lüᵓlü-efşānı

(40) Ḳaṣīdeñ oldı **Saᶜīdā** çü āḫir eyle hemān
Duᶜā-yı devlet ü iclāline şitābānī

Ḫudā serīr-i saʿādetde ber-devām itsün
Virince māh ile ḫūrşīd-i dehre tābānı

Gevende tā Ṭūr'a envār u ẓulmet-i şeb ü rūz
İlāhī kişver-i iḳbālin eyle ḫāḳānī

[55-a]

Zemīne basṭ ide simāṭ-ı luṭfını Ḥaḳ
Ki cümle sufreʾ-i cūdınıñ ola mihmānı

104

Tārīḫ-i Sāl-i Cedīd Berāy-ı Ḥażret-i Ṣadr-ı ʿĀlī

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

(1) Ṣad ḥamd ola Mevlā'ya yine Māh-ı Muḥarrem
Teşrīf ḳılup ʿālemi envārı ṣaçıldı

Bu sāl-i neviñ olmaġla saʿdī-maḳar
Eṣḥāb-ı ṣudūra yeñiden câme seçildi

Şehr-i dile ġam ḳāfilesi uġramaz aṣlā
Zīrā o güẕer-gāh sühūletle geçildi

Mirʾāt-i ṣafādan n'ola ʿālem görünürse
Envārı hüveydā olup ekdārı seçildi

(5) Ġam gitdi ṣafā geldi didim ben de **Ḥasībā**
Tārīḫ bu sāl-i neve "***gül-ġonçe açıldı***" [Sene: 1156]

105

Tārīḫ-i Zifāf ve Tārīḫ-i Ḫitān

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Faʿlün

زفاف بالسّعود وبالسّرور
ختان مبهج باهى الحبور

مخاديم العلا والعزُّ اضحو
بدوراً نورهم شمس الوزير

ثلاث كالكواكب فى بروج
بهم السّرى روحاً مع صدور

محمّدٌهم له حمدٌ و مجدٌ
غنفرٌ فى الّلفّ يوم الهجير

واسعيل ان جورى بفضل
وفهم كان اسبق فى المسير

وشمس الدّين للصّدّيق اضحى
شقيق الحسن كاالبدر المنير

ميامين الوجوه متى تراهم
تظنّ الشّرق اسفر عن بدور

فعصر انت آصفه سرور
بعز منك اوفر فى الصّدور

مددت يداً باحسانٍ و فضلٍ
الى كلِّ غنىٍّ او فقير

وفى هذالختان حويت فخراً
ببرٍّ لا يداها من برور

فكم طهّرت من طفلٍ يتيمٍ
وكم البست من ثوبٍ زويرٍ

فربّك انّ ربّك يوم حشرٍ
يجاز بك الجنان ومن حريرٍ

وفى يوم النّشور بظلّ عرش
مع الرّسول الكرام على بشيرٍ

على انت فى الدّنيا و اخرى
بحسن الخلق تؤتى كل خير

ففى دنياك للخيرات صدر
وفى اخراك صدر فى القصور
[55-b]
وبالحسن من الرّحمن تجزى
وتعقبها ازّيادة فى احضور

بحلمٍ ثم عدلٍ ثم فضل
اتيت الصّدر يا زين الصّدر

حططت الاصر عنّا فاستقامت
لنا الاشيا بهدمك كل الزّور

و افعمت الورى فضلاً و برّاً
ببشرٍ ليس يدنس باالغرور

فما من واردٍ و افاك الّا
بما يختار عاد مع الحبور

و ها انا واقف بالباب ارجو

غنا من كفّك النادى المطير

اجزنى منك صح لعرضحالى
يكون به غناىٔ فى دهورٍ

فذاك جزا تهنيتى ولبشرى
بايّم الختان تمّت سرورٍ

و هب من عابدالرّحمن عفوّاً
تجازى بالرّضى يوم النّشور

دوم بحراسته الرّحمن دأباً
بظلّ نعايم غضّ النّضير

لقد عمّت عطاياك البرايا
و حرنت ثنا على مرّالعصور

بعرسٍ مع ختانٍ ارخوه
زيد سرور على پاشاالوزير
[Sene: 1155]

106

Sitāyiş-i Bāḳī Efendi Berāy-ı Ḥażret-i Ṣadr-ı ʿĀlī "*Ḥuffe'l-Meʿālī*"

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

زيور صدر معلّا را دعا از جان و دل
واجبٌ فى ذمّته الكلّ مثل غيرالواجبات

كان سمىّ حيدر سعد اختر شير خداست
دام باتّوفيق فى صداعلا والعافيات

معدن اكسير بايد هر كه بوسد دامنش
هكذا كان التّجلّى من مربّى الكاينات

بارك الله كف نبوده در كف زر پاش او
منه لاعتيدالعطا منّاالّعاطى لاقيات

آستانش مقسم ارزاق خاص و عام شده
كلّ ما يرجو فؤده فليهب ربّ الهيات

مسند آراى باد پيوسته باد ابا نظام
كى يفرّالنّاس عيناً بانتفعٍ و التفات

بنده اش هم داعيش اين كمتر عبدالباقى است
هكذا يدعو له جوف الليالى الصّالحات

107

Ramażāniyye-i O Berāy-ı Ṣadr-ı ʿĀlī

"*Edāme maḥfūfen bi'l-meʿālī*"

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Evc-i bālādan açup bāl ü perin oldı revān
Geliyor süzülerek murġ-ı hilāl-i Ramażān

Dāne-i encüm ile beslenerekden aḥsen
Görinür cevv-i semāda idicek ol ṭayrān

[56-a]

Devlet anıñ ki ṭuta murġ-ı hümā-yı rūze
Ḳafes-i tende anı eyleye imsāk-ı nihān

Yemm-i raḥmet dökilür aña Cenāb-ı Ḥaḳḳ'dan
Seḥer ü şāmda evfā ola ḫᵛān-ı iḥsān

(5) Ḥüsn-i ḫaṭṭ ʿayn-i ʿAlī gibi olup ebrūsı

Cümle ʿālem o hilāl-i Ramażān'a nigerān

Ḥācibin zīr-i ḥicābından idüp begşūde
Dāʾimā gözler anı cümle nücūm-ı tābān

ʿAfv u ġufrān-ı ʿibāda yeñi fermān gibi
Ki muvaḳḳıʿ aña ṭuġrā-keş-i şāh-ı māhān

Müteraḳḳab bu ḳażıyye daḫi müş̲bet olmış
Ġālibā şāhididir aña Receb'le Şaʿbān

Hele mihmān-ı mübārek ki ḳudūmine anıñ
Ṣadr-ı ʿālī daḫā āmāde be-ṣad-ḫᵛāhiş ḫūbān

(10) Keyf-i ḫᵛārāna bu yıllıḳda ṭutarsam elbet
Ṣurre-i ecr-i ṣıyāmı dirür ḳıl iḥsān

Ḳadri ʿālī hele bir ḍayf-i mübārekdir kim
Ṣadr-ı ʿālīye olur bāʿiş̲-i tefrīḥ-i cinān

Bende-gānın kerem-i nevle ider müsteġraḳ
ʿĪd-ber-ʿīd ider şevḳile ṣadr-ı dīvān

Öyle bir ṣadr-ı kerem-verdir o ʿālī-himmet
İstemez kimseyi dil-ḫaste-i derdü aḥzān

Ṣadr-ı yemm-i cūd vezīr-i Şeh Maḥmūd Ḫān kim
Nām-dāş̲-ı Esedu'llāh ʿAliyyü'l-ʿünvān

(15) Ṣadr-ı dīvān-ı kerem Āṣaf-ı üstūde-şiyem
Bermekī-ḫaṣlet ü dil-şiyefteʾ-i dervīşān

Ḫvān-ı luṭf u keremi ʿālemi seyr itmişdir
Siyyemā mükerrem erbāb-ı kemāl ü ʿirfān

Dāniş erbābına mecbūl-i ʿaṭādır ṭıbḳan
ʿUlemā vü ṣuleḥā maẓhar-ı cūdı her ān

Görmeyen mekremetin defʿaʾ-i ūlāsında
Şimdi ḳat ḳat göre bu vech-i telāfile āsmān

Ḳanḳı luṭfın diyeyim medḥin idüp söyleyim
Var mıdır Şehr-i Sitānbul'da ṭarīd-i iḥsān

(20) Maḳdemi bāʿiṯ-i tefrīḥ-i ḳulūb olmışdır
Leẕẕet-i ḳand-i mükerrer gibi ʿaẕb oldı dehān

Ḫalḳ bulmazdı ṣatun almaġa meʾkūlātın
Ger tefeḳḳud daḫi eylerse de dükkān dükkān

Mūm dīvār-ı teḥayyür idi mūm aramadan
Gerçi benden yaña ḳaranlıḳ idi cümle mekān

Fuḳarā cümle ḳaranlıḳda yaturlardı o dem
Gözüñ aydın dir idik girse ele mūm hemān

Mūmdan ṭoġrıdır Allāh bilür bu süḫanım
Ẓulmet-i ḳaḥṭ bizi eyledi tārīk-i dilān

(25) Ḳanḳı baḳḳāldan aldıñ diyü reşk eylerdi
Elde bir mūm görülse aña cümle ḥayrān

[56-b]

Ḥamdüli'llāh ḳoḳayor şimdi dükānlarda o mūm
Mūm donanması gibi cümle müzeyyen dükkān

Bir ḳuloġlanı mūm aldıġını görse biriniñ
Fitili alur idi dögmek ile baḳḳālān

Niçün açıḳda ṣatarsıñ diyü tecrīm eyler
Bu siyāḳ üzre ṣudūr itdi müʾekked fermān

İştirā-yı ʿasel olmışdı o demlerde vebāl
Ne ḳadar olsa da baḳḳāla kişi ʿaẕb-i lisān

(30) Evvelen yoḳ diyü oldıġın inkār ider
Var dirse daḫi eyler ṣümn-i narḫı girān

Alıvirir mi saña elli aḳçaya bir oḳḳacıġı
Acı sözlerle dolaş dirdi ʿadū-yı īmān

Bize de ṭuzlıcadır diyü yalan söylerdi
Āṣaf-ı dehre idüp ʿözr ü durūġ u bühtān

Kāfire şiddet-[i]le söylese bal istemede
Yüri aġzıñ dadını bozma dir idi ol ān

Niçesin ḳulluġa ṭutardı ve āzār itdi

Belki tecrīmle olmışdı cezāya şāyān

(35) Ḫalḳı arı gibi ṣoḳardı bal alduḳça kişi
Muḥtesib aña ḳarışmazdı disem belki yalan

Yaġlı ballı geçinen kimler idi ol demde
Aḳçası çoḳ ola ya ola ricāl ü aʿyān

Yetiş āzār-ile āzürde iderken ḫalḳı
Yine işlerdi ḳovañ gibi cemīʿ-i dükkān

Ṭuzlı peynīre daḫi ṭınnet iderdi kāfir
Ḫāṣılı dadı ṭuzı yoġ-idi şehriñ o zamān

Feraḥ-ı bal-ile ḥalvā yiyemezdi herkes
Bir keder gelür idi belki miyāna ol ān

(40) Rūġan-ı sāde behāsı daḫi andan ṭuzlı
Ḫalḳ ḳuyruḳ yaġını almaġa oldı pūyān

O da ḳaṣṣāb elinden alınur mı ṭutalım
Ḳuvvet-i hāzıme-i ṭabʿıña olmış çesbān

Fuḳarā aldığı lā yüsmin ve lā yuġni iken
Yine baḳḳāldan alınmaġa yoḳ hīç imkān

Ḳarşuya geçmeli yaġmā ile yaġ isteyeniñ
Ḫadd ü ḥaṣrı yoġ-idi olmadı ḳaṭʿā āsān

Bir ʿilācı yoġ-idi ya ṭamāna ya kefeyi
Gitmeliydi o ʿaṣrlarda ber-ā-pā pāzān

(45) Yaġsızlıḳ ile ḫalḳıñ erimişdi yaġı
Bir ḳaşıḳ yaġı olan daḫi idüp āh u fiġān

Ḳavrulan kendi yaġı ile eti pek az idi
Cümle envāʿ-ı ẕeḫāʾir daḫi böyledi hemān

İsmi var idi belī yoġ-idi cismi zeytün
Bir ġurūş ister idi oḳḳasına baḳḳālān

Ḫalḳ ṣabūn aramaḳdan köpürürdi aġzı
Eli kiri yüzi ḳarası olurdı pāyān

[57-a]

Varılur mıydı ya ḳaṣṣāba şirā-yı laḥma
Ursa çengāle daḫi kendülerin ḳaṣṣābān

(50) Añla ṣāliḥ bulunur mıydı luḥūm envāʿı
Ġanem ü maʿz u beḳar cümlesi oldı yeksān

Ḫalḳ açlıḳla dolaşurdı silḫ-i ḫāneleri
Derisin yüzmege rāżī idi her bir insān

Fuḳarā kendi etin yimege ḳāniʿler idi
Olmasa arada feryād u fiġān-ı ṣıbyān

Ṭutalım ḫānede mevcūd imiş cüzʾī pirinç
Nice bī-renc olur olmasa yaġa imkān

Çorbası ṭatsuz olur dirler idi ucuz etiñ
O zamān tecribe itdim baña da geldi yavān

(55) Bu meş̱eldir ne ḳadar aldıġıñ et artıḳ eline
Etmek üzre yaraşur dir anı ebnā-yı zamān

Yañılup ṣorsa biri ḳıymetini ḳaṣṣāba
Çeker alurdı elinden eti mānend-i segān

Atılup dirdi eti buldıġuña ḳāniᶜ ol
Cāʾiz olmaz bu zamānlarda suʾāl itmeñ

Ne ḳadar olsa gedāyā ola imsāk üzre
Rūzede almamaġa laḥmi bulunmaz imkān

Aç daᶜvācı gibi varısañ eger ḥukkāma
Çāre yoḳdur diyü ṣabr-ile ider ᶜacz-i beyān

(60) Et yüzin görmedi aṣlā fuḳarādan bir ferd
Evseṭu'l-ḥāl olanlarda daḫi ol Ramażān

Ḳatı çoḳ kimse yavan yaşıḳ olup ᶜīyşında
Bā-ḫuṣūṣ mümsik-i mecbūl olan bāzer-gān

Cānı çıḳsun kim açar öyle edāyı ḳoma
Bāri olsa fuḳarā vü ṣuleḥā ᶜaz̲b-i dehān

Gelelim etmek ile çekdigimüz renc ü taᶜb

Yine ol sālde ḳılletle o şehr-i Ramażān

Bir daḫi ʿāleme göstermeye Ḥaḳ öyle güni
Dirhemi az iken nışfı daḳīḳ nışfı ṣamān

(65) Baʿż-ı ḫabbāz dükānında daḳīḳ degül idi
Nice mihmānına gel diyebilür bir insān

Narḫ-ı cārīsini aġızda diremi elli idi
Vezn olunsaydı eger cümle gelürdi noḳṣān

Eyleyen emr-i maʿāşında o yıl fikr-i daḳīḳ
Ḫānesinde eyi etmek ḳadar olmaz āsān

Ġadr-i küllī idi külliyyetle ḫalḳa o sāl
Herkesiñ cānı furun gibi ʿalev-ḫīz-i ziyān

Ermenī gül-beng aġzını bıçaḳlar mı açar
Muḥtesib semtine virdiñ mi reşā-yı ḫüsrān

(70) Ya furun öñine yaḳılmış olur mıydı ʿaceb
Emmeden süd memeden ʿavret ü her dü-ṣıbyān

Bire aḫbār baña da vir diyü itse iḫbār
Keşret-i näsla eylerdi da«i vaż-ı girān

[57-b]

Ḫacadır aldıġıñ ḳıymet-i kīlī buġdāyı
Diseler olmaz idi belki cevāba erzān

Ṭarı vü arpa ʿalef ü mercümek ile cümle

Ḫılṭ iderlerdi degirmende bütün ḫabbāzān

Yarısı ḳum yarısı ṭaş ile memzūc idi
Kepege ḳānicı idi hep fuḳarā-yı cevcān

(75) Ḳapdırurlardı ṭaş ile ḳum ehl-i dīne
Ermenī kelbleri Yaġni Beġoṣ u Varṭan

Kimi yanıḳ kimisi çig kimi bozmışdı gerek
Ekşerīsi alamazdı ne ḳadar itse fiġān

Bir iki pārelik etmek alabilse bī-kīl
Ṣanki devletden olundı aña bir nān iḥsān

Biriniñ etmek alurken ṣaḳalın yolmışlar
Tesliyet ile dimişdi aña ḥattā yārān

Sāʾirī etmek alur da ṣaḳalı ṣalıvirir
Size ʿaks-ile ẓuhūr itdi dinildi ol ān

(80) Āṣafā dād-gerā ḫvān-niʿam-ı nān-baḫşā
Ey veliyyü’n-niʿam maʿdelet-ārā-yı cihān

Ḫāk-i pāyiñ ile bu rāh-ı güẕeriñdeki ḫāk
Dīde-i ʿāleme olsa n’ola kuḥl-i Hemedān

Ṣadrı teşrīf güni geldi rehā dünyāya
Maḳdem-i pākiñle buldı cihān rāḥat-ı cān

Gerçi evvelde daḫi ḳıymet-i ẕāt-ı güheriñ

Āṣaf-ı ʿālī vü ġālī idi ʿinde’s-sulṭān

Bāʿiṯ-i emn ü emān ḫaṣb u reḫā olmaġla
Maḳdem-i pākiñ ile oldı cihān ābādan

(85) Şimdi her biriniñ aġzına siñekler üşdi
Yaġ u bal ṣatma degül söylemeyen baḳḳālān

Her dükān şimdi ẕeḫāyir ile ḫınc-ā-ḫıncdır
Yümn-i teşrīfiñle yaġdı bu şehre āsmān

Ḫalḳ pekmez yerine ḳullanur oldı ʿaseli
Bal ḳapānına dönmişdi bütün dükkānān

İmtilā olmaġa başladı alış virişden
Keṯret-i yaġ ile ol yaġlı yimezken gīrān

Bi’ż-żarūre fuḳarā ḳılletü’ş-şems iken
Şimdi yaġdan yiyemez loḳmasız dervīşān

(90) Şāʿirān daḫi riyāżatla dimişdi o sene
Bir dilim nān görinür baña hilāl-i Ramażān

Maḳdem-i pākiñ ile ṭoḳ ṭoyum oldı fuḳarā
Rūz-ı rūzede meger ṣāʾim olan muʿteriżān

Āṣafā medḥ degül cümle beyān-ı vāḳiʿ
Ṣıdḳ-ı daʿvāma benim Ḥażret-i Mevlā burhān

Raḥm idüp Ḥażret-i Ḥaḳ ḳullarına ṣadra yine

Mühr-i iclālle gördi saña bi’llāh şāyān

[58-a]

Ḳanḳı bir niʿmetiniñ şükrine āġāz idelim

Āṣafā gitdi ḳudūmüñle ġumūm u aḥzān

(95) Ḫalḳı luṭf u keremiñ tā be-gülū seyr itdi

Mā meżā miḥneti unutdı ser-ā-pā sükkān

Herkese emr-i teʿayyüşde ḳolaylıḳ geldi

Her birin vefḳ-ı derūn üzre idüp ġarḳ-ı cinān

Dāʿi-i devlet ü iḳbāliñ olup itmededir

Rūz u şeb saña gürūh-ı ʿulemā-yı ẕī-şān

Ẓāhir erbābına iẓhār-ı maḥabbet itdiñ

Niçe ṭullāb-ı ʿulūm oldı sezā-yı iḥsān

Bu tamām-ı keremiñ olmadı mı ẓāhirde

Cümle olmışdı tetimmāt medāris vīrān

ʿİllet-i ṭamla ile ḫaste idi medreseler

Oldı tedbīr-i teceddüdle raṣīnü’l-bünyān

(100) Bāʿiṯ-i raġbet-i taḥṣīl-i ʿulūm olmaġla

Şimdi her ḥücresi pür oldı ʿadīl-i zamān

Ehl-i ʿirfānla leb-rīz olup ḥücreleri

Ders aʿḳābı ider saña duʿā rūz u şebān

Bu sebeble ʿulemā maẓhar-i luṭfuñ oldı

Şöyle ṭursun arada aldığı naḳd-i eṣmān

Bāṭın eṣḥābına ḫod ṣurreʾ-i düstūrāneñ
Dāʾimā itmededir baḫş-ı ṣafā-yı iḥsān

Hep zevāyāda olan sālik ü erbāb-ı ṭarīḳ
Ẕikr ü tevḥīd iden ṭālib-i dīdār olan

(105) Meşhed ü ġaybda aʿḳāb-ı ferāyıżda ider
İmtidād-ı dem-i iclāle bütün dervīşān

Ṣıdḳ u iḫlāṣla daʿvāt-ı serīʿu't-teʾṣīr
Umarım dergeh-i Mevlā'da ḳabūle şāyān

İnciẕāb üzredir el-ān derūn-ı ṣuleḥā
Niçe aḳṭāb-meniş şeyḫ-ı ʿazīz-i devrān

Yapdığıñ ḫān-ḳah u zāviye ṭursun şöyle
Dāʾimā yapmadasın hem-çü Ḫalīlü'r-Raḥmān

Kaʿbeden eşref olan muntaẓır enẓār-ı Ḫudā
Ki göñüllerdir anı eyledi meʾvā-yı īmān

(110) Bāreke'llāh e yā revnaḳ-ı ṣadr u devlet
Levḥaşe'llāh e yā zīver-i taḥt-ı ʿirfān

Ey ġazā-pīşe seniñ eylediğiñ feṭḥ-i ʿaẓīm
Bosna'da hem daḫi Īrān'da ey Ḫayder-ṣān

Ḫāne-i dīne ʿimād eyledi Mevlā ẕātıñ

Bosna’da sedd-i sedīd eyledi niçe ezmān

Reʾy ü tedbīriñ ile buldı niẓām-ı ʿālem
Ḳahr-ı şemşīriñ ile oldı eʿādī tersān

[58-b]

Ẕikr-i ḫayrıñla ġaraż Ḥaḳ’dan ümīd-i raḥmet
“*Tenzilü’r-raḥme*” buyurmışdı Rasūl-i ʿAdnān

(115) Ṣuleḥā-yı ümemiñ ekremisin sulṭānım
Nāʾil-i ecr-i cezīl olmaġa ṣıdḳım burhān

Mā vaḳaʿ her ne ise rütbe-i istiʿdādem
Oldı taṣdīʿ ser-i pākiñe irḫā-yı ʿinān

Çünki herkes eṯer-i ḫāmesini ʿarż ideyor
Ṭabʿ-ı şūḫum da beni eyledi tecsīr-i beyān

Ṣıdḳ-ı daʿvāma güvāh olmaġla Ḥażret-i Ḥaḳ
Eyledi ḳudret-i Ḥaḳ bendeñe taḥrīk-i benān

Ramażāniyyeme ẕeyl itmekle evṣāfıñ
Pür ola mezd-i ʿaṭāyāñla dest ü dāmān

(120) Yeter ey ḫāme yeter geldi duʿā hengāmı
Ḳudsiyān geldi bu daʿvāta olup āmīn-ḫᵛān

Saña yüz virdi ise sen daḫi inṣāf eyle
Niçe bir şekve-i aḥvāl-i felāket-ʿünvān

Mülhemü’l-ġayb-ı ḳader vāḳıf-ı ḥāliñ oldı
Ṭutalım her süḫanıñ ḳand-i nebāt-ı evzān

Şekl ü imlāda müsāvī vü cinās-ı ḫaṭṭla
Oḳunur lafẓ-ı evzān ile bu lafẓ-ı ozān

Ṣadr-ı ʿālīyi hemān dāʾim ide ṣadrında
ʿİzz ü iḳbālile iclālile Rabbü Mennān

(125) Ber-murād itdi seniñ gibi niçe nā-kāmı
Sen de şermende-i iḥsānı olursun her ān

Ḥaḳ teʿālā ide evlād-ı kirām-ile mekīn
Mesned-i ʿizz ü saʿādetde be-aḳṣā-yı zamān

Rūzını ʿīd ide hem gicelerin Ḳadr-i saʿīd
Tā ki teşrīf ide her sāl-i cihānı Ramażān

Meh ü ḫūrşīd ola tā zīver-i gerdūn-ı felek
Mesned-ārā-yı cihān ola bi-fażlı’r-Raḥmān

Ṣıdḳ u iḫlāṣ-ı ṭaviyyet ile **ʿAbdü’l-Bāḳī**
Bir duʿā eyle ki āmīn diye kerrūbiyyān

(130) Niçe emṣālini bu māh-ı celīlü’l-ḳadriñ
Göre ol āṣaf-ı ẕī-şān-ı keṣīrü’l-ʿirfān

Hāẕā Hediyyetü Eḍʿafi’l-Geylāniyye Li’l-Ḥażreti’l-ʿAliyye *“Ḥafeẓa’llāh”* Es-Seyyid ʿAbdü’l-Laṭīf

---

من لی کذا سیّدی افضی به ارباً من لی اقدم فیما اخترته طلباً

و من به ابداً ارجوالنّجاه و من به انمّق اطراساً حوت ادباً

لا زال یأوی الیکم کلّ ملتجئٌ ما فاح عطرٌ و هبّت فی الصّباح صبحاً

نادیت ارفع راجٍ للنّوال ارح فوْدك الیوم تمنخ فی العطا رتباً

علیّ قدرٍ وزیراً قد رجوتُ و ذا مولاً جلی النُّعما حاکت لنا سُحْباً

[59-a]

لا حت له من نظامی فی الوری دُررٌ نطمتُ تحفته ما قلتُ ذاکذباً

یعطی غزاراً لعطایا یملُّ ومن رأی ثمار عطایا راحته صبا

باحثْ غوادی الوفا من راحیّته کما یسرُّه منك انْ تأتیه مکتسباً

شان السَّخاء بکفَّیه و ذا شرك یصید من راق مدحاً اعجزَالأُدبا

109

Tārīḫ-i Ḥasīb Berāy-ı İzdivāc-i Mīr-i Mekārim-semīr

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(1) Yine bir dem ki ola ġıbṭa-i ʿīd ü nevrūz
Ġālibā server emrine merhūn ola[29]

Yine bir dil ki ola hem-dem-i bezm-i iḳbāl
Yeʿlamu’llāh dem-i āṣaf-ı gerdūn ola

[29] Mısra’da vezin bozuktur.

Nice sūr ol dem-i ferḫundeñi ʿālemiyān
Tīre-sencān-ı cihān ṣāf ola memnūn ola

Didim e yā ne ola böyle fuyūżāta sebeb
Eṣdıḳā şād ola aʿdā daḫi maḥzūn ola

(5) Bu peyām irmedi mi gūşuña e yā didiler
Siyyemā luṭf u ʿināyāt-ile meşḫūn ola

Ḥāliyā Āṣaf-ı ʿālī-himem ü Cem-ḳadriñ
Keremi dāʾim ola devleti efzūn ola

Ṣadr-ı vālāda anı eyleye Mevlā teʾbīd
Ḥāl-i aʿdāsı tebāh ola diger-gūn ola

Necl-i vālā-güheri Ḥażret-i İsmāʿīl Beg
Ẕātı envāʿ-ı kemālāt-ile maḳrūn ola

Naḫl-i nev-bāde-i gülzār-ı keremdir el-ḥaḳ
Dāʾimā ḥıfẓ-ı İlāhī ile meʾmūn ola

(10) Vālid-i mācidi düstūr-ı kerīmü'ş-şānıñ
Ḥaşre dek sāyesi pertev-zen-i gerdūn ola

Devletinde ide tekmīl-i ṭarīḳ-ı cāhın
Neyl-i āmāli ile ḫāṭırı memnūn ola

Muḳteżā-yı eser-i fıṭrat-ı memdūḥasıdır

ᶜUlemā meslegine ḫᵛāhişi efzūn ola

Bir vücūduñ k'ola sīmā-yı ṣalāḥı ẓāhir
Hep sirişt̲inde anıñ vācib ü mesnūn ola

Ḥacle-gāh-ı şerefü'l-beyt-i Rasūlu'llāh
Pā-nihād olmasına şerᶜile meᵓz̲ūn ola

(15) Sābıḳā ṣadr-ı Anaṭolı olan z̲ī-şānıñ
Oldı dāmād-ı kerem-verleri meymūn ola

Meş̲el-i "*Vāfeḳa şeᵓnün ṭabeḳa*" vefḳınce
Ser-nüvişt-i ezel-i Ḫāliḳ-ı Bī-çūn ola

İḳtirān eyledi saᶜdeyn dinilse n'ola kim
Zühre bānūsı olup dāyesi gerdūn ola

Sūrınıñ gelse mübārek dine sükkān-ı semā
Şemᶜ-i meclis gibi istāde ġulām-gūn ola

[59-b]

Ḳudsiyān dise n'ola sūra bu tārīḫ-i **Ḥasīb**
"***İḳtirān eyledi saᶜdeyn-i hümāyūn ola***" [Sene: 1155]

110

ᶜArż-ı ḥāl-i Ḥasīb

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

(1) Dāverā dād-gerā āṣaf-ı gerdūn-ḳadrā
ᶜĀleme ᶜāṭıfetiñ feyżi mihr-gūn ola

Ser-i iclāliñi taṣdīᶜa yine bāᶜiṯ olan
Kilk-i naẓm ki bu hengāmda meᵓẕūn ola

Vażᶜ-ı küstāḫī ise ᶜafv u kerem demleridir
Müddet-i ᶜazl-i şuhūr-ile ṯelāṯūn ola

Āṣafā eyle beni manṣıb-ı Baġdād'la şād
Böyle demlerde çerāġ olması ḳānūn ola

(5) Ḫᵛāce-gān oldı merām-ile ḳarīrü'l-aᶜyān
Dil-i nā-şād-ı **Ḥasībā** ḳala maḥzūn ola

Nev-be-nev itmedesin gerçi bī-luṭfuña siper
Līk encāmda fermān-ı hümāyūn ola

Yeter ey kilk-i **Ḥasībā** ḳo birāz şekvāyı
Sūrdur lāyıḳ olan her kişi memnūn ola

Seni küstāḫ iden ben bilürüm bī-çāre
Ṣadr-ı ᶜālī-himemiñ devleti efzūn ola

Ẓıll-ı iḳbālini memdūd ide āfāḳa Ḫudā
Cū-yı iḥsānı ḫurūş eyleye Ceyḥūn ola

(10) Saña her bār buyurmaz mı elem çekme faḳīr
Manṣıbıñ vaḳtine dek cāᵓizeñ altūn ola

Ḫızır-ı tevfīḳ ebed yāver olup ḥażrete

Rehberi feyż-i Ḫudā nāṣırı Bī-çūn ola

111

Tārīḫ-i Ḥasībü'l-Bursevī

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(1) Cenāb-ı Ḥażret-i Maḥmūd Ḫān Ġāzī kim
Odur ḥavāşiᵓ-i ġabrāya ẓıll-i Yezdānī

İmām-ı ehl-i hüdā şehr-yār-ı **ʿadliyye**
Ḫulāṣaᵓ-i **ṭabeḳāt**-ı mülūk-i ʿOs̱mānī

Vücūd-ı pāki anıñ **tuḥfetü'l-mülūk**-i cihān
Ġubār-ı dergehi çün tūtyā **ṣıfāhānī**

Sirāc-i millet ü **miṣbāḥ** u **menhec**-i taḳvā
Ḫüsām-i ġazv ü **fütūḥāt** u fātiḥ-i s̱ānī

(5) Olup der-dest-i **ʿaṭā**yāsı **mecmeʿu'l-baḥreyn**
Derūn-ı pür-**menḥī** hem **muḥīṭ**-ı **burhān**ī

O şeh-süvār-ı **ʿavārif** semīr-i ẕī-şānuñ
Sezādır olsa ḫavāḳīn-i Çīn der-bānı

Meḳāṣıd-i dil-i pāki ümūr-i **hayretiyye**
Cihānı eyledi **mişkāt**-i **ʿadl**i nūrānī

Mevāhib ü kerem ḳıldı ʿālemi **iḥyā**
Fuṣūṣ-ı cūd-ı **naṣūḥī** pür itdi ekvānı

Kef-i ʿ**ināye**si **muġni'l-lebīb**-i ʿirfāndır

Sevāniḥ-i dil-i **efżāḥ**ı feyż-ı Sübḥānī

[60-a]

(10) Cihānı ḳıldı **yenābīᶜ** -i reᵓfeti sīrāb

Müᵓeyyed-i keremi itdi seyr-i cevᶜānı

Olursa ger buleġā ẕāt-ı pākine **vaṣṣāf**

Be-**vefḳ**-ı kām olamaz yine menḳabet-ḫᵛāhī

Dem-i ḫilāfetine ger yetişmiş olsaydı

Meḥāsin-i **Sīrīn ẕeyl** iderdi **Ḫāḳānī**

İşitse bülbül-i Şīrāz **manṭıḳ**-ı pākin

Nühüfte eyler idi **gülsitān**ı **bustān**ı

Göreydi **naẓm**-ı **dürer**-bār-ı ḫüsrevānesini

Selef sitāyiş ider miydi nuṭḳ-ı Seḥbān'ı

(15) Bu reᵓy-i Ṣāᵓib ü bu Şevket bu reᵓy-i **selīm**

Mülūk-i sālifeden kime oldı irzānī

Nuᶜūt-i pāki tükenmez kitāb ismi gibi

Mekārim-şiyemi hīç bulur mı pāyānī

Serīr-i salṭanatda **müᵓeyyed** eyleye Ḥaḳ

Muᶜammer eyleyüp ol şehr-i yār-ı ẕī-şānı

Zi-ġarb-ı tā-be-**meşārıḳ** cihān duᶜācısıdır

Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ıñ bu da bir iḥsānı

Hemīşe ᶜālemiñ **ıṣlāḥı** idüp **īżāḥ**
Menār-ı ᶜadli virir **żavᵓ**-i nūr-ı ḥaḳḳānī

(20) ᶜAle'l-ḫuṣūṣ ᶜulūm ü meᶜārifiñ ḳadrin
Dirāye itmede gelmiş mi dehre aḳrānı

Cihānı eyledi manẓūr-ı ḥüsn-i **enẓārı**
Faḳaṭ **Ḥasīb**-i ġarībiñ derdin vīrānī

Bu vech-ile keremi oldı ᶜāleme **kāfī**
Meṭāliᶜ-i üfḳ-ı dehre virdi **feyż**ānī

Münādebeyle bulurdı **cevāmiᶜ**-i ecdād
Ṣalāt-i Cumᶜa'da her hefte **ᶜizz**-i ᶜünvānı

Binā olunması **maḳṣūd ṣarf**-ı himmetle
Vezīr-i aᶜẓamına ṣādır oldı fermānı

(25) Civār-ı **cāmiᶜ**-i Bu'l-Feṯḥ-i Ḫān-ı Meḥmed'de
Müceddeden ola Dāru'l-Kitāb-ı Sulṭānī

Mülūk-i māżıyeden kime oldı bu **tevfīḳ**
Tebārake'llāh e yā dāver-i cihān-bānī

ᶜUlūm-i nāfiᶜanıñ neşrin eyledi **teshīl**
Cenāb-ı Ḥaḳ ide **teysīr** bedᵓ ü pāyānı

ᶜAceb mi olsa **ṣıḥḥāḥ**-ı Ḥassān'dan eşeri

Rıżā-yı Ḥaḳ’ladır çün esās ü bünyānı

Bu raġbet ʿilm-i şerīfe olunca **ḳāmūsı**
Efāżıl u ʿulemā oldılar beḳā-ḫʷānı

(30) **Nefāyis**-i kütübin seyr iden dimez mi ʿaceb
Zihī **riyāż**-ı eḥādīṯ ü ʿilm-i Ḳurʾānī

Göreydi Seyyid ü Saʿdī **ʿUṣām Şerḥı**n anıñ
Olurdı her biri **ʿiṣmet** ile nigeh-bānī

Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳ ide emrini **ekmel**
Nihāye bulmaya iclāl ü şevket-nişānı
[60-b]
Viḳāye eyleye Bārī vücūd-ı pür-sūdın
K’odur zemīn ü zamānıñ Şeh-i Süleymān’ı

ʿAle’l-ḫuṣūṣ vezīr-i dilīr-i ẕī-şānı
Cenāb-ı ḥażret-i düstūr u āṣaf-ı ṯānī

(35) **Bedīʿ**-i **nüsḫaʾ**-i **itḳān**-ı kām-rānīdir
Kitāb-ı ḳadrine **eşbāh** olur mı aḳrānı

Niẓām-ı ʿāleme **şīr**āze-bend-i ḥikmetdir
Celāl-i devlete fihris-i **cemāl**-i ʿünvānı

Ṣaḥāyif-i erḍeyn üzre ẕāt-ı behbūdı
Medār-ı **ḳuṭb** gibi döndürür bu devrānı

Yed-i şerīfesi cūda çü **baḥr-i rāʾiḳ**dır
Şemāʾil ü şiyemi reşk-i Maᶜn-i Şeybānī

Seḫāda Ḥātem-i Ṭayy ẕi-ḳarīn idüp **maṭvī**
Veġāda nerm ider Suḫtīʾ-i Nerīmān'ı

(40) **Ṣudūr** ü ḳavm-i kibāra cevānı **şāfiye**dir
Ṭavāliᶜ-i himem ü cūdı **lemaᶜ-i nūrānī**

Bidāyesinde her emriñ **nihāye**-i ḫayrı
Dirāye itmede **mülhem** olur be-ᶜirfānī

Derūnı **kenz**-i ᶜulūm-ı **netāyicü'l-efkār**
Cihānı eyledi **tenvīr** hep çerāġānı

Sevāniḥ-i dil-i derrāki **mehbeṭu'l-esrār**
Fevāyiḥ-şiyem ü ḫulḳı feyż-ı rūḥānī

Merāḫ-ı ᶜālemiyāndır **sürādiḳ**-ı cāhı
Mefātiḥ-i keremi **muġni** ol kerem-kānı

(45) Kemāl-i **nüzhet** [ü] **tehẕīb**-i ṭabᶜ-ı maṭbūᶜı
Cihānı kendüye taᶜbīd ider be-fermānī

Midād-ı ṣaḥ **reşeḥāt** eyledikçe maḥbereden
Olurdı hep **nefeḫāt**-ı ᶜabīr-i iḥsānī

Cenāb-ı ḥażret-i şeyḫiñ kerāmetindendir
Lisān-ı ġayb-i **fütūḥāt**-ı ḳuṭb-i Rabbānī

Cenāb-ı ḥażret-i ṣadrıñ defiyyesinden olan
Be-ḫaṭṭ-ı şeyḫ-i mükerrem kitāb-ı ẕī-şānī

Ṣudūr itmesi **miftāḥ-ı ġayb**-i nuṣretdir
Zihī beşāret-i ʿuẓmā-yı ṣadr-ı ʿirfānī

(50) Müʾebbed eyleye ṣadrında Ḥażret-i Mevlā
Ẓahīri ola dü-ʿālemde ʿavn-i Yezdānī

Ḥasīb muḫtaṣar eyle **muṭavvel** itme sözi
Duʿāya başla **ḫulāṣa**yla geldi ezmānı

Ḥasīb geldi bir ehl-i naẓar didi tārīḫ
"*Güzel yapıldı bu beytü'l-kitāb-i sulṭānī*" [Sene: 1155]

112

Li-Muḥarriri-hi'l-Faḳīri'l-Ḥaḳīr Es-Seyyid Aḥmed Ḥasīb Bi't-Tebrīki Ve't-Tebşīr

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

اذا جاءت فتوحات من الصدر الى الصدر
من الصدر فيوضات الى الصدر فتوحات
هو السيف اللذى تدمى به الاعداء تنكيلاً
ستأتى بعدها من حيث لا ترقب ظهورات

Temmet

Kaynakça

Ahmet Cevdet Paşa, (2000): *Belagat-i Osmâniyye*, haz: Karabey, Turgut; Atalay, Mehmet, Ankara.

Akkaya, Hüseyin, (2004): *Târîhçe-i Nevres*, İstanbul.

Aktepe, Münir, (1998): "Hekimoğlu Ali Paşa", *DİA,* Cilt: 17, İstanbul.

Aydıner, Mesut, (2003): *Mü'minzâde Seyyid Ahmed Hasîb Efendi Ravzatü'l-Küberâ Tahlil Metin*, Ankara.

Babinger, Franz, (1982): *Osmanlı Tarih Yazarları*, haz: Üçok, Coşkun, Ankara.

Bosnalı Ömer, (1293): *Ahvâl-i Gazavât der diyâr-ı Bosna*, İstanbul.

Bursalı Mehmed Tâhir, (1344): *Osmanlı Müellifleri*, Cilt: 2, İstanbul.

Canım, Rıdvan, (2009): "Klasik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî", *Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Ensitütsi Dergisi*, Cilt: 8/2, Erzurum.

Coşkun, Menderes, (2002): *Manzum Bir Şairler Tezkiresi, Hasîb'in Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân'ındaki Şair Biyografileri*, Ankara.

Doğan, M. Nur, (2000): "İshak Efendi, Ebüishakzâde", *DİA*, Cilt: 22, İstanbul.

Emin Efendi, (1305): *Menâkıb-ı Kethüdazâde el-Hacc Hoca Neşet Efendi Hazretleri*, İstanbul.

Erdem, Sadık, (1994): *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı*, Ankara.

Eroğlu, Süleyman, (2008): "Türk Edebiyatı'nda Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsib Efendi'nin Miyâhiyyesi", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:9, Sayı: 15, Bursa.

Erünsal, İsmail E., (1998): "Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi", *DİA*, Cilt: 17, İstanbul.

Fatin, Dâvûd, (1271): *Tezkire-i Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul.

İbnülemin Mahmud Kemal, (1926): *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, Cilt: 16/93, İstanbul.

İnce, Adnan, (2005): *Tezkiretü'ş-Şuarâ Sâlim Efendi*, Ankara.

İpekten, Haluk vd., (1988): *Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara.

İspirli, Serhan Alkan, (2000): "Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Geleneği", *Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsi Dergisi*, Sayı 14, Erzurum.

Karabey, Turgut, (2001): "Tarih Düşürme", *DİA*, Cilt: 40, İstanbul.

Karabey, Turgut, (1998): "Tarih Düşürme", *TDEA* (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi), Cilt:8, İstanbul.

Kırbıyık, Mehmet, (2000): "İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesinde Tarih Düşürme İle İlgili Bir Yazma Eser", *Selçuk Üni. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:8, Konya.

Koçu, Reşad Ekrem, (1940): "Ali Paşa, Hekimoğlu", *İA*, Cilt: 1, İstanbul.

Komisyon, (1998): "Aşık Ahmed", *Büyük Türk Klasikleri*, Cilt:7, İstanbul.

Komisyon, (1287): *Güldeste-i Şuara*, Hüdavendigar Matbaası, Bursa.

Komisyon, (1943): *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu, Türkçe Tarih Yazmaları*, İstanbul.

Kut, Günay, (1998): "Ahmed Hasîb", *DİA*, Cilt: 2, İstanbul.

Kut Günay; Kut, Turgut, (1987): "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", *Türkische Miszellen: Robert Anghegger Armağanı*, İstanbul.

Mercangil, Muharrem, (1960): *Ebced Hesabı*, Ankara.

Nametak, Fehim, (2012): "Boşnak Mehmed Meylî ve Manzum Tarihleri", *Halk Bilimi Dergisi*, Sayı 2, İstanbul.

Nuh bin Abdülmennan, *Akrabazin Tercümesi*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, no. 2012.

Nüzhet, Sadettin, (1933): *Neşâtî, Hayatı ve Eserleri*, Ankara.

Özcan, Abdülkadir, (1989): Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü'ş-Şakâik, Şakâik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri*, Cilt: 5, İstanbul.

Özcan, Abdülkadir, (1994): "Edirne Vak'âsı", *DİA*, Cilt: 10, İstanbul.

Pakalın, Mehmet Zeki, (1983): *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü I-II-III*, İstanbul.

Şemseddin Sâmî, (1311): "Ali Paşa", *Kâmûsü'l-A'lâm*, Cilt. 4, İstanbul.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1940): "Osmanlılarda Kullanılmış Mühürler Hakkında", *Belleten*, Cilt:4, Sayı: 16, Ankara.

Yakıt, İsmail, (1992): Türk-*İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul.

Ek I

Varak 2a'da derkenar olarak yer alan ve Hasîb Efendi'nin Veliyüddin Efendi-zâde Ahmed Efendi'nin Ahmed Rif'at isimli bir oğlunun doğumu üzerine yazdığı manzume:

(1) Ḫoşe-ferḫunde-peyġām-ı feraḥ-baḫş u ṣafā-fermā
Pür itdi kūşe-i hāy ḫāne[1]-i ḳalbi meserretle

ʿUmūm-ālūd iken dil devr-i çerḫ-ı nā-müsāʿidden
Ferāmūş eyledi efkārı bu ḥüsn-i beşāretle

Veliyyü'd-dīn Efendi-zāde Seyyid Aḥmed Efendi
Müsellem ḥüsn-i ḫulḳı zühd ü taḳvā vü diyānetle

Necābet olmasa ẕātında[2] nesl-i Aḥmed'e yārī
Şeref-yāb eylemezdi ẕāt-ı vālāsın niḳābetle

(5) Muvaffaḳ oldı bir maḫdūma[3] kim her vech-ile lāʾiḳ
Mübāhāt eylese mihri mehe şevḳ ü iżāfetle

Tefeʾül eyledüm "El-ʿırḳu nizāʿun" dimişlerdir
Miṯāl-i cedd-i aʿlāsı olur ʿilm [ü] fażīletle

Degül müstebʿid olsa muḳteżā-yı tām-i pākinden
Muḳarreb Ḥażret-i Mevlā'ya ṭāʿat ü ʿibādetle

Refāhiyyetle efzūn it İlāhī vālidin ʿömrin
Cemīʿi-i āl ü evlādın elemlerden berāʾetle

Vilādet müjdesi gūş-i ḳabūle geldigi demde
İderken meşveret tārīḫ-i fikrī ṭabīʿatle

(10) Gelüp bir hātif-i ġaybī didi tārīḫ-i Ḥāsibi
Ḳadem ḳodı fenā dünyāya Aḥmed Rifʿat saʿādetle[4]

Fī 5 Şevvāl Sene 49

[*Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün*]

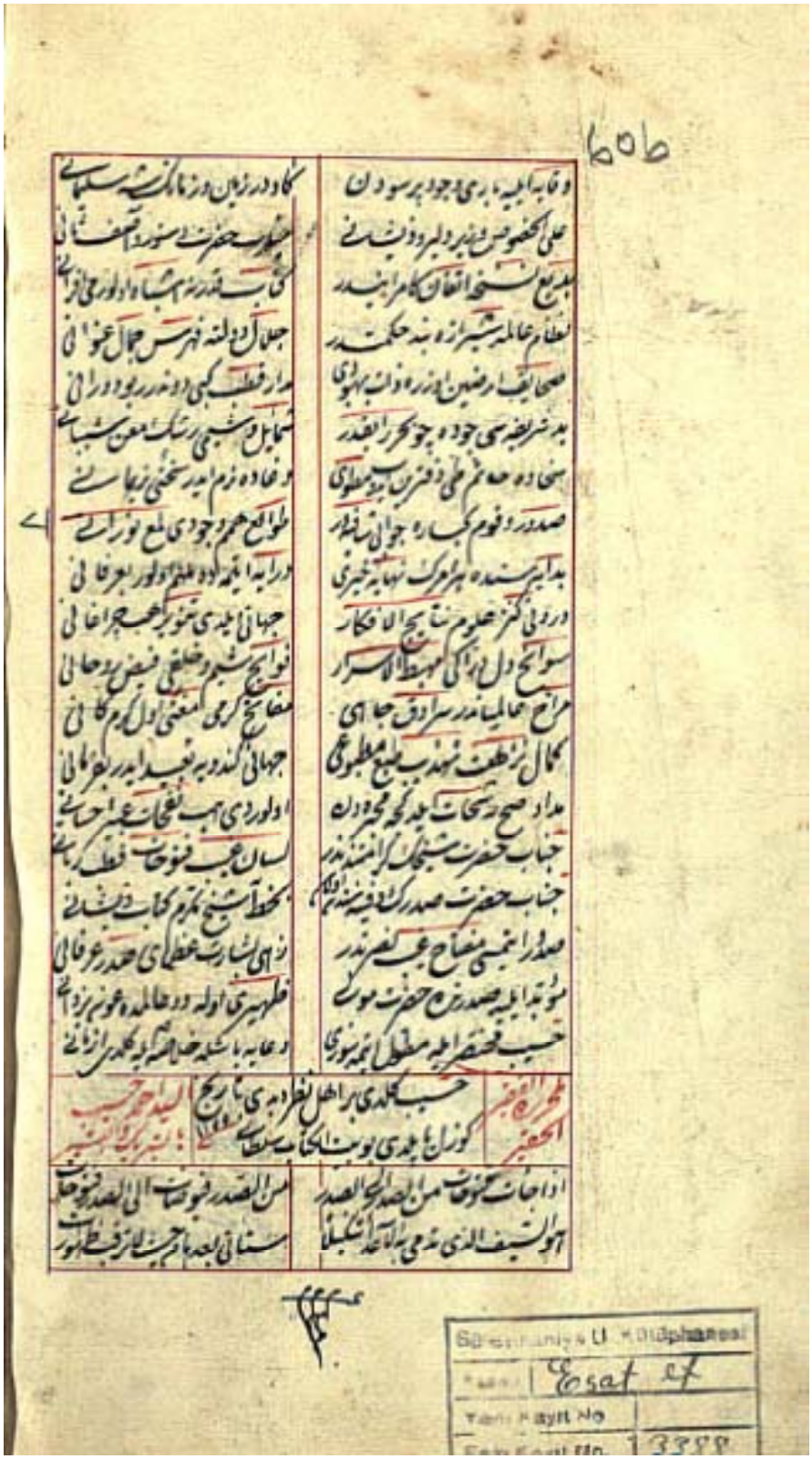
[1] Metinde "ḥāne"
[2] Metinde "zātında"
[3] Metinde "maḥdūma"
[4] Mısrada vezin bozuk ve tarih hatalıdır.Manzumenin tamamı Ek II'de derkenar olarak görülebilir.

EK II

Mecmûa-i Tevârîh'in varak 1b ve 2a'sının görüntüsü

EK III

Mecmûa-i Tevârîh'te son varak.